

REVOLUTIONÄR FEMINISM

KVINNOKAMP OCH REVOLUTION

INNEHÅLL:

Arbetarbildnings förord.....	4
<i>Anuradha Ghandy</i> Filosofiska tendenser i den feministiska rörelsen (Utdrag).....	6
<i>V.I. LENIN</i> Vad bör göras? (Utdrag).....	42
<i>Aleksandra Kollontaj</i> Kvinnofrågans samhälleliga grunder.....	52
<i>Catalina Adrianzen</i> Marxismen, Mariategui och kvinnorörelsen (Utdrag).....	69
<i>Kajsa Ekis Ekman</i> Varat och varan (Utdrag)	90
<i>Aleksandra Kollontaj</i> Prostituition och sätt att bekämpa den (Utdrag).....	107
<i>Lise Vogel</i> Marxismen och kvinnoförtrycket (Utdrag).....	117
<i>Stonewall Militant Front</i> 2018: Ett nytt år, ett nytt oss.....	159
<i>MLKP</i> Kvinnor i samhälleliga kamper.....	167
<i>MLKP</i> Könsmedvetandet och klassmedvetandet (Utdrag).....	179

Arbetarbildnings förord

Arbetarbildning har tagit fram det här kompendiet för att det i Sverige i stort sett saknas ett marxistiskt perspektiv i analysen av kvinnoförtrycket samt i den samtida feministiska debatten. Liksom alla samhällsfrågor och problem kräver ämnet studier och undersökningar på vetenskaplig grund. Vi behöver studera kvinnofrågan i förhållande till den objektiva verkligheten, till samhällsstrukturen och till historien för att förstå kvinnoförtryckets grunder. Vi behöver utvärdera och analysera teorierna om kvinnoförtryck och studera de politiska rörelser som har kämpat för kvinnans frigörelse, utvärdera vad de gjorde rätt och vad de gjorde fel för att kunna dra erfarenheter från dem. Allt detta för att kunna bilda oss en sammanhängande teori i frågan som går att sättas i praktik, som går att utvärdera och utveckla. Teorin kan aldrig vara byggd på fasta dogmer utan måste kunna bekräftas i verkligheten, i kampen. Politik är beroende av teori. Utan teori är det omöjligt att nå sina politiska mål. Utan teori går det inte att bedöma om den kamp som förs går i rätt riktning. Utan teori kan den politiska kampen som bäst bli otillräcklig och i värsta fall vara kontraproduktiv.

Med ett marxistiskt angreppssätt gör Anuradha Ghandy i *Filosofiska tendenser i den feministiska rörelsen* en omfattande analys och kritik av kvinnorörelsen och dess utveckling fram till idag, deras otillräcklighet i förhållande till kvinnans frigörelse.

Utdraget ur Lenins *Vad bör göras?* diskuterar inte kvinnofrågan explicit, men den tar upp kommunisters uppgifter och kritiserar dem som

har en snäv definition av dessa.

I *Kvinnofrågans samhällsgrunder* frågar sig Aleksandra Kollontaj om det är möjligt med en enad kvinnorörelse i ett samhälle baserat på klassmotsättningar och om det finns en allmän kvinnofråga. Hon jämför de proletära kvinnornas och de borgerliga feministernas strävanden och mål.

Även Catalina Adrianzen ställer dessa frågor i *Marxismen, Mariategui och kvinnorörelsen*. På ett historiematerialistiskt tillvägagångssätt diskuterar hon kvinnornas politisering, mobilisering och organisering i förhållande till deras ökande roll i den produktiva processen.

Vi har med två texter, *Varat och varan* av Kajsa Ekis Ekman och *Prostitution och sätt att bekämpa den* av Kollontaj, som analyserar frågan om prostitution.

I *Marxismen och kvinnoförtrycket* analyserar Lise Vogel kvinnoförtrycket i förhållande till klassamhället. På ett liknande sätt diskuterar Stonewall Militant Front HBTQ-frågan i förhållande till kvinnoförtrycket och klassamhället.

MLKP diskuterar i sina texter synen på kvinnan inom revolutionära rörelser, hennes politisering och radikaliserings genom samhälls kamp och nödvändigheten att den revolutionära kampen blir mer integrerad del av kvinnokampen.

Arbetarbildning håller inte nödvändigtvis med om allt i varje text och textsamlingen behöver heller inte ses som politiska ställningstaganden i frågan. Vad vi vill är att lyfta och studera frågan, urvalet av texter är grundad i vår strävan att bilda en sammanhängande teori om kvinnans frigörelse i förhållande till mänsklighetens frigörelse, till den socialistiska revolutionen.

Erfarenheterna från alla befrielseörelser bekräftar att revolutionens framgång beror på vilken grad kvinnorna deltar.

V. I. Lenin

Arbetarbildning, mars 2019

Anuradha Ghandy

Filosofiska tendenser i den feministiska rörelsen (Utdrag)

2006

En av de mest anmärkningsvärda utvecklingarna internationellt i den kapitalistiska eran har varit framväxten av kvinnorörelsen. För första gången i mänsklighetens historia gick kvinnor ut som ett kollektiv, och krävde sina rättigheter, sin plats under solen. Kvinnors frigörelse från århundraden av förtryck blev en aktuell och brådskande fråga. Rörelsen lade fram teoretiska analyser och lösningar på frågan om kvinnoförtrycket. Kvinnorörelsen har utmanat det nuvarande, patriarkala, exploaterande samhället både genom sin verksamhet och sina teorier.

Det är inte så att tidigare kvinnor inte insåg sitt förtryck. Det gjorde de. De uttryckte detta förtryck på olika sätt – genom folksånger, uttrycksfulla idiom och dikter, målningar och andra former av konst de hade tillgång till. De rasade också mot den orättvisa de fick utstå. De tolkade och omtolkade myter och epos för att uttrycka deras perspektiv. De olika versionerna av Ramayana och Mahabhrat till exempel, som fortfarande sprids genom sånger bland kvinnor på landsbygden i många delar av Indien, är klara bevis på detta. Några enastående kvinnor steg fram i den feodala perioden, sökte vägar med de medel då tillgängliga och blev symboler för motstånd emot den patriarkala ordningen. Meerabi, det kvinnliga helgonet, är bara ett exempel bland många som lämnade ett kvarlevande avtryck på samhället. Detta är sant för alla samhällen i världen. Detta var en motkultur, som reflekterade en medvetenhet om förtrycket. Men det var begränsat av omständigheterna och kunde inte

hitta en väg ut, en väg att få slut på förtrycket. I de flesta fall sökte det lösningar i religionen, eller i en personlig gud.

Kapitalismens utveckling skapade oerhörda förändringar i samhälles förhållandena och sättet att tänka. Demokrati som koncept betydde att människor blev betydelsefulla. Liberalism som en samhällelig och politisk filosofi ledde förändringarna i dess tidiga fas; kvinnor från de progressiva samhällsklasserna trädde fram som ett kollektiv. Därmed skapades, för första gången i historien, en kvinnornas egen rörelse, som krävde sin rätt och frigörelse av samhället. Denna rörelse har, likt andra samhällsrörelser, haft sina uppgångar och nedgångar. Kapitalismens inverkan, hur hopklämd och förvrängd den än var i kolonier såsom Indien, hade sin påverkan på progressiva män och kvinnor.

En kvinnors egen rörelse trädde i Indien fram under den första delen av det tjugonde århundradet. Den var en del av den internationella utvecklingen, men även grundad i det indiska samhällets motsättningar. Teorierna som lades fram i de kapitalistiska länderna kom till Indien och anpassades till de indiska förhållandena. Samma sak hände ännu tydligare med den samtida kvinnorörelsen som uppstod i det sena 60-talet i väst. Den samtida kvinnorörelsen har utmanat samhället mycket mer då begränsningarna av kapitalismen i dess imperialistiska fas nu är klara och tydliga. Det har tagit mycket kamp att vinna en formell legitimitet för kravet om jämlikhet. Och till och med efter det var jämlikheten inte förverkligad, inte bara i de efterblivna länderna, men även i de länder med utvecklad kapitalism såsom USA och Frankrike.

Kvinnorörelsen sökte nu efter rötterna till förtrycket i samhällssystemet självt. Kvinnorörelsen analyserade de patriarkala systemet och sökte patriarkatets ursprung i historien. De brottades med samhällsvetenskapen och visade de manliga vinklingen som fanns inherent i den. De avslöjade hur ett patriarkalt sätt att tänka färgade alla analyser som handlade om kvinnors roll i historien och i det samtida samhället. Kvinnor har en historia, kvinnor är i historien sa de. (Gerda Lerner) Från studier i historien hämtade de bidragen kvinnor gjort till de mänskliga samhällets utveckling, och till stora rörelser och kamper. De avslöjade också kapitalismens könade arbetsdelning, som förvisar majoriteten av kvinnorna till de lågutbildade och lägst betalda kategorierna. De avslöjade hur kapitalistklassen ekonomiskt har tjänat på patriarkatet. De avslöjade den patriarkala partiskheten hos staten, med dess lagar och regleringar.

Feministerna analyserade symboler och traditioner givna i samhället, och visade hur de bevarade det patriarkala systemet. Feministerna lade vikt vid den muntliga traditionen och lyckades föra fram kvinnornas röst, som genom historien blivit tystats ner. Rörelsen tvingade män och kvinnor att ha en kritisk blick mot deras egna attityder och tankar, deras handlingar och ord om kvinnor. Rörelsen utmanade en mängd olika patriarkala, misogynna attityder som befläckade även den progressiva och revolutionära rörelserna, och som påverkade kvinnors deltagande i dem. Trots de teoretiska förvirringarna och svagheterna har den feministiska rörelsen bidragit betydligt till vår förståelse av kvinnofrågan i vår tid. Den internationella rörelsen för demokrati och socialism har berikats av kvinnorörelsen.

Ett av de viktiga karaktärsdragen för den samtida kvinnorörelsen har varit försöken att teoretisera om kvinnors förhållanden. De har gått in i filosofins fält för att få en filosofisk grund för sin analys och angreppsvinkel. Kvinnor sökte befrielsefilosofier och brottades med de olika filosofiska trenderna som de kände skulle kunna ge en vision för kvinnors kamp. Olika filosofiska trender såsom Existentialism, Marxism, Anarkism, Liberalism studerades och antogs av aktiva kvinnorörelser i USA och sedan i England. På grund utav detta är feminister en eklektisk grupp som inkluderar en mängd olika angreppsvinklar, perspektiv och ramverk, beroende på vilken filosofisk trend de antar. Men de delar ett engagemang i att ge en röst åt kvinnors erfarenheter och att få slut på kvinnor underordning. Givet västs hegemoni har dessa trender haft en stark inverkan på kvinnorörelsen i Indien också. Därav måste en seriös studie av kvinnorörelsen inkludera en förståelse för de olika teoretiska trenderna inom rörelsen.

Feminister har influerats av filosofer så vitt skilda som Locke, Kant, Hegel, Marx, Derrida, Nietzsche, Freud. Men de flesta av dem har kommit till slutsatsen att den traditionella filosofin är manligt vinklad, dess större koncept och teorier, dess egna självinsikt visar "en distinkt maskulint sätt att se på världen." (Alison Jagger). Därav har de försökt förvandla traditionell filosofi. Med detta i åtanke har vi tagit på oss att presentera några av de huvudsakliga filosofiska trenderna bland feminister. En viktig sak att tänka på är att dessa olika trender är inte fasta och separata. Vissa feminister har motsagt dessa kategorier. Vissa har ändrat sitt synsätt över tid, vissa kan ses ha en blandning av två eller mer tren-

der. Men för en förståelse kan dessa breda trender vara användbara. Innan vi diskuterar teorierna kommer vi börjar med en kort redogörelse för utvecklingen av kvinnorörelsen i väst, speciellt i USA. Det är nödvändigt för att förstå sfären i vilken den teoretiska utvecklingen hos feminister växte fram.

Översiktligt om kvinnorörelsen i väst

Kvinnorörelsen i väst är uppdelad i två faser. Den första fasen började i mitten av det nittonde århundradet och slutade runt 1920-talet. Medans den andra fasen började på 1960-talet. Den första fasen är känd som suffragetterörelsen, eller kvinnors rörelse för sina politiska rättigheter, alltså rätten att rösta. Kvinnorörelsen uppstod i en miljö med växande kapitalism och spridningen av en demokratisk ideologi. Den uppstod i en miljö med andra samhällsrörelser som växte fram under samma tid. I USA var rörelsen för att frigöra svarta slavar och rörelsen för att organisera det ständigt växande proletariatet en viktig del av den samhällspolitiska oron i det nittonde århundradet.

Runt 1830 och 40-talet fanns bland abolitionisterna (de som kämpade för slaveriets upphävande) några lärda kvinnor som trotsade samhälleligt motstånd för att kämpa för att befria de svarta från slaveri. Lucretia Mott, Elizabeth Cady Stanton, Susan Anthony, Angeline Grimke var bland de kvinnor som var aktiva i antislaverirörelsen, för att senare bli aktiva i kampen för kvinnors politiska rättigheter.

Men motstånd inom antislaveriorganisationer mot att kvinnor representerade dem och mot kvinnors ledarskap i rörelsen tvingade kvinnor att tänka på sin egna status i samhället och sina egna rättigheter. I USA började kvinnor i olika stater att samlas för att kräva sin rätt till gemensam utbildning med män, till gifta kvinnors rätt till egendom och skilsmässa.

Konferensen i Seneca Falls organiserad av Stanton, Anthony och andra 1848 visade sig vara en milstolpe i historien för den första fasen av kvinnorörelsen i USA. De antog en "Declaration of Sentiments" utformad efter "the Declaration of Independence", i vilken de krävde lika rätt i förhållande till äktenskap, egendom, löner och rösträtt. I tjugio år framåt efter konferensen hölls konferenser på statsnivå, och det bedrevs propagandakampanjer med föreläsningsturnéer, flygblad och namnlistor. 1868 gjordes en ändringsförslag till konstitutionen (14th amendment)

som ville ge rösträtt till svarta men inte till kvinnor. Stanton och Anthony kampanjade mot detta förslag men misslyckades med att förhindra det. En splittring mellan kvinnorna och abolitionisterna skedde. Samtidigt växte också arbetarrörelsen, men det etablerade fackföreningsledarskapet var inte intresserat av att organisera kvinnliga arbetare. Endast IWW stödde försök att organisera kvinnliga arbetare som jobbade långa dagar för extremt låga löner. Tusentals kvinnor var arbetare i klädindustrin. Anarkister, socialister, marxister, varav vissa var kvinnor, arbetade bland arbetarna och organiserade dem. Bland dessa fanns Emma Goldman, Ella Reeve Bloor, Mother Jones, Sojourner Truth. På 1880-talet stod militanta kamper och repression på dagordningen. De flesta av suffragetterna visade inget intresse för exploateringen av arbetare och stödde inte deras rörelse. I slutet av det århundradet och i början av det tjugonde utvecklades snabbt en arbetarklasskvinnorörelse. Höjdpunkten av detta var en strejk, 1909, där nästan 40.000 kvinnliga arbetare i klädindustrin deltog. De socialistiska kvinnorna var väldigt aktiva i Europa och ledande kommunistiska kvinnor så som Eleanor Marx, Clara Zetkin, Aleksandra Kollontaj, Vera Zasulich var vid frontlinjen i kampen för att organisera arbetande kvinnor. Tusentals arbetande kvinnor var organiserade och kvinnotidningar och magasin publicerades. Det var vid den Andra internationella arbetarkvinnokonferensen i Köpenhamn som Clara Zetkin, den tyska kommunisten och välkände ledare för den internationella kvinnorörelsen, efter att ha blivit inspirerad av arbetarkvinnornas rörelse i Amerika, föreslog en resolution om att fira 8 mars som kvinnodagen på internationell nivå.

I slutet av århundradet hade kvinnors situation i USA genomgått stora förändringar. Även om de inte hade rätten att rösta hade de vunnit många segrar på områden som utbildning, egendomsrättigheter och anställning. Därav vann kravet om att få rösta en viss respekt. Rörelsen gjorde en konservativ svängning, och separerade frågan om att vinna rösträtt från alla andra sociala och politiska frågor. Deras huvudsakliga taktik var namnlistor och lobbyverksamhet med senatorerna etc. Rörelsen blev aktiv igen 1914 med Alice Pauls inträde, hon introducerade militanta taktiker från de brittiska suffragetterna, såsom strejk demonstrationer, hungerstrejker, sittstrejker etc. På grund utav deras aktiva kamp och militanta taktiker vann kvinnorna rösträtten i Amerika 1920.

Kvinnokampen i Storbritannien började senare än den amerikanska

rörelsen, men den valde en mer militant väg i början av de tjugonde århundradet, Emmeline Pankhurst, hennes döttrar och deras anhängare valde militanta taktiker för att dra uppmärksamhet åt sina krav, och blev också arresterade flera gånger för att få föra fram dem. De startade Women's Social And Political Union (WPSU) 1903, då de blev besvikna på de äldre organisationernas arbetsmetoder. WPSU gick i spetsen för att propagera för rösträtt. Men de kompromissade med den brittiska regeringen när första världskriget bröt ut 1914. Både i USA och i England var ledarna för rörelsen vita och medelklass och de begränsade sina krav till medelklasskvinnornas krav. Det var socialistiska och kommunistiska kvinnor som avfärdade att kravet om rösträtt skulle inskränkas till endast de med egendom, de breddade kravet att så det inkluderade rösträtt åt alla kvinnor, inklusive arbetarklassens kvinnor. De organiserade separata massmobiliseringar till stöd åt kravet om kvinnors rösträtt.

Kvinnorörelsen fortsatte inte under depressionsperioden, under fascismens uppgång eller världskriget. I efterkrigstiden kom en högkonjunktur i den amerikanska ekonomin och medelklassen växte. Under krigsåren hade kvinnor tagit alla möjliga sorters jobb för att ekonomin skulle gå runt, men efteråt blev de uppmanade att lämna dem för att bli bra hemmafruar och mödrar. Den här bubblan av välstånd och behag pågick till till 1960-talet. Efter kom en period av social oro i samband med att den svarta medborgarrättsrörelsen vann mark, och senare i samband med anti-krigsrörelsen (mot Vietnamkriget).

Det var en period med mycket uppror. Kulturrevolutionen som hade börjat i Kina hade också sin inverkan. Studenterna blev mer politiskt aktiva och i denna period av social och politisk oro uppstod kvinnorörelsen ännu en gång, denna gång först bland universitetsstudenterna och fakulteterna.

Kvinnor insåg att de mötte diskriminering vid anställningar, i lönen och i allmänhet i sättet de blev bemötta i samhället. Konsumtionsideologin blev också attackerad. Simone de Beauvoir skrev *Det andra könet* 1949, men det var nu dess inverkan slog till. Betty Friedan skrev *Den feminina mystiken* 1963, och boken blev extremt populär. Hon tog initiativ till National Organization for Women (NOW) 1966 för att kämpa mot diskrimineringen kvinnor mötte, och för ett tillägg i konstitutionen som slog fast in allas lika rättigheter.

Den autonoma kvinnorörelsen (radikalfeminist rörelsen) kom från den vänsterlutande studentrörelsen. Svarta studenter i Student Non-violent Coordinating Committee (SNCC) (som kämpade för svartas medborgarrättigheter) kastade ut vita, manliga och kvinnliga, studenter på sin Chicagokonferens 1968, med argumentet att endast svarta skulle kämpa för svartas befrielse. På liknande sätt växte idén att kvinnobefrielsen var kvinnors kamp fram och fick mark. Med bakgrund av detta krävde kvinnliga medlemmar i Students for a Democratic Society (SDS) att kvinnobefrielse skulle vara en del av det nationella styrelsen på deras juni konferens 1968. Men de blev utbuade och nerröstade. Många av de kvinnorna lämnade och formade sedan WRAP (Women's Radical Action Project) i Chicago. Kvinnor inom New University Conference (NUC – En organisation på nationell nivå som samlade universitets arbetare, studenter och fakulteter som ville ha ett socialistiskt Amerika) skapade en Kvinnogrupp inom organisationen. Marlene Dixon och Naomi Weisstein från Chicago var ledande i detta. Shulamith Firestone och Pamela Allen startade liknande projekt i New York och skapade New York Radical Women (NYRW). Alla dessa avfärdade den liberala idén att förändringar i lagen eller tillägg om allas lika rätt i konstitutionen skulle lösa frågan om kvinnoförtrycket, och de menade att hela strukturen i samhället behövde förändras. Därav såg de sig själva som radikala. De kom att få åsikten att blandade grupper och partier (med män och kvinnor), så som Socialist party, SDS och den ”nya vänstern”, ej skulle kunna föra kampen för kvinnors befrielse framåt, och att det behövdes en kvinnorörelse som var fristående från partierna. NYRWs första utåtriktade aktion var en protest mot Miss America skönhetsävlingarna, detta satte den nyfödda kvinnorörelsen i det nationella rampljuset.

Ett år senare splittrades NYWR, i Redstockings (Rödstrumporna) och WITCH (Women's International Terrorist Conspiracy from Hell). Rödstrumporna la fram sitt manifest 1969, detta var första gången radikalfeminismens ståndpunkter blev presenterade klart och tydligt. ”..Vi identifierar män som aktören i vårt förtryck, mansherraväldet är den äldsta, mest fundamentala förtrycket. All annan form av exploatering och förtryck (rasism, kapitalism, imperialism etc.) är en förlängning av mansherraväldet: män härskar över kvinnor, ett fåtal män härskar över de andra...” Systerskap är kraftfullt och, det personliga är politiskt blev deras slogans som fick stor popularitet. Samtidigt i december 1968

gav SDS ut en text med sina ståndpunkter angående kvinnors befrielse. Denna diskuterades av kvinnor från olika inriktningar. Kathy McAfee och Myrna Wood skrev sången Bread and Roses för att poängtera att kampen inte endast behöver föras mot kapitalismen (bröd), utan också mot de psykologiska och sociala förtrycket som kvinnor mötte (rosor).

Dessa debatter, som skedde i de mängder av tidskrifter kvinnogrupperna producerade under denna tid, togs på stort allvar och påverkade inriktningen och trenderna i kvinnorörelsen, inte bara i USA utan också i andra länder. Gruppernas huvudsakliga form var små kretsar som jobbade med att höja medvetandet. Det bör noteras att alla dessa grupper följde antingen den Trotskistiska eller den Kubanska socialist strömningen inom vänsterrörelsen. De motsatte sig alla former av hierarkiska strukturer. På så sätt föddes den socialistiska feminismen och radikalfeminismen trenden inom kvinnorörelsen. Även om den hade många brister om man ser på den från ett marxistiskt perspektiv, så väckte den frågor och förde ut många aspekter av kvinnoförtrycket i det öppna.

I USA och Europa under senare delen av 1960- och de tidiga delen av 70-talet hade ”olika grupper olika syn på revolutionen. Det fanns feminister, svarta, anarkister, marxist-leninister och andra versioner av revolutionär politik, men tron på att en revolution, av den ena eller den andra sorten, låg runt hörnet var de alla ense om.” (Barbara Epstein)

De socialistiska feministerna (marxister) och radikalfeministerna delade en vision om revolutionen. Under den första perioden arbetade feministerna med den marxistiska teori, och dess huvudsakliga koncept såsom produktion, reproduktion, klassmedvetenhet och arbete. Både den socialistiska feminismen och radikalfeminismen försökte förändra den marxistiska teorin så den inkorporerade en feministisk förståelse av kvinnors situation. Men efter 1975 blev det en förändring. Systemanalys (av kapitalismen, av hela samhällsstrukturer etc.) blev ersatt eller omarbetad till kulturfeminism

Kulturfeminism börjar med antagandet att män och kvinnor är fundamentalt olika. Den fokuserade på de kulturella aspekterna av patriarkalt förtryck och försökte huvudsakligen förändra på det området. Till skillnad från den radikal och den socialistiska feminismen så förkastade den bestämt all form av kritik mot kapitalismen, de betonade patriarkatet som roten till kvinnoförtrycket och riktade in sig på separatism. På

det sena 1970- och 1980-talet blev lesbisk feminism en strömning inom feminist rörelsen. Vid samma tid väckte färgade kvinnor (svarta kvinnor, kvinnor från tredje världen i de utvecklade kapitalistiska länderna) kritik mot den samtida feminist rörelsen, och började formulera sina egna visioner om feminismen. Bland arbetarklasskvinnor började också organisationer växa, organisationer för lika behandling på arbetsplatsen, för barnomsorg etc. Att feministrörelsen hade varit begränsad till vita, medelklass och utbildade kvinnor i utvecklade kapitalistiska länder, och främst hade fokuserat på deras besvär blev uppenbart. Detta ledde till framväxten av en global eller multikulturell feminism.

I tredje världens länder blev kvinnogrupper också aktiva, men alla frågor var inte nödvändigtvis ”rena” kvinnofrågor. Våld mot kvinnor hade varit ett stort problem, speciellt sexuellt våld, men vid sidan av det fanns det frågor som uppkom av exploateringen från kolonialism och nykolonialism, fattigdom och utsugning från godsägares, bondefrågor, tvångsflyttningar, apartheid och många andra liknande problem var viktiga i deras länder. I det tidiga 1990-talet fick postmodernismen inflytande bland feminister.

Men den högerkonservativa motreaktionen växte under 1980-talet, och fokuserade sin opposition mot feminismen på deras kamp för aborträttigheter. De anklagade och attackerade också feminister för att förstörandet av familjen, och försökte betona vikten av kvinnans roll i familjen. Men det feministiska perspektivet spreds ändå vitt och brett och oräkneliga aktivistgrupper och sociala och kulturella projekt växte på gräsrotsnivå och fortsatte vara aktiva. Kvinnostudier spreds också. Sjukvård och miljöfrågor blev fokuset för många av dessa grupper. Många ledande feminister blev också indragna i akademiska jobb. På samma gång hade många av de större organisationerna och grupperna blivit stora institutioner, insvärjda av etablissemangen, och skötes med personal likt vilken annan etablerad byråkratisk institution som helst. Aktivismen minskade. På 1990-talet blev feministrörelsen mer känd för dessa organisationers arbete och för feministers skrifter inom akademien. ”Feminismen har blivit mer av en ide än en rörelse, en ide som saknar den visionära kvalitén den en gång hade” skrev Barbara Epstein i Monthly Review (maj 2001). På 90-talet ökade även klyftan mellan arbetarklassens och de förtryckta minoriteternas ekonomiska situation, och medelklassen, den fortsatta ojämlikheten mellan könen, ökande våld

mot kvinnor, globaliseringens angrepp och dess påverkan på människor, speciellt på kvinnor i tredje världen, har lett till ett förnyat intresse för marxism.

På samma gång har deltagandet av kvinnor, speciellt unga kvinnor, i en rad olika politiska rörelser vilket blivit tydligt i och med anti-globaliserings- och anti-krigsrörelserna, hjälpt till ytterligare i uppvaknandet. Med den har korta översikten av den västerländska kvinnorörelsens utveckling gjord kommer vi analysera feministrörelsens huvudsakliga trender och ståndpunkter.

1) Liberalfeminism

Liberalfeministiska tankar har haft en lång historia på 1700- och 1800-talet, med tänkare som Mary Wollstonecraft (1759-1797), Harriet Taylor Mill (1807-1858) och Elizabeth Cady Stanton (1815-1902) som argumenterade för kvinnors rättigheter med liberal filosofi och förståelse av denna som grund. Rörelsen för lika rättigheter för kvinnor, särskilt kampen för rösträtt, var primärt baserad på liberala tankegångar.

Tidiga liberala politiska filosofer som John Locke och Jean Jacques Rousseau, som hade argumenterat för att förnuftet skulle styra och allas jämlikhet, inkluderade ej kvinnor i sin förståelse över vilka som förtjänade lika rätt, särskilt när det kom till politiska jämlikhet. De misslyckades med att tillämpa sin liberala teori på kvinnors position i samhället. Liberalismens värderingar, inklusive en av grundstommarna i vikten av individens självständighet utvecklades på 1600-talet.

Den liberala filosofin uppkom med utvecklingen av kapitalism i Europa som ett motstånd mot feodala patriarkala värderingarna baserade på ojämlikhet. Det var den uppåtstigande borgarklassens filosofi. De feodala värderingarna var baserade på tron om elitens inherent överhet – särskilt monarkerna. De resterande var undersåtar, underordnade. De försvarade hierarki med olika rättigheter och makt. I opposition mot dessa feodala värderingarna förde liberal filosofi fram en tro på naturlig jämlikhet och människors frihet.

De förordade en social och politisk struktur som skulle erkänna jämlikhet för alla individer och förse dem med jämlika möjligheter. Filosofin var djupt rationell och sekulär och den mest kraftfulla och progressiva formuleringen i upplysningseran. Den präglades av en stark individualism. Dock tillämpade inte de kända liberala

filosoferna på 1700-talet så som Rousseau och Locke samma principer på den patriarkala familjen och kvinnans ställning i denna. Detta var den kvarlevande patriarkala fördomen hos liberalismen, som endast tillämpades på män inom marknaden – Zillah Eisenstein.

Mary Wollstonecraft tillhörde den radikala delen av den intellektuella aristokratin i England som stödde de Franska och Amerikanska revolutionerna. Hon skrev ”Till försvar av kvinnors rättigheter” 1791 som svar till Edmund Burkes konservativa tolkning av betydelsen av den Franska Revolutionen. I boken argumenterade hon emot de patriarkala föreställningarna om kvinnors naturliga beroende av män, att kvinnor skapades för att behaga män, att de inte kan vara självständiga. Wollstonecraft skrev före kvinnorörelsens uppkomst och hennes argument var baserade på logik och rationalitet. Underliggande i Wollstonecrafts analys var de grundläggande principerna i upplysningen: tron på människans kapacitet att resonera och i koncepten frihet och jämlikhet som föregick och följde med de amerikanska och franska revolutionerna. Hon erkände förnuftet som den enda auktoriteten och argumenterade för att om inte kvinnor uppmuntrades att utveckla sin rationella potential och att luta sig mot sina egna bedömningar skulle hela mänsklighetens utveckling bli efterbliven. Hon argumentera främst för att kvinnor skulle få samma utbildning som män så att de också skulle vara ingjutna med samma kvalitéer av rationellt tänkande och skulle förses med möjligheter för att lära och leda ett självständigt liv. Hon kritiserade starkt Rousseaus idéer om kvinnors utbildning.

Enligt henne så hade Rousseaus argument att kvinnors utbildning borde vara annorlunda från mäns bidrag till att göra kvinnor till mer artificiella, svaga karaktärer. Rousseaus logik var att kvinnor bör utbildas på ett sätt så att det inpräntas i dem att lydnad var den högsta dygden. Hennes argument reflekterar klassbegränsningarna i hennes tänkande. Medan hon skrev att kvinnor från de ”enkla klasserna” visar mer dygd då de arbetade och var till en viss grad självständiga, trodde hon även att ”de mest respektabla kvinnorna är de mest förtryckta.”

Hennes bok var till och med inflytelserik i Amerika på den tiden. Harriet Taylor, också del av Londons borgliga intellektuella cirkel och fru till den välkände utilitaristfilosofen James Stuart Mill, skrev ”On the enfranchisement of women” 1851 till stöd av kvinnorörelsen precis

när den uppkom i USA. Med skarpa liberala argument mot fiender av kvinnors rättigheter och för att kvinnor ska ha samma rättigheter som män, skrev hon att ”vi förnekar rätten att någon del av (den mänskliga) arten att bestämma över en annan del, eller någon individ över en annan individ, vad som är och inte är deras ”rätta sfär”. Den rätta sfären för alla människor är den största och högsta de är kapabla att uppnå...” Lägg märke till innebörden av sakförhållandet som hon skrev ”Världen är väldigt ung, och har bara börjat förkasta orättvisor. Den gör sig bara nu av med neger-slaveri, kan vi undra om den ej ännu gjort så mycket för kvinnor?” Faktum är att den liberala grunden för kvinnorörelsen så som den uppkom i mitten av 1800-talet är tydlig i Seneca Falls deklARATIONEN (1848). Deklarationen på den första nationella sammankomsten började: ”Vi håller dessa sanningar som självbevisade: att alla män och kvinnor är skapta lika; att de är givna av sin skapare vissa okränkbara rättigheter; att bland dessa finns liv, frihet och strävan efter lycka...”

I kvinnorörelsens nästa fas, under sent 1960-tal, fanns bland de ledande förespråkarna för liberala idéer Betty Friedan, Bella Abzug och Pat Schroeder. Friedan bildade organisationen National Organisation of Women (NOW) år 1966. Liberalfeministerna kom från dem som jobbade i kvinnorättsgrupper, myndigheter, nämnder osv. Deras inledande fråga var att förändra lagar som förnekade lika rätt för kvinnor i bland annat utbildnings- och anställningsområdena. De hade också kampanjer mot sociala regler som begränsade kvinnors möjligheter på grund av deras kön. Men allt som dessa juridiska och utbildningsmässiga barriärer raserades blev det mer och mer tydligt att den liberala strategin att förändra lagar inom det existerande systemet inte var tillräckligt för att ge kvinnor frihet och rättvisa. De bytte inriktning till att kämpa för lika förhållanden istället för bara lika möjligheter.

Detta innebar kravet att staten skulle ha en mer aktiv roll i att skapa de förhållanden i vilka kvinnor faktiskt kan förverkliga sina möjligheter. Kraven på barnomsorg, välfärd, sjukvård, arbetslöshetsbidrag, speciella planer för singelmammor etc har tagits upp av liberala feministerna. Kampen för Equal Rights Amendment (ERA) har också varit ledd av denna del av feministerna. Liberalfeministernas arbete har varit genom organisationer på nationell nivå och har därav även blivit uppmärksammas av media. En del av de liberala feministerna, så som Zillah Eisenstein argumenterade för att liberalism skulle ha potential som en

befriande ideologi då arbetande kvinnor kan genom sina livserfarenheter se motsättningen mellan liberal demokrati som ideologi och det kapitalistiska patriarkatet vilket förnekar dem jämställdheten som utlovas av ideologin. Men liberalism var inte den inflytelserika tendensen inom rörelsen under den här fasen.

Kritik

Liberalism som en filosofi föddes ur det feodala västerländska samhället medan bourgeoisie kämpade för att komma till makten. Därav inkluderade den en attack mot feodala värderingar om gudomligt föreskrivna sanningar och hierarki (samhällelig ojämlikhet). Den stod för förnuft och lika rätt för alla individer. Men denna filosofi var baserad på extrem individualism snarare än kollektiva insatser. Därav förespråkade den inställningen att om formell juridisk jämlikhet gavs till alla, då var upp till individerna att utnyttja möjligheterna de hade och bli framgångsrika i livet.

Frågan om klasskillnader och den effekt klasskillnader hade på folks möjligheter var inte tagit i beaktning. I början spelade liberalismen en progressiv roll i att spränga de feodala samhälleliga och politiska institutionerna. Men under 1800-talet, efter framväxten av arbetarklassen och dess rörelser, blev det liberala tänkandets begränsningar tydliga. För borgarklassen som hade kommit till makten utökade inte de rättigheter den hade förespråkade till de fattiga och andra förtryckta grupper (som kvinnor, eller svarta i USA). De behövde kämpa för sina rättigheter. Kvinnorörelsen och de svartas rörelse kunde i den fasen kräva sina rättigheter genom att använda liberalernas argument. Kvinnor från borgarklassen var i rörelsens framkant och de utökade inte frågan om rättigheter till de arbetande klasserna, inklusive arbetarklasskvinnor.

Men allt efter som arbetarklassideologier uppkom hittade olika tendenser av socialismen stöd bland de aktiva delarna av arbetarklassen. De började ifrågasätta själva det borgerliga socioekonomiska och politiska systemet och den liberal ideologins begränsningar med dess inriktning på formell jämlikhet och individuell frihet. I denna fas förlorade liberalismen sin progressiva roll och vi kan se att de huvudsakliga kvinnoorganisationerna i både USA och England som kämpade för rösträtt hade ett väldigt begränsat mål och blev pro-imperialister och anti-arbetarklass. I den nuvarande fasen har liberala feminister behövt gå bortom den för-

mella jämlikhetens snäva begränsningar för att kampanja för positiva kollektiva rättigheter så som välfärd för bland annat singelmammor och fångar och kräva en välfärdsstat.

Liberalismen har följande svagheter:

1. Den fokuserar på individuella rättigheter snarare än kollektiva rättigheter.
2. Den är historielös. Den har ingen övergripande förståelse av kvinnors roll i historien, inte heller har den en analys av kvinnors underordning
3. Den tenderar att vara mekanisk i sitt stöd för formell jämlikhet, utan en verklig förståelse av förhållandena för de olika delarna/klasserna av kvinnor och deras specifika problem. Därav kunde den uttrycka medelklassernas krav (vita kvinnor från medelklasserna i USA och överklass, kvinnor från övre kast i Indien) men inte kvinnorna från de olika förtryckta etniska grupperna, kasterna och de arbetande klasserna.
4. Den är begränsad till förändringar inom lag, utbildning och anställningsmöjligheter, välfärdsåtgärder osv. och ifrågasätter inte samhällets ekonomiska och politiska strukturer som ger upphov till patriarkal diskriminering. Därav är den reformistisk i sin inriktning, både i teorin och i praktiken.
5. Den tror att staten är neutral och kan tvingas ingripa till kvinnor fördel, när faktum är att den borgliga staten i kapitalistiska länder, och den halv-koloniala och halv-feodala Indiska staten är patriarkala och kommer inte stötta kvinnors kamp för befrielse. Staten försvarar de härskande klassernas intressen, och de härskande klasserna tjänar på kvinnors underordning och nervärderade status.
6. Eftersom den fokuserar på förändringar i lagen och statliga planer för kvinnor har den fokuserat på lobbyverksamhet och namnlistor som medel för att få igenom sina krav. Den liberala tendensen har begränsat sin aktivitet till möten och konvent och att mobilisera namninsamlingar som efterfrågar förändringar. Den har sällan mobiliserat kvinnomassornas styrka och är i verkligheten rädd för den militanta mobiliseringen av fattiga kvinnor i stora massor.

2) Radikalfeminism

Inom borgerlig feminism i den första fasen av kvinnorörelsen, 1800- och det tidiga 1900-talet, var liberalismen den dominerande ideologin. I kvinnorörelsens samtida fas av har radikalfeminismen haft en stark inverkan och på många sätt kan idéer och ståndpunkter, om än utblandade, spåras tillbaka till det radikalfeministiska resonemanget. I kontrast till det pragmatiska förhållningsättet som liberalfeminismen tagit siktede radikalfeminismen på att omforma samhället och omstrukturera dess institutioner, som de såg som inneboende patriarkala. Tillhandahållande kärnteorin i modern feminism argumenterade radikalfeminister att kvinnor undergivna roll i samhället var för tätt invävd i samhällsstrukturen för att kunna redas upp utan en revolutionär förändring av samhället själv. De strävade efter att ersätta hierarkiska och traditionella maktrelationer, vilka de såg som en reflektion av en manlig bias, med ickehierarkiska och antiauktoritära förhållningsätt till politik och organisering.

I feminismens andra fas (i USA) uppkom radikalfeminister från 1960-talets sociala rörelser, medborgarrättsrörelsen, den nya vänstern och anti-Vietnamkriget/freds-rörelsen. De var kvinnor som var missnöjda med den roll som kvinnor gavs i dessa rörelser och de sätt den nya vänstern tog sig an kvinnofrågan i sina teoretiska och folkliga skrifter. Samtidigt ville ingen av dem bevara det nuvarande systemet. Därav var skrifterna initialt en debatt med marxismen, ett försök att förändra eller skriva om marxismen. Senare när den radikalfeministiska rörelsen blev stark kastades marxismen åt sidan och fokuset skiftade helt till en analys av köns/genus(socialt kön) systemet och patriarkatet avskilt från det utsugande kapitalistiska systemet. I den då samtida fasen inom feminismen var fokuset flyttat till kvinnoförtryckets ursprung och att spåra detta förtrycks rötter. Men en sak som måste komma ihåg är att de i alla sina skrifter endast hade sitt egna samhälle i åtanke.

Därav hanterade all deras kritik, beskrivningar och analyser utvecklade kapitalistiska samhällen, speciellt USA. 1970 publicerade Kate Millet boken *Sexualpolitiken* i vilken hon utmanade den formella synen på politik och presenterade ett bredare perspektiv av maktrelationer, inkluderat relationen mellan män och kvinnor i samhället. Kate Millet såg relationen mellan män och kvinnor som en maktrelation, mäns dominans över kvinnor var en form av makt i samhället. Därav gav hon sin bok titeln *Sexualpolitiken*. Här la hon fram påståendet att det per-

sonliga var politiskt, vilket blev ett populärt slagord för feministrörelsen. Med det personliga är politiskt menade hon att missnöjet som enskilda kvinnor känner i sina liv inte berodde på individuella misslyckande utan berodde på det samhälleliga systemet som har hållit kvinnor i underordning och förtryckt henne på så många sätt. Hennes personliga känslor är således politiska.

Hon vände faktiskt upp och ner på den historiematerialistiska förståelsen genom att påstå att relationen mellan män och kvinnor är ramverket för alla maktrelationer i samhället. Enligt henne ersätter detta "sociala kast" (dominanta män och underordnade kvinnor) alla andra former av ojämlikhet vare sig de är rasmässiga, politiska eller ekonomiska. Detta är det huvudsakliga mänskliga förhållandet. Dessa andra förtryckssystem kommer att fortsätta då de får både sin logiska och emotionella legitimitet från förtrycket i det här huvudsakliga förhållandet. Patriarkatet var enligt henne manlig kontroll över den privata och offentliga världen. Enligt henne måste män och kvinnor för att eliminera patriarkatet eliminera könsrollerna, alltså sexuell status, roll och temperament så som de har konstruerats under patriarkatet. Patriarkal ideologi överdriver de biologiska skillnaderna mellan män och kvinnor och underordnar kvinnor. Millet förespråkade ett nytt samhälle som inte var baserat på kön/genussystemet och i vilket män och kvinnor är jämlikar. På samma gång argumenterade hon att vi måste gå långsamt framåt, eliminera icke önskvärda karaktärsdrag så som lydnad (bland kvinnor) och arrogans (bland män). Kate Millets bok var väldigt inflytelserik under en lång tid. Den anses ännu som en klassiker för nutida radikalfeministiskt tänkande. En annan inflytelserik tidig författare var Shulamith Firestone som i sin bok *Dialectics of Sex* (1970) argumenterade att ursprunget till kvinnors underordning och mäns herravälde låg män och kvinnors reproduktiva roller. I denna bok omskriver hon Marx och Engels.

Medan Engels skrev om historisk materialism på följande sätt: "den uppfattning av världshistoriens förlopp, som ser den yttersta orsaken och den avgörande drivkraften till alla viktiga historiska händelser i samhällets ekonomiska utveckling, i de förändringar som produktions- och utbytessättet undergår, i den därav uppkommande uppdelningen av samhället i distinkta klasser och i dessa klassers strider mot varandra."

Firestone omskrev detta på följande sätt:

Historisk materialism är den uppfattning av världshistoriens förlopp, som ser den yttersta orsaken och den avgörande drivkraften till alla viktiga historiska händelser i könens dialektik: uppdelningen av samhället i två distinkta biologiska klasser för fortplantningsreproduktion, och dessa klassers strider med varandra; i de förändringar i äktenskapsättet, reproduktion och barnomsorg skapade av dessa strider; i den kopplade utvecklingen av andra fysiskt differentierade klasser (kaster); och i den första arbetsdelningen baserad på kön vilket utvecklades till (ekonomiska – kulturella) klasssystemet.

Firestone fokuserade på reproduktion istället för produktion som historiens drivkraft. Och istället för att identifiera samhällsorsakerna till kvinnors tillstånd så betonade hon dessutom biologiska anledningar till hennes tillstånd och gjorde det till historiens drivkraft. Hon tyckte att det biologiska faktum att kvinnor föder barn är den materiella basen för kvinnors underkastelse i samhället och att det behövdes en biologisk och social revolution för att åstadkomma mänsklighetens befrielse. Hon var även av åsikten att könsskillnaderna och könsrollerna behöver elimineras och människor måste vara androgyna. Men hon gick längre än Kate Millet i lösningen hon förordade för att få slut på kvinnoförtrycket. Hon hade åsikten att om inte kvinnor förkastar sin reproduktiva roll och inte längre föder barn, och grunden för den existerande familjen är förändrad är det inte möjligt att helt befria kvinnor.

Enligt henne kunde därför den biologiska uppdelningen mellan könen inte elimineras om inte naturlig reproduktion ersätts av artificiell reproduktion, och den traditionella biologiska familjen ersätts av avsiktlig familj. Den biologisk familjen är familjen i vilken medlemmarna är genetiskt relaterade (föräldrar och barn) medan den avsiktliga familjen enligt henne betyder en familj vald genom vänskap eller fördelaktighet. Hon trodde att om denna förändring sker skulle de olika personlighetsmönstren som utvecklats i det nuvarande samhället inte längre existera. Andra skrev om hur den första samhällsliga konflikten historiskt var mellan män och kvinnor. Mannen, jägaren, var benägen till våld och han förslavade kvinnan genom våldtäkt. (Susan Brownmiller).

Dessa skrifter satte tonen för den mer radikala delen av kvinnorörelsen som inte var nöjd med liberalfeministernas försök att förändra lagar och kampanja om sådana frågor. De gav energi till att gräva i kvinnors traditionella, hittills förgivet tagna, reproduktiva roll, i genus/könsskill-

naderna och att ifrågasätta själva strukturen i samhället som patriarkal, hierarkisk och förtryckande. De ropade efter en total omvandling av samhället. Därav såg sig radikalfeministerna som revolutionärer snarare än reformister. Deras grundläggande poäng är att kön/genussystemet är orsaken till kvinnoförtrycket. De såg förhållandet mellan män och kvinnor isolerat från resten av samhällssystemet, som en grundläggande motsättning. Som resultat berörde hela inriktningen och kursen i deras analys och handling främst denna motsättning och detta har ledd dem mot separatism. Eftersom de fokuserade på kvinnors reproduktiva roll gjorde de sexuella relationer, familjerelationer till det huvudsakliga måltavlorna i deras attack för att omvandla samhället.

Kön-Genussystemet och Patriarkatet

Den centrala punkten i den radikalfeministiska förståelsen är kön/genussystemet. Enligt en populär definition Gayle Rubin gav är kön/genussystemet en ”uppsättning strukturer via vilka ett samhälle förvandlar biologisk sexualitet till produkter av mänsklig aktivitet.” Detta betyder att det patriarkala samhället använder vissa faktum om manlig och kvinnlig fysiologi (kön) som grunden för att konstruera en uppsättning av maskulina och feminina identiteter och beteenden (genus) som tjänar till att förstärka mäns makt och försvaga kvinnors makt, det vill säga hur en man ska vara och hur en kvinna ska vara. Detta är enligt dem den ideologiska grunden för kvinnors underordning. Samhället är på något sätt övertygat att dessa kulturellt bestämda beteendemönster är ”naturliga”. Därav sa de att ”normalt” beteende beror på en persons förmåga att uppvisa de sociala könsidentiteterna och beteendena som samhället anknyter med personens biologiska kön.

I början uppehöll radikalfeministerna, med andra ord Boston gruppen eller Radical New York gruppen, Kate Millets och Firestones åsikter och fokuserade på de sätt som femininitet och de reproduktiva och sexuella rollerna och ansvaren (barnuppfostran osv) tjänar till att begränsa kvinnors utveckling som fullständiga människor. Så de förordade androgynitet. Androgynitet innebär att vara både man och kvinna, att ha egenskaperna från både män och kvinnor, så att fast könsdefinierade roller inte består. Detta betyder att kvinnor borde anta några manliga egenskaper (och män några kvinnliga egenskaper.). Men senare, under slutet av 70-talet, förkastade en del av radikalfeministerna androgynitet

som mål och trodde att det innebar att kvinnor skulle lära sig några av maskulinitetens värsta drag. Istället föreslog de att kvinnor skulle bekräfta sin "femininitet". Kvinnor borde försöka vara mer som kvinnor, med andra ord betona kvinnors dygder så som självständighet, gemenskap, anknytning, att dela med sig, känslor, kroppen, tillit, avsaknad från hierarki, natur, immanens, process, lycka, fred och liv. Från den här punkten och framåt blev hela deras fokus separatistisk, kvinnor borde endast förhålla sig till kvinnor, de borde bygga en kvinnokultur och kvinnoinstitutioner.

I och med detta ändrades till och med deras förståelse om sexualitet och de trodde att kvinnor skulle bli lesbiska och de bar fram monogama lesbiska relationer som det bästa för kvinnor. Politiskt blev de pacifistiska. Våld och aggression är enligt dem maskulina egenskaper som måste förkastas. De säger att kvinnor är naturligt fredsälskande och livsgivande. Genom att bygga alternativa institutioner trodde de att de frambringade revolutionär förändring. De började bygga kvinnoklubbar, göra kvinnofilmer och andra former av separat kvinnokultur. I deras förståelse kommer revolutionär förändring av samhället ske gradvis. Denna tendens kallas den kulturfeministiska tendensen då de är helt fokuserade på samhällets kultur. De relaterar inte kulturen till den politiskt-ekonomiska strukturen i samhället. Men detta blev den huvudsakliga tendensen inom radikalfeminism och är även tätt sammanbunden med ekofeminism och postmodernism. Bland de kända kulturfeministerna finns Marilyn French och Mary Daly.

Sexualitet: Heterosexualitet och Lesbiskhet

Eftersom förhållandet mellan man och kvinna är huvudmotsättningen för radikalfeminister har de lagt mycket uppmärksamhet på sexuella relationerna mellan män och kvinnor. Sexualitet har blivit arenan där de flesta av radikalfeministernas diskussioner och debatter fokuserades. De kristna kyrkornas i västs ståndpunkt på olika frågor bland annat sex och abort har varit extremt konservativ. Det här är mer i länder som USA, Frankrike och Italien. Kristen moral har försvarat enbart inomäktenskapligt sex och har varit emot abort. De radikalfeministiska teoretikerna gick rakt på sak i sin konfrontation av dessa frågor. På samma gång exponerade de även hur i sexuella relationer i ett patriarkalt samhälle känner kvinnor ofta att de blir dominerade (till och med inom äktenskapet).

Det är mot denna bakgrund som frågor om sexuellt förträngande, obligatorisk heterosexualitet och homosexualitet eller sexuella val blev frågor för debatt och diskussion. Radikalfeministerna tror att i ett patriarkalt samhälle så råder mansherravälde, till och med i sexuella relationer och handlingar. Av den första tendensen har detta benämnts som förträngande och av kulturfeministerna som sexuell objektifieringsideologi. Enligt dem ses sex som dåligt, farligt och negativt. Det enda sex som är tillåtet och ansett som acceptabelt är heterosexuella handlingar inom äktenskap. (Heterosexualitet innebär sexuella relationer mellan människor av olika kön, alltså mellan män och kvinnor). Det finns påtryckningar från det patriarkala samhället att vara heterosexuell och sexuella minoriteter, med andra ord lesbiska, transvestiter, transsexuella osv anses vara oacceptabla. Sexuell njutning, en mäktig naturlig kraft, är kontrollerad av det patriarkala samhället genom att skilja på så kallade bra, normala, hälsosamma sexuella handlingar från dåliga, ohälsosamma, illegitima sexuella handlingar.

Men de två tendenserna hade väldigt olika förståelser av sexualitet, vilket också påverkade vilka krav de förde fram, och vilka lösningar de erbjöd. Enligt den radikalfeministiska tendensen är sexuellt förträngande en av de vidrigaste och mest irrationella sätten civilisationens krafter kontrollerar mänskligt beteende. Tillåtelse är i män och kvinnors bästa intresse. Kulturfeministerna däremot ansåg att heterosexuella sexuella relationer karakteriseras av en objektifierings ideologi, där män är härskare/subjekt och kvinnor är slarvar/objekt. "Heterosexualism har vissa likheter med kolonialism, speciellt dess upprätthållande genom våld när paternalismen förkastas och i uppmålningen av dominering som naturligt och i avkvalificeringen kvinnor" (Sarah Lucia Hoagland).

Detta är en form av manligt sexuellt våld mot kvinnor. Därför bör feminister vara mot alla sexuella handlingar som normaliserar manligt sexuellt våld. Enligt dem borde kvinnor ta tillbaka kontrollen över deras sexualitet genom att utveckla intresse för deras egna sexuella prioriteringar vilka är annorlunda än mäns prioriteringar. De säger att kvinnor begär intimitet och omsorg snarare än själva utförandet. Därav förordade de att kvinnor skulle förkasta heterosexuella relationer med män och bli lesbiska.

Å andra sidan tyckte radikalfeministerna att kvinnor måste söka njutning, detta enligt Gayle Rubin, inte sätta regler. För kulturfeministerna

handlade heterosexualitet om mäns dominering och kvinnlig underkastelse så det banar vägen för pornografi, prostitution, sexuella trakasserier och kvinnomisshandel. Därav förordade de att kvinnor skulle ge upp heterosexuella relationer och ingå i lesbiska relationer i vilka det finns känslomässigt engagemang.

Kulturfeministerna betonade behovet av att utveckla kvinnors essentiella "kvinnlighet". Lesbiskhet förespråkades mycket inom kvinnorörelsen i väst under det tidiga 80-talet, men detta minskade ett par år senare. Lösningen som erbjöds av kulturfeministerna för att få slut på kvinnors underordning är att bryta de sexuella relationerna mellan män och kvinnor, och att kvinnor bildar en separat klass själva.

Den första tendensen förespråkade fria sexuella relationer, frikopplat från något känslomässigt engagemang, oavsett om det är med män eller med kvinnor. I verkligheten gör lösningarna som de förespråkar intima mänskliga relationer till opersonliga relationer av varutyp. Härifrån är det ett litet steg till att stödja pornografi och prostitution. Medan kulturfeministerna var starkt emot pornografi höll radikalfeministerna inte med om att pornografi hade någon negativ inverkan på sättet män såg kvinnor. Istället tyckte de att pornografi skulle användas för att övervinna sexuellt förträngande. Även på frågor om reproduktiv teknologi så tyckte de två sidorna olika. Medan radikalfeministerna stödde reproduktiv teknologi så var kulturfeministerna emot det. Kulturfeministerna hade åsikten att kvinnor inte skulle ge upp moderskapet eftersom det var den enda makten de hade. De har varit aktiva i den etiska debatten som väckts av reproduktiv teknologi, så som rättigheter för surrogat eller biologiska mödrar.

Kritik

Från redogörelsen ovan är det tydligt att radikalfeminister har vänt marxismen upp och ner. Fastän att vi kommer ta itu med Firestones argument i delen om socialistiska feminister så måste några punkter nämnas här. I deras förståelse av materiella förhållanden har de tagit fysiska faktum om reproduktion och kvinnors biologiska roll som den centrala punkten för deras analys och drog slutsatsen att det är den huvudsakliga anledningen till kvinnoförtrycket. Marx har skrivit att produktion och reproduktion av liv är de två grundläggande förhållandena för mänsklig existens. Reproduktion innebär både reproduktionen av individen från

dag till dag och reproduktionen av den mänskliga arten. Men faktum är att reproduktion av arten är något som människan delar med djurriket. Detta kan inte vara grunden för kvinnoförtrycket. Under alla de tusentals år som människor levde i de första stadierna av mänsklig existens så var kvinnor inte underordnade män. Faktum är att hennes reproduktiva roll var hyllad och gavs stor betydelse då överlevnaden för arten och gruppen var beroende av reproduktion. Vikten som gavs fertilitet och fertilitetsritualer som överlevde i de flesta stamsamhällena är ett bevis på detta.

Marxismen förstår att vissa materiella förhållande måste uppstå och beroende av dessa förändrades kvinnans ställning och hon blev underordnad. Den viktiga förändringen i de materiella förhållandena kom med genereringen av betydelsefullt produktionsöverskott. Hur detta överskott skulle fördelas är punkten vid vilken klasser uppkom, ett litet antal ledande människor i samhället tillägnade sig överskottet. Hennes roll i reproduktionen som tidigare hade gett henne en upphöjd status blev ett medel i hennes förslavande. Vilken klan/utvidgade familj barnen hon födde tillhörde blev av stor vikt och det är då som vi kan se begränsningar på henne och uppkomsten av den patriarkala familjen i vilken kvinnan var underordnad och hennes huvudsakliga roll i samhället var att avla barn åt familjen.

Radikalfeministerna har behandlat den historiska utvecklingen och historiska faktum lättvindigt och infört sin egen förståelse av motsättningen mellan man och kvinna som den ursprungliga och huvudsakliga motsättningen vilken har bestämt den faktiska historiens gång. Från denna centrala punkt har den radikalfeministiska analysen övergett historien helt och hållet, den ignorerar den politiskt-ekonomiska strukturen och fokuserar enbart på samhälleliga och kulturella aspekter i det utvecklade kapitalistiska samhället och projicerar situationen där som det universella mänskliga tillståndet. Detta är ännu en stor svaghet i deras analys och förhållningsätt. Eftersom de har tagit förhållandet mellan män och kvinnor (köns/genusförhållandet) som den centrala motsättningen i samhället utgår alla deras analyser från detta förhållande och männen blir kvinnors huvudsakliga fiende. Eftersom de inte har någon konkret strategi för att störta det här samhället så växlar de hela sin analys till en kritik av aspekter i överbyggnaden – kulturen, språket, koncept, etik, utan att bry sig om kapitalismen och kapitalismens roll i att upprätthålla detta

kön/genusförhållande och därav behovet av att inkludera störtandet av kapitalismen som en del i deras strategi för kvinnors frigörelse.

Trots en extremt skarp kritik av de patriarkala strukturerna så är lösningarna de erbjuder reformistiska i verkligheten. Deras lösningar är fokuserade på att förändra roller, karaktärsdrag, attityder och moraliska värderingar, och på att skapa en alternativ kultur. I praktiken innebär det att människor kan till viss del överge vissa värderingar, män kan överge aggressiva karaktärsdrag genom att identifiera dem som patriarkala, kvinnor kan försöka vara mer beslutsamma och mindre beroende. Men när hela strukturen i samhället är patriarkal hur långt kan dessa förändringar gå utan ett störtande av hela det kapitalistiska systemet, detta är en fråga de inte alls adresserar. Så det slutar med att förvandlas till små grupper som försöker förändra sin livsstil, deras mellanmännsliga relationer, ett fokus snarare på det mellanmännsliga än hela systemet. Trots att de började med att analysera hela systemet och ville ändra det så tog deras analysätt in dem på reformistiska banor. Kvinnors befrielse är inte möjligt genom denna metod.

Felet ligger i deras grundläggande analys i sig själv. Kulturfeministerna har gått ett steg längre genom att betona de essentiella skillnaderna mellan män och kvinnor och att påstå att kvinnliga (inte feminina) karaktärsdrag och värderingar är önskvärda. Detta argument ger den biologiska grunden för skillnader mellan män och kvinnor större vikt än samhällelig uppväxt. Detta är i verkligheten ett kontraproduktivt resonemang då konservativa krafter i samhället alltid har använd sådana resonemang (det kallas biologisk determinism) för att rättfärdiga herravälde över en del av befolkningen. Slavarna var slavar då de hade de egenskaperna och behövde styras över, de kunde inte ta hand om sig själva. Kvinnor är kvinnor och män är män och de är i grund och botten olika, alltså är de sociala rollerna för kvinnor och män också olika. Detta är argumenten som ges av reaktionära konservativa krafter vilka motsätter sig kvinnors befrielse.

Därav har det grundläggande resonemanget de lägger fram farliga konsekvenser, det kan och kommer slå tillbaka mot kvinnors kamp för förändring. Maskulinitet och femininitet är konstruktioner av ett patriarkalt samhälle och vi måste kämpa för att förändra dessa stela konstruktioner. Men detta är sammanlänkat med störtandet av hela det ut-sugande samhället. Det är omöjligt för oss att säga hur män och kvinnor

kommer vara och vilka karaktärsdrag de kommer anta i ett samhälle där patriarkalt herravälde slutar existera. Karaktärsdragen som människor då kommer anta kommer vara i samklang med vilken sorts samhälle som kommer finnas, eftersom det inte finns någon mänsklig personlighet utanför den samhälleliga ramen. Att jaga efter denna kvinnlighet är som att jaga en hägring och leder till att man lurar sig själv.

Genom att göra heterosexualitet till den centrala punkten i deras kritik av det nuvarande systemet så uppmuntrade de lesbisk separatism och tog följaktligen kvinnorörelsen till en återvändsgränd. Bortsett från att skapa små lesbiska gemenskaper och bygga en alternativ kultur har de inte och kunde inte heller tagit ett enda steg mot att befria den stora massa kvinnor från exploateringen och förtrycket de utstår. Det är opraktiskt och onaturligt att tro att kvinnor kan ha en helt separat tillvaro från män. De har helt gett upp målet att bygga ett bättre mänskligt samhälle. Denna strategi är inte tilltalande för den stora massan av kvinnor.

Objektivt blev det en avledning från byggandet av en bred rörelse för kvinnors befrielse. Radikalfeministtendensen har genom att stötta pornografi och genom att framföra det abstrakta argumentet om fria val tagit en reaktionär vändning, givandes rättfärdigande och stöd åt sexturismindustrin som främjas av imperialister vilka utsätter lakhs (100 000-tals) kvinnor från förtryckta etniska grupper och från tredje världens länder för sexuell exploatering och utsägligt lidande. Medan de kritiserade den reaktionära borgarklassens och kyrkans hycklande och förträngande sexualmoral har radikalfeministtendensen främjat ett alternativt som endast ytterligare alierar människor från varandra och degraderar de mest intima mänskliga relationerna. När sex separeras från kärlek och intimitet blir mänskliga relationer mekaniska och omänskliga.

Vidare är deras argument totalt isolerade från de faktiska förhållandena i kvinnors liv och deras bittra erfarenheter. Maria Mies har gjort en kritik av hela denna tenens som summerar svagheter av förhållningssättet:

Tron på utbildning, kulturella åtgärder eller till och med kulturell revolution som medel för förändring är en typisk tro hos den urbana medelklassen. Med hänsyn till kvinnofrågan är det grundat i antagandet att kvinnoförtrycket inte har något att göra med grundläggande produktionsförhållanden. Detta antagande hittas mer bland västerländska, speciellt amerikanska, feminister som vanligtvis inte

pratar om kapitalism. För många västerländska feminister har kvinnoförtrycket roten i det patriarkala samhället kultur. Där av är feminismen för dem till stor del en kulturell rörelse, en ny ideologi eller ett nytt medvetande. (1986)

Denna kulturfeminism dominerade västerländsk feminism och influerade även feministiskt tänkande i tredjeverlden länder. Den enas bra med den postmodernistiska tendensen och har avlett hela kvinnorörelsens inriktning från att vara en kamp för att förändra de materiella förhållandena i kvinnors liv till en analys av "representantskap" och symboler. De har motsatt sig idén om att kvinnor ska bli en militant kraft då de betonar kvinnors ickevåldsamma natur. De har bortsett från den roll som kvinnor har spelat i krig mot tyranni genom historien. Kvinnor kommer och bör fortsätta spela en aktiv roll i rättfärdiga krig avsedda att få slut på förtryck och exploatering. Därav kommer de vara aktiva deltagare i kampen för förändring

Sammanfattningsvis kan vi se att den radikalfeministiska tendensen har tagit kvinnorörelsen till en återvändsgränd genom att förespråka separatism för kvinnor.

De huvudsakliga svagheter i teorin och förhållningsättet är:

1. Att de tog en idealistisk filosofisk ståndpunkt genom att ge central vikt till personlighetsdrag och kulturella värderingar snarare än materiella förhållanden. Att ignorera av den materiella situationen i världen helt och hållet och enbart fokusera på kulturella aspekter.
2. Att de gjorde motsättningen mellan män och kvinnor till den huvudsakliga motsättningen och därav rättfärdigade separatism.
3. Att de gjorde ett naturligt faktum om reproduktion till grunden till kvinnors underordning och förkastade socioekonomiska grunderna till det samhälleliga förhållandet av förtryck och därav stärkte det konservativa resonemanget att män och kvinnor är naturlig olika.
4. Att de gjorde män och kvinnors natur oföränderlig.
5. Att de ignorerade klasskillnader bland kvinnor och fattiga kvinnors behov och problem.
6. Att genom att propagera att kvinnors natur är ickevåldsam så avrädde de kvinnor från att bli kämpar i kampen för sin egen och

samhällets befrielse.

7. Att de trots påstående att vara radikala har helt och hållet reformistiska lösningar som inte kan föra kvinnors befrielse framåt.

3) Anarkafeminism

Den feministiska rörelsen har influerats av anarkism och anarkisterna har sett radikalfeministerna som närmast deras idéer. Så de samlade verk som kallas anarkafeminism kan ses till stor del som en del av den radikalfeministiska rörelsen.

Anarkister ser alla former av regeringar (stater) som auktoritära och privategendom som tyranniskt. De föreställer sig skapandet av ett samhälle som inte skulle ha någon regering, hierarki eller privategendom. Medan de anarkistiska idéerna från Bakunin, Kropotkin och andra klassiska anarkister har varit en influens, har den kända amerikanska anarkisten Emma Goldman varit speciellt inflytelserik i den feministiska rörelsen. Emma Goldman, som föddes i Litauen, migrerade till USA 1885 kom som arbetare i olika klädfabriker i kontakt med anarkistiska och socialistiska idéer. Anarkister spred Emma Goldmans skrifter i den samtida feministiska rörelsen och hennes idéer har varit inflytelserika.

Anarkafeminister är överens om att det inte finns någon enskild enda version av anarkism, men inom den anarkistiska traditionen delar de en gemensam förståelse om (1) en kritik mot det nuvarande samhälle, med fokus på maktrelationer och herravälde, (2) en vision av ett alternativt egalitært och ickeauktoritært samhälle, tillsammans med påståenden om hur det skulle kunna organiseras, och (3) en strategi för att komma från den ena till den andra.

De föreställer sig ett samhälle där mänsklig frihet är garanterad, men tror att mänsklig frihet och samhälle går ihop. Men samhällena måste vara strukturerade på ett sätt som gör frihet möjligt. Det ska inte vara några hierarkier eller auktoriteter. Deras vision skiljer sig från de marxistiska och liberala traditionerna men är närmast vad radikalfeministerna kämpar för och den praktik de håller på med. För anarkister tror att medlen måste vara konsekventa med målen, den process via vilken revolutionen ska åstadkommas, strukturerna måste reflektera det nya samhället och de relationer som måste skapas.

Därav är processen och organisationsformerna extremt viktiga. Enligt

anarkisterna beror herravälde och underordning på hierarkiska samhällsliga strukturer vilka upprätthålls av staten och genom ekonomiskt tvång (alltså genom kontroll över egendom osv.). Deras kritik av samhället är inte baserad på klasser eller utsugning, eller på statens klasskaraktär osv. utan fokuserar på hierarki och herravälde. Staten försvarar och stöttar dessa hierarkiska strukturer och beslut på den centrala nivån påtvingas de underordnade i hierarkin. Så för dem är hierarkiska samhällsliga strukturer roten till herravälde och underordning i samhället.

Detta leder även till ideologiskt herravälde, för uppfattningen som förespråkas och propageras är den officiella uppfattningen, härskarnas uppfattning om strukturerna och dess processer. Anarkister är kritiska av marxism för enligt dem skapar revolutionärer hierarkiska organisationer (partiet) för att skapa förändringen. Enligt dem är det när en hierarki väl har skapats omöjligt för människorna på toppen att släppa makten. Därav tycker de att processen genom vilken förändringen försöker åstadkommas är lika viktig. ”Inom en hierarkisk organisation kan vi inte lära oss handla på ickeauktoriära sätt.” Anarkister betonar ”handlingens propaganda” med vilket de menar exemplariska handlingar, vilka genom positiva exempel uppmuntrar andra att ansluta sig. Anarkafeminister ger exempel på grupper som har skapat olika gemenskapsbaserade aktiviteter, så som drivandet av en radiostation eller ett matkooperativ i USA där ickehierarkiska sätt att driva organisationen har utvecklats. De har gett central betoning på små grupper utan hierarki eller styrande.

Men så som sådana grupper fungerar i praktiken, det gömda tyranniska ledarskapet (Joreen) som skapas har lett till många kritiker av dem. Problemen som påträffades inkluderar gömt ledarskap, att ledare påtvingas av media, överrepresentation av medelklasskvinnor med mycket tid över, bristen på uppgiftsgrupper som kvinnor kunde gå med i och fientlighet mot kvinnor som visade initiativ eller ledarskap. När kommunister lyfter frågan om att den centraliserade staten kontrollerad av imperialisterna måste störtas så erkänner de (anarkisterna) att deras ansträngningar är till sin natur små och att det finns ett behov att koordinera och sammanlänka med andra. Men de är inte villiga att överväga behovet av en centraliserad revolutionär organisation för att störta staten.

I grunden så ska den kapitalistiska staten enligt deras teori inte störtas, utan den måste växas ur (”hur vi går vidare mot den patologiska stadsstrukturen är det bästa uttrycket kanske växa ur snarare än störta”

Från an Anarcho-feminist manifesto – Siren 1971).

Från deras analys är det tydligt att de skiljer sig skarpt från det revolutionära perspektivet. De tror inte på störtandet av den borgliga/imperialistiska staten som den centrala frågan och föredrar att spendera sin energi på att skapa små grupper involverade i kooperativa verksamheter.

I monopolkapitalismens era är det en illusion att tro att sådana verksamheter kan utvecklas och växa och så småningom uppsluka hela samhället. De kommer endast tolereras i ett samhälle med omåttligt överskott så som USA och då som en underlighet, en exotisk växt. Sådana grupper brukar upptas av systemet på detta sätt.

Radikalfeminister fann dessa idéer passande för deras egna åsikter och har varit väldigt influerade av anarkistiska organisations idéer, eller så har det skett en sammanstrålning av anarkistiska och radikalfeministernas åsikter om organisering. En annan aspekt av anarkafeminismens idéer är deras intresse och oro för ekologi och vi kan se att ekofeminismen också har växt ut från anarkafeministiska tankar. Som det är nu är anarkister i västerländska länder aktiva i miljöfrågan.

4) Ekofeminism

Ekofeminism har också nära band till kulturfeminismen, fast ekofeminister själva särskiljer sig själva. Kulturfeminister som till exempel Mary Daly har en inställning i sina texter som kommer väldigt nära en ekofeministisk förståelse. Ynestra King, Vandana Shiva och Maria Mies är några av de kända ekofeministerna.

Kulturfeministerna har hyllat kvinnor identifiering med naturen i konst, poesi, musik och kommuner. De identifierar kvinnor och naturen mot (manlig) kultur. Så de är till exempel aktiva antimilitarister. De beskyller män för krig och pekar ut att främsta manliga intresset är dödsutmanande handlingar. Ekofeminister erkänner att socialistiska feminister har betonat de ekonomiska och klassmässiga aspekterna av kvinnoförtrycket, men kritiserar dem för att ignorera frågan om herraväldet över naturen. Feminism och ekologi är naturens uppror mot människans herravälde. De kräver att vi omprövar förhållandet mellan mänskligheten och resten av naturen, och där inkluderat det egna naturliga, förkroppsligade jaget.

I ekofeminismen är naturen den centrala kategorin för analysen – det sammanhängande herraväldet över naturen – psyke och sexualitet,

mänskligt och ickemänskligt förtryck, och kvinnors historiskt samhälls-
eliga position i dessa. Detta är utgångspunkten för ekofeminism enligt
Ynestra King. Och i praktiken kan man enligt henne se att kvinnor alltid
har varit i förgrunden av kamper för att försvara naturen – till exempel
Chipko andolan då bykvinnor kramade träd för att förhindra de som
fått kontrakt att hugga ner träden i Tehri Garhwal från att genomföra
avverkningen, detta bevisar den poängen enligt dem.

Det finns många strömningar inom ekofeminismen. Det finns spiri-
tuella ekofeminister som anser att deras spiritualism är det huvudsak-
liga, medan de världsliga ekofeministerna tror på aktivt ingripande för att
stoppa de destruktiva verksamheterna. De säger att dikotomin mellan
natur och kultur måste lösas upp och vår enhet med natur måste komma
fram. Om vi inte alla börjar leva enklare liv kommer vissa av oss inte kun-
na leva alls. Enligt dem finns det även utrymme för män i denna rädda
jordenrörelse. Det finns en strömning bland ekofeminister som är emot
betonandet av förbindelsen mellan naturen och kvinnor. Kvinnor måste
enligt dem minimera sin socialt konstruerade och ideologiskt förstärkta
speciella förbindelse med naturen. Den nuvarande uppdelningen av
världen i man och kvinna (kultur och natur); män för kulturbyggande
och kvinnor för naturbyggande (barnuppfostran och barnafödande)
måste elimineras och enheten betonas. Män måste ta med sig kulturen
in i naturen och kvinnor borde ta med sig naturen in i kulturen. Denna
uppfattning har kallats socialkonstruktionistisk ekofeminism. Tänkare
som Warren tyckte att det är fel att knyta samman kvinnor och naturen,
för både män och kvinnor är lika naturliga och lika kulturella. Mies
och Shiva kombinerade insikter från socialistisk feminism (kapitalistiska
patriarkatets roll), med insikter från globala feminister som tyckte att
kvinnor har mer att göra med naturen i deras dagliga arbete runt om i
världen, och från postmodernismen vilken kritiserar kapitalismens ten-
dens att homogenisera kulturen runt om i världen.

De tyckte att kvinnor runt om i världen hade tillräckligt mycket
likheter för att kämpa mot kapitalistiska patriarkat och förstörelsen
de framkallar. Genom att ta exempel på kamper förda av kvinnor mot
ekologisk förstörelse av industri eller militärintressen för att bevara liv så
drog de slutsatsen att kvinnor kommer vara i kampens frontlinjen för att
bevara miljön. De förespråkade ett subsistensperspektiv där människor
inte får producera mer än vad som behövs för att tillfredsställa de män-

skliga behoven, och människor borde bara använda naturen så mycket
som behövs, inte för att tjäna pengar utan för att tillfredsställa gem-
skapens behov, män och kvinnor borde kultivera traditionellt feminina
dygder (omtänksamhet, medlidande, omvårdnad) och ägna sig åt sub-
sistensproduktion, för endast ett sådant samhälle kan "ha råd att leva i
fred med naturen och upprätthålla fred mellan nationer, generationer
och män och kvinnor". Kvinnor är ickevåldsamma till naturen påstod de
och stöttade detta. De anses vara transformativa ekofeminister.

Men den teoretiska grunden för Vandana Shivas argument för sub-
sistensjordbruk är i själva verket reaktionära. Hon gör en hård kritik av
den gröna revolutionen och dess effekt i sin helhet men från perspektivet
att det är en form av "västerländsk patriarkalt våld" mot kvinnor och
naturen. Hon ställer upp patriarkal västerländsk rationell vetenskap mot
ickevästerländsk visdom. Imperialisterna använde utvecklingar inom
jordbruksvetenskap till att tvinga bönderna att öka sin produktion (för
att undvika en röd revolution) och till att bli uppbundna till den av mul-
tinationella företag sponsrade marknaden för jordbruksinsatser så som
frön, gödsel och bekämpningsmedel.

Men Shiva förkastar jordbruksvetenskap i sin helhet och försvarar helt
okritiskt traditionella praktiker. Hon påstår att traditionell indisk kultur
med dess dialektiska enhet mellan Purusha och Prakriti är överlägsen
västerländsk filosofisk dualism i människan och naturen, människan och
kulturen osv osv.

Därav påstod hon att i detta samhälle där produktionen var för sub-
sistens, för att tillfredsställa de livsviktiga grundläggande behoven hos
människor, hade kvinnor en nära förbindelse med naturen. Den gröna
revolutionen bröt förbindelsen mellan kvinnan och naturen. I verk-
ligheten är det Shiva förhärslig den småskaliga förkapitalistiska bonde-
ekonomin med dess feodala strukturer och extrema ojämlikheter. I den-
na ekonomin slet kvinnor med mödosamt arbete under långa timmar
utan någon som helst erkännande av deras arbete. Hon tar inte hänsyn
till livsförhållanden för daliter och andra kvinnor av låg kast som slet på
fälten och i godsägarnas hus på den tiden som blev misshandlade, sex-
uellt exploaterade och obetalda större delen av tiden.

Vidare så var subsistenslivet inte grundat i alla ska få tillräckligt, i
verkligheten var kvinnor berövade på till och med de grundläggande
förnödenheterna i den här glorifierade förkapitalistiska perioden, de

hade inget anspråk på produktionsmedlen och de var inte självständiga heller. Denna brist på självständighet tolkas av henne och Mies som tredje världens kvinnors förkastande av självbestämmande och autonomi då de värdesätter förbindelsen med gemenskapen. Det kvinnor värdesätter som stödstrukturer när de har någon form av alternativ framför sig framställs som ett medvetet förkastande av självbestämmande av Shiva. I själva verket upprätthåller de den patriarkala förkapitalistiska subsistensekonomin i ekofeminismens namn och i namnet av att motsätta sig västerländsk vetenskap och teknologi. En falsk dikotomi har ställts upp mellan vetenskap och tradition.

Detta är en form av kulturalism eller postmodernism som är involverad i att försvara den traditionella patriarkala kulturen i tredje världens samhällen och motsätta sig utvecklingen av massorna på basnivå i namn av en attack mot utvecklingsparadigmet i kapitalismen. Vi är emot det destruktiva och urskillningslösa trycket till jordbruksteknologi (inklusive genetiskt modifierade frön osv) från profithungrigt imperialistiskt jordbruksföretagande, vi är inte emot tillämpningen av vetenskap och jordbruksteknologi för att förbättra jordbruksproduktionen. Under de nuvarande klassrelationerna är till och med vetenskapen imperialistens tjänarinna, men under demokratiska/socialistiska system kommer det inte vara så.

Det är viktigt att behålla det som är positivt i våra traditioner, men att glorifiera allt i dem är anti-folkligt. Ekofeminister idealiserar kvinnors förhållande med naturen och saknar också ett klassperspektiv. Kvinnor från de övre klasserna, oavsett om det är i utvecklade kapitalistiska länder eller i efterblivna länder så som Indien, visar knappt någon känslighet för naturen så uppslukade de är i den globala konsumtionskulturen som uppmuntras av imperialismen. De tror inte att imperialismen är ett världsomfattande exploaterande system. De visar ingen vilja att förändra sin fundamentala livsstil och privilegier för att reducera förstörelsen av miljön. För bondekvinnor har förstörelsen av miljön lett till oräkneliga påfrestningar för dem i utförandet av deras dagliga sysslor så som att införskaffa bränsle, vatten och foder för boskapsdjur. Tvångsförflyttningar på grund utav övertagande av deras skogar och mark för stora projekt påverkar dem också mycket negativt.

Därför kan och har dessa aspekter blivit samlingspunkter för att mobilisera dem i kamper. Men från detta kan vi inte dra slutsatsen att kvin-

nor jämfört med män har en "naturlig" tendens att bevara naturen. Kampen mot monopolkapitalism, som obarmhärtigt förstör naturen, är en politisk kamp, en folklig fråga, i vilken folket i sin helhet, både män och kvinnor, måste delta. Och trots att ekofeministerna åberopar Chipko kampen är faktum att i verkligheten finns det så många andra kamper i vårt land där både män och kvinnor har agiterat för vad som kan ses som miljöfrågor och deras rättigheter.

Narmadaagitationen, agitationen av bybor i Orissa mot stora gruvprojekt, och mot kärnvapenmissilprojekt, eller stambefolkningen i Bastar och Jharkhands kamp mot förstörelsen av skogen och stora stålprojekt är exempel på detta.

[...]

6) Postmodernism och Feminism

Kritiken av feminister från icke-vita kvinnor ledde till att en del av feministerna rörde sig mot multikulturalism och postmodernism. Med avstamp i den existentialistiska författaren Simone De Beauvoir ser de att kvinnan är det "andra" (motsatt till det rådande dominanta kulturen, med andra ord daliter, adivasi, kvinnor osv). Postmodernistiska feminister glorifierar den "andras" position då den ska kunna ge insikter i den dominanta kulturen vilken hon ej är en del av. Kvinnor kan därav vara kritiska mot de normer, värderingar och praktiker som tvingas på alla av den dominanta kulturen. De tyckte att studier borde vara orienteras från de som studeras värderingar, subalterner, de som har varit härskade över. Postmodernism har varit populärt bland akademiker. De tror att det inte finns några fasta kategorier, i det här fallet kvinnor. Självet är fragmenterat av olika identiteter – av kön, klass, kast, etnisk gemenskap, ras. Dessa olika identiteter har ett värde i sig själv. Därför blir detta en form av kulturel relativism.

Därför existerar till exempel ingen kategori som är bara kvinna i verkligheten. Kvinna kan endast vara en av självet identiteter bland andra. Det kommer finnas en dalitkvinna, en prostituerad dalitkvinna, en övre kastkvinna, och liknande. Eftersom varje identitet har ett värde i sig ges ingen betydelse åt värden mot vilka alla kan sträva. Sett på det sättet finns det inget utrymme att hitta gemensam grund för kollektiv politisk aktivitet. Konceptet kvinna hjälpte i att föra samman kvinnor och hjälpte dem agera kollektiv. Men denna form av identitetspolitik splittrar mer

än det enar. Enheten är på den mest smala grunden.

Postmodernister hyllar skillnader och identitet och de kritiserar marxismen för att den fokuserar på en "totalitet" – klass. Vidare tror inte postmodernister att språk (västerländska språk i alla fall) reflekterar verkligheten. De tror att identiteter "konstrueras" genom "diskursen". I deras förståelse är det alltså språket som konstruerar verkligheten. På grund av detta har många av dem fokuserat på att "dekonstruera" språket. I själva verket lämnar detta en person med inget alls – det finns ingen materiell verklighet som vi kan vara säkra på. Detta är en form av extrem subjektivism. Postmodernistiska feminister har fokuserat på psykologi och språk. Postmodernism, i enighet med en kända franska filosofen Foucault, är mot vad de kallar "maktrelationer". Men detta koncept av makt är utspridd och inte tydligt definierat.

Vem har makten? Enligt Foucault är det bara på lokal nivå, så motstånd mot makt kan endast vara lokal. Är inte detta grunden för hur NGO:er (Icke-statliga organisationer) fungerar, som enar människor mot någon lokal korrupt makt och gör justeringar med makten ovanifrån, de centrala och statliga regeringarna. I själva verket är postmodernism extremt splittrande då det förespråkar fragmentering mellan människor och ger relativ betydelse till identiteter utan något teoretiskt ramverk för att förstå de historiska anledningarna till identitetsbildandet och att sammankoppla de olika identiteterna. Så vi kan ha en NGO-sammankomst så som WSF (World Social Forum) där alla hyllar sin identitet – kvinnor, prostituerade, bögar, lesbiska, stamfolk, daliter osv. osv., men det finns ingen teori som samlar dem under en övergripande förståelse, en gemensam strategi. Varje grupp kommer att göra motstånd mot sina egna förtryckare, så som de uppfattar dem. Med ett sådant resonemang kan det logiskt inte finnas någon organisation, i bästa fall kan det vara spontan organisering på lokal nivå och temporära koalitioner. Att förespråka organisation innebär, enligt deras förståelse, att reproducera makt – hierarki, förtryck. I grund och botten lämnar de individen att göra motstånd för honom eller henne självt, och är alltid emot konsekvent organiserat motstånd och beväpnat motstånd.

Carole Stabile, en marxistisk feminist sa det bra när hon säger:

Anti-organisatorisk partiskhet är ett av huvudinnehållen i det postmodernistiska paketet. Att organisera något förutom det mest till-

fälliga och spontana koalitioner är för både postmodernistiska samhällsteoretiker och feminister att reproducera förtryck, hierarkier och former av envis dominans. Faktumet att kapitalismen är extremt organiserad gör ingen skillnad, för en gör motstånd mot en multivalent utspridd form av makt. Inte heller, som Joreen påpekade för över två årtionden sedan, verkar det vara av betydelse att strukturlösheten skapar sin egen form av tyranni. Så postmodernistisk sociologisk teori erbjuder oss variationer av pluralism, individualism, individualiserad delaktighet, och i slutändan individualiserade lösningar som aldrig har - och aldrig kommer - vara i stånd att lösa strukturella problem. (1997)

Det är inte förvånande att för postmodernisterna så betyder kapitalism, imperialism osv. inget mer än ännu en form av makt. Medan postmodernismen i dess utvecklade form kanske inte hittas i ett halvkolonialt samhälle så som Indien, så har många borgliga feminister blivit påverkade av den. Deras våldsamma kritik av revolutionära och revisionistiska organisationer på grund av byråkrati och hierarki reflekterar också postmodernismens påverkan.

Summering

Vi har kortfattat presenterat de huvudsakliga teoretiska trenderna inom den feministiska rörelsen såsom de har utvecklats i väst under den samtida perioden. Fastän debatten om marxismen och inom marxismen dominerade 1970-talet, blev kulturfeminismen större under 1980-talet, med dess separatistiska agenda och fokus på de kulturella aspekterna av kvinnoförtrycket. Frågor om sexuella val och kvinnans reproduktiva roll kom att dominera diskussionerna och debatten inom feministiska kretsar. Många socialistiska feminister har också gett dessa frågor en betydande roll, men inte till den extrema nivå kulturfeminister gav dem. Förvandlingen av den heterosexuella familjen blev ett huvudsakligt rop från den borgerliga feministrörelsen och de mer aktiva delar bland dem försökte även införa det i praktiken. Även fast många utav dem hade föreställt sig en förändring av hela det sociala systemet med dessa metoder, blev dock angreppssätten de försökte teoretisera reformistiska i verkligheten.

Postmodernismen fick sitt inflytande på 1990-talet. Men på det sena 90-talet blev marxismen än en gång en viktig teori inom feministiska analyser. Med denna kritiska översikt om sättet feministrörelsen (speciellt

den radikalfeministiska och socialist feministiska trenderna) teoretiskt analyserade kvinnoförtrycket, de lösningar de har lagt fram och de strategier de utvecklat för att ta rörelsen framåt, kan vi säga att brister i deras teori har lett till att de förespråkade lösningar som har tagit rörelsen in i en återvändsgränd. Trots det gigantiska intresse rörelsen lyckades generera, och det breda stöd den fick från kvinnor som sökte att förstå sina missnöjen och problem, kunde inte rörelsen utvecklas till en konsekvent rörelse med bred bas, som inte endast inkluderade medelklassen utan även kvinnor från arbetarklassen och etniskt förtryckta skikt.

De huvudsakliga svagheter i deras teori och strategi var:

1. Att de sökte roten till kvinnors förtryck i hennes reproduktiva roll. Eftersom kvinnors roll i reproduktionen är bestämd av biologi, är den något som inte kan förändras. Istället för att bestämma de materiella och samhälleliga orsakerna till kvinnoförtryckets uppkomst fokuserade de på en biologiskt bestämd faktor, och föll därav in i biologisk determinism.

2. Att i relation till hennes biologiska roll fokusera på den patriarkala kärnfamiljen som den fundamentala strukturen i samhället i vilken hennes förtryck grundar sig. Därav kom deras betoning på att göra motstånd mot den heterosexuella familjen som det huvudsakliga fundamentet av kvinnoförtrycket. Som ett resultat av det blev den större samhällsekonomiska struktur, i vilken familjen existerar och vilken formar familjen, ignorerad.

3. Att de gjorde motsättningen mellan män och kvinnor till den huvudsakliga motsättningen. Och att de fokuserade sin uppmärksamhet på att förändra kön/genus-systemet – könsroller som män och kvinnor blir inlärd att spela. Detta innebar att fokusera på de kulturella, psykologiska aspekterna av det sociala livet, och att ignorera de bredare politiska och ekonomiska krafter som gav liv till och försvarar den patriarkala kulturen.

4. Att lägga betoning på psykologiska/personlighetsmässiga skillnader mellan män och kvinnor, och att förespråka separatism för kvinnor. Överbetoning på den sexuella frigörelsen för kvinnor. Separata grupper, separata boenden och lesbianism. I huvudsak ledde detta till att denna del av kvinnorörelsen isolerade sig själva i små grupper, och kunde inte locka eller mobilisera massan av kvinnor.

5. Att de föll in i imperialismens fälla, med dess stöd till pornografi, sexturism etc. för att betona behovet av att frigöra kvinnor från sexuellt underkuvande. Eller att, under namn av "lika möjligheter", stödja kvinnors rekrytering till den amerikanska armén innan Irakkriget (2003).

6. Organisatoriskt betona motstånd mot hierarkier och styre, och att fokusera på små medvetandehöjande grupper och alternativa verksamheter som är självbestämmande. Att de motsatte sig mobiliseringen och organiseringen av den stora massan förtryckta kvinnor.

7. Att de ignorerade eller var orättvis mot de bidrag som den socialistiska rörelsen och socialistiska revolutioner i Ryssland, China etc. gjorde i att faktiskt förändra förhållandena för stora delar av kvinnorna.

Hur inkorrekta teoretiska analyser och felaktiga strategier kan påverka en rörelse kan man tydligt se i den feministiska rörelsen. På grund utav att de inte förstod hur kvinnoförtrycket är sammanlänkat med den större, exploaterande, samhällsekonomiska och politiska strukturen, till imperialism, har de sökt lösningar inom det imperialistiska systemet. Dessa lösningar har i bästa fall tjänat en del av medelklass kvinnorna, men har lämnat den stora massan av förtryckta och utsugna kvinnor långt från frigjorda. Kampen för kvinnors frigörelse kan inte lyckas isolerat från kampen för att krossa det imperialistiska systemet självt.

V.I. LENIN

Vad bör göras? (Utdrag)

1902

III. Tradeunionistisk politik och socialdemokratisk politik

[...]

c) De politiska avslöjandena och "fostran till revolutionär aktivitet"

När Martynov mot Iskra förde fram sin "teori" om "att höja arbetarmassans aktivitet", avslöjade han i verkligheten en strävan att *förringa* denna aktivitet, ty han förklarade att det bästa, det viktigaste och "mest användbara" medlet att väcka denna aktivitet och verksamhetsfältet för den är samma ekonomiska kamp, som alla ekonomister har krupit på magen för. Denna villfarelse är karakteristisk, just därför att den ingalunda är utmärkande endast för Martynov. I verkligheten är det möjligt "att höja arbetarmassans aktivitet" *endast* under den förutsättningen, att vi *inte inskränker* oss till "politisk agitation på ekonomisk grundval". Ett av huvudvillkoren för den nödvändiga utvidgningen av den politiska agitationen är att *allsidiga* politiska avslöjanden organiseras. Massorna *kan inte* fostras till politisk medvetenhet och revolutionär aktivitet på annat sätt än genom sådana avslöjanden. Därför är en verksamhet av detta slag en av de viktigaste funktioner som åligger hela den internationella socialdemokratin, ty inte ens politisk frihet eliminerar i minsta mån behovet av sådana avslöjanden, den förskjuter bara i någon mån den sfär mot vilken de är riktade. Det tyska partiet exempelvis stärker särskilt sin ställning och vidgar sitt inflytande just tack vare den outtröttliga energi som det bedriver sin politiska avslöjningskampanj med. Arbetarklassens medvetenhet kan inte vara en verkligt politisk medvetenhet, om arbetarna inte har lärt sig att reagera på *varje* fall av

godtycke och förtryck, våld och missbruk, *oavsett vilka klasser* dessa fall berör — och dessutom att reagera just utifrån en socialdemokratisk och inte någon annan syn. Arbetarmassornas medvetenhet kan inte vara ett verkligt klassmedvetande, om inte arbetarna lär sig att på basis av konkreta och framför allt dagsviktiga (aktuella) politiska fakta och händelser iaktta *alla* andra samhällsklasser i *alla* yttringar av dessa klassers intellektuella, moraliska och politiska liv; om de inte lär sig att i praktiken tillämpa den materialistiska analysen och den materialistiska bedömningen av *alla* sidor i verksamheten och livet hos *alla* klasser, skikt och grupper av befolkningen. Den som riktar arbetarklassens uppmärksamhet, iakttagelseförmåga och medvetenhet uteslutande eller ens huvudsakligen på den själv — han är ingen socialdemokrat, ty arbetarklassens kännedom om sig själv är oskiljaktigt förknippad med en fullständigt klar och inte bara teoretisk — det vore rättare att säga: inte så mycket en teoretisk som en på grund av erfarenheterna från det politiska livet vunnit uppfattning om förhållandet mellan *alla* klasser i det moderna samhället. Därför är våra ekonomisters förkunnelse om att den ekonomiska kampen är det mest användbara medlet för att dra massan in i den politiska rörelsen så ytterst skadlig och så ytterst reaktionär i sin praktiska betydelse. För att bli socialdemokrat måste arbetaren ha en klar uppfattning om godsägarens och prästens, den höge ämbetsmannens och bondens, studentens och luffarens ekonomiska natur, deras sociala och politiska fysiologi, han måste känna deras starka och svaga sidor, måste kunna orientera sig i de slagord och alla möjliga sofismer, som varje klass och varje samhällsskikt *kamouflerar* sina egoistiska syften och sin verkliga "insida" med, han måste förstå vilka intressen de särskilda institutionerna och lagarna återspeglar och hur de gör det. Men denna "klara uppfattning" kan inte hämtas ur böcker, den kan man endast få från levande exempel och från avslöjanden som följer de färska spåren av det som sker runt omkring oss i ett givet ögonblick, det som alla och envar på sitt sätt talar om eller måhända viskar om, det som kommer till uttryck i de och de händelserna, i de och de siffrorna, i de och de domstolsutslagen etc, etc. Dessa allsidiga politiska avslöjanden är en nödvändig och *grundläggande* betingelse för att fostra massorna till revolutionär aktivitet.

[...]

e) Arbetarklassen som demokratins förkämpe

Vi har sett att den mest omfattande politiska agitation och följaktligen även organiserandet av allsidiga politiska avslöjanden är en absolut nödvändig och *ytterst* angelägen arbetsuppgift, om detta arbete skall vara verkligt socialdemokratiskt. Men vi drog denna slutsats genom att utgå *enbart* från arbetarklassens mest trängande behov av politiskt vetande och politisk fostran. Det vore dock alltför snävt att ställa frågan endast på detta sätt, ty därigenom ignoreras de allmänt demokratiska uppgifter, som föreligger socialdemokratien i allmänhet och den moderna ryska socialdemokratien i synnerhet. För att förklara denna sats så konkret som möjligt skall vi försöka ta itu med frågan från den sida, som ligger ekonomisten "närmast", nämligen från den praktiska sidan. "Alla är eniga" om att arbetarklassens politiska medvetenhet måste utvecklas. Frågan är *hur* detta skall göras och vad som är nödvändigt för att göra det. Den ekonomiska kampen "föranleder" arbetarna bara att tänka på frågor som angår regeringens förhållande till arbetarklassen och därför kommer vi, *hur mycket vi än bemödar oss* om uppgiften att "ge själva den ekonomiska kampen en politisk karaktär", *att aldrig kunna* utveckla arbetarnas politiska medvetenhet (till den socialdemokratiska politiska medvetenhetens nivå) genom att hålla oss inom ramen för denna uppgift, *ty denna ram är för trång*. Martynovs formulering har ett visst värde för oss — inte för att den illustrerar Martynovs förmåga att skapa förvirring utan för att den är ett markant uttryck för alla ekonomisters huvudfel, nämligen övertygelsen om att man kan utveckla arbetarnas politiska klassmedvetande så att säga *inifrån* deras ekonomiska kamp, dvs med utgångspunkt bara (eller åtminstone huvudsakligen) i denna kamp, genom att basera sig endast (eller åtminstone huvudsakligen) på denna kamp. En sådan uppfattning är fullständigt oriktig. Och just emedan ekonomisterna är förargade på oss för vår polemik mot dem och inte vill tänka ordentligt över källan till meningsskiljaktigheterna blir följden den att vi bokstavligen inte förstår varandra, att vi talar olika språk.

Det politiska klassmedvetandet kan bibringas arbetaren *endast utifrån*, dvs från ett område utanför den ekonomiska kampen, utanför arbetarnas förhållande till företagen. Det enda område, varifrån denna kunskap kan hämtas, är området för alla klassers och samhällsskiktets förhållande till staten och regeringen, området för de inbördes förhållandena mellan *alla* klasser. Därför kan svaret på frågan: vad bör göras för att bibringa

arbetarna politisk kunskap? inte endast bli det som praktikerna, särskilt de som lutar åt ekonomismen, i de flesta fall nöjer sig med, nämligen att "gå ut till arbetarna". För att bibringa arbetarna politisk kunskap måste socialdemokraterna *gå ut till alla klasser av befolkningen*, måste de sända avdelningar av sin armé *åt alla håll*.

Vi väljer med avsikt en så burdus formulering och uttrycker oss med flit så starkt förenklat — alls inte av önskan att säga paradoxer utan för att "föranleda" ekonomisterna att ordentligt tänka på de uppgifter, som de försummar på ett otillåtligt sätt, på den skillnad mellan tradeunionistisk och socialdemokratisk politik, som de inte vill förstå. Därför ber vi läsaren att inte förlora tålmodet utan lyssna uppmärksamt på oss ända till slutet.

Ta den typ av socialdemokratiska cirklar, som blivit mest spridd de senaste åren, och betrakta dess arbete. Den har "förbindelser med arbetarna" och nöjer sig med det, den ger ut flygblad, som gisslar missförhållandena på fabrikena, regeringens partiska förhållande till kapitalisterna och polisens våldshandlingar. På mötena med arbetarna går samtalet vanligen inte, eller sällan, utöver ramen för dessa ämnen. Föredrag och samtal om den revolutionära rörelsens historia, om frågor som rör vår regerings inrikes- och utrikespolitik, Rysslands och Europas ekonomiska utveckling och de olika klassernas ställning i det moderna samhället m m är ytterst sällsynta, och det är ingen som ens tänker på att systematiskt knyta förbindelser med andra klasser i samhället och att utvidga dem. Det som föresvävar medlemmarna i en sådan cirkel som idealet för en ledare är i de flesta fall egentligen något som betydligt mer liknar en fackföreningssekreterare än en socialist — en politisk ledare. Ty sekreteraren i exempelvis vilken som helst engelsk tradeunion hjälper alltid arbetarna att föra ekonomisk kamp, organiserar fabriksavslöjanden, klargör det orättvisa i de lagar och åtgärder, som inskränker strejkfriheten, friheten att placera ut strejkvakter (för att varsko alla och envar om att strejk pågår på en viss fabrik), klargör att skiljedomaren, som tillhör de borgerliga klasserna, är partisk osv, osv. Kort sagt, varje fackföreningssekreterare leder och hjälper till att föra "den ekonomiska kampen mot företagen och regeringen". Och det kan inte tillräckligt betonas, att detta ännu inte är socialdemokrati, att socialdemokratiens ideal inte får vara en fackföreningssekreterare utan en *folktribun*, som förstår att reagera mot alla slags yttringar av godtycke och förtryck, var

de än äger rum, vilket samhällsskikt eller vilken klass de än berör, förstår att sammanfatta alla dessa yttringar till en totalbild av polisvåldet och den kapitalistiska utsugningen, förstår att utnyttja varje småsak för att framlägga sina socialistiska åsikter och sina demokratiska krav *för alla*, för att klargöra för *alla* och envar den världshistoriska betydelsen av proletarietets befrielsekamp.

[...]

Men låt oss återvända till vår framställning. Vi sade att en socialdemokrat, om han inte endast i ord går in för nödvändigheten att allsidigt utveckla proletarietets politiska medvetenhet, måste ”gå ut till alla klasser av befolkningen”. Här reser sig frågorna: Hur skall detta göras? Har vi krafter att göra det? Finns det jordmån för ett sådant arbete bland alla de andra klasserna? Kommer inte detta att innebära en reträtt eller leda till en reträtt från klasståndpunkten? Låt oss dröja vid dessa frågor.

Vi måste ”gå ut till alla klasser av befolkningen” som teoretiker, som propagandister, som agitatorer och som organisatörer. Att socialdemokraternas teoretiska arbete måste vara inriktat på att studera alla säregenheter i de enskilda klassernas sociala och politiska ställning råder det inget tvivel om. Men i detta avseende görs ytterst litet, opropotionerligt litet jämfört med det arbete, som är inriktat på att studera säregenheterna i fabrikslivet. I kommittéerna och cirklarna träffar ni personer, som t o m fördjupar sig i specialstudium av någon viss gren av järnindustrin, men ni skall knappast finna exempel på att organisationernas medlemmar (vilka som ofta är fallet av en eller annan orsak nödgas lämna det praktiska arbetet) speciellt skulle sysselsätta sig med att samla material om någon dagsaktuell fråga i vårt sociala och politiska liv, som kan ge anledning till socialdemokratiskt arbete bland andra befolkningsskikt. På tal om den bristande skolningen hos flertalet av arbetarrörelsens nuvarande ledare kan man inte låta bli att nämna skolningen även i detta avseende, ty detta sammanhänger också med den ”ekonomiska” uppfattningen om ”en nära organisk förbindelse med den proletära kampen”. Men huvudsaken är givetvis *propagandan* och *agitationen* bland alla folkskikt. För den västeuropeiske socialdemokraten underlättas denna uppgift genom folkmöten och sammankomster, vilka är tillgängliga för *alla*, och genom parlamentet, där han talar till deputerade för *alla* klasser. Vi har varken parlament eller

mötesfrihet, men vi kan i alla fall anordna möten med arbetare som vill lyssna till en *socialdemokrat*. Vi måste också kunna anordna möten med representanter för alla de klasser av befolkningen, som vill lyssna till en *demokrat*. Ty den är ingen socialdemokrat, som i praktiken glömmer att ”kommunisterna understödjer överallt varje revolutionär rörelse”, att vi därför är skyldiga att *inför hela folket* framlägga och framhäva *de allmänt demokratiska uppgifterna* utan att för ett ögonblick dölja våra socialistiska åsikter. Den är ingen socialdemokrat, som i praktiken glömmer sin plikt att gå *i spetsen för alla*, när det gäller att resa, skärpa och lösa varje allmänt demokratisk fråga.

”Om detta är absolut alla ense!” — avbryter oss den otåliga läsaren — och den nya instruktionen för Rabotjeje Delos redaktion, som antogs på utlandsförbundets senaste kongress, säger direkt: ”Alla företeelser och händelser i det sociala och politiska livet, vilka berör proletariet antingen direkt som en särskild klass eller som *avantgardet för alla revolutionära krafter i kampen för frihet*, bör tjäna som anledning till politisk propaganda och agitation.” (Två kongresser, s 17, kursiv av oss) Ja, det är mycket riktigt och mycket bra sagt, och vi skulle vara helt nöjda, om Rabotjeje Delo *hade förstått dessa ord och om den inte samtidigt hade sagt sådant som går stick i stäv mot dem*. Ty det är inte nog med att vi kallar oss ”avantgardet”, förtruppen, vi måste också handla så, att *alla* övriga avdelningar skall se och nödgas erkänna att vi går i spetsen. Och vi frågar läsaren: är representanterna för de övriga ”avdelningarna” sådana dumbommar att de tar oss på orden då vi säger att vi är ”avantgardet”? Tänk er bara konkret en sådan bild: en socialdemokrat kommer till de bildade ryska radikalernas eller de liberala konstitutionalisternas ”avdelning” och säger: vi är avantgardet; ”nu står vi inför uppgiften att såvitt möjligt ge själva den ekonomiska kampen en politisk karaktär”. Radikalen eller konstitutionalisten skulle, om han är en smula intelligent (och det finns många intelligenta personer bland de ryska radikalerna och konstitutionalisterna), bara skratta åt ett sådant tal och säga (för sig själv givetvis, ty i de flesta fall är han en driven diplomat): ”De måste vara ganska naiva i det där ‘avantgardet’! De förstår inte ens att uppgiften att ge arbetarnas *själva* ekonomiska kamp en politisk karaktär tillkommer oss, den borgerliga demokratins progressiva representanter. I likhet med hela den västeuropeiske bourgeoisin vill ju vi också dra in arbetaren i politiken, *men bara i den tradeunionistiska och inte i den socialdemokratiska*

politiken. Arbetarklassens tradeunionistiska politik är just en *borgerlig politik* från arbetarklassens sida. Och den formulering av sina uppgifter som detta 'avantgarde' ger, är just formuleringen av en tradeunionistisk politik! Låt dem därför kalla sig t o m socialdemokrater så mycket de har lust — jag är ju inget barn, att jag skulle reta upp mig över etiketter! Men de får inte råka under dessa skadliga ortodoxa dogmatikers inflytande, de bör tillåta 'kritikfrihet' för dem som omedvetet drar in socialdemokratien i den tradeunionistiska strömfåran!"

Och vår konstitutionalistiska lätta leende kommer att övergå till ett homeriskt skratt när han får veta att de socialdemokrater, som talar om att socialdemokratien är avantgardet, just nu då spontaniteten nästan helt behärskar vår rörelse mest av allt är rädda för att "förringa det spontana elementet", att "förringa betydelsen av den grå dagskampens frammarsch jämfört med propagandan för glänsande och fulländade idéer" etc, etc! En "förtrupp", som fruktar för att medvetenheten skall gå förbi spontaniteten, som fruktar för att föra fram en djärv "plan", vilken skulle tilltvinga sig allmänt erkännande även bland dem som tänker annorlunda än vi! Är det inte så, att de förväxlar ordet "förtrupp" med ordet "eftertrupp"?

[...]

Låt oss gå vidare. Har vi krafter att föra ut vår propaganda och agitation till *alla* klasser av befolkningen? Det har vi naturligtvis. Våra ekonomister, som ofta är benägna att förneka detta, förbiser det väldiga steg framåt som vår rörelse tagit från (omkring) 1894 till 1901. Sanna "svanspolitiker" som de är, lever de ofta i föreställningar som förskriver sig från vår rörelses längesedan förgångna begynnelseperiod. På den tiden hade vi verkligen förvånande få krafter, och det var naturligt och berättigat att man då helt ägnade sig åt verksamheten bland arbetarna och strängt fördömde varje avvikelse från detta. Hela uppgiften bestod då i att vinna fotfäste inom arbetarklassen. Nu har en väldig mängd krafter dragits med i rörelsen, alla de bästa representanterna för de bildade klassernas unga generation kommer till oss, överallt i landsorten finns det personer, som är tvungna att leva där och som tidigare har deltagit i rörelsen eller nu önskar göra det, folk som dras till socialdemokratien (medan vi 1894 kunde räkna de ryska socialdemokraterna på fingrarna). En av de viktigaste politiska och organisatoriska bristerna i vår rörelse är att vi *inte förstår* att sysselsätta alla dessa krafter, att ge alla ett passande arbete

(i nästa kapitel skall vi gå närmare in på denna fråga). Det övervägande flertalet av dessa krafter saknar helt möjlighet att "gå ut till arbetarna", så att det inte ens kan bli tal om någon fara för att vi skall dra bort krafter från vårt huvudsakliga arbete. Men för att ge arbetarna verklig, allsidig och levande politisk kunskap måste vi ha "eget folk", socialdemokrater, överallt och allestädes, inom alla samhällsskikt och på alla möjliga positioner, där vi kan lära känna de inre drivfjädrarna i vår statsmekanism. Och sådana personer är behövliga inte endast i propagandistiskt och agitatoriskt utan än mer i organisatoriskt avseende.

Finns det jordmån för verksamhet inom alla befolkningsklasser? Den som inte ser detta, han ligger återigen i sin medvetenhet efter det spontana uppsvinget bland massorna. Arbetarrörelsen har väckt och fortsätter att väcka missnöje hos en del, förhoppningar om stöd från oppositionen hos andra och hos andra återigen medvetande om självhärskardörets ohållbarhet och dess oundvikliga sammanbrott. Vi skulle vara "politiker" och socialdemokrater bara i ord (som det mycket ofta händer i verkligheten), om vi inte insåg att det är vår uppgift att utnyttja varje yttring av missnöje, att samla och göra det bästa av varje protest, hur liten den än må vara. Vi behöver inte framhålla, att hela den miljonhövdade massan av arbetande bönder, hemslöjdsidkare, småhantverkare m fl alltid ivrigt skulle lyssna till en någorlunda skicklig socialdemokrats propaganda. Men kan man nämna en enda klass av befolkningen, där det inte finns personer, grupper och cirklar, som är missnöjda med rättslösheten och godtycket och därför är tillgängliga för propaganda av en socialdemokrat, som ger uttryck åt de mest trängande, allmänt demokratiska kraven? Och den som vill ha en konkret föreställning om vad en socialdemokrats politiska agitation inom *alla* klasser och skikt av befolkningen bör gå ut på, skall vi hänvisa till *de politiska avslöjandena* i detta ords vida bemärkelse som det viktigaste (men givetvis inte det enda) medlet i denna agitation.

"Vi måste", skrev jag i artikeln "Vad skall man börja med?" (Iskra nr 4, maj 1901), som vi längre fram skall gå närmare in på, "inom alla i någon mån medvetna folkskikt väcka en lust för *politiska* avslöjanden. Man får inte låta sig nedslås av att det politiska avslöjandets röster för närvarande är så svaga, sällsynta och försagda. Orsaken härtill är inte alls att man i allmänhet funnit sig i polisgodtycket. Orsaken är den, att de personer, som kan och är redo att göra avslöjanden, inte har någon

tribun, varifrån de kan tala, inte har något auditorium, som ivrigt lyssnar till och uppmuntrar talarna, att de ingenstans bland folket ser en sådan kraft, till vilken det skulle löna sig att vända sig med klagomål mot den 'allsmäktiga' ryska regeringen ... Vi är nu i stånd att skapa en tribun för att avslöja tsarregeringen inför allt folket och det är vår skyldighet att göra det; en socialdemokratisk tidning måste bli en sådan tribun."

Just ett sådant idealiskt auditorium för politiska avslöjanden är arbetarklassen, som framför allt och mest av allt är i behov av allsidig och levande politisk kunskap och som mest är i stånd att omsätta denna kunskap i aktiv kamp, även om denna kamp inte lovar några "påtagliga resultat". Och endast en allrysk tidning kan vara tribun för avslöjanden *inför hela folket*. "Utan ett politiskt organ kan man inte i det nutida Europa tänka sig en rörelse, som förtjänar att kallas politisk", och i detta avseende hör även Ryssland otvivelaktigt till det moderna Europa. Pressen har för länge sedan blivit en makt hos oss — annars skulle regeringen inte ha slösat tiotusentals rubel på att muta den och att understödja Katkov, Mesjtjerskij och deras gelikar. Och det är ingenting nytt i det absolutistiska Ryssland att den illegala pressen bryter censurans spärrar och tvingar de legala och konservativa organen att tala öppet om den. Så var det på 70-talet och t o m på 50-talet. Och hur mångdubbelt bredare och djupare är inte nu de folkskikt, som är redo att läsa den illegala pressen och lära av den "hur man skall leva och hur man skall dö" för att uttrycka sig som en arbetare i ett brev till Iskra (nr 7). De politiska avslöjandena är en precis likadan krigsförklaring *mot regeringen*, som de ekonomiska avslöjandena är en krigsförklaring mot fabriksägarna. Denna krigsförklaring har så mycket större moralisk betydelse, ju mer omfattande och starkare den avslöjande kampanjen är, ju talrikare och beslutsammare den samhälls-klass är, som *förklarar krig för att börja kriget*. Därför är de politiska avslöjandena redan i och för sig ett mäktigt medel för att bringa det fiendliga systemet i *upplösning*, ett medel att beröva fienden hans tillfälliga eller temporära bundsförvanter, att utså fiendskap och misstro mellan självhärskardömets ständiga partners.

Endast ett parti, som *kommer att organisera* verkligt *folkomfattande* avslöjanden, kan i vår tid bli en förtrupp för de revolutionära krafterna. Och ordet "folkomfattande" har en mycket djup innebörd. Det övervägande flertalet avslöjare som inte kommer från arbetarklassen (och för att bli en förtrupp måste vi just dra med andra klasser) är nyktra

politiker och klartänkta handlingsmänniskor. De vet mycket väl hur farligt det är att "klaga" ens på en lägre ämbetsman, för att inte tala om den "allsmäktiga" ryska regeringen. Och de kommer att vända sig *till oss* med sina klagomål först då de ser att dessa klagomål verkligen kan göra verkan och att vi representerar *en politisk makt*. För att bli en sådan makt i utomstående ögon måste vi arbeta mycket och ihärdigt för att *höja* vår egen medvetenhet, initiativkraft och energi; för detta räcker det inte med att klistra etiketten "förtrupp" på eftertruppens teori och praktik.

Men om vi måste åtaga oss att organisera verkligt folkomfattande avslöjanden av regeringen, vari skall då vår rörelses klasskaraktär komma till uttryck? kommer den alltför ivrige beundraren av "nära organisk förbindelse med den proletära kampen" att fråga oss, och frågar redan. Den kommer till uttryck just däri, att det är vi socialdemokrater som organiserar dessa folkomfattande avslöjanden, att alla de frågor som reses genom agitationen kommer att belysas i konsekvent socialdemokratisk anda utan några som helst eftergifter åt medvetna och omedvetna förvrängningar av marxismen, att denna allsidiga politiska agitation kommer att föras av ett parti, som till en oupplöslig enhet förenar anstormen mot regeringen i hela folkets namn, proletariatets revolutionära fostran med bevarande av dess politiska självständighet, ledningen av arbetarklassens ekonomiska kamp samt utnyttjandet av de spontana sammandrabbningar mellan den och dess utsugare som reser ständigt nya skikt av proletariatet och drar dem över till vårt läger!

Men ett av ekonomismens mest karakteristiska drag är dess oförmåga att förstå denna förbindelse, än mer, denna överensstämmelse mellan proletariatets mest brännande behov (allsidig politisk fostran genom politisk agitation och politiska avslöjanden) och den allmänt demokratiska rörelsens behov.

[...]

Aleksandra Kollontaj Kvinnofrågans samhälleliga grunder 1909

Vi lämnar det till borgerliga akademiker att försjunka i diskussioner om frågan om det ena könets överlägsenhet mot det andra, eller i vägandet av hjärnor och jämförandet av den fysikaliska uppbyggnaden av män och kvinnor, historiematerialismens anhängare accepterar helt och hållet de naturliga säregenheterna av könen, och kräver endast att varje person, oavsett man eller kvinna, har en verklig möjlighet till den fullständigaste och friaste självständighet, och till den bredaste vidd av utveckling och tillämpning av alla de naturliga fallenheterna. Historiematerialismens anhängare förkastar prat om att en speciell kvinnofråga som skulle existera separat från den allmänna sociala frågan i vår samtid. Specifika ekonomiska faktorer var det som låg bakom kvinnors underordning; naturliga kvalitéer har endast varit sekundära faktorer i denna process. Endast dessa (ekonomiska) faktorer fullständiga försvinnande, endast utvecklingen av de krafter som en gång gav liv till underordningen av kvinnor, kommer kunna fundamentalt påverka och förändra deras sociala position. Med andra ord kan kvinnor endast bli verkligt fria och jämlika i en värld organiserad längs med nya samhälleliga och produktions linjer.

Detta betyder dock ej att en delvis förbättring av kvinnors liv är omöjligt inom det moderna systemet. Den radikala lösningen av arbetarnas problem är endast möjlig genom den fullständiga omstruktureringen av moderna produktions relationer; men behöver detta förhindra oss från att jobba för reformer som skulle tjäna till att tillgodose prole-

tariatets mest brådskande behov? Tvärt om representerar varje ny vinst för arbetarklassen ett steg som för mänskligheten närmare friheten och den sociala rättvisans kungadöme: varje rättighet som kvinnan vinner tar henne närmare det fastställda målet – fullständig befrielse...

Socialdemokratin var den första att i sitt program inkludera kvinnors lika rättigheter med männens; i tal och i press kräver partiet alltid och överallt upphävandet av de begränsningar som påverkar kvinnor; det är partiets inflyttande som ensamt har tvingat andra partier och regeringar till att genomföra reformer till kvinnors fördel. Och i Ryssland är detta parti inte endast kvinnornas försvarare i termer av teoretiska ställningstaganden, utan håller alltid och överallt fast vid principen om kvinnors jämlikhet.

Vad är det, i så fall, som förhindrar våra "rättighetskämpar" från att acceptera stödet av detta starka och erfarna parti? Faktum är att hur "radikala" rättighetskämparna än må vara, är de fortfarande lojala gentemot sin egen klass, borgarklassen. Politisk frihet är för tillfället en viktig förutsättning för den ryska bourgeoisens tillväxt och makt, utan den är allt deras ekonomiska välstånd byggt i sand. Kravet på politisk jämlikhet är för kvinnor en nödvändighet som kommer från livet självt.

Parollen om "rätten till yrkena" räcker inte längre; endast direkt deltagande i landets styrande ger löften om hjälp i förbättrandet av kvinnors ekonomiska situation. Därav kommer mellanbourgeoisens kvinnors passionerade önskan om att vinna medborgerliga rättigheter, och därav deras fiendlighet till det moderna byråkratiska systemet.

Men i sina krav för politisk jämlikhet är våra feminister som sina utländska systrar; för dem förblir de vida horisonter som öppnas upp av den socialdemokratiska läran främmande och oförståelig. Feministerna strävar efter jämlikhet inom ramen av det existerande klassamhället, de attackerar inte på något sätt grunden för det här samhället. De kämpar för förmåner åt sig själva, utan att utmana de existerande förmånerna och privilegierna. Vi anklagar inte den borgerliga kvinnorörelsen för misslyckande att förstå problemet; deras synsätt följer oundvikligen av deras klasstillhörighet...

Kampen för ekonomisk självständighet

Först av allt måste vi fråga oss själva, är det möjligt att ha en, enad kvinnorörelse i ett samhälle baserat på klassmotsättningar. Faktumet

att kvinnor som deltar i befrielseörelsen inte representerar en homogen massa är klart och tydligt för varje opartisk observatör.

Kvinnornas värld är uppdelad, likt männens, i två grupper; intressena och strävandena av den ena gruppen kvinnor för den nära till bourgeoisien, medans den andra gruppen har nära band med proletariatet, och dess strävan efter befrielse innefattar en fullständig lösning av kvinnofrågan. Så fastän båda grupperna går efter den generella parollen ”kvinnornas befrielse”, är deras mål och intressen olika. Var och en av grupperna tar undermedvetet sin utgångspunkt i sina egna klassintressen, vilket ger en specifik klassmarkör på målen och uppgifterna de sätter för sig själva....

Hur uppenbart radikala feministernas krav än är, får man inte glömma bort det faktum att feministerna inte kan, med hänseende till deras klasstillhörighet, kämpa för den grundläggande omvälvningen av den samtida ekonomiska och sociala samhällsstrukturen, utan vilken kvinnors befrielse inte kan bli fullständig.

Om än de kortsiktiga frågorna, i vissa lägen, kan vara de samma för kvinnor av alla klasser, skiljer sig det slutgiltiga målet för de två grupperna, vilket på lång sikt bestämmer riktningen i rörelsen och vilka taktiker som används, skarpt från varandra. För feministerna är lika rättigheter med män inom ramen för det samtida kapitalistiska världen ett konkret mål i sig, medans det för de proletära kvinnorna endast är ett medel för att utveckla och gå framåt i kampen mot arbetarklassens ekonomiska slaveri. Feministerna ser män som den huvudsakliga fienden, för männen har orättfärdigt tagit alla rättigheter och privilegier för sig själva, och lämnat kvinnor med endast bojour och mödor. För dem är ett mål uppnått när en förmån tidigare åtnjutit av män, blir beviljad det ”täckta könet”. Proletära kvinnor har en annan attityd. De ser inte män som fienden och förtryckaren; tvärtom ser de män som sina kamrater, kamrater som de delar sina dagliga bördor med, och som kämpar med dem för en bättre framtid. Kvinnan och hennes manliga kamrat är förslavade av samma samhällstillstånd; samma hatade kedjor från kapitalismen förtrycker deras vilja och berövar dem på livets glädje och njutningar. Det är sant att ett flertal aspekter av det samtida systemet lägger en dubbel tyngd på kvinnor, precis som det även är sant att lönearbetets förhållanden ibland gör arbetande kvinnor till konkurrenter och rivaler till män. Men i dessa ogynnsamma situationer vet arbetarklassen vem som bär skulden....

Den arbetande kvinnan, ej i mindre misär än sin broder, hatar de

omätliga monster med förgyllt gap, som, enbart fokuserad på att suga ur all livskraft från sina offer och att växa till priset av miljontals människoliv, kastar sig med jämlik girighet över män, kvinnor och barn. Tusen av band drar den arbetande mannen nära. Den borgerliga kvinnans strävan och mål å andra sidan, förfaller främmande och oförståeliga. De värmer inte det proletära hjärtat; de lovar inte den proletära kvinnan den ljusa framtid som hela den utsugna mänsklighetens blickar är fästa på....

Den proletära kvinnans slutgiltiga mål förhindrar dem självklart inte från att eftersträva en förbättring i sin ställning, även inom det nuvarande borgerliga systemet, men förverkligandet av denna strävan är konstant hämmad av hinder som härstammar från kapitalismens inneboende natur. En kvinna kan endast äga lika rättigheter och verklig frihet i en värld av socialiserat arbete, av harmoni och rättvisa. Feministerna är varken villiga eller kapabla att förstå detta; för dem verkar det som att när jämlikheten är formellt accepterad i lagboken så kommer de kunna vinna för dem själva en bekväm plats i den gamla världen, världen av förtryck, förslavning och bojour, av tårar och vedermödor. Och detta är sant till en viss grad. För majoriteten av kvinnorna i proletariatet hade lika rättigheter med män endast betytt en jämlik del i ojämlikheten, men från de ”få utvalda”, för de borgerliga kvinnorna, skulle detta på riktigt öppna dörrarna till nya och obeträdda rättigheter och privilegier som tills nu har tillhört och åtnjutits endast av borgarklassens män. Men varje eftergift vunnit av den borgerliga kvinnan skulle ge henne ännu ett nytt vapen för exploateringen av hennes yngre syster, det skulle vidga klyftan mellan kvinnorna i de två motsatta samhällsgrupperna. Konflikten mellan deras intressen skulle skärpas, och motsättningen mellan deras mål skulle bli mer uppenbar.

Var är då den allmänna ”kvinnofrågan”? Vart ligger den enighet i strävan och mål, om vilken feministerna har så väldigt mycket att säga? En nykter blick på verkligheten visar att sådan enighet inte existerar, och ej kan existera. Förgäves försöker feministerna försäkra sig själva om att ”kvinnofrågan” inte har något att göra med det politiska partiet, och att ”dess lösning är möjlig endast genom deltagandet av alla partier och alla kvinnor”; som en av de radikala tyska feministerna har sagt. Faktans logik tvingar oss att förkasta denna bekväma illusion hos feministerna....

Produktionens villkor och former har förslavat kvinnorna under hela den mänskliga historiens förlopp och så småningom fört dem ned till den

nivå av förtryck och beroende, som de flesta av dem befinner sig på än i dag. Det krävdes en kolossal omvälvning av samhällets hela sociala och ekonomiska struktur för att kvinnan skulle återfå sin förlorade betydelse och oberoende. Det som på sin tid inte stod i de genialaste tänkarnas förmåga, löstes nu av de själlösa men allsmåttiga produktionsvillkoren. Samma krafter som på den tiden försatte kvinnan i ett slaveri som sträckte sig över årtusenden, för henne i sitt högsta utvecklingsstadium på nytt på vägen till frihet och oberoende....

För de borgerliga kvinnorna uppkommer kvinnofrågan betydligt senare än de proletära kvinnorna steg in på arbetets väg, ungefär i minen av 1800-talet. När medellöshetens våg under inflytande av kapitalismens fantastiska framsteg också nådde befolkningens mellersta klasser, när den pågående ekonomiska omvälvningen gjorde små- och mellanbourgeoisens välstånd osäkert och vacklande, då reste sig en hotfullt dilemma inför borgarkvinnan: antingen fattigdomen eller rätten till arbete. Mellan- och småbourgeoisens döttrar och hustrur började knacka på dörrarna till universiteten, de konstnärliga verkstäderna, redaktionerna, kontoren osv. och översvämmade alla de "fria" yrken som var tillgängliga för dem. Strävan efter vetenskapen, till det högsta andliga goda, var inte alls något behov som plötsligt uppstod hos borgarkvinnan - detta var alltjämt samma gamla fråga om "brödfödan". Redan när hon tog sina första steg på arbetsvägen mötte bourgeoisens kvinna synnerligen häftigt motstånd från mannens sida. En bitter, hårdnackad kamp utvecklades gentemot yrkesmannen, som fann behag i sina "lukrativa sysslor", och kvinnan som var nyomvänd när det gällde att skaffa sig det dagliga brödet. Just denna kamp var det som skapade "feminismen" - borgarkvinnornas påtvingade strävan att sluta sig samman, att stödja varandra och med gemensamma krafter göra motstånd mot den gemensamma fienden - mannen. När feministerna stigit ut på arbetets väg titulerade de sig stolt "kvinnorörelsens avantgarde", De glömde att när det gällde att skaffa sig ekonomisk självständighet, liksom på alla andra områden, gick de bara i sina "små systrars" fotspår och vann frukterna av deras valkiga händers arbete.

Kan man i själva verket säga att feministerna slagit sig fram till kvinnans väg till arbete, när den borgerliga kvinnorörelsen uppstod i alla länder först när de proletära kvinnorna redan i hundratusental översvämmat fabriker och verkstäder och tagit den ena industrigrenen efter

den andra i besinning? Endast tack vare att arbetarkvinnornas möda fick erkännande på världsmarknaden kunde också borgarkvinnan inta den självständiga ställning i samhället som utgör feministernas stolthet....

Vi har svårt att finna så mycket som ett enda exempel i den proletära kvinnans kamp för sitt materiella välstånd, där den allmänna feministiska rörelsen inverkat på ett för arbeterskan gynnsamt sätt. Det som de proletära kvinnorna inte själva tillkämpat sig när det gäller att förbättra sin ekonomiska ställning, har de arbetarklassens förenade ansträngningar att tacka för - i allmänhet, och sig själva i synnerhet. Historien om arbeterskornas kamp för bättre arbetsvillkor och för ett drägligare liv är historien om proletariats befrielse.

Vad är det som tvingar fabrikanterna att höja arbetets pris, förkorta arbetstiden, införa drägligare arbetsvillkor - om inte skrällen för proletariatets hotande missnöjesutbrott? Vad är det som förmår regeringen att lagstifta om gränser för kapitalets exploatering av arbetskraften, om inte fruktan för "arbetaruppror"?...

Inför bilden av växande socialt elände måste en uppriktig kämpe för kvinnosaken stanna i sorgsen villrådighet. Hon kan inte låta bli att se hur lite den gemensamma kvinnorörelsen hittills givit den proletära kvinnan, hur maktlös den är när det gäller att förbättra arbets- och levnadsvillkoren för kvinnan i arbetarklassen. Dimgrå, ogenomskinlig måste mänsklighetens framtid te sig för de kvinnliga jämlikhetskämpar, som inte är förtrogna med den proletära världsåskådningen, de som inte när en livgivande tro på annalkandet av ett mer fullkomligt samhällsskick. Så ofullständig, partiell och kompromissartad kvinnans frigörelse måste förefalla dem, som ser hela dagens kapitalistiska värld som fullständig och oantastlig! En sådan modlöshet som måste gripa de mest tänkande och lyhörda förkämparna för kvinnosaken! Det är enbart arbetarklassen som inte kan tappa modet inför dagens fränstötande sociala förhållanden. Med jämna, hårda steg går den orubbligt mot sitt mål, inbegripande arbetarkvinnan. Djärvt går den proletära kvinnan det törnbeströdda arbetets väg. Den sårar hennes fötter, den pinar hennes kropp, den är full av farliga avgrunder och grymma rovdjur är nära.

Men endast genom att gå denna väg kan kvinnan nå det lockande målet som skymtar i fjärran - sin allsidiga frigörelse i en förnyad arbetsvärld. Under sin svåra marsch mot den ljusa framtiden lär sig den proletära kvinnan - denna nyss så förnedrade, rättslösa och misshandlade

slavinna - att befria sig från alla slaviska dygder som häftat vid henne; Steg för steg blir hon en självständig arbetare, en oberoende personlighet, frihetsälskande. Det är hon, kämpande i proletariats led, som erövrar rätten till arbete för kvinnan. Det är hon - "den lilla system", som ständaktigt, envetet, röjer väg för framtidens fria, jämlika kvinna.

Vad skulle då arbetarkvinnan eftersträva med ett förbund med borgerliga feminister? Och vem kommer egentligen att vinna på ett sådant förbund? Naturligtvis inte arbetarkvinnan: hennes räddning, hennes framtid ligger i hennes egna händer. När hon står på vakt för sina klassintressen utan att låta sig förledas av storslaget tal om gemenskapen i "hela kvinnovärlden", så får och kan inte arbetarkvinnan glömma, att medan de borgerliga kvinnornas mål är konsolidering av det egna välståndet inom ramarna för dagens antagonistiska samhälle, så är hennes mål ett annat: att i den gamla föråldrade världens ställe bygga upp ett nytt, ljust tempel av gemensamt arbete, kamratlig solidaritet och fröjdefull frihet....

Äktenskapet och familjeproblemet

Vi skall nu undersöka en annan sida av kvinnofrågan, nämligen frågan om familjen. Behöver man orda om vilken betydelse det har för en verklig frigörelse av kvinnorna, att denna vår tids sjuka och komplicerade fråga löses? Kvinnornas strävan efter jämlikhet är naturligtvis inte begränsad till kampen för politisk rösträtt, tillträde till doktorsexamen och andra vetenskapliga examina och lika lön för lika arbete. För att bli verkligt fri måste kvinnan också frigöra sig från de bojar som vår tids förlegade tvångsmässiga familjetyper tynger henne med. Att lösa familjefrågan är inte mindre viktigt för kvinnorna än att skaffa sig politisk jämställdhet och att konsolidera sin totala ekonomiska självständighet.

Den rådande typen av familjestruktur, som sanktioneras av sedvänja och lagstiftning, drabbar kvinnan inte bara som människa, utan också som hustru och mor. I de flesta kulturländer gör civilrätten kvinnan mer eller mindre beroende av mannen och tillerkänner mannen rätt inte bara att förfoga över hennes egendom, utan också att råda över henne moraliskt och fysiskt...

Och där det lagliga förslavandet av kvinnan inom familjen officiellt upphör, träder i stället den s. k. allmänna opinionen. Denna allmänna opinion skapas och upprätthålls av bourgeoisie i syfte att bevara "det heliga egendomsbegreppet". Man sanktionerar en hycklande "dub-

belmoral". Det borgerliga samhället håller kvinnan i ett outhärdligt ekonomiskt skruvstäd i och med att hennes arbete betalas oerhört lågt. Det berövar henne den medborgerliga rätten att försvara sina egna kränkta intressen och erbjuder henne älskvärt endast ett alternativ: antingen äktenskapets livegenskap eller prostitutionens famntag, vilka föraktas och skenbart förföljs men i lönnedom uppmuntras och stöds. Behöver jag uppehålla mig vid de mörka sidorna av det moderna äktenskapliga livet - vid kvinnans lidanden, som hör rätt samman med vår tids familjestruktur? Om detta har det redan skrivits och sagts så mycket. Skönlitteraturen är fylld av dystra skildringar av våra trassliga familje- och äktenskapsförhållanden. Så många personliga tragedier denna jordmån drivit fram, så många förkrympta och snedvridna liv! Här gäller det nu bara att konstatera att den rådande familjestrukturen i högre eller lägre grad förtrycker kvinnor i alla klasser och befolkningsskikt. Vanor och traditioner drabbar den ogifta modern lika mycket, vilket befolkningsskikt hon än tillhör. Lagarna ställer henne under mannens förmyndarskap antingen hon är borgarkvinna, proletär eller bondkvinna. Har vi inte här till sist träffat på den punkt i kvinnofrågan där kvinnor ur alla klasser faktiskt kan räcka varandra handen och gemensamt ta upp kampen mot de villkor som förtrycker dem? Kanske den gemensamma olyckan och lidandet fyller ut klassantagonismens avgrund och skapar en gemensam strävan hos kvinnor ur olika läger? Kanske blir ett samarbete möjligt mellan borgerliga och proletära kvinnor på grundval av gemensamma önskningar och mål? De borgerliga feministerna kämpar ju också för en friare äktenskapstyp och för "rätten till moderskap". De ställer ju upp till försvar för alla förföljda prostituerade. Vi skall se hur rikhaltig den feministiska litteraturen är på förslag till nya former för äktenskaplig samlevnad och djärva framryckningar mot könens "moraliska jämställdhet"! Om nu de borgerliga kvinnorna när det gäller den ekonomiska frigörelsen bara hänger i svansen på de proletära kvinnornas mångmiljonarmé som röjer väg för "den nya kvinnan" - så kanske ändå det är just feministerna som går i spetsen för kampen i familjefrågan?

Här i Ryssland har kvinnorna i mellanbourgeoisien (denna armé av självförsörjande kvinnor som på 1860-talet helt plötsligt drevs ut på arbetsmarknaden) redan för länge sedan själva i praktiken löst många av äktenskapsfrågans komplikationer genom att djärvt förbigå det tra-

ditionella kyrkliga äktenskapet och ersätta den etablerade familjetypen med en lätt upplöslig förening, som bättre motsvarar behoven hos det rörliga intellektuella befolkningsskiktet. Men att enskilda kvinnor kan finna en subjektiv lösning på detta problem förändrar inte saken och förbättrar inte den generellt mörka bilden av familjelivet. Om det är någonting som bryter ned den rådande familjetypen, så är det inte enskilda starka personligheters stora ansträngningar, utan de livlösa men ändå mäktiga produktivkrafterna som envetet steg för steg överför livets organisering på nya grunder....

Den heroiska kamp som förs av enskilda flickor i den borgerliga världen, som utmanar samhället för rätten att "våga älska" utan pekpin-nar och band - den bör tjäna som exempel för alla kvinnor som tyngs av familjens bojar - detta predikar de emanciperade feministerna, det är våra ledande jämlikhets-kämpars åsikt. Med andra ord: enligt feministernas uppfattning löser man äktenskapsfrågan oberoende av samhälls-förhållandena och oberoende av någon förändring av samhällets ekon-omiska struktur, helt enkelt med hjälp av enstaka individers heroiska ansträngningar. Bara kvinnan "vågar", så löser sig äktenskapsproblemet av sig självt.

Men mindre hjältemodiga kvinnor skakar misstroget på huvudet: "Det går nog bra för er romanhjältinnor, som en omtänksam författare har gett ett rundligt kapital, självupppoffrande vänner och ett ovanligt sympatiskt sätt som gör att alla vill göra er tjänster - det går nog bra för er att utmana världen. Men hur går det för den som varken har kapi-tal eller tillräcklig lön eller vänner eller ett vinnande sätt?" Och moder-skapsproblemet tornar upp sig framför den frihetslängtande kvinnan. "Fri kärlek" - är den möjlig, kan den förverkligas, annat än i enskil-da undantagsfall? Kan den förverkligas som normal utveckling under den rådande ekonomiska samhällsstrukturen - som allmänt erkänd och dominerande norm? Kan man bortse från det bestämmande momentet i vår nuvarande form av familj och äktenskap - den privata egendomen? Är det möjligt i en individualistisk värld att utan att skada kvinnans intressen avskaffa den lagliga formen för äktenskapsavtalet - den enda garantin för att moderskapets hela ansvar inte skall tynga henne ensam? Skulle inte detsamma hända kvinnorna som en gång hände arbetarna: den besvärliga fackföreningsstadgan avskaffades men utan att herrarnas nya plikter fastställdes och därmed utlämnades arbetarna till kapital-

ets okontrollerade makt, och den sympatiska parollen "avtalsfrihet för arbete och kapital" förvandlades till kapitalets redskap för att ostraffat exploatera arbetet. Om "den fria kärleken" genomförs konsekvent i det moderna klassamhället, blir det inte så då att den i stället för att befria kvinnan från hennes tidigare tunga familjeansvar, vältrar över ytterligare en börda på henne - det ensamma ansvaret för barnen?

Endast en rad genomgripande sociala reformer, som överför familjens förutvarande ansvar på samhället och staten, skulle skapa en grund, på vilken "den fria kärlekens" princip i någon mån skulle kunna förverk-ligas. Men kan man på allvar lita på att den moderna klasstaten, hur demokratiskt uppbyggd den än må vara, skulle åta sig alla de plikter gen-temot mödrarna och - vad mera är - gentemot det uppväxande släktet, som nu fullgörs av den nutida individualistiska kärnfamiljen? Endast en genomgripande omvälvning av produktionsförhållandena skulle skapa de sociala förutsättningar, som är det enda som kan garantera kvinnan skydd från de negativa aspekterna av den tänjbara parollen om "fri kär-lek". Ser vi då kanske inte att sexualmoralisk tygellöshet och förvirring i dagens läge gärna döljer sig bakom den parollen? Se på alla dessa företa-garherrar och industriadministratörer - är det inte "den fria kärleken" de utnyttjar, när de tvingar arbeterskor, kontorister och tjänsteflickor att ge efter för deras sexuella nycker under hot om avsked? Alla dessa "hus-bönder" som förleder sitt tjänstefolk, men driver ut havande kvinnor på gatan - följer de inte redan parollen om "fri kärlek"?

"Nej, det är inte en sådan frihet vi talar om!" invänder nu det fria äkten-skapets anhängare. Tvärtom: "Vi kräver att en 'enda moral' skall upprättas som är lika bindande för män som för kvinnor. Vi opponerar oss mot den moderna sexuella lösslapptheten. Vi förespråkar den renhet som bara finns i ett "fritt" äktenskap, som grundar sig på 'verklig kärlek'." Men, kära vän-ner, tror ni inte att ert idealiska 'fria äktenskap' om det praktiseras i vårt nuvarande samhällsekonomiska system, kan leda till resultat som ligger ytterst nära en snedvriden uppfattning om sexuell frihet?

Principen om "kärlekens frihet" kan - om den inte skall innebära nya problem för kvinnan - endast förverkligas när de sista materiella bojar undanröjs, som nu skapar hennes dubbla beroende - av kapitalet och av mannen. När kvinnan börjar delta i självständigt arbete och hennes ekonomiska oberoende stärks, uppstår en viss möjlighet till "fri kärlek", särskilt för högre avlönade intellektuella yrkeskvinnor. Men ännu kvarstår

kvinnans beroende av kapitalet, och detta beroende växer i takt med att de proletära kvinnorna dras in bland de som säljer sin arbetskraft. Förmår parollen om "fri kärlek" förbättra de kvinnors sorgliga öde, som nätt och jämnt tjänar så mycket att de inte dör av svält? "Fri kärlek" - är det inte det som redan i hög grad praktiseras i arbetarklassen? Praktiseras den inte i så stor omfattning att bourgeoisien gång på gång höjt klagorop just därför och ropat om proletariatets "lössläpphet" och "sedeslöshet"! Och märk väl: när feministerna upphetsat talar om nya former av utomäktenskapligt samliv för den emanciperade borgarkvinnan, då kallar de detta äktenskap med ett vackert ord för "fri kärlek". Men när det gäller arbetarklassen, då stämplas den utomäktenskapliga förbindelsen med det föraktfulla öknamnet "promiskuitet". Det är verkliga karaktäristiskt.

Men för den proletära kvinnan har samlevnaden under rådande förhållanden lika besvärliga följder, antingen den välsignats av kyrkan eller är fri. Det centrala problemet i familjen och äktenskapet ligger för hustrun, den proletära modern, inte i om de yttre formerna är kyrkliga eller borgerliga, utan i de omgivande sociala och ekonomiska förhållanden som bestämmer de besvärliga familjeplikterna för kvinnan i arbetarklassen. Naturligtvis har det också betydelse för henne, om mannen förfogar över hennes lön, om han enligt lagen har rätt att tvinga henne att leva med honom även om hon själv inte vill det, om han med våld kan ta ifrån henne barnen osv. Men det är inte civillagens paragrafer som bestämmer kvinnans reella ställning i familjen. Det är inte de som löser det komplicerade familjeproblemet. Antingen äktenskapet konstituerats av en notarie, välsignats av kyrkan eller ingåtts genom fritt avtal, skulle äktenskapsfrågan mista sin udd för de flesta kvinnor, om bara samhället övertog alla banala hushållsbekymmer som nu är oundvikliga i skötseln av de utspridda småhushållen. Om samhället övertog omvårdnaden av det uppväxande släktet, skulle det kunna skydda moderskapet och låta barnet behålla modern hos sig, åtminstone under livets första månader.

Feministerna kämpar mot symbolen - äktenskapsavtalet som kyrkan legaliserar och välsignar. Den proletära kvinnan strider mot orsakerna som skapat den moderna formen av familj och äktenskap. Och när hon arbetar för att förändra dessa förhållanden på ett genomgripande sätt, vet hon att hon därmed också arbetar för en förändring av förhållandet mellan

könen. Här ligger den grundläggande skillnaden mellan den borgerliga respektive proletära inställningen till det komplicerade familjeproblemet. Feminister och samhällsreformatörer ur bourgeoisiens läger, som naivt tror att det är möjligt att skapa nya former för familj och äktenskap på den dystra grundvalen av det moderna klassamhället, söker kvalfullt efter dessa nya former. Om nu verkligheten själv ännu inte skapat dem, betyder det att man till varje pris måste uppfinna dem. Det måste ju finnas en fullkomlig form av sexuellt förhållande som kan lösa det svåra familjeproblemet även i det nuvarande systemet. Och det borgerliga samhällets ideologer - publicister, skönlitterära författare, progressiva kvinnor och emancipationskämpar - lägger, den ena efter den andra, fram sin "familjelösning", sin nya "äktenskapsmodell."

Så utopiska de låter, alla dessa äktenskapsparoller! Sådana bleka provisorier de är mot den mörka bakgrunden av vårt moderna familjesystem! "Fritt äktenskap", "fri kärlek"! För att dessa paroller skall kunna genomföras i verkligheten, behöver man framför allt företa en genomgripande reform av alla sociala relationer mellan människor. Ännu mer skulle det behövas att de sexualmoraliska normerna och med dem mänsklighetens hela mentalitet genomgick en djup, grundlig utveckling. Är egentligen den moderna människans psyke lämpat att omfatta tesen om "fri kärlek"? Se på svartsjukan som gnager på även de bästa mänskliga själar? Och den djupt inrotade äganderättskänslan inte bara till den andres kropp, utan också till dennes själ? Och oförmågan till verklig respekt inför den andres individualitet? Vanan att underordna sig den älskade, eller att underordna den älskade sig själv? Och den bittra och desperata känslan av övergivenhet, av bottenlös ensamhet, ifall den älskade slutar älska och går sin väg? Var skall en ensam människa, som är individualist ända till roten av sin själ, finna tröst? Kollektivet, med dess glädjeämnen, bedrävelser och strävanden - är det bästa stället för individen att få utlopp för sin själsliga och intellektuella energi. Men är den moderna människan lämpad att uppgå i ett kollektiv, så att hon känner hur det omskapar henne och hon själv omskapar det? Är kollektivlivet verkligen förmöget, för närvarande, att ersätta alla individens triviala personliga glädjeämnen? Utan det "unika", "den ende" tvillingsjälen är t.o.m. en socialist, en kollektivist, helt ensam i den nuvarande antagonistiska världen; bara i arbetarklassen skymtar vi bleka glimtar av framtiden, av mer helgjutna och till sin anda mer

sociala relationer mellan människorna.

Familjeproblemet är lika komplicerat, förvirrat och mångfacetterat som livet självt, och det står inte i vårt systems makt att lösa det.

Men det finns ännu flera äktenskapsmodeller. Äktenskapet, säger en del progressiva kvinnor och sociala tänkare, det är bara ett medel att reproducera avkomma. Äktenskapet i sig har inget särskilt värde för kvinnan. Moderskapet - det är dess mening, det är dess heliga syfte och uppgift. På grund av sådana inspirerade förkämpar för moderskapet som Ruth Bray och Ellen Key, har moderskapet - det borgerliga ideal som i kvinnan ser inte främst en människa utan en hona - fått en särskild nimbus av progressivitet. Den utländska litteraturen stämde in med entusiasm i denna paroll, som ställts upp av "progressiva" kvinnor. Och t.o.m. här i Ryssland har frågan om moderskapet tagits upp av dagspressen, under en tid som föregår den politiska stormen[1905], när en rad sociala värden håller på att omprövas. Parollen "rätt till moderskap" kunde inte låta bli att väcka livligt gensvar i vida kretsar av den kvinnliga befolkningen. Och fastän alla förslag som kom från feministernas håll hade felet att vara utopiskt naiva, var problemet i sig alltför viktigt, alltför angeläget, för att det inte skulle gripa och uppröra kvinnorna.

"Rätt till moderskap" tillhör den sortens frågor som upprör och oroar inte bara en del kvinnor i borgarklassen, utan i än högre grad de proletära kvinnorna. Rätten att bli mor - det är gyllene ord som går rakt in i sinnet, som får varje kvinnas hjärta att börja slå. Rätten att nära "sitt" barn vid sitt bröst, rätten att följa de första glimtarna av dess vaknande medvetande, rätten att skydda dess lilla kropp och späda själ från törnen vid livets första steg och från onödigt lidande - ja, vilken kvinna och mor skulle inte skriva under på dessa krav?

Det kunde förefalla som om vi åter hade stött på en punkt, som kvinnor ur olika samhällsskikt kunde enas om. Det kunde förefalla som om vi till sist hade funnit en bro som förenar kvinnorna i de två fientliga lägren. Vi skall se efter närmare vad de progressiva borgerliga kvinnorna menar med "rätten till moderskapet". Då kommer vi att få klart för oss om arbetarklassens kvinnor kan instämma med den uppfattning och lösning av moderskapsproblemet, som de borgerliga jämlikhetskämparna lägger fram.

Moderskapet har i sina förtjusta apologeters ögon nästan heliga

egenskaper. I sin strävan att krossa den falska fördom som brännmärker en kvinna efter en naturlig handling - ett barns födelse - ifall denna handling inte varit välsignad av lagen, går moderskapets förkämpar till överdrift åt andra hållet och anser att moderskapet är syftet med kvinnans liv....

Ellen Keys entusiasm inför moderskapets plikter och familjeprincipen får henne att uttala sin övertygelse att den slutna kärnfamiljen kommer att existera även i ett samhälle som omvandlats enligt socialistiska principer. Det enda resultatet av en sådan omvälvning skulle bli att alla bitankar på praktisk och materiell vinning skulle falla bort och äktenskapet skulle bestå i ömsesidig böjelse utan ceremonier och formaliteter och i att kärlek och äktenskap skulle förvandlas till synonyma begrepp. Den slutna kärnfamiljen är ett alster av det moderna individualistiska samhället med dess skoningslösa kamp för tillvaron och med själarnas förvirring och ensamhet - den är ett verk av det motbjudande kapitalistiska systemet. Och denna kärnfamilj vill Key lämna i arv - helt intakt - till det socialistiska samhället. Men kommer det där att bli moraliskt och socialt nödvändigt att ha sådana släktskapsband, som i vår tids isolering ofta är det enda försvaret i livet, den enda tillflykten i stunder av svår motgång? Den frågan ger Key inte något svar på. Hon är minsann alldeles för förtjust i "idealfamiljen" - denna medelklassens egoistiska kärna, som betraktas med sådan förhoppning och sådan vördnad av den borgerliga samhällsstrukturens anhängare.

Men det är inte bara några förvirrade, om än begåvade, huvuden, såsom Ellen Key, som trasslar in sig i de sociala motsättningarna, när de försöker lösa familjeproblemet. Det verkar inte finnas någon fråga om sociala relationer mellan människor, som framkallar så stor oenighet t.o.m. bland socialisterna själva, som just frågan om äktenskapet och familjen. Om vi försökte genomföra en enkät, skulle resultaten antagligen bli ytterst intressanta. Håller familjen på att falla sönder, eller finns det orsak att anta att den nuvarande förvirringen bara är en tillfällig kris som familjen genomgår? Skall den nuvarande familjetypen bevaras i ett framtida samhälle eller kommer den att visa sig vara oåterkalleligen begravd under spillrorna av det kapitalistiska systemet? Det är frågor som man kan få vitt skilda svar på....

I och med överföringen av den uppfostrande funktionen från familjen till samhället kommer den nuvarande slutna kärnfamiljens sista

fäste att försvinna. Den gamla borgerliga familjen kommer att upplösas allt snabbare och genom dimmorna avtecknar sig allt tydligare de bleka silhuetterna av framtidens äktenskap. Hurdana är då dessa oklara silhuetter som beslöjas av vår egen tids inflytande?

Måste vi upprepa att ett fritt förbund av fria individer kommer att avlösa äktenskapets nuvarande tvångsform? Den fria kärlekens ideal som det ter sig för den utsultna fantasin hos de kvinnor som kämpar för sin frigörelse, motsvarar helt säkert den norm för förhållandet mellan könen, som ett kollektivistiskt samhälle ställer upp. Sociala skeenden är så komplicerade, deras inverkan är så olikartad att det inte nu finns någon möjlighet att klart föreställa sig vilken form framtidens äktenskap kommer att få vid en genomgripande omvälvning av hela systemet. Men den utveckling av förhållandet mellan könen som långsamt pågår, vittnar tydligt om att det ceremoniella äktenskapet och den tvångsmässiga slutna familjen är dömda att försvinna.

Kampen för politiska rättigheter

Men, svarar feministerna, låt vara att vår argumentation för kvinnornas politiska rättigheter förefaller er felaktig – minskar det då själva kravets betydelse – politisk jämlikhet för kvinnorna – ett krav som är lika angeläget för både feministerna och för arbetarklassens företrädare? Kan inte kvinnorna ur de båda samhällsskikten för sin gemensamma politiska strävans skull överbrygga den klyfta av klassantagonism som skiljer dem åt? Kan de inte gemensamt ta upp kampen mot de fientliga krafter som omger dem? Om nu oenigheten mellan de borgerliga och de proletära kvinnorna är oundviklig i andra frågor, så finns det dock enligt feministerna inga som helst åsiktsskillnader på denna punkt mellan kvinnor i olika samhällsklasser.

Feministerna återkommer till den frågan med bitterhet och förvirring och noterar den genomtänkta partisolidariteten i arbetarkvinnornas beslutsamma vägran att förena sina krafter med feministernas för att vinna politiska rättigheter åt kvinnorna. Hur är det egentligen? Har kvinnorna fullständigt identiska intressen, eller är det likadant i detta avseende som i alla andra, att klassantagonismen hindrar kvinnorna från att gå samman i en oupplöslig armé utan hänsyn till klassgränserna? När vi besvarat denna fråga, kan vi skissera de proletära kvinnornas fortsatta taktik när det gäller att skaffa politiska rättigheter även åt kvinnorna.

När feministerna förklarar att de är positiva till sociala reformer och t.o.m. till socialismen – i en oerhört avlägsen framtid förstås – är det ändå inte deras avsikt att kämpa i arbetarklassens led för förverkligandet av detta mål. Med naiv uppriktighet är de bästa bland dem övertygade om att när de kämpat sig fram till deputerade-stolarna, då skall de kunna läka de sår i samhället som de nuvarande makthavarna männen i sin karakteristiska egoism inte bara accepterar utan också tillåter breda ut sig. Men hur välvilligt stämda vissa feministgrupper än är gentemot proletariatet, så överger de förskrämt slagfältet varje gång som de ställs direkt inför frågan om klasskampen, eftersom de inte vill beblanda sig med proletärerna som är dem så främmande, och de skyndar att ta sin tillflykt till den kära gamla liberalismen som de begriper sig på.

Nej, hur mycket de borgerliga feministerna än anstränger sig för att dölja sina verkliga politiska mål, hur mycket de än söker övertyga sina små systrar att deras deltagande i det politiska livet kommer att innebära enorma fördelar även för arbetarklassens kvinnor, så sätter den borgerliga klassmentaliteten som genomsyrar hela den feministiska rörelsen, sin prägel även på ett sådant som kunde förefalla vara allmänkvinnliga krav, som jämlikhet mellan könen när det gäller politiska rättigheter. De skilda uppfattningarna om målet och de skilda sätten att använda de politiska rättigheterna skapar en oöverstiglig klyfta mellan de borgerliga och de proletära kvinnorna. Detta motsägs inte alls av det faktum att de närmaste uppgifterna för både borgerliga och proletära kvinnor i viss mån sammanfaller och att kvinnor ur alla klasser när de vunnit politisk makt kommer att kasta sig över en genomgång av civilrätten, som missgynnar kvinnan mer eller mindre i alla länder, och att de genom lagstiftning kommer att försöka skapa bättre arbetsförhållanden för kvinnorna, gå till storms mot de reglementen som legaliserar prostitutionen osv. Men denna överensstämmelse i de omedelbara uppgifterna är av rent formell natur. Klassintresset bestämmer dessa två gruppers det skarpt motsatta attityd till dessa reformer....

Vad feministerna än säger är klassinstinkten alltid starkare än de välvilliga försöken utanför klasspolitikens område. Så länge rättslösheten jämställer feministerna med "de små systrarna" kan de borgerliga kvinnorna förespråka de allmängiltiga kvinnointressena helhjärtat. Men när gränsen dras upp - när den borgerliga kvinnan fått tillträde till politiken och lämnat sin "lilla syster" lika rättslös som förut, övergår

hon från att tidigare ha hävdat de "allmänna kvinnorrättigheterna" till att ursinnigt hävda sina klassprivilegier. Varje gång feministerna börjar förklara för arbeterskorna hur nödvändigt det är med gemensam kamp för att förverkliga någon "allmänkvinnlig" princip, blir därför arbetarklassens kvinnor helt naturligt misstroga.

Catalina Adrianzen Marxismen, Mariategui och kvinnorörelsen (Utdrag) 1974

Kvinnofrågan och marxismen

För folkets kamp är kvinnofrågan viktig. Än mer viktig idag, då aktioner som mobiliserar kvinnor intensifieras: mobiliseringar som utifrån arbetarklassens ståndpunkt är nödvändiga och givande, men när de initieras av och till förmån för de utsugande klasserna fungerar de som splittringselement och en broms på folkets kamp.

I den nya politiseringsperiod av kvinnomassorna som vi utvecklas inom, vars bas är ett större deltagande av landets kvinnor i ekonomin, så är det oumbärligt att uppmärksamma kvinnofrågan på allvar. Både i studier och undersökning, politisk inkorporering och konsekvent organisatoriskt arbete. Denna uppgift kräver att vi håller i åtanke Mariateguis stora tes som lär att: "Kvinnor, liksom män, är reaktionärer, centrister eller revolutionärer, och de kan således inte tillsammans utkämpa samma strid. I det nuvarande mänskliga panoramat skiljer klass individerna åt mer än kön." Så, från början måste vi, för en vetenskaplig förståelse av kvinnofrågan, ofrånkomligen utgå från arbetarklassens världsbild, marxismen.

1. Teorin om kvinnan såsom "den bristfälliga kvinnliga naturen"

Genom århundraden har de exploaterande klasserna understött och fört fram pseudoteorin om "den bristfälliga kvinnliga naturen", vilken tjänat som ett rättfärdigande av det förtryck som kvinnor tills idag upplever i samhällen där exploateringen fortsatt härskar. Så t.ex. de judiska männens bön, "Tack Gud, vår herre och alla världars herre, för att du

inte gjort mig till kvinna” och den anpassade kvinnoversionen ”Tack till Gud som har skapat mig enligt sin vilja” uttrycker klart den antika världens förakt för kvinnan. Dessa idéer var även förhärskande i det grekiska slavsamhället; den kände Pytagoras sa: ”Det finns en god princip som har skapat ordning, ljus och mannen och en dålig princip som har skapat kaos, mörker och kvinnan” och även den store filosofen Aristoteles lade fram ” kvinnan är kvinna utifrån vissa kvalitativa brister” och ” kvinnokaraktern lider av en naturlig defekt”.

Dessa påståenden ärvs vidare till den sista perioden av det romerska slavsamhället och till medeltiden, då föraktet för kvinnan intensifieras bland kristna tänkare, med anklagelser som att kvinnan är källan till synd och helvetets väntrum. Tertullianus hävdade att ”Kvinnor, ni är porten till djävulen. Ni har övertalat honom, som djävulen inte vågade attackera direkt. Det är ert fel att Guds son behövde dö; ni ska alltid gå klädda i sorg och i trasor” och Augustinus av Hippo sa ”Kvinnan är ett vilddjur som varken är ståndaktig eller stabil”. Medan dessa fördömde kvinnan så dömde andra henne till underordning och lydnad, som Paulus av Tarso, aposteln, som predikade ”Mannen kommer inte ur kvinnan, utan kvinnan ur mannen; mannen har inte skapats för kvinnans skull, utan kvinnan åt mannen” och ” Liksom kyrkan underkastar sig Kristus, så är kvinnan bunden i allt till sin man”. Hundratals år senare, på 1200-talet, fortsatte Tomas av Aquino med liknande predikningar: ”Mannen är kvinnans huvud, liksom Kristus är mannens” och ”det är ett faktum att kvinnan är ämnad att leva under en mans auktoritet och att hon inte har någon auktoritet själv.”

Förståelsen för kvinnans förhållanden gick inte särskilt mycket framåt med kapitalismens utveckling; även om Candorcet pekade på problemets samhälleliga rötter när han sa ”Det har sagts att kvinnor [...] saknar rättskänsla, att de följer sina känslor snarare än sitt samvete [...] den skillnaden har skapats av utbildning och samhällelig existens, inte av naturen” och att den store materialisten Diderot skrev ”jag tycker synd om er kvinnor” och ”i alla vanor har lagarnas grymhet förenats med naturens grymhet mot kvinnorna. De har behandlats som idioter”. Trots detta fastslog Rousseau, framskjuten ideolog för den franska revolutionen: ”All utbildning för kvinnor måste förhålla sig till männen... Kvinnan är gjord för att vika sig för mannen och uthärda hans orättvisor”. Den borgerliga ståndpunkten följde med in i imperialismens tidsålder och

blev allt mer reaktionär med tiden, förenad med kristna ståndpunkter och upprepande gamla hela vägen till Johannes XXIII: ”Gud och naturen har gett kvinnan vissa arbeten som fulländar och komplimenterar de arbeten som åligger mannen”.

Så vi ser att under tidens lopp så har de utsugande klasserna predikat ”kvinnans bristfälliga natur”. De har understött sig på idealistiska åskådningar vilka upprepat existensen av en ”kvinnlig natur” oberoende av de samhälleliga förhållandena, vilket inte bara är en del av den ovetenskapliga tesen om den ”mänskliga naturen”; utan i denna så kallade ”kvinnliga natur”, vars väsen är evigt och oföränderligt, har man lagt till ”bristfälligt” för att indikera att kvinnors förhållanden, med förtryck och förmyndarskap, är en produkt av ”den naturliga underlägsenheten gentemot mannen”. Med denna pseudoteori har man velat upprätthålla och ”rättfärdiga” kvinnans underordning.

Slutligen så är det lämpligt att påpeka att även framstående materialister som Demokritos hade fördomar mot kvinnor (”en kvinna som lärt känna logik: ett skrämmande väsen”; ”kvinnor är mycket mer benägna än män att tänka ondskefullt”) och att det fanns försvar av kvinnor baserade på metafysiska och religiösa argument (Eva betyder liv, Adam land; skapad efter mannen, så skapades kvinnan mer fulländad). T.o.m. borgarklassen, när den var en revolutionär klass, såg endast kvinnan i förhållande till mannen, inte som självständiga varelser.

2. Kapitalismens utveckling och kvinnorrörelsen

Kapitalismens utveckling drar in kvinnor i arbetet och ger grunder och förhållanden under vilka hon kan utvecklas; så med inkorporeringen i den i den produktiva processen får kvinnor möjlighet att mer direkt delta i klasskampen och kamphandlingar. Kapitalismen leder till borgerliga revolutioner och i denna smälthärd går kvinnomassorna, speciellt arbeterskorna, framåt.

Den franska revolutionen, den mest avancerade av de som leddes av borgarklassen, var en accelerator för kvinnors aktivitet. Kvinnorna mobiliserades med massorna, deltog i de politiska klubbarna och utvecklade revolutionär aktivitet. I dessa kamper organiserade de ”Republikanska och revolutionära kvinnors sällskap” och genom Olympe de Gouges, släppte man 1789 en ”Deklaration om kvinnans rättigheter” och skapade tidningar som ”Den otålige” för att kräva sina rättigheter. Under

den revolutionära processens utveckling vann kvinnorna upplösandet av den förstfödde sonens rätt och upphävandet av maskulina privilegier, de vann också lika arvsrätt och fick rätt till skilsmässa. Deras militanta kamp bar frukt.

Men så snart den revolutionära framstormningen kom till halt så förnekades kvinnor tillträde till de politiska klubbarna, deras politisering undertrycktes, de skambelagdes och uppmanades att återgå till hemmet; man sa till dem: ”Sedan när har kvinnor haft rätten att avsäga sig sitt kön och bli män? Ert arbete är att ta hand om spädbarn, hemmets detaljer och moderskapets olika utmaningar”. Än mer, med den borgerliga reorganiseringen, som inleddes av Napoleon med Code Civil, så hamnade gifta kvinnor åter under förmyndarskap, hennes person och ägodelar hamnade åter under mannens kontroll, man förnekade efterforskningen av faderskap; man frantog den gifta kvinnan rättigheter, liksom den prostituerade; och man förbjöd skilsmässa och rätten att överföra egendom.

Redan i den franska revolutionen kan vi tydligt se hur kvinnors framgångar och nederlag är kopplade till folkets och revolutionens framgångar och nederlag. Detta är en viktig lärdom: intressegemenskapen mellan kvinnorörelsen och folkets kamp, hur den förra är del av den senare.

Denna borgerliga revolution visar också hur idéer om kvinnor följer en process liknande den politiska processen; efter att den revolutionära jäsningen bromsats och bekämpats så återkommer reaktionära idéer om kvinnan: Bonald hävdade ”Mannen är till kvinnan vad kvinnan är till ett barn”; Comte, ansedd som sociologins fader, föreslog att kvinnlighet är som någon slags fortsatt barndom och att denna biologiska barndom kom till uttryck i intellektuell svaghet; Balzac skrev ”Kvinnornas öde och deras enda ära är att de får mäns hjärtan att slå. Kvinnan är en egendom som man får via ett kontrakt, en rörlig personlig egendom, för dess innehav är värt en titel; på det stora hela, för att tal klarspråk, är kvinnan bara ett supplement till mannen”. All denna reaktionära ideologi syntetiseras i följande ord av Napoleon: ”Naturen ville att kvinnorna skulle vara våra slavar [...] de är vår egendom...; kvinnan är bara en maskin för att producera barn”, en personlighet som tyckte att kvinnans liv skulle kretsa kring ”Kök, Kyrka, Barn” en paroll som understöddes av Hitler i vårt århundrade.

Den franska revolutionens reste de tre principerna om frihet, jämlikhet och broderskap och lovade rättvisa och att tillfredsställa folkets krav. Den visade ganska snabbt sina begränsningar och att dess principdeklarationer bara var formella deklarationer så snart dess klassintressen kom i motsättning till massorna. Fattigdomen, hungern och orättvisan fortsatte att regera, fast under andra former. Mot en sådan tingens ordning kastade sig utopisterna med en förkrossande och skarpsynt kritik, även om de historiska omständigheterna gjorde att de inte kunde komma till roten av problemet. Utopiska socialister fördömde kvinnors situation under kapitalismen. Fourier, som representerade denna ståndpunkt, påpekade: ”En historisk epoks förändring kan alltid bedömas utifrån kvinnans framsteg [...] graden av kvinnans frigörelse utgör den naturliga riktlinjen för allmän frigörelse”.

Ställd inför detta storslagna uttalande så är det bra att som motsats framhäva anarkisten Proudhons tänkande angående kvinnan och hålla i åtanke dessa idéer idag, vilka anarkisterna vill presentera som ett exempel på revolutionär uppenbarelse och konsekvens och propagerar i alla fyra väderstreck. Proudhon hävdar att kvinnan är underlägsen mannen utifrån mindre fysisk, intellektuell och moralisk styrka, och vilket sammanlagt uttrycks numeriskt; kvinnan har ett värde av 8/27 av en mans värde. Så för denne hjälte har kvinnan ett värde som är mindre än en tredjedel av mannens; vilket bara är ett uttryck för författarens småborgerliga tankar, en rot som är gemensam för alla anarkister.

Genom hela 1800-talet, med den ökande inkorporeringen i den produktiva processen, fortsätter kvinnorna att utveckla kampen för sina krav, förenade med proletarietets fackliga och revolutionära rörelse. Ett exempel på är Louise Michel, kämpe i Pariskommunen 1871. Men kvinnorörelsen orienterades i allmänhet mot suffragism, i strävan efter den falska idén om att rösträtten och parlamentariska positioner skulle vinna dem rättigheter; på så sätt kanaliserades den kvinnliga aktivismen mot parlamentarisk kretinism. Dock är det bra att komma ihåg att man inte fick rösträtten gratis, utan under slutet av förra seklet och i början av detta slogs kvinnor öppet och bestämt för att få den. Kampen för kvinnans rösträtt och att man uppnådde den visar återigen, även om den verkligen var en erövring, att den inte på något sätt betydde en verklig förvandling av kvinnors förhållanden.

1900-talet innebär en större utveckling av kvinnors ekonomiska

aktivism, arbeterskorna ökar massivt, liksom kvinnliga anställda, till vilka läggs en stort antal yrkesutbildade; kvinnorna går in i alla typer av aktiviteter. I denna process har världskriget stor vikt, då miljontals av kvinnor inkorporeras i ekonomin som ersättning för männen som mobiliserats för fronten. Allt detta gav en impuls till kvinnors mobilisering, organisering och politisering; och från 50-talet återupptas med större kraft kvinnokampen och den utvidgas på 60-talet med stora perspektiv för framtiden.

Sammanfattningsvis så är kapitalismen, med sin inkorporering av kvinnorna i ekonomin, basen för kvinnornas mobilisering kring krav; men kapitalismen är endast förmögen att ge en formell juridisk jämlikhet åt kvinnan, den kan aldrig frigöra dem. Detta har bevisats av hela bourgeoisens historia, en klass som även i sin mest avancerade revolution, den franska på 1700-talet, inte kunde gå längre än formella rättighetsdeklarationer. Än mer, i den senare utvecklingen av den borgerliga revolutionära processen och under 1900-talet, visar sig borgarklassen inte bara oförmögen att frigöra kvinnornas massa, utan med utvecklingen av imperialismen blir borgarklassens förståelse av kvinnans situation allt mer reaktionär och präntar in hennes samhällliga, ekonomiska, politiska och ideologiska förtryck, hur man än målar och kamouflerar det på tusen sätt.

3. Marxismen och kvinnans frigörelse

Marxismen, arbetarklassen världsuppfattning, uppfattar människan som en uppsättning samhällliga relationer som förändras i funktion av den samhällliga processen. Således är marxismen helt och hållet motsatt tesen om den "mänskliga naturen" som evig och oföränderlig verklighet, stående utanför den samhälliga förhållandens ramverk; denna tes tillhör idealismen och reaktionen. Den marxistiska ståndpunkten innebär också att överkomma den mekaniska materialismen (den som tillhörde de äldre materialisterna, före Marx och Engels) som var oförmögen att förstå människans historiska och samhällliga roll som omvandlare av verkligheten, utan återföll omärkligt i metafysiska och spiritualistiska uppfattningar, såsom Feuerbach.

Så eftersom marxismen anser att människan är en konkret historisk realitet som skapats av samhället kan den inte heller acceptera tesen om den "kvinnliga naturen", för denna är ingenting annat än ett komple-

ment till den s.k. "mänskliga naturen", och därav en upprepning att kvinnan är en evig och oföränderlig natur; fast förstärkt, som vi sett, då idealismen och reaktionen förstår "kvinnlig natur" som en "bristfällig och underlägsen natur" jämfört med mannen.

För marxismen är kvinnor, i samma grad som män, endast en serie samhällliga relationer, historiskt uppkomna och föränderliga, såsom funktioner av samhällets förändringar under sin utvecklingsprocess. Kvinnan är alltså en samhälllig produkt och hennes förvandling kräver samhällets förvandling.

Så när marxismen fokuserar på kvinnofrågan gör den det utifrån en materialistisk och dialektisk synvinkel, utifrån en vetenskaplig förståelse som verkligen ger en precis förståelse. I studier, undersökningar och förståelse av kvinnan och hennes situation behandlar marxismen kvinnofrågan i relation till egendomen, familjen och staten; då kvinnans situation och historiska plats alltid har varit intimt förbunden med dessa tre faktorer.

En extraordinär konkret analys av kvinnofrågan utifrån denna synvinkel kan ses i "Familjens, privategendomens och statens ursprung" av F. Engels, vilken pekar på modersrättens undertryckande av fadersrätten som starten för kvinnans underordning; Han skriver:

Allteftersom rikedomarna sålunda tillväxte gav de å ena sidan mannen en viktigare ställning i familjen än kvinnan, och gav å andra sidan impulsen till att utnyttja denna förstärkta ställning för att till förmån för barnen avskaffa den traditionella arvsföljden [...] Ty denna revolution - en av de betydelsefullaste som människorna upplevt - behövde inte beröra en enda levande medlem av gensen. Alla som hörde till densamma kunde nu liksom förut förbli vad de varit. Det räckte med det enkla beslutet, att de manliga medlemmarnas avkomma för framtiden skulle stanna inom gensen, men de kvinnliga uteslutats, i det de övergick till sin faders gens. Därmed hade man avskaffat härstamningsräkningen enligt kvinnolinje och modersarvsrätten och infört manligt härstamningsled och fadersarvsrätt. Hur denna revolution försiggått hos kulturfolken och när, om det vet vi ingenting. Den faller helt under förhistorisk tid. [...] Modersrättens störtande var det kvinnliga könets världshistoriska nederlag. Mannen blev den styrande också i hemmet, kvinnan degraderades, förslavades, blev slavinna åt hans lusta och enbart en automat för att sätta barn till världen.

Denna paragraf fastlägger marxismens grundtes angående kvinnofrågan: att kvinnans ställning grundar sig i egendomsförhållandena, i de ägandeformer som utövas över produktionsmedlen och i de produktionsförhållanden som uppkommer ur dessa. Denna marxistiska tes är extremt viktig, då den fastslår att förtrycket som kopplats till kvinnans ställning har som sina rötter i formeringen, uppkomsten och utvecklingen av rätten till ägandet av produktionsmedlen, och att dess frigörelse är kopplad till förstörandet av denna rätt. Det är ofrånkomligt att utgå från denna stora tes om man vill få en marxistisk förståelse av kvinnofrågan, än mer idag när påstådda revolutionärer och t.o.m. självutnämnda marxister låter påskina att kvinnoförtrycket inte uppkommer i.o.m. formeringen och uppkomsten av egendomen utan från den enkla arbetsdelningen utifrån kön, vilken tillskrivit kvinnans sysslor mindre vikt än mannens, och reducerat henne till hemmets område. Denna framställning, trots all propaganda och försök att presentera den som revolutionär, är inget mer än utbytet av den marxistiska ståndpunkten angående kvinnans frigörelse för borgerliga framställningar, vilka i sitt väsen är nya former av den påstådda oföränderliga ”kvinnliga naturen”.

Utvecklande denna materialistisk dialektiska utgångspunkt, så lär Engels hur den monogama familjen upprättas på denna bas, om vilken han säger följande: ”Den var den första familjeform, som inte grundade sig på naturliga utan på ekonomiska betingelser, nämligen på privategendomens seger över den ursprungliga, naturligt uppkomna gemensamma egendomen.” Och ”Så uppträder par-äktenskapet i historien ingalunda som försoningen mellan man och kvinna, ännu långt mindre som dess högsta form. Tvärtom. Det uppträder som det ena könets underkuvande av det andra, som proklamerar av en i hela den föregående historien hittills okänd konflikt mellan könen.”

Efter att ha etablerat att privategendomen upprätthåller den monogama familjeformen, vilken sanktionerar kvinnoförtrycket, så slår han fast överensstämmelsen mellan tre grundformer för äktenskap och tre stora stadier i den mänskliga utvecklingen: vildheten och gruppäktenskapet; barbariet och parningsäktenskapet; civilisationen och monogamin ”kompletterad med äktenskapsbrott och prostitution”. Så utvecklade de marxistiska klassikerna tesen om kvinnans historiskt föränderliga sociala ställning och hennes plats i samhället; pekande på hur kvinnans ställning är intimt kopplat till privategendomen, familjen och staten, vilket

är den apparat som lagenligt organiserar dessa relationer, samt påtvingar och upprätthåller dem med våld.

Denna vetenskapliga framställning som Engels systematiserat är en produkt av en analys kvinnans förhållanden genom historien, och den mest elementära studie bekräftar säkerheten och giltigheten i denna framställning, vilken är grunden och utgångspunkten för arbetarklassen i förståelse av kvinnofrågan. Låt oss göra en historisk tillbakablick för att illustrera vad Engels och klassikerna lägger fram.

I det primitiva samhället fanns det en naturlig arbetsdelning utifrån kön och ålder, män och kvinnor utvecklade sina liv utifrån spontan jämlikhet och med kvinnornas deltagande i de samhälleliga gruppbesluten; senare omgavs kvinnan av respekt och aktning, en hänsynsfull och t.o.m. privilegierad behandling. När rikedomarna började att växa, vilket höjde mannens ställning i familjen, vilket pressade fram modersrättens ersättande av fadersrätten, började kvinnorna hamna i bakgrunden och deras ställning försämrades. Ekot av detta kan man höra i den store grekiske tragikern Aiskylos, som i sitt verk ”Eumeniderna” skriver ”Det är inte modern som frambringat det hon kallar sitt barn; hon är bara amma åt fröet som placerats i hennes innanmäte; den som frambringat är fadern. Modern tar emot fröet som en främmande förvaltare; och hon behåller det om det glädjer gudarna”

I det grekiska slavsamhället är kvinnans ställning en av underordning, social underlägsenhet och objekt för ringaktning. Om henne säger man: ”Slaven saknar helt friheten att överväga rationellt; kvinnan har den på ett svagt och ineffektivt sätt” (Aristoteles) ”Den bästa kvinnan är den som män pratar minst om” (Perikles), och svaret från mannen till sin hustru som frågar om offentliga affärer: ”Det angår dig inte. Tyst, annars får du stryk... fortsatt väva” (Aristofanes, Lysistrate) Vilken verklighet finns bakom dessa ord? Kvinnorna i Grekland hölls i livslång minderårighet under en förmyndare, vare sig det var fadern, den äkta mannen, mannens arvinge eller staten, så var hela deras liv under förmyndarskap. De försågs med en hemgift så de hade något att leva av och inte gick hungriga och i vissa fall hade de rätten att skilja sig; vad gäller resten så var de hänvisade till misogyni i hemmet och samhället, under specialiserade myndigheters kontroll. Kvinnor kunde ärva om det inte fanns en direkt manlig arvinge, men i så fall var hon tvungen att gifta sig med den äldsta släktingen inom mannens ätt/fadersätten; på så sätt ärvde hon inte dir-

ekt utan var en överförare av arv; allt för att bevara familjeegendomen.

Förhållandena för kvinnor i Rom, också ett slavsamhälle, tillåter en större förståelse hur dessa kommer till utifrån egendomen, familjen och staten. Efter Tarquinius kungadöme och efter att patriarkala rättigheter etablerats, blev privategendomen och familjen (ätten) grunden för samhället; förblev kvinnan underordnad fadernes arv och familjen. Hon exkluderades från alla ”manliga jobb” och i offentliga angelägenheter betraktades hon som ”omyndig medborgare”; hon förnekas inte arv direkt, men sätts under förmyndarskap. Vid ett tillfälle säger Gaius, romersk jurist: ”Förmyndarskap etablerades utifrån förmyndarnas intressen, så att kvinnorna som de ärver ifrån inte kan slita åt sig det testamenterade arvet, eller urvattna det genom överlåtelse och skulder”. Rötterna för förmyndarskapet, som påtvingades kvinnor, i fadersarvet visar sig därigenom tydligt exponerat och definierat.

Efter de ’XII tavlorna’ så skapade faktumet att kvinnan tillhörde fadersätten och till giftasätten (också bara för att slå vakt om egendomen) konflikter som förde den romerska kvinnans ”juridiska frigörelse” framåt. Därför uppstår ’sine manu’-äktenskap: hennes ägodelar fortsätter att vara under hennes förmyndare och bara hennes person har hennes man rätt till, och även den delad med ”pater familias”, som fortsatt har absolut auktoritet över sin dotter. Och så uppkommer hushållsribunalerna för att lösa meningsskiljaktigheter som kunde uppstå mellan fadern och den äkte mannen; därigenom kunde kvinnan vända sig till fadern vid osämja med maken och vice versa: det är inte längre individens sak.

På denna ekonomiska grund (hennes deltagande i arvet, även om det var under förmyndarskap) och i tvisten om rättigheterna mellan fadersätten och giftasätten till hennes egendom, så utvecklas ett större deltagande av romerska kvinnor i samhället, trots alla juridiska hinder: ”Atrium” upprättades, husets center, varifrån slavarnas arbete leddes, hon utbildar barnen och har inflytande över dem till en ganska hög ålder. Hon deltar i mannens arbete och problem och anses som medägare till hans tillgångar. Hon deltar på fester och visas företräde på gatan, t.o.m. av konsulerna och magistrater. Den romerska kvinnans vikt kan exemplifieras av Cornelia, bröderna Gracchus moder.

Med det romerska samhällets utveckling så trängde staten ut dispyterna inom ätten och övertar tvisterna angående kvinnor, skilsmässa,

otrohet, etc. som framöver vädras i allmänna tribunaler och hushållsribunalerna upplöses. Senare, under imperiets lagstiftning, upplöses förmyndarskapet över kvinnor, som konsekvens av ekonomiska och samhälleliga krav. Kvinnor får en bestämd hemgift (individuell förmögenhet) som inte återgick till agnates (faderssläktingar) och inte tillhörde maken; så ges det en ekonomisk bas för kvinnans oberoende och utveckling. Vid republikens slut hade mödrarna tillerkänts rätt över sina barn, hon fick vårdnaden över dem om fadern misskött sig eller hamnat i förmyndarskap.

Under kejsare Marcus Aurelius, år 178, tas ett stort steg i egendomens och familjens utvecklingsförlopp: barnen förklaras arvingar till modern före agnates. På så sätt ses familjen utifrån blodsbandssynvinkeln och mamman framstår som jämlik med mannen i förhållande till barnen. Barnen erkänns som fruns barn och, härlett ur detta, ärver dottrarna precis som sina manliga syskon.

Men medan staten ”frigör” kvinnan från familjen så ställer den dem under sitt eget förmyndarskap och begränsar hennes aktivitet. Simultant med kvinnans samhälleliga klättring så inleds en antikvinnokampanj i Rom, vilken åkallar hennes underlägsenhet och ”könets dåraktighet och svaghet” med syfte att undergräva henne juridiskt.

Kvinnan hade således i Rom en högre samhällelig ställning än i Grekland och åtnjöt respekt och t.o.m. ibland stort inflytande i det samhälleliga livet, vilket återspeglas i Catos ord: ”Överallt regerar männen över kvinnorna, och vi, som regerar över alla män, regeras av våra kvinnor”. Den romerska historien har framträdande kvinnor, från Sabinas, till Lucretia och Virginia, till Cornelia. Kritik av kvinnor, inte som kvinnor utan som samtida kvinnor, utvecklades i slutet av första och andra århundradet av vår tideräkning. Så hävdade Juvenalis att de hängav sig åt ”lust, frosseri, ägnade sig åt manliga yrken och vara passionerade av jakt och sport.”

Det romerska samhället erkände vissa rättigheter för kvinnor, speciellt rätten till egendom, men tillät dem inte delta i statsangelägenheter och än mindre i offentliga aktiviteter vilka därav utvecklades ”illegalt” och på ett begränsat sätt; vilket gjorde att de romerska matronorna (”efter att ha förlorat sina forna dygder”) tenderade att söka andra områden att lägga sin energi på.

Under slavsamhällets kollaps och feodalismens utveckling, så måste

man hålla i åtanke kristendomens påverkan och det germanska bidraget när man bedömer kvinnans situation. Kristendomen bidrar inte i liten grad till förtrycket av kvinnan; hos kyrkofäderna finns en klar ringaktning av kvinnan, som de anser underlägsen, tjänare åt mannen och källor till ondska. Till det som sagts, låt oss lägga till Johannes Chrysostomos, ett helgon inom den katolska kyrkan, fördömande: ”Det finns inget vild-djur lika skadligt som kvinnan.” Under detta inflytande undergrävs och sedan förnekas framstegen som gjorts i romersk lagstiftning.

Germanska samhällen, baserade på krig, gav kvinnor sekundär status på grund av sin mindre fysiska styrka och styrka. Men hon blev ändå respekterad och hade rättigheter som gjorde henne till en partner till sin make. Kom ihåg vad Tacitus skrev om det: ”Hon delar hans öde i fred och krig, hon lever med honom, och hon dör med honom”.

Kristendomen och germanerna påverkade kvinnornas situation under feodalism. Kvinnan var i en ställning av absolut beroende av fadern och mannen. På kung Klodvigs tid ”ligger tyngden av mundium på henne hela livet”. Kvinnorna utvecklar sitt liv helt underkastat den feodala herren, även om de skyddas av lagen ”i egenskap av mannens egendom och barnens mor”; hennes värde ökar med fertilitet, värt tre gånger så mycket som en fri man, ett värde som hon förlorar när hon inte längre kan vara mamma: kvinnan är en reproduktiv livmoder.

Även i feodalismen kan man se hur kvinnans ställning utvecklades, som i Rom, då herrarnas rättigheter begränsades och den kungliga makten stärktes. Mundiet går från herrarna till kungen. Mundium blir en börda för förmyndaren, men underkastelsen under förmyndarskap upprätthålls.

I de omvälvande tiderna då feodalismen tog form, är kvinnors ställning osäker. Rätten till suveränitet och egendom, offentliga och privata rättigheter, är inte tydligt definierade. Kvinnors status förändras, höjs eller sänks, allt efter olika oförutsedda samhälleliga händelser.

Först nekar man dem privata rättigheter, för kvinnan hade inga offentliga rättigheter. Fram till tusentalet är det kraft och vapen som påtvingar ordningen och upprätthåller direkt egendomen, enligt juristerna är en förläning ”en jord som man har i utbyte mot militärtjänst” och en kvinna kunde inte ha feodala rättigheter för hon kunde inte försvara den med vapen och inte heller göra militärtjänst. När förläningar blir ärftliga (i enlighet med germanska normer kan kvinnor också ära) tillämpas

kvinnlig arvsrätt; men detta förbättrar inte hennes tillstånd. Kvinnan behöver en förmyndare för att hävda sina rättigheter, så mannen är den som tar förläningen och använder den. Kvinnan är bara det instrument genom vilket domänen överförs, som i Grekland.

Den feodala egendomen är inte familjens, som i Rom, utan suveränens, herrens och kvinnorna tillhör herren; det är han som väljer hennes make. Som det skrevs, ”en arvtagerska är jord och ett slott: kandidaterna bråkar om bytet, och ungmön är ibland bara 12 år, eller ännu yngre, när hennes fader eller herre ger henne som gåva åt någon baron”. Kvinnor behöver en man för att ”skydda” henne och för att hävda sina rättigheter. En hertiginna från Bourgogne ropade till konungen: ”Min man har just dött, men vad tjänar det till med sorg...? Hitta mig en man som är mäktig, för jag behöver honom verkligen för att försvara mina länder.” På detta sätt hade maken stor äktenskaplig makt över kvinnan, som han behandlade utan hänsyn, misshandlade, örfilade upp osv. och det enda som krävdes av honom var att han ”straffade rimligt”, som vissa lagböcker idag kräver vid korrigerande av barn.

Det rådande krigarkonceptet innebar att den medeltida riddaren gav mer uppmärksamhet åt sina hästar än till sin maka och herrarna predikade: ”Fördömd är den riddare som rådfrågar en dam när han ska vara med i ett tornerspel”; samtidigt som kvinnor apostroferades: ”gå in i dina målade och förgyllda rum, sitt i skuggan, drick, ät, brodera, färga silke, men oro dig inte över våra angelägenheter eller stålet ... Tystnad!” Så föraktade och marginaliserade medeltidens världs herrar sina kvinnor.

Under tolvhundratalet utvecklades en rörelse av litterära kvinnor, som högaktades från söder till norr, densamma var kopplad till tidens ridderliga kärlek och den intensiva marianismen. Men ”om artighet sockrar kvinnans öde, förändras det inte på djupet”, som S. de Beauvoir säger i ”Det andra könet”, en bok i vilken det finns rikligt med information om kvinnors historia, data som är användbar, naturligtvis, oberoende av den existentiella uppfattningen hos dess författare. Då idéerna inte är de som förändrar kvinnans situation i grunden, utan den ekonomiska basen som understödjer dessa idéer. När förläningar går från att en rätt baserad på militärtjänst till att bli en ekonomisk skyldighet, görs det en reglering av kvinnans villkor, eftersom hon är fullt kapabel att uppfylla en monetär skyldighet. Sålunda avskaffas herrskapsrätten att gifta sig med sina vasaller och förmyndarskapet över kvinnan försvinner.

På detta sätt, om hon är ensam eller änka, har kvinnan mannens rättigheter; om hon har en förläning styr hon den och utför dess administrativa plikter och t.o.m. leder dess försvar och att deltar i strider. Men det feodala samhället, liksom alla som bygger på utsugning, kräver kvinnlig underkastelse i äktenskapet och den äktenskapliga makten överlever: "mannen är hustruns förmyndare", predikas; eller som Beauvoir sa: "Så snart äktenskapet har blivit fullbordat, är den enes och den andres förmögenhet gemensam, på grund av äktenskapets dygd", vilket rättfärdigar äktenskapligt förmyndarskap.

I det feodala samhället, som i andra styrda av utsugare, slaveri eller kapitalism, har det som beskrivits om kvinnors situation varit om de som styr eller styrde, men vi måste understryka att endast i fattiga kvinnors situation kan vi se ett annat och mjukare förhållande inför den äktenskapliga makten. Roten till detta måste ses i kvinnornas deltagande i ekonomin inom folkets klasser och i avsaknaden av stora rikedomar

Kapitalismens utveckling leder till feodalismens sönderfall, en situation sätter sina spår på kvinnors villkor, som vi redan påpekat. Men det är passande att betona att kvinnorna deltog, i början av utvecklingen, i valen av deputerade för borgarna i generalständerna, som visar oss kvinnligt politiskt deltagandet, liksom förekomsten av rättigheter över familjeegendom, då mannen inte kunde avyttra fast egendom utan kvinnans samtycke. Den absolutistiska lagstiftningen kommer snart att bota dessa regler för att bekämpa spridningen av det borgerligt dåliga exemplet. Emellertid så satte den absolutistiska lagstiftningen snart stopp för dessa normer för att bekämpa dessa dåliga borgerliga exempel.

Denna historiska utläggning exemplifierar Engels och klassikernas tes om de samhällsliga rötterna till kvinnans situation och relationen till egendomen, familjen och staten. Den tjänar till att förstå dess exaktighet och bidrar till att tydligt se dess giltighet. Allt detta leder oss till en slutsats, behovet av att hålla fast vid arbetarklassens ståndpunkter och tillämpa dem för att förstå kvinnofrågan och att delta i dess lösning, och att förkasta, ständigt och bestämt, förvrängningarna av marxismens teser på området och de så kallade högre utvecklingarna, vilka bara är försök att byta ut proletära koncept med borgerliga idéer, på denna front, för att desorientera den pågående kvinnorörelsen.

Efter att ha tittat på kvinnornas samhällsliga situation och den historiska översikten över dess utveckling i förhållande till med egen-

dom, familj och stat, återstår att behandla problemet om KVINNANS FRIGÖRELSE utifrån marxismens ståndpunkt.

Marxismen hävdar att utvecklingen av maskiner gör att kvinnor, liksom barn, inkorporeras i den produktiva processen, vilket mångfaldigar antalet personer att explodera, förstör arbetarklassens familjer, fysiskt degenererar kvinnor och utplånar henne materiellt och moraliskt i utsugningens misär.

Karl Marx analyserar kvinnors och barns arbete och skrev: "Såvida maskineriet gör muskelkraften obehövlig, blir det ett medel att använda arbetare utan större muskelkraft eller människor med omogen kroppsutveckling men med smidiga lemmar. Kvinno- och barnarbete blev därför parollen vid maskineriets kapitalistiska användning! Detta väldiga medel att ersätta arbete och arbetare förvandlades därmed genast till ett medel att öka lönarbetarnas antal genom att inränga arbetarfamiljens alla medlemmar under kapitalets omedelbara herravälde, utan hänsyn till kön och ålder. Tvångsarbete för kapitalisten inkräktade inte bara på barnets lekar utan trängde också undan det fria arbete i familjekretsen, vilket enligt gammal sedvänja utfördes för familjens egen räkning." ...

"Så utökar maskineriet omedelbart det mänskliga exploateringsmaterialet, kapitalets egentliga exploateringsområde och samtidigt exploateringsgraden."...

"Då maskineriet medför, att kvinnor och barn kommer i övervägande flertal bland den kombinerade arbetspersonalen, brytes slutligen det motstånd, som den manlige arbetaren i manufakturen ännu förmådde resa mot kapitalets despoti."

Fortsatt i sin mästerliga analys beskriver Marx själv hur kapitalismen utnyttjar de kvinnliga dygderna och deras skyldigheter till sin fördel: "Herr E., en fabrikant, omtalade för mig, att han uteslutande anställer kvinnor för sina mekaniska vävstolar. Han ger företräde åt gifta kvinnor, i synnerhet sådana som har stor familj att dra försorg om, ty de är mycket mer uppmärksamma och läraktiga än de ogifta och dessutom tvingade att till det yttersta anstränga sina krafter för att tjäna ihop till de nödvändiga existensmedlen. Så blir dygderna, de finaste kvinnliga dygderna, utnyttjade till hennes skada - så blir hennes etiska kvaliteter och vekheten i hennes natur förvandlade till medel att förslava och

undertrycka henne.”¹

Men liksom inkorporeringen av kvinnor i den kapitalistiska produktionen ökade utsugningen så ger den simultant en materiell bas för kvinnor att kämpa och kräva sina rättigheter, för som Engels sa i *Privategendomen...*: ”...att kvinnans befrielse först och främst är betingad av att hela kvinnokönet åter föres in i det samhällsliga arbetet, och att detta återigen kräver att man avskaffar par-familjens egenskap av samhällets ekonomiska enhet.” Och bevisligen, trots sina egna framtidsintressen, lägger kapitalismen grunden för kvinnans framtida frigörelse, liksom den skapar den klass som kommer att förstöra den: proletariatet.

POLITISERINGEN AV KVINNORNA förs framåt av deras deltagande i ekonomin och klasskampens utveckling. Vi har redan understrukit hur den franska revolutionen förde fram kvinnornas politiska och organisatoriska utveckling och hur, genom att ena dem, mobilisera dem och tvinga dem att slåss, den lägger grunden för kvinnorörelsen. Vi såg också hur kvinnliga krav vanns under den revolutionens uppgång, och hur dessa rättigheter avskaffades och hur erövringar sopades bort när den revolutionära processen belades med bojar och drogs tillbaka. Trots allt, den positiva alla positiva aspekter av kvinnornas inkorporering i den franska revolutionen, så var en bestående politisering av kvinnor endast elementär, begränsad och väldigt liten jämfört med de stora framsteg som politiseringen av arbetarklassens kvinnor utgör. Vad betyder denna politisering? När kapitalismen i massiv skala inkorporerar kvinnor i den ekonomiska processen så bryter den loss dem från hemmets vrå, och drar dem mestadels till fabriksjobb, den gör industriarbetare av dem. Det sätt kvinnor härddas och utvecklas är som en integrerad del av den mest avancerade och sista klassen i historien, Kvinnorna påbörjar sin radikaliseringsprocess genom att bli en del av arbetarnas fackföreningskamp (den stora förändring detta innebär kan konkret observeras i vårt eget land med den förvandling som ses bland arbetar- bonde- och lärarkvinnor, i fackföreningskampens mitt). Kvinnorna kommer till mer avancerade former av organisering, vilka bygger upp henne och formar henne ideologiskt utifrån proletära koncept, och slutligen når hon högre former för kamp och organisering genom att inkorporeras, genom sina bästa representanter, i arbetarklassens partis led, för att tjäna folket i alla

1. Marx, *Kapitalet första boken*. Not 522

kampfformer och -fronter ledda av arbetarklassen genom sin politiska förtrupp. Denna politiseringsprocess, som bara proletariatet kan åstadkomma, och den nya typ av kvinnokämpar den genererat har materialiserats i många ärorika kvinnokämpar, vars namn lever kvar i historien. Louise Michel, N. Krupskaya, Rosa Luxemburg, Liyu Ju-lan och andra, vars minne lever kvar hos folket och proletariatet.

För marxismen, igår liksom idag, är nyckelfrågan för kvinnans frigörelse hennes politisering, och klassikerna ger speciell uppmärksamhet åt detta. Marx lärde: ”Alla som vet någonting om historia vet att stora samhällsliga förändringar är omöjliga utan en jäsning hos kvinnorna. Samhällsliga framsteg kan mätas med exakthet utifrån det svagare könets samhällsliga position” (Brev till Kugelmann 1888) Och för Lenin var kvinnornas deltagande en brådskande och viktig uppgift för revolutionen: ”Erfarenheterna från alla befrielseörelser bekräftar att revolutionens framgång beror på vilken grad kvinnorna deltar”

Således, med den revolutionära kampens specifika samhällsliga förhållanden under imperialismen, så för klasskampen och dess större skärpande fram, och kräver mer bestämt, kvinnornas politisering. Därför kallar Lenin själv, i mitten av första världskriget och förutseende arbetarklassens kommande strider, vilka krävde förberedelse, att kämpa för: ”17. Avskaffande av alla begränsningar, utan undantag, av kvinnornas politiska rättigheter jämfört med männens. Det måste förklaras för massorna varför denna reform är speciellt brådskande just nu, när krig och dyrtid uppviglar de breda massornas sinnen och, i synnerhet, väcker kvinnornas intresse och uppmärksamhet mot politiken.”. Och han föreslog: ”Det kräver givetvis att vi arbetar systematiskt bland kvinnorna. Vi måste skola dem som har väckts och vinna och utrusta dem för den proletära klasskampen under kommunistiska partiets ledning. Jag tänker då inte bara på de proletära kvinnorna oavsett om de arbetar i fabriker eller hemma utan också på småbrukarhustrur och småborgerliga kvinnor. De är också kapitalismens offer”. Med dessa ord krävde Lenin kvinnornas politisering, kampen för deras politiska rättigheter, nödvändigheten att förklara brådskan med att inkorporera kvinnorna politiskt för massorna, att utbilda dem, organisera dem och förbereda dem för alla typer av kamp. Slutligen betonade han vikten av att orientera sig gentemot arbeterskorna, men utan att glömma vikten av bondekvinnorna och att komma ihåg de olika klasser och skikt av kvinnor som exploat-

eras, eftersom de alla kan och bör mobiliseras för folkets kamp.

Från det ovanstående kan vi se hur kvinnors politisering fördes fram av marxismen från början och att kvinnokampen ansågs vara solidarisk med arbetarklassens kamp. Därför sade Bebel i slutet av förra århundradet "Kvinnan och arbetaren ha det gemensamt att vara förtryckta." och därför slog den socialistiska kongressen 1879 fast jämlikhet mellan könen och nödvändigheten att kämpa för den, återbekräftande solidariteten mellan den revolutionära feministiska kvinnorna och arbetarklassens kamp. Eller som Kina säger idag, följande Mao Zedongs tes: "Kvinnornas frigörelse är en integrerad del av proletariats befrielse."²

Detta för oss till frågan HUR KAN KVINNORNAS FRIGÖRELSE UPPNÅS?

Då Engels undersökte det kapitalistiska samhället och samhällen i allmänhet där utsugning och förtryck råder bekräftade han att fattigdom, ojämlikhet och underordning existerar bland människor, understrykande kvinnofrågan påpekade han: "Inte stort bättre står det till med det juridiska likaberättigandet mellan man och kvinna i äktenskapet. Bådas rättsliga olikhet, som nedärvt från tidigare samhällstillstånd, är inte orsak till utan en följd av kvinnans ekonomiska undertryckande." Och fortsatt "Kvinnans frigörelse kommer först att bli möjlig då hon i stor samhälllig skala kan delta i produktionen och det husliga arbetet blott i obetydlig utsträckning tar hennes tid i anspråk. Och detta har först blivit möjligt genom den moderna storindustrin, som inte bara tillåter kvinnligt arbete i stor skala utan formligen ropar efter det och som också mer och mer strävar att förvandla det privata husliga arbetet till en samhälllig industri."

Dessa slutsatser av Engels, då de tas ur sitt sammanhang och inte kopplas till liknande citat i 'Privategendomen...' hjälper vissa, pseudomarxister och förvrängare av marxismen, att tänja hans idéer för att hävda att bara deltagandet i den ekonomiska processen är tillräcklig för kvinnans frigörelse. Engels hävdade att kvinnornas inkorporering i produktionen var en förutsättning, att det är en bas varifrån kvinnor kan agera för sin frigörelse, men att detta kräver att samhälleligt göra slut på hemarbetet, vilket absorberar och förintar kvinnor. För Engels innebar det att förstöra privatägandet av produktionsmedlen och att utveckla

2. *Peking review*, nr 10, 1972

storskalig produktion baserad på samhälleligt ägande av produktionsmedlen. Vi upprepar, det är bra att vara väldigt klar över denna tes av Engels, för idag finns det de som gömmer sig i denna klassiker för att förvanska den marxistiska ståndpunkten angående kvinnofrågan och predikar, till gagn för de utsugande klasserna, för att det räcker med kvinnornas deltagande i den ekonomiska processen. Då gömmer man rötterna till kvinnoförtrycket, vilket är privategendomen, och man undviker frågan om storskalig samhälllig produktion, baserad på förstörelsen av privatägandet av produktionsmedlen.

Då de förutsåg denna förvrängning, som i andra fall, har klassikerna analyserat om inkorporeringen av kvinnor i den produktiva processen, som kapitalismen påbörjade, var kapabel att göra män och kvinnor verkligt jämlika. Det koncisa och kraftfulla svaret gavs ännu en gång av Mao Zedong på 50-talet: "SANN JÄMLIKHET MELLAN MÄN OCH KVINNOR KAN BARA ÅSTADKOMMAS I DEN SOCIALISTISKA FÖRVANDLINGSPROCESSEN AV HELA SAMHÄLLET."

Lenin undersökte kvinnans situation i det borgerliga samhället och jämförde med hur det var under proletariats diktatur. En analys som fick honom att konstatera: "Länge, länge, inte i decennier utan i århundraden, har företrädare för alla frihetsrörelser i Västeuropa ställt kravet att dessa föråldrade lagar skall upphävas och kvinnan i lag jämföras med mannen, men inte en enda av de europeiska demokratiska staterna, inte en enda av de mest framskridna republikerna har lyckats genomföra detta, ty där kapitalismen råder, där privatäganderätten till jord består, där privatäganderätten till fabriker och verkstäder består, där kapitalets makt består, där behåller männen sina privilegier."

Såsom de arbetande människornas makt genomförde sovjetmakten redan under sina första månader en genomgripande omvälvning i den lagstiftning som gäller kvinnan. I sovjetrepubliken har inte sten på sten lämnats kvar av de lagar som försatte kvinnan i en underordnad ställning. Jag menar just de lagar som speciellt utnyttjade kvinnans svagare ställning och försatte henne i ett ojämbördigt och ofta rentav förnedrande läge, dvs lagarna om skilsmässa och om utomäktenskapliga barn, om kvinnans rätt att av mannen kräva underhållsbidrag till barnet."

Från denna jämförande analys dras slutsatsen att endast revolutionen som sätter arbetarklassen vid makten i allians med bönderna är kapabel att ge verklig rättslig jämlikhet mellan män och kvinnor, och än mer,

att genomtvinga den. Men, som Lenin själv lärde, den verkligt juridiska jämlikheten är bara början på en långvarig kamp för fullständig jämlikhet i mäns och kvinnors liv: ”Men ju mer vi rensat bort av de gamla, borgerliga lagarnas och institutionernas bråte, desto klarare har vi insett att detta endast innebär att marken gjordes fri för bygget som dock ännu inte påbörjats.

Kvinnan fortsätter att vara en hemslavinna trots alla befrielselagar, ty hemsmåhushållningen trycker ner, kväver, fördummar, förnedrar henne, fjättrar henne vid köket och barnkammaren, ödslar bort hennes arbetskraft på ett nästan barbariskt improduktivt, småskuret, enerverande, fördummande, nedtryckande arbete. Den verkliga befrielsen för kvinnan, den verkliga kommunismen kommer att börja först när en masskamp (ledd av proletariatet i besittning av statsmakten) mot denna hemhushållning börjar eller när denna, rättare sagt, i massomfattande skala ombildas till socialistisk storhushållning.”

Således besvarade Lenin och Mao Zedong de förväntade opportunistiska förvrängningarna och pseudoutvecklingarna av marxismen som idag försöker förvränga Engels teser och förvirra angående arbetarklassens ståndpunkt angående kvinnofrågan.

Marxismen ser på kampen för kvinnornas frigörelse som en långvarig men segerrik kamp: ”Detta är en långvarig kamp som kräver en radikal förändring av både samhällelig praxis och moral. Men denna kamp kommer att sluta i fullständig seger för kommunismen.”

Det ovanstående visar, i sitt väsen, att det finns identitet i kampen mellan den revolutionära kvinnorörelsen och arbetarklassens kamp för att bygga ett nytt samhälle; och, bortsett detta, det hjälper en att förstå meningen med Lenins ord när han kallar arbetarkvinnorna att utveckla de institutioner och medel som revolutionen har satt till deras förfogande: ”Vi brukar säga att arbetarnas befrielse måste vara deras eget verk, och på precis samma sätt måste arbeterskornas befrielse vara deras eget verk.”

Detta är marxismens centrala teser angående kvinnans frigörelse, politisering och situation. Vi har valt att föra fram dem mestadels genom citat från klassikerna, för dessa ståndpunkter är inte tillräckligt kända, och bortsett från det, så är de koncist och mästerligt uttryckta av författarna själva, vilket avlastar oss från uppgiften att försöka ge dem en ny redigering, än mer så eftersom vi sett hur de är helt och hållet aktuella. Å

andra sidan, de försök till förvanskningar av den marxistiska ståndpunkten angående kvinnofrågan som görs idag kräver spridning av klassikernas egna ord.

Slutligen, och det är oundgängligt, även om det sägs i förbifarten, att uppmärksamma att Marx, Engels, Lenin och Mao Zedong lägger fram tesen om kvinnans frigörelse och inte kvinnans befrielse, vilket kan ses i de citerade citaten. Angående specifikt detta, så är det tillräckligt att säga att en analys av kvinnans situation genom historien visar att hon varit satt under förmyndarskap och i en underordnad ställning i förhållande till mannen. Detta gör kvinnan till en varelse som, trots att hon tillhör samma klass som sin make eller den man hon har ett förhållande med, befinner sig i en situation av mindervärde i förhållande till honom, ett mindervärde som välsignas, helgas och genomtvingas av lagarna. I överensstämmelse med denna undervärderingssituation genom historien, så ser vi behovet att resa kravet på hennes formella rättigheter till jämlikhet med mannen under kapitalismen och hur endast den revolutionära kampen under proletariatets ledning har förmåga att genomföra och uppfylla genuin rättslig jämlikhet mellan män och kvinnor, dock, som vi såg, genomgående jämlikhet i livet, som Lenin sa, kommer att utvecklas när den storskaliga socialistiska produktionen utvecklas. Dessa enkla observationer visar på säkerheten i tesen om kvinnans frigörelse som del av proletariatets frigörelse. Medan tesen om befrielsen av kvinnan dyker upp som en borgerlig tes, där man i grunden vill sätta män och kvinnor mot varandra pga kön och kamouflerar kvinnoförtryckets rötter. Idag ser vi hur kvinnobefrielsen avslöjas mer för varje dag som borgerlig feminism, vilken siktar på att splittra folkrörelsen genom att separera kvinnomassorna från den och försöker i huvudsak att hindra utvecklingen av en kvinnorörelse under arbetarklassens ledning och vägledning.

Kajsa Ekis Ekman

Varat och varan (Utdrag)

2011

Industrin

Alla människor har rätt att gå samman i en stödgrupp för människor i samma situation. Alla har naturligtvis också rätt att föra fram sina idéer om prostitution. Men för att kalla sig fackförening krävs det att ens motpart är arbetsgivaren. Och varken STRASS, IUSW eller Rode Draad tar strid med någon arbetsgivare. IUSW är tvärtom en organisation som företräder hallickarnas intressen och motarbetar lagförslag som hjälper traffickingoffer. De Rode Draad drevs av staten som ett led i legaliseringen av sexindustrin och ägnar sig inte åt någon facklig kamp. Les Putes/STRASS består av människor i prostitution, men driver inga fackliga frågor.

På liknande sätt ser det ut i andra delar av världen. I Tyskland, där sexindustrin är laglig sedan tio år tillbaka, finns ett enda fackförbund, servicefacket ver.di, som organiserar sexarbetare. Men när jag frågar dem svarar de att de »inte har en lista på sexarbetare i vår organisation, men vi vet att det bara är några få«. De har heller aldrig varit inblandade i någon arbetsplatskonflikt i sexindustrin, inte heller känner de till att någon sådan har ägt rum.

Den spanska fackföreningen CCOO beslöt 2006 att organisera sexarbetare. De tryckte broschyrer och ordnade konferenser. Fyra år senare har fortfarande inte en enda prostituerad gått med. CCOOs representant berättar att de ännu inte har hört talas om någon arbetsplatskonflikt inom sexindustrin.

Faktum är att jag än inte lyckats hitta någon grupp som verkligen

är en fackförening i ordets rätta bemärkelse: det vill säga, en organisation som drivs och finansieras av medlemmar och som agerar gentemot arbetsgivare. Det är naturligtvis möjligt att det finns eller har funnits någon, men man kan ändå dra slutsatsen att majoriteten av de grupper som kallar sig fackföreningar inte är det. De flesta är snarare intressegrupper som använder sig av namnet fackförening för att få prostitution att verka som ett arbete. Om målet är att förbättra för människor i prostitution är dessa grupper fullständigt misslyckade. Om målet däremot är att prostitution ska ses som arbete, räcker det fullständigt väl med att kalla sig fackförening.

För när man introducerar ordet fackförening, börjar människor tänka i termer av arbete. Det gör att diskussionen om prostitution förflyttas från att handla om vad prostitution är – om ojämlikhet mellan män och kvinnor, om mäns sexuella komplex eller om vad som händer med tjejer som utsätts för övergrepp som barn, för att nämna några kända orsaker. I stället börjar det talas om arbete: löner, a-kassa, arbetsvillkor, pension, organisering. Dessa ord har ingen motsvarighet i verkligheten. De används endast i syfte att fylla en funktion: att legitimera prostitution som arbete.

För sexindustrins lobbyorganisationer har dessa grupper visat sig mycket användbara. De gör att industrin slipper tala i eget namn. Sedan slutet av åttiotalet har sexindustrin gått ihop i lobbygrupper. Vi har till exempel australiska Eros Foundation, en förening för bordellägare, vars profil är hippieliknande: med slogans som »sex är inte skadligt« och »mer sex åt alla« kan man ta dem för ett tantracenter. Genom att ordna föredrag där kvinnliga sexshopsägare talar under parollen »Our Bodies our Rights« och ger ett »feministiskt perspektiv« på prostitution, lyckas bordellägarna komma till tals på platser där näringslivet vanligtvis inte kommer in, som på Labour-partiets kongresser. Representanter för Eros Foundation har fått ta plats i officiella organ för förebyggande av AIDS, har kopplingar till Australiens demokratiska parti och ledande personer inom Eros Foundation har också kandiderat till kongressen. Ett politiskt parti vid namn The Sex Party har också startats i Australien som för fram porrindustrins krav med populistisk »hö hö«-retorik riktad till män. Den kvinnliga partiledaren uppträder lättklädd och talar om sexuell frihet. Vi har brittiska AITA, Adult Industry Trade Association, porrindustrins förening, som arbetar för att ge porrindustrin legitimitet hos banker,

EU och regeringar. Ett av deras konkreta mål är att få sina produkter godkända som vilka handelsvaror som helst och ta bort den hindrande stämpeln »stötande«. Deras amerikanska motsvarighet heter Free Speech Coalition, där alla större aktörer i porrindustrin är medlemmar. Med en budget på 3 miljoner dollar årligen betalar FSC bland annat forskare för att de ska bevisa att porr inte är beroendeframkallande. Free Speech Coalition har också lyckats minimera den amerikanska lagstiftningen mot barnpornografi, genom att hävda att barnpornografi är yttrandefrihet. Alla tre lobbyorganisationerna har kvinnliga VD. Och alla använder sig i någon utsträckning av myten om sexarbetaren för att föra fram sina intressen.

Sexindustrins tillväxt är oerhört känslig för samhällets attityder. IBIS-World, en analysfirma som skapar rapporter åt australiensiska företag, gjorde 2006 en studie över förutsättningar för tillväxt i sexindustrin. Studien talar om sex som om det vore en vara vilken som helst. Med hjälp av diagram och statistik visar den tillväxten inom bordellverksamhet, gatuprostitution och eskortservice. Och det råder ingen tvekan om vad målet är. Det handlar om att öka profiten. Det handlar om att få fler och fler människor att betala för sexuella tjänster i olika former. Fler ska få gå på bordell. Fler ska få beställa sexuellt material via telefon, på DVD och på strippklubbar. Rapporten konstaterar att framtiden ser hoppfull ut, trots konkurrensen från »obetalt sex«. Detta beror på att »sexarbete är mer accepterat bland yngre generationer« på grund av »förekomsten av pornografiskt material som normaliserar sexuella tjänster«. Det som avgör framtiden för sexindustrin, skriver rapporten, är folks attityder. Kan man normalisera porrbranschen, väntar också en ökning av prostitutionsindustrin. Rapporten förordar synlig reklam för strippklubbar, eftersom det kan »normalisera sexuella tjänster i mångas ögon.« Ett sätt som särskilt rekommenderas är att köra runt med bilar med reklam för strippklubbar. De här porrbilarna började åka runt i svenska städer men har dragit sig tillbaka då tjejgrupper kastade molotovcocktails på dem.

Den australiensiska feministen och professorn i statsvetenskap Sheila Jeffreys citerade rapporten när hon talade inför Finlands riksdag och påpekade mycket riktigt det som egentligen är en självklarhet: att ju mer plats prostitutionen får, desto fler män kommer att köpa sex. Stora och synliga prostitutionszoner lockar män att betala för sex, skriver IBIS-World som konstaterar att en av sex australiensiska män uppger sig ha

betalat för sex. (I Sverige är motsvarande siffra en av tolv, vilket har sjunkit markant sedan sexköpslagen infördes, då det var en av åtta.) Australien har i dag över 5 000 lagliga bordeller och 2 000 olagliga. IBIS skriver att acceptansen för sexindustrin har ökat, men att industrin fortfarande är känslig för »att uppfattas negativt, vilket främst beror på att den kopplas till frågor som moral, hälsa och säkerhet.«

Det är här berättelsen om sexarbetaren kommer in. Den är precis det glidmedel branschen behöver för att kunna nå ökad acceptans. För det finns ingen annan berättelse som skulle kunna ha sådan genomslagskraft och hjälpa branschen så mycket, som den som hävdar att detta är en fråga om kvinnors rättigheter. Och här spelar ryktet om fackföreningar en roll som sköld, bakom vilken industrin gömmer sig.

Att skapa en vacker kuliss

Det är mycket i den här svängen som inte är vad det ser ut att vara. Fackföreningarna är inte fackföreningar. Grupper för prostituerade kan vara grupper för bordellägare. Det mest centrala är att berättelsen om »sexarbetares rättigheter« inte är avsedd att förändra prostitutionen i sig. Den riktar sig inte mot män som köper sex för att de ska förstå att kvinnor i prostitution är självständiga individer som förtjänar respekt. Nej, det handlar om att förändra bilden av prostitution. Nyckelorden är »ses som«. Prostitution ska ses som ett aktivt beslut av en viljestark individ, ett fritt val, en sexuell läggning och ett rättmätigt arbete – någon verklig förändring behövs inte.

Detta uppnås genom en dramatisk berättelse om onda och goda. På ena sidan ställs den prostituerade, som döpts om till sexarbetare. Där ställs också den frigjorda sexualiteten, den fria viljan, rätten till arbete, rätten till sin egen kropp, jordens förtryckta, homosexualiteten, marknadsekonomi, framåtskridande och brottet mot normerna. På andra sidan ställs feminister och politiker. De buntas ihop med moralism, tvåsamhet, stigmatisering, sexualfientlighet, essentialism, statlig kontroll, offertänkande och, som Wigorts Yngvesson skriver, »tusentals år av västerländsk idétradition, där kvinnan har räknats som mannens egendom«. Alla de kategorier som har en positiv samtida innebörd placeras på en sida, tillsammans med prostitutionen, medan feministerna placeras på den andra. Detta görs inte genom analys, utan genom association.

Det mest anmärkningsvärda är att berättelsen om sexarbetaren ser

ut som en feministisk berättelse. Sexsäljaren framställs som en feministisk hjälte som bryter mot gamla kvinnomönster, har en välutvecklad maktanalys, tar kommandot över männen ... Alla feminismens klassiska begrepp finns med, men något saknas helt: männen. I stället har feministerna fått inta deras plats. De får representera patriarkatet som bestraffar, censurerar, stigmatiserar, skuldbelägger. Det är som en »feministisk« berättelse riktad mot feminismen.

En konsekvens är att prostitution romantiseras. En annan är att feminismen svartmålas och framställs som om den vore emot sig själv. Mycket riktigt har berättelsen lyckats med att förvirra feminister. Vissa har känt sig tvingade att överge sitt prostitutionsmotstånd. När Petra Östergrens bok kom ut började många tvivla: är inte prostitution och porr egentligen något frigörande? Flera skribenter berättade att de inte gillade prostitution, men tyckte sig inte kunna ifrågasätta det, eftersom sexsäljarna själva verkade tycka det var bra.

»Är det verkligen så enkelt?« tvekade Caroline Matsson i Stockholms Fria Tidning och menade att »det samtal Petra Östergren efterlyser är angeläget«. Dilsa Demirbag-Sten menade att Östergren var »en viktig röst i det feministiska Sverige« som är »fri i tanken och vågar vika av från annars mycket strikt plöjda tankebanor« och att till »skillnad från många andra av oss debattörer har Petra Östergren faktiskt läst porrtidningar«. Andra kände obehag inför tanken på att prostitution kunde få status av yrke, men godtog ändå Östergrens anspråk på att representera prostituerade kvinnor. Många vacklade och visste inte vad de skulle tro och landade i en liberal uppgivenhet: den som vill prostituera sig ska få göra det, den som inte vill ska låta bli – en fullkomligt ansvarslös hållning. Vissa som är övertygade om att prostitution inte är något bra väljer att hålla tyst för att inte bli utmålade som moralkärringar eller patriarkala stofiler. Jag blev själv tveksam när jag första gången stötte på den här typen av retorik. Å ena sidan gick den emot min magkänsla och kändes obehaglig, å andra sidan lät det verkligen som om det fanns en världsomfattande rörelse av prostituerade som kämpade för sina rättigheter. Och att kämpa kan ju inte vara fel, sa en annan magkänsla. Men ju mer jag satte mig in i frågan, desto tunnare blev denna rörelse och desto tydligare framstod de faktum som den försökte dölja.

Genomgående – både bland dem som framför denna berättelse och de som låter sig luras av den – är oviljan att ta ansvar för den legala pros-

titutionens konsekvenser.

Det finns ett faktum som berättelsen om sexarbetaren aldrig tar upp: att prostitution är det i särklass dödligaste tillstånd en kvinna kan befinna sig i. För flickor och kvinnor i prostitution är dödligheten 40 gånger högre än genomsnittet. Ingen grupp kvinnor, oavsett yrke eller livssituation, har en så hög dödlighet som kvinnor i prostitution. Forskningen är entydig; mönstret går igen i studier från Kanada, USA, Kenya och England. Dödsorsakerna varierar från mord till olyckor, drogmissbruk och alkoholism. Amerikanska forskare konstaterar i en studie från 2004 att kvinnor har större chans att leva längre om de »endast« blir drogmissbrukare, hemlösa eller alkoholister än om de går in i prostitution. Samma studie visar att kvinnor i prostitution löper 18 gånger högre risk än andra kvinnor att bli mördade. Forskarna sammanfattar: »Således mördades det stora flertalet av kvinnorna i vår studie som en direkt konsekvens av prostitution.« Inte heller är en legalisering något skydd. Studierna visar inte på någon skillnad i dödligheten mellan länder där prostitutionen är laglig respektive olaglig. Det är annars ett av de vanligaste argumenten från legaliseringsförespråkare. Amsterdams turistinformation proklamerar till exempel:

Dessutom är Red Light District överraskande nog ett av stadens säkraste ställen eftersom det dygnet runt befinner sig polismän och privata livvakter i närheten av kvinnorna som nästan alltid arbetar.

Men sedan sexindustrin legaliserades mördas fortfarande en kvinna om året i Amsterdams skyltfönster, ofta i det angränsande rummet. I vilket annat legalt yrke skulle detta accepteras? Poliser och militärer, som också riskerar att utsättas för våld, förses med skjutvapen, batonger och skottsäkra västar. Post- och banktjänstemän skaffar glasfönster som skydd mot rån. Men de prostituerade står i underkläder och har direkt fysisk kontakt med de potentiella förövarna. Inte ens polismännen tar sig in på de rum där prostitutionen sker. Männens privatliv räknas fortfarande som viktigare än kvinnors liv. Och dessa »privata livvakter« är i själva verket ofta kvinnans hallickar.

Medan berättelsen talar om 'arbete' och 'anställning' ignoreras det faktum att i den legala prostitutionen är de prostituerade kvinnorna sällan anställda. När Tyskland utvärderade sin lagstiftning 2007 visade det sig att mindre än en procent av de prostituerade var anställda. Bara fem procent ville överhuvud taget ha en anställning medan över 60 procent

absolut inte kunde tänka sig att vara anställda som prostituerade. En anledning var att de var rädda att förlora sin anonymitet; en annan att de helst ville se prostitutionen som en tillfällig syssla. Majoriteten av de prostituerade hade sjukförsäkring, men den kom inte från prostitutionen utan kom från andra arbeten eller från socialbidrag. Rapporten konstaterar att legaliseringen inte gett prostituerade ett bättre skyddsnät, att den inte lett till någon förbättring av arbetsförhållandena, att den inte minskat antalet prostitutionsrelaterade brott och inte lett till att prostitution verkligen blivit ett arbete som alla andra. Däremot har legaliseringen gjort det svårare att sluta med prostitution. Utredaren skriver att många »stannar kvar i prostitutionen trots att de för länge sedan har gått över gränsen för vad de mäktar med.«

Det vanligaste i Tyskland, Holland och Australien är i stället att de prostituerade ses som som egna företagare. Kvinnorna anställs inte av bordellerna, utan hyr ett rum eller ett skyltfönster. För bordellägarna är detta en bekväm situation, då de snarast får rollen som hyresvärdar. De slipper se efter kvinnorna, de slipper lägga sig i eller ta ansvar för vad som sker och vad som än försiggår i rummen får ägarna in samma summa varje kväll.

För kvinnorna är det inte lika bekvämt. I Amsterdams Red Light District, till exempel, kostar skyltfönstren 150 euro att hyra per natt. Det betyder att när en kvinna går på sitt pass för kvällen, har hon redan lagt ut över 1500 kronor. Eftersom ett samlag kostar 60 euro enligt Amsterdams standardmeny, betyder det att hon måste ligga med tre män innan hon kommit upp till noll. Varje kväll. De första tre är enbart för att betala hyran, de följande två kan ofta gå till att betala hennes hallick och i många fall har hon utöver sig själv, barn i ett annat land att försörja. Det är inte svårt att räkna ut att det måste bli minst fem män per dag. Hanka Mongard från TAMPEP bekräftar att de flesta kvinnor är där varje dag. Det blir 35 män per vecka och om hon vilar när hon har mens blir det över hundra män i månaden. Även om hon har semester en månad blir det långt över tusen män om året.

Det fysiska våldet: misshandel, våldtäkt och brutalitet är en stor del av prostitutionens vardag. Den hittills största studien av människor i prostitution utfördes 2003 av ett team läkare och psykologer. De intervjuade åttahundra prostituerade i nio länder: Kanada, Colombia, Tyskland, Mexico, Sydafrika, Thailand, Turkiet, USA och Zambia. Re-

sultaten visade att 71 procent hade blivit utsatta för fysiskt våld inom prostitutionen. 63 procent hade blivit våldtagna inom prostitutionen. 89 procent uppgav att de ville lämna prostitutionen och skulle göra så om de kunde. 68 procent uppvisade symptom på posttraumatisk stress.

Liknande siffror finns inte för något annat yrke, varken för män eller kvinnor. Det finns ingen annan livssituation där så många blir våldtagna, misshandlade och mördade som inom prostitutionen. Hur kan detta accepteras, år efter år? Varför är prostitution ett undantag för så många regeringar, intellektuella och människorättsaktivister som annars försvarar rätten till ett värdigt liv? Varför är så många tysta eller till och med glorifierar denna tillvaro? Är det för att de utsatta är kvinnor? Är det för att så många män ger prostitutionen sitt tysta stöd? Om någon drog hade orsakat en så tidig död hos så många, hade den inte varit laglig någonstans i världen. Men nu gäller det prostitution, och det är ett liv som enligt Dodillet kan visa andra kvinnor vägen, som enligt Östergren levs av starka kvinnor och som enligt Lotta Lundberg är ett radikalt val. I ljuset av empiriska fakta om prostitutionen ter sig dessa utsagor som både naiva och fruktansvärt grymma. Östergrens argument att det finns vissa prostituerade som trivs med sitt yrke, borde spela mindre roll när man beaktar den massiva förekomsten av våld och den tidiga dödligheten. Ingen som ägnat längre tid åt att studera prostitution kan ha undgått dessa siffror.

Argument från vänster – pengar från höger

Berättelsen om sexarbetaren liknar den svenska högerns strategi. Att behålla samma politik, men använda sig av motståndarens ord. Moderaterna kallar sig det nya arbetarpartiet, kristdemokrater menar att de företräder »verklighetens folk« och att vänstern är »eliten«. I linje med detta kallar sig prostitutionsförespråkare för feminister, samtidigt som feministerna utmålas som fienden.

Detta förhållande blir särskilt tydligt hos de debattörer som framför berättelsen. Petra Östergren har en bakgrund i kvinnorörelsen, där hon lärt ut feministiskt självförsvar. Men finansieringen av hennes projekt kommer från näringslivet. Efter att Östergren publicerat Porr, horor och feminister har hennes doktorandtjänst i socialantropologi helt finansierats av Ax:son Johnsons stiftelse. Hon har också fått stöd av näringslivets tankesmedja Timbro för andra projekt. Timbro har dessutom sponsrat

en annan prostitutionsvänlig skrift. Riktningen är tydlig: argumenten hämtas från vänster, pengarna kommer från höger.

Men berättelsen om sexarbetaren har hållhakar på andra än feminister. Medan motstånd och fackföreningar appellerar till vänstern, är marknadsekonomi något som tilltalar högern. På så sätt vill berättelsen ta sig in överallt: till feministerna säger man att kvinnor måste ha rätt till sin kropp, till liberalerna att det är en fråga om det fria valet och att den prostituerade är en entreprenör, till socialisterna att hon är en arbetare som borde starta fackförening, till sexradikalerna att vi har att göra med en förföljd grupp i likhet med de homosexuella och så vidare. Berättelsen om sexarbetaren vill nämligen lägga beslag på alla ideologiers ideal. Socialismens arbetare, feminismens kvinnor, liberalismens individer, sexradikalernas njutande subjekt, kapitalismens företagare och den moderna människan i största allmänhet. Berättelsen om sexarbetaren lånar friskt från diverse teorier, men utan att ta med sig analysen som ligger till grund för begreppen. Den har också egenheten att förena både idén om folkligt uppror (de undertryckta mot makten) med kapitalism (rätten att sälja). Jenny Westerstrand kallar den för en »superdiskurs« i sin avhandling Mellan mäns händer:

För betraktar man prostitutionsdebatten utifrån de klassiska feministiska teorierna märks att centrala element från respektive feministisk strömning har inorporerats under en och samma diskurs – sexarbetardiskursen. Detta skeende har ägt rum samtidigt som den socialistiska förståelsen har tappat mark. Den socialistiska förståelsen av prostitution som arbete – vilket likt andra arbeten alienerar arbetaren – har flutit in under en liberal diskurs och dess tal om sexarbetaren. Här reses kollektiva krav på fackföreningar, dock utan socialistiskt tankegodis om den skadliga alienationsprocessen i allt lönearbete och utan den ursprungliga feministiska socialistiska visionen om att prostitution – likt annat lönearbete – ska försvinna med en revolution. (...) På motsvarande sätt har sexarbetardiskursen plockat upp centrala begrepp från den radikal-feministiska förståelsen; begreppet patriarkat används återkommande när det samhälle där sexarbetande kvinnor ska göra sina intressen gällande beskrivs. Dock utan att begreppet ges teoretisk precisering.

När berättelsen är slut har det fortfarande inte sagts något om vad prostitutionen är, varför den finns, hur den fungerar. I stället har vi hört en modern saga om framåtskridande. En romantisk berättelse om hur en

gammal, murken tradition länge försökt hålla människorna nere och tala om för dem hur de ska leva – men att individerna gör revolt för rätten att leva som de vill, för friheten och för sexualiteten! Det är en berättelse vi känner väl till. Denna passar in i en ännu större: sexets revolt mot moralen. Romeo och Julia mot föräldrarnas trångsynthet, kärleken mot det arrangerade äktenskapet, lusten mot kyrkan, den sexuella revolutionen, 68-upproret, rocken och hippiekulturen, frihet och sex. Genom några snabba retoriska grepp har prostitutionen berättats i dessa termer och blivit en modern berättelse. Voilà, prostitution har genomgått en total make-over: från världens äldsta yrke har prostitutionen blivit världens modernaste yrke.

Makten byter skepnad – arvet efter 1968

Skiftet av berättelse runt prostitutionen lär oss hur status quo rättfärdigas i olika tider. Den gamla modellen för att legitimera makt var byggd på idén att makten var given av naturen, medan de förtryckta förklarades vara biologiskt underlägsna. Prostituerade kvinnor förklarades till exempel vara defekta och nedsatta, med en liknande logik som den som användes för att rättfärdiga slaveriet, kolonialismen och klassamhället.

Under 1968 års uppror tog folkrörelserna ifrån makten dess moraliska legitimitet. Makt var inte längre rätt – i stället rättfärdigades upproret moraliskt. »Det är rätt att göra uppror« sade Mao Tse-Tung, Jean-Paul Sartre och Jan Myrdal. Över hela världen revolterade människor mot makten – mot kapitalismen, mot mansväldet, mot auktoriteterna. Dessa folkrörelser hade inte styrkan att krossa kapitalismen, men efterlämnade, mer än något annat, tanken att det är rätt att göra uppror.

Sedan 1968 pågår en process där makten omformulerar sig enligt upprorets princip. Institutioner som besitter makt – kapitalet, media, akademien, den politiska makten, mäns sexuella makt och överklassens privilegier – har fått omformulera sig för att rättfärdiga sin existens. De kan inte längre hävda att de har makt därför att makten är given av naturen, utan alla maktförhållanden måste rättfärdigas moraliskt. Detta görs genom att de döljs. I reklamen kallas allt från bilar till mobiltelefoner »revolutionärt«. Högern kallar sig det nya arbetarpartiet och den franske presidenten Sarkozys parti UMP kallar sig de nya revolutionärerna. Adeln, företagen, medierna, de intellektuella – alla säger sig plötsligt vara uppstickare, marginaliserade och avvikande.

Berättelsen om sexarbetaren passar in i detta. Den förenar en gammal, könsrollsbevarande praktik med ett upproriskt språk. Den blir en symbios mellan den nyliberala högern och den postmoderna vänstern. Den nyliberala högern får ett språk som förklarar prostitution vara fri företagsamhet och handla om individens rättigheter. Den postmoderna vänstern får en ursäkt för att inte bekämpa den rådande ordningen, genom att hänvisa till de marginaliserades röst. Båda kastar sig över möjligheten att kalla prostitution revolutionär.

Den postmoderna vänstern är, som Terry Eagleton skriver, en reaktion på den nyliberala hegemonin. Efter kommunismens fall, när kapitalismen fulländade sin hegemoni över världen, reagerade delar av vänstern med att maskera sin förlust som seger. Eagleton säger i en talande liknelse: »Det är som om man har förlagt brödkniven och därpå förklarar att limpan redan är skivad«. I stället för att peka på orättvisor övergick delar av vänstern till att omdefiniera status quo som subversivt.

När det känns övermäktigt att ifrågasätta orättvisor blir det frestande att i stället omtolka dem – kanske orättvisorna inte är orättvisor om vi tittar närmare på dem, utan tvärtom rebelliska handlingar? Med ens förklaras pornografi, prostitution, slöjor, pigor och drogmissbruk vara marginaliserade fenomen, kvinnors rättigheter eller individuella val med subversiv potential. Genom att kalla sig »feministisk« kunde porrfilmen *Dirty Diaries* få en halv miljon kronor av Svenska Filminstitutet. Kritiker kunde skriva saker som att *Dirty Diaries* »med pornografin som redskap utmanar maskulin hegemoni och gör narr av en patriarkal samhällsordning.« I artikeln *Motstånd med höga klackar* förklarar genusvetaren Maria Lönn att Britney Spears och Paris Hilton är motståndshjältar och att »Britney, Paris och Lindsay är vapendragare som skjuter vilt på människors tänkande om 'rätt och fel'« och att de »visar att det finns något självvalt i en position som länge varit reducerad till utanförskap och offerpositionering«. Magnus Ullén hävdar i sin avhandling om porr, *Bara för dig*, att pornografin har en samhällsförändrande potential därför att den »genom att visa oss begärets form gör det möjligt för oss att i längden omforma begäret«.

Det centrala här är, som Janice Raymond påpekat, att det provocerande, upproriska och subversiva ska hittas inom status quo, inte utanför det. Och viktigare är att här saknas förslaget om vad som ska förändras. Annars brukar ju uppror handla om att säga: Vi är trötta på att ha det

som vi har det – nu vill vi skapa något nytt! Här sägs det i stället att vi ska acceptera allt som det är, därför att det med ens har upptäckts vara subversivt. Om vi känner obehag över sakernas tillstånd, då ska vi inte säga ifrån. Nej, det är så praktiskt ordnat att motståndet redan finns inbyggt i status quo – det gäller bara att upptäcka det! Och likaså sägs porren kämpa åt oss: helt på egen hand utmanar den maskulin hegemoni, förändrar samhället och omformar våra begär! (Dock krävs det minst en akademisk avhandling för att vi ska inse detta.) Innebörden är inte att framkalla en revolt, utan att legitimera. »Subversiv potential« fungerar i sammanhanget som en godkännande stämpel, inte som ett krav på handling.

Därmed ingår den postmoderna vänstern och den nyliberala högern en tyst pakt. Högern får makten, den postmoderna vänstern får i utbyte rätta ansiktet genom att makten kläs i deras ord. Medan den nyliberala högern attackerar välfärdssamhället och ökar klyftorna klär de postmoderna tänkarna attackerna i ett upproriskt språk. De vänder och vrider på begreppen, letar efter motstånd i allt, försöker se styrka där andra har sett utsatthet: i den misshandlade kvinnans upproriska blinkning före slaget, i den könsstympades skratt, i den prostituerades svärande – överallt ska vi läsa in subjekt och aktörskap. Det är ingen enkel uppgift. Och det är också därför dagens feminism och kulturdebatt upplevs så »akademisk« och svårförståelig av många. Det är symptomet på den strid som pågår, där det å ena sidan pågår en kamp för kvinnors rättigheter, å andra sidan ett legitimerande av status quo med exakt samma ord.

Ett av de mest cyniska och verklighetsfrånvända projekten i denna kohandel är legitimerandet av prostitution som »arbete« – vilket, ironiskt nog, dyker upp i Sverige i ett skede då prostitutionen har minskat betydligt. I berättelsen om sexarbetaren är skiftet i maktens retorik som mest tydligt: prostitutionen är samma system, men dess legitimitet är annorlunda. Om den prostituerade under artonhundratalet sades vara svagsint, lat, falsk och efterbliven, beskrivs sexsäljaren nu som självständig, stark, sanningsenlig och frigjord – allt det hennes tidigare upplaga inte var. Hon är inte en kvinna att beklaga – hon är snarare en förebild. Med denna bild som snuttefilt kan både nyliberalerna och de postmoderna sova gott, utan att behöva konsultera mordstatistiken. Det finns en stor mängd skrifter vars mål är att skapa denna bild av henne som en framgångsrik entreprenör. Hon är minsann inte såld, hon säljer!

Men det är något mystiskt med hela denna berättelse. Det vi hör om och om igen, är att sexsäljaren inte säljer sig själv. Hon är ju säljaren – men vad är det som säljs? Vad är då varan?

[...]

Reifikation – när sexualiteten blir en vara

Om vi får att tro att det sex som säljs i prostitution är något helt annat än människan själv, något som har slitit sig loss och går runt och säljer sig på egen hand – vad händer då med oss? Vi människor av kött och blod som, trots allt, måste vara högst närvarande för att det ska bli något sex av. Hur ser vi på oss själva? Hur förhåller vi oss till det vi gör?

En nyckel till förståelse hittar jag i bibliotekens magasin, i ett begrepp som nästan försvunnit från ordböckerna: ordet reifikation.

Den ungerske marxisten Georg Lukács myntade begreppet i verket *Historia och klassmedvetande* från 1923. Verket handlar om kapitalismens psykologiska effekter på människan. Ordet reifikation kommer från latinets *res* (sak) och betyder ordagrant sak-i-fiering. Reifikation är ett konstant tillstånd av oengagemang och distans till världen. Där vi ser på ekonomin som om den inte hade med oss att göra, där tingen tycks få eget liv medan människorna ser sig som maktlösa. Reifikation uppstår när en mänsklig skapelse eller handling förvandlas till vara och ting. Det har redan skett med arbete, bostäder, vård, skola och kultur. Allt sedan dess gryning har kapitalismen levt genom att förvandla mänskliga behov, aktiviteter och relationer till varor på en marknad. Detta är kapitalismens DNA: för att fortleva måste den hela tiden hitta nya områden som kan göras till varor.

Att odla, bygga, skapa eller uppfinna har människor alltid gjort och dessa aktiviteter har varit integrerade delar av det organiska livet. Men under kapitalismen blir vår arbetskraft i stället en vara som vi säljer. Vi börjar se på vår förmåga att lyfta, bära, tillverka, sy, tänka, övertala, sjunga, skriva, vårda – som en funktion skild från oss själva.

Reifikationen, skriver Lukács, är något som sker i det senkapitalistiska samhället. En slav är inte reifierad. Slaveri är något annat. Det är ägande av en annan människa och även om metoderna för att pressa ut merarbetet är »mera öppet brutala än senare« är slavens arbetskraft inte en vara som tillhör honom – slaven är en vara i sin helhet. Reifikationen äger rum först då den fria arbetaren uppstår på den fria marknaden. Då

han kan sälja sin arbetskraft till arbetsgivaren blir den ett ting och det är detta som är reifikation. Å ena sidan en »fri« individ, å andra sidan hans arbetskraft, som får formen av »en vara som 'tillhör' honom, som ett ting han 'äger'«. Detta förhållande gör att han kommer att se på sina funktioner – vilket kan innebära sina kunskaper, sin styrka, sin intelligens, sin snabbhet – som ägodelar. Han blir alienerad, inte bara från samhället, utan från sig själv som ett jag.

I prostitutionen är det sexualiteten som görs till vara. Det är därför Hilary Kinell jämför den med mat: vi kan byta våra kyssar och smekningar mot mat på marknaden – och de måste därför behandlas på samma sätt i språket. Vi ska kunna byta ut ordet sex mot en låda bananer och ingen ska tänka: Det är ju fruktansvärt! På så sätt ser sexualiteten ut att vandra runt på marknaden helt själv, utan mänskligt sällskap. Men detta är ju en illusion och kommer alltid vara en illusion. Det går inte att sälja sex utan att det måste uppenbara sig en livs levande människa av kött och blod. Det betyder att vad berättelsen om sexarbetaren gör i ord, skiljer sexet från jaget, måste den verkliga prostituerade göra i verkligheten. Hon måste vara där, men tänka att hon inte är där. Och snarare än att tala om sexualitet som ett sätt att komma nära någon, talar många människor i prostitution om nödvändigheten att hålla avstånd. En australiensisk kvinna säger:

Jag kan bara jobba nedanför halsen. Om jag måste tänka på en tjänst eller blanda in mina tankar på minsta sätt känner jag mig skitig. Jag undviker fantasier. Jag vill inte delta i deras smuts.

I stället för ett mänskligt möte blir sexualiteten något hon inte vill delta i. Uttrycket »från hakan och neråt« är signifikativt: kroppen måste därför avskämmas från medvetandet. Sandra Lundbom och Miki Nagata, som arbetat på Stockholms prostitutionsenhet, genomförde 2007 fyra djupintervjuer med kvinnor som lämnat prostitutionen. De diskuterar resultaten i sin kandidatuppsats *Att leva med prostitutionserfarenhet*. En av kvinnorna är Sara som prostituerade sig under två år och som beskriver den här processen:

Det jag kände också, under själva akten, eller vad man ska säga ... Det var ju att jag flyttade upp mig själv i mitt huvud [...] Och jag ser ju att jag har använt mig av samma sak (i prostitutionen) ja men det är ju från inkomsten. Därifrån, att jag går in i en annan verklighet. Och då vart den i mitt huvud. Så jag tyckte inte att jag hade en kropp heller. [...] Men jag

hade ingen känsel ens. Jag stängde av helt. Så man kunde göra i princip vad man ville med min kropp utan att det kändes.

Delningen är så smärtsamt tydlig, mer övertydlig än Descartes någon skulle ha kunnat beskriva den. Han föreställde sig den genom att blunda för ett ögonblick, medan kvinnor i prostitution försöker förverkliga den, till varje pris sära på kropp och medvetande, göra kroppen till något stumt, icke-kännande. Oavsett om den som berättar tycker att prostitution är något bra eller dåligt, sägs samma sak.

[...]

Kampen om kvinnan

Den rationella mekaniseringen, skriver Lukács, tränger »ända in i arbetarens själ. Till och med hans psykiska egenskaper avskiljs från hans totala personlighet och objektiveras i förhållande till denna...« Det är också vad som sker då sexualiteten görs till arbete: den blir mekanisk och skiljs från människan.

Men detta – det mekaniska arbetet – är precis vad köparen inte vill ha! Han vill inte ha en kvinna som agerar som om hon var avskild från sin personlighet! Han vill ha en kvinna som agerar som om hon inte arbetade; en kåt, upphetsad, sensuell kvinna som älskar att ligga med just honom. Köparens ideal är en kvinna som ger precis allt av sig själv, som utför akten med maskinens precision och med vilddjurets entusiasm. På internetforum där sexköpare i hela världen recenserar prostituerade är den vanligaste kritiken att kvinnan agerar som om det vore ett rutinarbete. »Tittar på klockan« är ett ofta använt dåligt omdöme, i likhet med »passiv«, »uttråkad« eller kritiska kommentarer om kvinnor som inte tillåter kyssar, anal- eller oralsex.

Och här kommer vi in till prostitutionens kärna: mannens paradox. Han både vill och inte vill att prostitution ska vara ett arbete. Han vill kunna köpa sex, men han vill att hon ska göra det som om hon inte fick betalt. Sexköparen vill ha prostitution, men han vill inte att den ska likna prostitution. Ju mer det liknar ett rutinarbete – ju mer kvinnan betar sig som en kassörskas på Konsum – desto missnöjdare blir han. Hur mycket han än begär från henne vet han att hon gör det för pengarna och kräver därför ständigt något mer, något genuinare, något äkta. Han vill ha hela hennes kropp, hela hennes personlighet, hennes jag. Sexköparen befinner sig i ett konstant tillstånd av självbedrägeri, vilket leder honom

att ständigt vilja ha det som inte kan köpas.

Detta är prostitutionens olösliga dilemma, detta är en av anledningarna till att prostitutionen aldrig kan bli ett »arbete som alla andra«: för att kunna existera måste den dölja sin karaktär av arbete. Och på vem ankommer det då att dölja detta? Naturligtvis på kvinnan, den säljande parten. Hon arbetar med sex, men måste låtsas som om hon inte arbetade.

Bland män som köper sex förekommer ofta åsikten att man inte kan lita på prostituerade, att de är »lögnaktiga« – precis som Lombroso och Parent-Duchâtelet skrev. Men denna lögn är det ju mannen själv som kräver. Det finns de sexköpare som inte bryr sig om någon teater och de som till och med njuter av att kvinnan tvingas till prostitution. Men få män vill ha någon som säger: du är ful och stinker, kan du skynda på nu så jag kan ta mina pengar och gå? Utan lögnen skulle det inte finnas någon prostitution.

För några år sedan lärde jag känna en kvinna i Barcelona som hette Maria och sysslade med eskortprostitution. Vi talade bland annat om ifall sex kunde ses som arbete. Hon menade att det var omöjligt, just på grund av detta. »Sexarbete«, sa hon, »det skulle vara om du onanerade åt någon medan han låg och tittade på en porrfilm: du kan göra samma sak varje gång, han rör dig inte, du involverar inte dig själv. Men så fort han sträcker ut handen och rör vid dig, är du känslomässigt involverad – han kan ha kalla händer, hans beröring kan påverka dig, men du måste ändå säga att det är fantastiskt. Då är det inte ett arbete längre.« Hon liknade det vid en kock som lagar mat: kocken lagar maten, men han behöver inte äta den. Det är gästen som äter och kocken som lagar. Kocken kan vara vegetarian, men ändå laga kött, för det är hans jobb. Prostitution, menade hon, skulle vara om kocken var tvungen att sätta sig och äta med alla gäster och säga att det var fantastiskt gott, att det var det bästa kött han någonsin ätit, även om han var vegetarian. Marx skrev att varan alltid döljer en relation. Här blir det bokstavigt: relationen är förklädd till vara. Därför vill mannen att hon är tillgänglig som vara, i skyltfönstren, på sexklubbar och i annonser på nätet. Samtidigt kräver han att varan förvandlas till en relation när han betalat. Hon ska vara mänsklig, äkta, intresserad av honom.

Prostitutionen är därför en evig dragkamp. Kvinnan vill behålla en egen intakt sfär. Den köpande mannen vill att alla former av beröring

ska vara till salu. Men då förlorar beröringen sin charm, blir rutinär och han söker sig vidare, som en turist i Asien som avskyr turism och därför expanderar den. Turisten vill komma bortom kommersen, men när han rör vid det äkta kommersialiserar det och därför blir det landets uppgift att lura honom, att återskapa det äkta och samtidigt ta betalt. På samma sätt fungerar prostitutionen. Hela tiden handlar det om att hon måste göra mer för att dölja lögnen för honom.

Paradoxen är då att ju mer prostitutionen industrialiseras och görs till arbete, desto mindre liknar den arbete. Den utvecklade prostitutionen liknar ett löpande band: snabba ligg med kläderna på och minimal kroppskontakt. Den utvecklade prostitutionen genererar en prostitution som till det yttre liknar vanliga relationer. När prostitutionen görs till industri betyder det att kvinnorna måste sluta upp med att bete sig som om de arbetade i en industri.

Den nya prostitutionen på 2000-talet kallas »GFE« – girlfriend experience. Girlfriend experience innebär att mötet ska likna en parrelation så mycket som möjligt – det ska kyssas, ätas middag och konverseras utöver samlaget. Här är gränserna för vad som är säljbart nära upplösning. Hela kvinnans jag ska vara tillgängligt.

[...]

Aleksandra Kollontaj Prostitution och sätt att bekämpa den (Utdrag) 1921

[...]

Vi måste [...] inte bara konfrontera prostitutionsproblemet, utan söka en lösning som är i linje med våra grundläggande principer och det program för samhällelig och ekonomisk förändring som följs av kommunistpartiet. Framför allt måste vi tydligt definiera vad prostitution är. Prostitution är ett fenomen som är nära kopplat till arbetsfri inkomst, och den frodas i epoken där kapital och privategendom dominerar. Ur vår synvinkel är prostituerade de kvinnor som säljer sina kroppar för materiella fördelar – för anständig mat, kläder och andra förmåner. Prostituerade är alla de som undviker nödvändigheten av att arbeta genom att ge sig till en man, antingen tillfälligt eller för livet.

Vår sovjetiska arbetarrepublik har ärvt prostitution från sitt borgerliga och kapitalistiska förflutna. Då deltog endast ett litet antal kvinnor i arbetet inom den nationella ekonomin och majoriteten var beroende av ”manliga familjeförsörjare”, av fadern eller maken. Prostitution uppstod med de första staterna i den ofrånkomliga skuggan av äktenskapet som institution, denna var utformad för att bevara privata egendomsrättigheter och för att garantera att egendomen ärvdes genom en rad lagliga arvingar. Äktenskapet som institution gjorde det möjligt att förhindra att den rikedom som hade ackumulerats blev skingrad bland ett stort antal ”arvingar”. Men det är en stor skillnad mellan prostitutionen i Grekland och Rom och den prostitution vi känner till idag. Under antiken var antalet prostituerade litet och det fanns inte det hyckleri som färgar den borgerliga världens moral. Hyckleriet tvingar det borger-

liga samhället att respektfullt höja på hatten för den "äkta maken" till en industriell magnat, som självklart har sålt sig till en man som hon inte älskar, och att vända sig i avsky från en tjej tvingad till gatorna genom fattigdom, hemlöshet, arbetslöshet och andra sociala omständigheter som härstammar från existensen av kapitalism och privategendom. Den antika världen betraktade prostitution som det rättsliga komplementet till exklusiva familjerelationer. Aspasia (älskarinna till Perikles) var respekterad av hennes samtida långt mer än avelsapparaters färglösa fruar.

Under medeltiden, när hantverk dominerade produktionen, accepterades prostitution som något naturligt och lagligt. Prostituerade hade sina egna skrän och deltog i större festligheter och lokala tillställningar precis som de andra skränorna. De prostituerade garanterade att de respektabla medborgarnas döttrar förblev kyska och deras fruar förblev trogna, eftersom ensamstående män (för en ersättning) kunde vända sig till medlemmarna i skräet för tröst. Prostitution var därmed till fördel för de värdiga och besuttna medborgarna, och accepteras öppet av dem.

Med kapitalismens uppkomst förändras bilden. På arton- och nittonhundratalet antar prostitution för första gången hotande proportioner. Försäljningen av kvinnors arbetskraft, som är nära och oskiljaktigt förknippad med försäljningen av kvinnokroppen, ökar stadigt, vilket leder till en situation där en arbetares respekterade fru, och inte bara den övergivna och "vanärade" flickan, ansluter sig till de prostituerade skaror: en mamma för hennes barns skull, eller en ung tjej som Sonya Marmeladova¹ för sin familjs skull. Detta är den fasa och hopplöshet som kapitallets exploatering av arbetskraft resulterar i. När en kvinnas arbetslön inte räcker till för att hålla henne vid liv, verkar försäljningen av tjänster som en möjlig bisyssla. Det borgerliga samhällets hycklande moral uppmuntar prostitution genom sin exploaterande ekonomiska struktur, samtidigt som det obarmhärtigt belastar varje flicka eller kvinna som är tvungen att ta denna väg med förakt.

Prostitutionens svarta skugga förföljer det borgerliga samhällets lagliga äktenskap. En sådan tillväxt av prostitution som inträffade under den sista delen av arton- och nittonhundratalet har historien aldrig tidigare skådat. I Berlin finns en prostituerad för var tjugonde så kallad hederlig kvinna. I Paris är förhållandet en på arton och i London en på

1. Karaktär i *Brott och straff* av F. Dostojevskij, övers. anm.

nio. Det finns olika typer av prostitution: det finns öppen prostitution som är laglig och som omfattas av reglering, och det finns den hemliga, "säsongsbundna" typen. Alla former av prostitution frodas som en giftig blomma i den borgerliga livsstilens trask.

Bourgeoisens värld förskonar inte ens barnen, utan tvingar nio- till tioåriga unga flickor in i rika och depraverade gamla mäns smutsiga famnar. I de kapitalistiska länderna finns bordeller som uteslutande är specialiserade på mycket unga flickor. I den rådande efterkrigstiden står varje kvinna inför risken att bli arbetslös. Arbetslösheten drabbar kvinnor i synnerhet och orsakar en enorm ökning i antalet "gatukvinnor". Om kvällarna i Berlin, Paris och andra civiliserade centrum i kapitalistiska stater översvämmas gatorna av hungriga skaror kvinnor som söker köpare av "vita slavar". Handeln med kvinnokött utförs ganska öppet, vilket inte är överraskande när man betänker att hela den borgerliga livsstilen bygger på att köpa och sälja. Det finns ett obestridligt inslag materiella och ekonomiska överväganden även i de mest lagliga äktenskap. Prostitution är vägen ut för kvinnan som inte lyckas hitta sig en permanent försörjare. Prostitution, under kapitalismen, ger män möjligheten att ha sexuella relationer utan att behöva ta på sig själva ansvaret för att ta hand om kvinnorna materiellt ända in i döden.

Men om prostitution har ett sådant grepp och är så utbredd även i Ryssland, hur ska vi bekämpa den? För att kunna svara på denna fråga måste vi först i detalj analysera de faktorer som ger upphov till prostitution. Borgerlig vetenskap och dess akademiker älskar att bevisa för världen att prostitution är ett patologiskt fenomen, det vill säga att det är ett resultat av vissa kvinnors abnormiteter. Precis som vissa människor är kriminella av naturen, argumenteras det att vissa kvinnor är prostituerade av naturen. Oavsett var eller hur sådana kvinnor skulle ha levt, skulle de ha vänt sig till ett liv i synd. Marxister och de mer samvetsgranna forskarna, läkarna och statistikerna har tydligt visat att idén om "medfödd fallenhet" är falsk. Prostitution är framför allt ett *samhälleligt fenomen*: det är nära kopplat till kvinnans nödställda ställning och hennes ekonomiska beroende av mannen i äktenskapet och familjen. Rötterna till prostitution finns i ekonomin. Kvinnan är å ena sidan placerad i en ekonomiskt utsatt position och å andra sidan har hon blivit betingad av århundraden av skolning att förvänta sig materiella fördelar från en man i gengäld för sexuella tjänster – oavsett om de ges inom eller utanför äktenskaps-

bandet. Detta är grunden till problemet. Här är orsaken till prostitution.

Om borgerliga akademiker i Lombroso-Tarnovsky-skolan hade rätt i att hävda att prostituerade var märkta med korruption och sexuell abnormitet sedan födseln, hur skulle man då förklara det välkända faktum att i tider av kris och arbetslöshet ökar antalet prostituerade omedelbart? Hur skulle man förklara det faktum att leverantörerna av ”levande handelsvaror” som reste till tsar-Ryssland från västeuropeiska länder, alltid fann en rik skörd i områden med missväxt där befolkningen led av svält, medan de kom undan med få rekryter från områden med välstånd? Varför hemfaller så många av de kvinnor som enligt uppgift är dömda av naturen till fördärv bara åt prostitution under år av hunger och arbetslöshet?

Det är också utmärkande att i de kapitalistiska länderna rekryterar prostitution sina tjänare från de egendomslösa delarna av befolkningen. Lågavlönat arbete, hemlöshet, akut fattigdom och behovet av att stödja yngre bröder och systrar: det är dessa faktorer som ger den största andelen prostituerade. Om de borgerliga teorierna om den korrupta och kriminella fallenheten var sanna, så borde alla klasser av befolkningen bidra lika till prostitution. Det borde vara samma andel av korrupta kvinnor bland de rika som bland de fattiga. Men prostituerade, kvinnor som lever av sina kroppar, är med få undantag rekryterade från de fattigare klasserna. Fattigdom, hunger, nöd och de uppenbara sociala ojämlikheterna som ligger till grund för det borgerliga systemet driver dessa kvinnor till prostitution.

Eller så kan man återigen peka på det faktum att prostituerade i de kapitalistiska länderna dras, enligt statistiken, från åldersgruppen tretton till tjugotre. Barn och unga kvinnor med andra ord. Och de flesta av dessa flickor är ensamma och utan ett hem. Flickor från rika bakgrunder som har förträffliga borgerliga familjer att skydda dem vänder sig bara mycket sällan till prostitution. Undantagen är vanligtvis offer för tragiska omständigheter. De är oftast offer för den hycklande ”dubbelmoralen”. Den borgerliga familjen överger flickan som har ”syndat” och hon – ensam, utan stöd och märkt av samhällets förakt – ser prostitution som den enda vägen ut.

Vi kan därför lista faktorer som ansvariga för prostitution: låga löner, sociala ojämlikheter, kvinnors ekonomiska beroende av män och den ohälsosamma sedvanan som gör att kvinnor förväntar sig försörjning i

utbyte mot sexuella tjänster istället för i utbyte mot deras arbete.

Arbetsrevolutionen i Ryssland har krossat kapitalismens grund och har slagit ett slag mot kvinnans tidigare beroende av mannen. Alla medborgare är lika inför arbetarkollektivet. De är lika skyldiga att arbeta för allmänhetens bästa och är lika berättigade till kollektivets stöd när de behöver det. En kvinna försörjer sig inte genom giftermål utan genom den roll hon spelar i produktionen och det bidrag hon gör till folkets välstånd.

Förhållanden mellan könen håller på att förändras. Men vi är fortfarande bundna av de gamla idéerna. Dessutom är den ekonomiska strukturen långt ifrån helt omorganiserad enligt det nya sättet och kommunismen är fortfarande långt borta. Under denna övergångsperiod håller prostitutionen naturligtvis ett fast grepp. Trots att de huvudsakliga källorna till prostitution – privategendom och policyn att stärka familjen – har eliminerats, är andra faktorer fortfarande gällande. Hemlöshet, försummelse, dåliga bostadsförhållanden, ensamhet och låga löner för kvinnor är fortfarande med oss. Vår produktionsapparat är fortfarande i ett tillstånd av kollaps, och den nationella ekonomins förskjutning fortsätter. Dessa och andra ekonomiska och samhälleliga omständigheter får kvinnor att prostituera sina kroppar. Att bekämpa prostitution innebär i huvudsak att bekämpa dessa förhållanden, det innebär med andra ord att stödja sovjetregeringens allmänna program – som syftar till att stärka grunden för kommunismen och organiseringen av produktionen.

Somliga kanske säger att eftersom prostitution inte kommer att ha någon plats när arbetarnas makt och grunden för kommunismen stärks, är det inte nödvändigt med en särskild kampanj. Denna typ av argument misslyckas med att ta hänsyn till den skadliga och splittrande effekt som prostitution har på uppbyggandet av ett nytt kommunistiskt samhälle.

Den korrekta parollen formulerades vid den första allryska kongressen för bonde- och arbetarkvinnor: ”En kvinna i den sovjetiska arbetarrepubliken är en fri medborgare med lika rättigheter och kan inte och får inte vara föremål för köp och försäljning.” Parollen utropades, men inget gjordes. Framför allt skadar prostitution den nationella ekonomin och hindrar den fortsatta utvecklingen av produktivkrafterna. Vi vet att vi bara kan betvinga kaos och förbättra industrin om vi använder arbetarnas ansträngningar och kraft, och om vi organiserar den tillgängliga arbetskraften hos både män och kvinnor på det mest rationella sättet.

Ned med hushållsarbetets och barnomsorgens improduktiva arbete! Skapa plats för arbete som är organiserat och produktivt och tjänar arbetarkollektivet! Det här är de paroller som vi måste ta upp.

Och vad är egentligen en prostituerad? Hon är en person vars energi inte används för kollektivet, en person som lever av andra genom att ta från deras ransoner. Kan detta tillåtas i en arbetarrepublik? Nej, det kan det inte. Det kan inte tillåtas, eftersom det minskar energireserverna och antalet arbetshänder som skapar det nationella välståndet och allmänna välfärden, utifrån den nationella ekonomins synvinkel är den prostituerade en arbetsdesertör. Av denna anledning måste vi hänsynslöst bekämpa prostitution. I ekonomins intresse måste vi omedelbart inleda kampen för att minska antalet prostituerade och eliminera prostitution i alla dess former.

Det är på tiden att vi förstår att förekomsten av prostitution strider mot en arbetarrepublik grundläggande principer, vilka bekämpar alla former av arbetsfria löner. Under revolutionens tre år har vår uppfattning i den här frågan förändrats mycket. En ny filosofi, som har föga gemensamt med de gamla idéerna, är på väg att skapas. För tre år sedan betraktade vi en köpman som en helt respektabel person. Förutsatt att hans konton var i ordning och att han inte lurade eller bedrog sin kund alltför uppenbart, blev han belönad med titeln "handelsman av det första skräet", "respekterad medborgare", etc.

Sedan revolutionen har inställningen till handel och köpmän förändrats radikalt. Vi kallar nu den "ärliga köpmannen" för en spekulant, och i stället för att tilldela honom hedersbeteckningar ställer vi honom inför en särskild kommitté och sätter honom i ett tvångsarbetsläger. Varför gör vi det här? Eftersom vi vet att vi bara kan bygga en ny kommunistisk ekonomi om alla vuxna medborgare deltar i *produktivt arbete*. Den person som inte arbetar och som lever av någon annan eller på en arbetsfri lön skadar kollektivet och republiken. Vi griper därför spekulanterna, handelsmännen och spararna, som alla lever av arbetsfri inkomst. Vi måste bekämpa prostitution som en annan form av arbetsdesertering.

Därför fördömer vi inte prostitution och bekämpar den inte heller som en särskild kategori, istället bekämpar vi den som en aspekt av arbetsdesertering. För oss i arbetarrepubliken är det inte viktigt om en kvinna säljer sig till en man eller till många, oavsett om hon är klassad som en prostituerad som säljer sina tjänster till en rad kunder eller om

hon är en fru som säljer sig till sin man. Alla kvinnor som undviker arbete och inte deltar i produktion eller i vård av barn är på samma sätt som prostituerade belagda med tvång att arbeta. Vi kan inte göra skillnad mellan en prostituerad och en äkta maka som hålls av sin make, vem som än är hennes make – även om han är en "kommisarie". Den röda tråd som binder samman alla arbetsdesertörer är att det är ett misslyckande att delta i produktivt arbete. Arbetarkollektivet fördömer inte den prostituerade för att hon ger sin kropp till många män, utan för att hon, som den juridiska hustrun som stannar hemma, inte gör något användbart arbete för samhället.

Den andra anledningen till att organisera en noga övervägd och välplanerad kampanj mot prostitution är för att skydda människors hälsa. Sovjet-Ryssland vill inte att ohälsa och sjukdom ska lamslå och försvaga dess medborgare och minska deras arbetsförmåga. Och prostitution sprider könssjukdomar. Naturligtvis är det inte det enda sättet som det överförs på. Trånga levnadsförhållanden, avsaknad av hygien, gemensamt porslin och gemensamma handdukar spelar också en roll. I denna tid då de moraliska normerna förändras och i synnerhet när det finns trupper som ständigt rör sig från plats till plats, uppstår dessutom en kraftig ökning i antalet fall könssjukdomar som är oberoende av kommersiell prostitution. Inbördeskriget rasar till exempel i de bördiga södra regionerna. Kosackerna har blivit slagna och har retirerat med de Vita. Endast kvinnorna är kvar i byarna. De har gott om allt utom män. Röda arméstyrkorna kommer in i byn. De är inkvarterade och stannar i flera veckor. Fria relationer utvecklas mellan soldaterna och kvinnorna. Dessa relationer har ingenting att göra med prostitution: kvinnan går frivilligt med mannen eftersom hon är attraherad av honom, och det finns ingen tanke på materiell vinning från hennes sida. Det är inte Röda armén-soldaten som försörjer kvinnan, utan snarare tvärtom. Kvinnan ser efter honom under den period som trupperna är inkvarterade i byn. Trupperna förflyttas, men könssjukdomar lämnar de efter sig. Infektioner sprider sig. Sjukdomarna utvecklas, förökas och hotar att skada den yngre generationen.

Vid ett gemensamt möte med avdelningen för skydd av mödrar och kvinnoavdelningen talade professor Koltsov om eugenik, vetenskapen om att upprätthålla och förbättra människors hälsa. Prostitution är nära förknippat med detta problem, eftersom det är ett av de främsta sätten

som infektioner sprids på. Den avdelningsövergripande kommissionen om bekämpandet av prostitution har avhandlingar som pekar på att utvecklingen av särskilda åtgärder för att bekämpa könssjukdomar är en brådskande uppgift. Åtgärder måste naturligtvis vidtas för att ta itu med alla källor till sjukdomen, och inte bara med prostitution på det sätt som det hycklande borgerliga samhället gör. Men även om sjukdomarna i viss utsträckning sprids av vardagliga omständigheter är det dock viktigt att ge alla en klar uppfattning om vilken roll prostitution spelar. Den korrekta organisationen av sexualupplysning för ungdomar är särskilt viktigt. Vi måste rusta ungdomar med korrekt information så att de kan komma in i livet med öppna ögon. Vi får inte längre hålla tyst när det kommer till frågor som rör sexlivet. Vi måste bryta med falsk och trångsynt borgerlig moral.

Prostitution är inte förenlig med sovjetiska arbetarrepubliken av en tredje anledning: det bidrar inte till att utveckla och stärka grundläggande klasskaraktär och proletariatet och dess nya moral.

Vad är arbetarklassens grundläggande kvalitet? Vad är dess starkaste moraliska vapen i kampen? Solidaritet och kamratskap utgör grunden för kommunism. Om inte denna känsla är starkt utvecklad bland arbetande människor är byggandet av ett verkligt kommunistiskt samhälle otänkbart. Politiskt medvetna kommunister bör därför logiskt uppmuntra utvecklingen av solidaritet på alla sätt och bekämpa allt som hindrar dess utveckling. Prostitution förintar jämlikhet, solidaritet och kamratskap i arbetarklassens två halvor. En man som köper en kvinnans tjänster ser henne inte som en kamrat eller som en person med lika rättigheter. Han ser kvinnan som beroende av honom och som en ojämlig varelse av lägre rang som är mindre värd för arbetarstaten. Det förakt han har för den prostituerade, vars tjänster han har köpt, påverkar hans inställning till alla kvinnor. Den fortsatta utvecklingen av prostitution, i stället för att möjliggöra tillväxten av kamratkänsla och solidaritet, stärker ojämligheten i förhållanden mellan könen.

Prostitution är främmande och skadlig för den nya kommunistiska moralen som håller på att bildas. Partiets uppgift som helhet, och kvinnornas avdelningar i synnerhet, måste vara att inleda en bred och beslutssam kampanj mot detta arv från det förflutna. I det borgerliga kapitalistiska samhället var alla försök att bekämpa prostitution ett lönlöst slöseri med energi, eftersom de två omständigheter som gav upphov till

fenomenet – privat egendom och de flesta kvinnornas direkta materiella beroende av män – var fast etablerade. I en arbetarrepublik har situationen förändrats. Privategendom har avskaffats och alla medborgare i republiken har arbetsplikt. Äktenskapet har upphört att vara en metod genom vilken en kvinna kan hitta sig en "försörjare" och därigenom undvika nödvändigheten av att arbeta eller försörja sig genom sitt eget arbete. De stora samhälleliga faktorerna som ger upphov till prostitution elimineras i Sovjet-Ryssland. Ett antal sekundära ekonomiska och samhälleliga skäl kvarstår som det är lättare att göra upp med. Kvinnornas avdelningar måste närma sig kampen energiskt och de kommer att hitta ett stort område för verksamhet.

På Centralavdelningens initiativ organiserades en avdelningsöverskridande kommission för bekämpandet av prostitution förra året. Av flera skäl försumrades kommissionens arbete under en tid, men sedan hösten i år har det funnits tecken på liv, och med samarbetet mellan Dr Golman och kvinnors centralavdelning har en del arbete planerats och organiserats. Företrädare från folkkommisarierna för hälsa, arbetskraft, social trygghet och industri, kvinnors avdelning och kommunistiska ungdomsförbundet är alla delaktiga. Kommissionen har tryckt avhandlingen i kommuniké nr. 4, och sprider cirkulärskrivelsen till alla regionala avdelningar för samhällssäkerhet, där en plan beskrivs för att upprätta liknande kommissioner över hela landet. Kommissionen har påbörjat utarbetningen av ett antal konkreta åtgärder för att hantera de omständigheter som leder till prostitution.

Den avdelningsöverskridande kommissionen anser det nödvändigt att kvinnornas avdelningar tar en aktiv del i detta arbete, eftersom prostitution påverkar de egendomslösa kvinnorna i arbetarklassen. Det är vårt jobb – det är kvinnoavdelningarnas jobb – att organisera en masskampanj kring frågan om prostitution. Vi måste närma oss denna fråga med arbetarkollektivets intressen i åtanke och säkerställa att revolutionen inom familjen slutförs, och att relationerna mellan könen sätts på en mer mänsklig grund.

Som avhandlingen klargör anser den avdelningsöverskridande kommissionen att kampen mot prostitution på ett grundläggande sätt är kopplad till förverkligandet av vår sovjetiska politik inom ekonomi och allmän konstruktion. Prostitution kommer slutligen att elimineras när grunden för kommunismen stärks. Detta är sanningen som bestämmer

våra handlingar. Men vi måste också förstå vikten av att skapa en kommunistisk moral. De två uppgifterna är nära knutna till varandra: den nya moralen skapas av en ny ekonomi, men vi kommer inte att bygga en ny kommunistisk ekonomi utan stöd av en ny moral. Tydlighet och exakt tänkande är väsentliga i denna fråga, och vi har inget att frukta från sanningen. Kommunisterna måste öppet acceptera att det i sexuella relationers natur pågår en förändring utan motstycke. Denna revolution sätts i verket genom förändringen i den ekonomiska strukturen och den nya roll som kvinnor spelar i arbetarstatens produktiva verksamhet. Under den svåra övergångsperioden, när det gamla förstörs och det nya är i färd med att skapas, utvecklas ibland relationer mellan könen på ett sätt som inte är förenligt med kollektivets intressen. Men det finns också något hälsosamt i förekomsten av olika relationer.

[...]

Lise Vogel Marxismen och kvinnoförtrycket (Utdrag) 1983

Reproduktionen av arbetskraften

Att förklara förtrycket av kvinnor i termer av social reproduktion och reproduktionen av arbetskraften kräver att ett flertal begrepp definieras, med början i själva begreppet arbetskraft. Marx definierar arbetskraft som något inneboende i alla människor. ”Med arbetskraft eller förmågan till arbete menar vi de fysiska och själsliga förmågor som förkroppsligas i den levande människans person, vilka sätts i rörelse närhelst hon producerar ett bruksvärde av något slag”. Ett bruksvärde är ”en nyttig sak” något ”som genom sina egenskaper tillfredsställer mänskliga behov av en eller annan sort”. Bruksvärden och det nyttiga arbetet som kan ingå i dess produktion existerar i alla samhällen, men den samhällliga formen de tar varierar. ”Arbetet är alltså, såsom upphov till bruksvärden, nyttigt arbete, ett av alla samhällsformer oberoende existensvillkor för människan.” Arbetskraft, vilket helt enkelt är förmågan till nyttigt arbete, är därmed också ”oberoende av varje samhälllig fas av mänsklighetens existens, eller snarare, gemensam för alla sådana faser”.¹

Arbetskraft är en inneboende förmåga hos människor, dess potential förverkligas när arbetskraften används – konsumeras – i en arbetsprocess. När arbetskraftens bärare går in i arbetsprocessen tillför hon arbete, detta då ”arbetskraft i användning är arbete i sig”.² Därför måste arbetskraften urskiljas från sin bärarens kroppsliga och samhällliga existens.

1. Marx, *Kapitalet Band 1*. Arbetarbildnings bearbetning av översättning.

2. Ibid.

Arbetsprocesser existerar inte isolerat, de existerar inom bestämda produktionsförhållanden. Vidare är produktionen på en och samma gång reproduktion. ”Ett samhälle kan endast upphöra att producera så mycket som det kan upphöra att konsumera. Betraktat som en helhet, under ständig rörelse och förnyelse, är därför varje samhällslig produktionsprocess samtidigt en reproduktionsprocess”. Och slutligen, social reproduktion innebär reproduktionen av produktionsförhållanden. Till exempel, i det feodala samhället måste ”produkten av den livegnes arbete [...] räcka till att reproducera inte bara hans uppehälle, utan även hans produktionsförhållanden.” Detta är ”en omständighet som under alla produktionsförhållanden förblir densamma, då det inte är resultatet av dess specifika form, utan en naturlig nödvändighet för allt kontinuerligt och reproduktivt arbete i allmänhet, för all fortsatt produktion vilket alltid samtidigt är reproduktion, alltså även reproduktion av sina produktionsbetingelser”.³ Bland annat kräver social reproduktion att en mängd arbetskraft alltid är tillgänglig för att starta arbetsprocessen.

Men bärare av arbetskraft är dödliga. De som jobbar slits ner. Vissa är för unga för att delta i arbetsprocessen, andra för gamla. Varje individ dör så småningom. En process som tillfredsställer bäraren av arbetskrafts aktuella personliga behov är därför ett villkor för social reproduktion. Detsamma gäller en process som ersätter arbetare som har dött eller inte längre är del av den aktiva arbetsstyrkan. Dessa processer av underhåll sammanfattas ofta på ett oprecist sätt (som dock kan vara användbart) under termen reproduktion av arbetskraften.

Förutom den språkliga likheten mellan termerna produktion och reproduktion, är processerna som utgör reproduktionen av arbetskraften och de som utgör en del av samhällets produktion inte jämförbara rent teoretiskt. Reproduktionen av arbetskraften är en förutsättning för produktionen, för den bibehåller eller ersätter den arbetskraft som är nödvändig för produktionen. Reproduktion av arbetskraften är dock inte i sig en form av produktion. Det vill säga, det involverar inte nödvändigtvis en bestämd kombination av råvaror och produktionsmedel i en arbetsprocess vars resultat är produkten arbetskraft. Vissa har hävdad att reproduktionen av arbetskraft är en produktionsprocess som enbart

3. Marx, *Kapitalet Band 1*. Arbetarbildnings bearbetning av översättning; Marx, *Kapitalet, band 3*. Svensk översättning; Ruth Bohman.

tar plats i hemmet i en familj, men i själva verket är det bara ett av sättet som arbetskraften kan förnyas på. Arbetshus baracker kan användas för att uppehålla och sköta om arbetare, och arbetsstyrkan kan förnyas genom invandring eller förslavning, såväl som genom generationsskiften bland de existerande arbetarna.

För att ge en preliminär teoretisk utformning av frågan om reproduktionen av arbetskraften, introducerade Marx konceptet individuell konsumtion. Med individuell konsumtion menas den enskilda direkta producentens konsumtion av det som behövs för dennes överlevnad. Marx understryker skillnaden mellan individuell konsumtion och den produktiva konsumtionen som tar plats i den samhällsliga arbetsprocessen. ”Denna produktiva konsumtion är skild från individuell konsumtion av det faktum, att den senare använder produkter som medel för överlevnad för den levande individen; medan den tidigare, som det (enda) sätter arbete (i sig), [...] Produkten av individuell konsumtion är därmed den som konsumerar självt, medans resultatet av produktiv konsumtion är en produkt fristående från konsumenten”.⁴

Som det används här, syftar individuell konsumtion på den dagliga process som återställer den direkta producenten och möjliggör att han eller hon kan återgå till arbete. Det vill säga, begreppet täcker inte generationsskiften av existerande arbetare, inte heller omsorg av icke-arbetande individer, så som de äldre eller de sjuka. Inte heller avser det införande av nya arbetare i arbetsstyrkan genom till exempel förslavning eller invandring. Individuell konsumtion avser endast omsorg av en individuell direkt producent, redan indragen i produktionsprocessen, den tillåter arbetaren att om och om igen delta i den direkta produktionsprocessen.

Individuell konsumtion åsyftar då reproduktionen av arbetskraftens direkta produktionsprocess nivå. På den fullständiga social reproduktionens nivå är det inte den enskilda direkta producenten, utan samtliga arbetare i sin helhet som upprätthålls och ersätts. En sån förnyelse av arbetsstyrkan kan bevisligen åstadkommas på en mängd olika sätt. Åtminstone i princip, skulle de nuvarande gruppen arbetare kunna arbetas till döds, och sedan ersättas med en ny grupp. Det mer troliga fallet är att arbetsstyrkan ersätts både genom generationsskiften och nya arbetare. Barn till arbetare växer upp och inträder i arbetsstyrkan. Kvinnor som

4. Marx, *Kapitalet Band 1*. Arbetarbildnings bearbetning av översättning.

ej tidigare varit delaktiga börjar medverka i produktionen. Invandrare eller slavar som kommer utanför ett bestämt samhälls gränser kommer in i dess arbetsstyrka. I den lilla utsträckning Marx reflekterade över dessa frågor i generella termer, pratade han om befolkningslagar. ”Varje särskilt historiskt produktionsförhållande har sin egna befolkningslag, historiskt giltig endast inom dess ramar. Abstrakta befolkningslagar existerar endast för växter och djur, och endast i den mån människan ej ingripit i deras utveckling.”⁵ Alla nuvarande arbetare kommer dessutom inte arbeta ständigt under en produktionsperiod. Några kommer bli sjuka, handikappade, eller för gamla. Andra kommer bli exkluderade, så som när skyddslagar är införda för att förhindra barnarbete eller kvinnors nattarbete. För att sammanfatta: på nivån av fullständig social reproduktion innebär reproduktion av arbetskraften inte reproduktion av en bestämd befolkningsenhet.

Diskussionen så här långt kräver ingen specificering av den direkta producentens kön. Från ett teoretiskt perspektiv spelar det såhär långt ingen roll om det är en kvinna eller en man, så länge som de på något sätt är tillgängliga för att utgöra en del av arbetsstyrkan. Vad som gör att vi måste beakta frågan om kön är såklart generationsskiftet av bärare av arbetskraften – det vill säga, ersättandet av de existerande arbetarna med nya arbetare från nästa generation. Om generationsskiftet ska ske, måste biologisk reproduktion inträffa. Och här måste det erkännas, människor reproducerar inte sig själva genom partenogenes (asexuell förökning). Kvinnor och män är olika.

Den teoretiskt viktiga betydelsen av de biologiska skillnaderna mellan kvinnor och män med hänseende av barnafödandet uppstår, alltså, på nivån av fullständig social reproduktion. Även om reproduktionen av arbetskraften på nivån av fullständig social reproduktion inte nödvändigtvis måste medföra generationsskifte, så är det på denna teoretiska nivå som frågan måste besvaras. Innan vi går vidare bör ett vanligt missförstånd i analysen uppmärksammas. Personer brukar vanligtvis uppleva generationsskiftetsprocessen i en individualiserad familjekontext, och försök att utveckla en teori om reproduktionen av arbetskraft fokuserar ofta på familjen eller hemmet, och har dessa som utgångspunkt. Ett sådant tillvägagångssätt, hur förstäligt det än är, visar på en allvarlig

5. Ibid.

förvirring kring teoretiska nivåer. Som det vanligtvis förstås är familjen en släktbaserad social struktur, inom vilken det sker processer som bidrar till den dagliga omsorgen av arbetaren – hans eller hennes fortlöpande individuella konsumtion. Familjen bildar också det sammanhang i vilket barn föds och växer upp, de inkluderar också ofta individer som för nuvarande inte är en del utav arbetskraften. I de flesta samhällen blir familjer därför viktiga arenor för både omsorg och generationsskiftet mellan existerande och potentiella arbetare. De är dock ej platser där arbetare återhämtar sig på en daglig basis. Till exempel, bor många arbetare i Sydafrika i baracker nära sitt arbete, och tillåts bara besöka sin familj, som bor i avlägsna områden, en gång per år. Dessutom är barn inte nödvändigtvis det enda en familj bidrar med till påfyllningen av samhällets arbetskraft. Andra familjemedlemmar kan vid vissa tidpunkter medverka i arbetsstyrkan, som till exempel vid skördetid eller under ekonomiska kriser. Slutligen, familjer är inte den enda källan till en sån påfyllning; andra möjligheter inkluderar, som tidigare nämnts, invandring och förslavning av andra befolkningar. Dessa faktum visar att identifierandet av familjen som den enda platsen för underhållet av arbetskraften är en överdrift av dess roll på nivån av direkt produktion. På samma gång är det en fetischisering av familjen på nivån av fullständig social reproduktion, genom att det innebär att generationsskiftet ses som den enda källan till förnyelse av samhällets arbetsstyrka.

Hur som helst, vid det här skedet i diskussion är det för tidigt teoretiskt att introducera en specifik social plats, så som familjen, för reproduktionen av arbetskraften. Ytterligare två iakttagelser bör dock göras rörande de biologiska skillnaderna mellan kvinnor och män beträffande bärandet av barn. För det första, biologiska skillnader utgör den materiella förutsättningen för konstruktionen av social könsskillnader, såväl som en direkt materiell faktor till de olika ställningarna kvinnor och män får i ett samhälle. För det andra, könsskillnader kan inte diskuteras oberoende av de bestämda samhällssystem de existerar i, och inget mer kan sägas, för närvarande, om dess betydelse för reproduktionen av arbetskraften. Koncepten som gäller för arbetskraftsproduktionsprocessen har så här långt i texten utvecklats utan hänsyn till ett specifikt produktionsförhållande. Därför har diskussionen nödvändigtvis varit på en extrem nivå av abstraktion – eller, som Marx uttrycker det, när han talade om arbetsprocessen, ”oberoende av den särskilda form den antar under

givna samhällsförhållanden”.⁶ Låt oss nu röra oss, till en diskussion om reproduktionen av arbetskraften i klassamhällen.

Utsugningen av merarbete, eller exploatering, utgör grunden för klassförhållanden. I ett klassamhälle suger den härskande klassen ut merarbete producerat av en exploaterad klass av direkta producenter. Marx summerar klassamhällets väsen i ett viktigt stycke:

”Den specifika ekonomiska form, i vilken de direkta producenternas merarbete pumpas ut, bestämmer hur den relation mellan herre och dräng är som växer fram direkt ur själva produktionen och i sin tur återverkar bestämmande på denna. Men hela utformningen av den ekonomiska samfällighet som växer fram ur själva produktionsförhållandena grundar sig på denna relation och därmed är också dess specifika politiska gestalt given. Det är alltid det direkta förhållandet mellan produktionsbetingelsernas ägare och de verkliga producenterna - ett förhållande vars tillfälliga form alltid på ett naturligt sätt motsvaras av arbetsmetoderna och därmed den samhälleliga produktiviteten på ett visst utvecklingsstadium - som avslöjar den innersta hemligheten, den förborgade grundvalen för hela samhällsbyggnaden och därmed också den motsvarande politiska formen för förhållandet mellan härskare och behärskade, kort sagt, den vid varje tillfälle existerande specifika statsformen.”⁷

I ett klassamhälle får arbetskraften en klass-specifik betydelse. Arbetskraft refererar till förmågan hos medlemmar i klassen av direkta producenter att utföra merarbete som utsugs av den härskande klassen. Med andra ord, bärarna av arbetskraften utgör den exploaterade klassen. I ett klassamhälle innebär reproduktionen av arbetskraften, strikt definierat, omsorgen och förnyelsen av den arbetskraftsbärande klassen som är utsatt för exploatering. Det måste i ett klassamhälle också utvecklas processer för omsorg och ersättning av den härskande klassen, men det kan inte räknas som reproduktion av arbetskraften i samhället. Per definition är arbetskraft i ett klassamhälle något som endast de i den direkt producerande klassen bär.

Marx skiljer mellan merarbetet utfört av de direkta producenterna i ett klassamhälle och deras nödvändiga arbete, han definierar de båda i termer av tiden en direkt producent arbetar under en arbetsdag. Det

6. Ibid.

7. Marx, *Kapitalet band 3*. Svensk översättning: Ruth Bohman.

nödvändiga arbetet är den delen av dagens arbete som räcker för hans egen reproduktion. Resterande delen av dagens arbete är merarbete, utsuget av den exploaterande klassen.⁸ I verkligheten kan en del av den direkta producentens arbete också tillägnas åt att säkra reproduktionen av andra medlemmar i den exploaterade klassen. När till exempel barn, äldre, eller en hustru inte själva arbetar i mervärdesproduktion som direkta producenter måste en viss tid av arbetstiden läggas på omsorg av dessa. Marx var aldrig tydlig med vad som räknades till termerna individuell konsumtion och nödvändigt arbete. Som nämnts ovan är termen individuell konsumtion här begränsad till den direkta producentens omedelbara omsorg. Nödvändigt arbete används dock för att räkna in allt arbete utfört i syfte av omsorg och förnyelse både av de direkta producenterna och medlemmar i den förtryckta klassen som för nuvarande inte arbetar som direkta producenter.

Det nödvändiga arbetet inkluderar vanligtvis ett flertal processer. Först förser den de direkta producenterna en mängd levebröd för individuell konsumtion. I det feudala samhället till exempel kan de direkta producenterna kan behålla en del av den totala produktionsmängden. I ett kapitalistiskt samhälle tillåter lönen köp av varor på marknaden. I de flesta fall räcker inte de råmaterial de där införskaffat till arbetarens uppehälle. En viss mängd extra arbete måste göras så att nödvändigheterna kan konsumeras i lämplig form: ved måste huggas, måltider tillagas, trädgårdslandet skötas, kläder repareras, och så vidare. Utöver dessa arbetsprocesser som underlättar den individuella konsumtionen för direkta producenter, kan också två andra sorters arbetsprocesser identifieras. En del av de nödvändiga arbetet går till omsorg och uppehälle åt medlemmar av den utsugna klassen som för nuvarande inte arbetar som direkta producenter – äldre, sjuka, hemmafruar. Och en viktig serie arbetsprocesser är nödvändiga för att generationsskiftet av arbetskraften ska kunna ske – det vill säga födandet och uppfostrandet av barn till den utsugna klassen. Som det avhandlats ovan har dessa olika aspekter av nödvändigt arbete en viss självständighet i ett teoretiskt perspektiv. Tillsammans representerar de en nödvändig förutsättning för reproduktionen av arbetskraften och därmed också den generella sociala reproduktionen. Det bör uppmärksammas att termen nödvändigt arbete

8. Marx - *Kapitalet Band 1*. Arbetarbildnings bearbetning av översättning.

endast avser uppgifter förknippade med reproduktionen av arbetskraften i den utsugna klassen. Individer i den härskande klassen behöver också omsorg och ersätter vanligtvis sig själva genom generationsskifte. Men dessa aktiviteter räknas inte till det nödvändiga arbetet i Marx mening, då de inte avser förnyelse av exploaterbar arbetskraft.

I ett givet klassamhälle är omständigheterna och utkomsten av processerna som reproducerar arbetskraften väsentligen obestämda eller oförutsägbara. Att hävda annat vore att falla in i det funktionalistiska argumentet att ett specifikt systems behov av arbetskraft oundvikligen löses av hur det systemet fungerar. De sociala relationer via vilka det nödvändiga arbetet är utfört kan därav inte antas oberoende av specificerade historiska omständigheter. Mer specifikt, familjen, hur definierad den än må vara, är inte en tidlös universalitet i mänskliga samhällen. Precis som med alla sociala strukturer är formen de släktbaserade förhållandena tar alltid beroende av den samhällsutvecklingen, och är potentiellt en arena för kamp. Även om vi analyserar dem särskilda från varandra, kan det nödvändiga arbetet och merarbetet när de upplevs i verkligheten och i arbetsprocessen förlora sina säregenheter och åtskildhet. Flera exempel visar på mängden av sätt detta kan ske. I ett feodalt samhälle där den livegna betalar hyra i natura, och ger herren en del av produktionsresultatet, slås nödvändigtvis arbete och merarbete ihop i arbetsprocessen. I fallet hyra i form av arbete däremot, när den livegna arbetar på herrns jordbruksfält skilt från dennes egna fält, finns en tydlig rumslig och tidsmässigt skillnad mellan merarbete och nödvändigt arbete. I det kapitalistiska samhället [...] sker en avgränsning mellan två delar av det nödvändiga arbetet, en del utförs i samband med merarbetet, och den andra tar plats utanför den sfär där utsugningen av merarbetet sker.

Till sist, fundera över det hypotetiska exemplet av ett slavsamhälle som importerar arbetare från utanför dess gränser, tvingar dem att jobba med en bokstavlig mordande fart. Under sådana förhållanden blir generationsskiften nästan helt omöjliga, och mängden nödvändigt arbete skulle kunna reduceras till nästan noll.

Av de tre aspekterna av nödvändigt arbete – omsorg av direkta producenter, omsorg av icke-arbetande medlemmar av den förtryckta klassen, och generationsskiftesprocessen kräver endast den sista, ofrånkomligen, att det finns en könsmässig arbetsfördelning av åtminstone minimal sort. Om barn ska födas, så kommer det vara kvinnor som kommer bära

och föda dem. Kvinnor som tillhör den förtryckta klassen har därav en speciell roll med avseende på arbetskraftens generationsskiften. Fastän de även kan vara direkta producenter, är det deras särskilda roll i reproduktionen av arbetskraften som ligger till grund för deras förtryck i klassamhället. Denna särskilda roll kan förklaras i teoretiska termer. Följande stycken, som utvecklar det resonemang Paddy Quick var först med att göra, presenterar ett sådant teoretiskt ramverk som en grund för analysen av kvinnoförtrycket.

Argumentet bygger på relationen mellan barnfödande och utsugningen av merarbete i klassamhället. Barnafödandet hotar att förminska en kvinna ur den exploaterade klassens bidrag som en direkt producent och som deltagare i det nödvändiga arbetet. Graviditet och amning innebär, som minst, ett flertal månader av något reducerad arbetsförmåga. Även när en kvinna fortsätter att delta i mervärdesproduktionen störs ändå utsugningen av merarbete i någon mån av barnafödandet. Utöver det krävs hennes arbete vanligtvis också för omsorgen av arbetskraften. Även på detta område sänker graviditet och amning en kvinnas förmåga. Från den härskande klassens kortsiktiga perspektiv innebär barnafödande då, potentiellt en kostsam minskning i moderns arbetsförmåga, medans det på samma gång kräver att hon tas hand om under den period hennes bidrag minskar. En del av de nödvändiga arbetet som tar hand om henne under den tiden skulle i andra fall kunna ha varit en del av merarbetet utsuget av den härskande klassen. Det vill säga, det nödvändiga arbetet måste öka i viss mån för att täcka omsorgen av kvinnan under den barnafödande perioden, vilket innebär en motsvarande minskning i merarbetet. På samma gång är barnafödande till nytta för den härskande klassen, det måste ske om arbetsstyrkan ska förnyas genom generationsskiften. Från den härskande klassens perspektiv finns det därav en potentiell motsättning, motsättningen mellan dess omedelbara behov att suga ut merarbete och dess långsiktiga behov att ha en klass som utför det.

Argumentet som sammanfattats i föregående stycke analyserar den potentiella innebörden av ett empiriskt fenomen – kvinnors förmåga att föda barn – i förhållande till merarbetets utsugningsprocess. Det måste strykas under att, diskussionen är på den teoretiska nivån, och den avslöjar en motsättning. För att lösa motsättningen i reella samhället föredrar den härskande klassen strategier som minimerar det nödvändiga arbetet

på lång sikt medan den samtidigt säkerställer reproduktionen av arbetskraften. I vilken utsträckning den faktiskt lyckas genomföra sådana strategier är, såklart, en fråga om klasskamp.

Som ett element i det historiska lösandet av motsättningen, brukar de faktiska åtgärderna för reproduktion av arbetskraften utnyttja relationerna mellan kvinnor och män baserade på sexualitet och släktskap. Historiskt sätt har andra vuxna, vanligtvis den biologiska fadern och hans släktskap, eller manliga släktingar till den barnafödande kvinnan självt, haft ansvaret för att se till att kvinnan tas hand om under perioden av nedsänkt förmåga förenat med barnafödande. Män i den förtryckta klassen har därmed fått en särskild historisk roll i avseende på generationsskiftet av arbetskraften: att säkra uppehållet åt den barnafödande kvinnan.

I teorin är då kvinnor och mäns olika roller i reproduktionen av arbetskraften av begränsad tid, de blir relevanta endast under de månader kvinnan faktiskt bär och föder barn. I verkligheten får dessa roller speciella historiska former i de olika sociala strukturerna kända som familjer. Från en teoretisk ståndpunkt, kan familjer i den förtryckta klassen förstås som släktbaserade samhällsliga enheter i vilka män har större ansvar för införskaffandet av uppehälle till en barnafödande kvinna under den period hennes (bidrag till) arbete är minskat. Som institutionaliserade strukturer i det faktiska klassamhället blir familjerna i den förtryckta klassen vanligtvis viktiga samhällsliga arenor för omsorgen så väl som generationsskiftesaspekten av de nödvändiga arbetet. Här är då en källa till den historiska arbetsfördelningen mellan kvinnor och män, som ger dem olika roller med hänsyn till nödvändigt arbete och merarbete. Generellt har kvinnor större ansvar för de ständiga uppgifterna förknippade med nödvändigt arbete, och speciellt i arbetet rörande barn. På motsvarande sätt har män ofta större ansvar för att anskaffa de materiella uppehållet ett ansvar som vanligtvis innebär att de är oproportionerligt överrepresenterade i utförandet av merarbete.

Fastän kvinnor historiskt har haft större ansvar för det ständigt nödvändiga arbetet i klassamhället är det inte riktigt korrekt att påstå att det existerar någon universell hushålls-sfär separerat från den offentliga produktionen. I klassamhällen baserade på jordbruk – feodalism, till exempel – förenas ofta processerna för nödvändigt arbete med de för merarbete. Det är utvecklingen av kapitalismen [...] som skapar en skarp

avgränsning mellan den arena i vilken merarbete utförs och den sfär som då korrekt kan kallas hushållet. I den utsträckningen som teoretiker har hävdad universaliteten av någon oföränderlig hushålls-sfär, har det i verkligheten endast, på icke-kapitalistiska klassamhällen, projicerat en distinktion som är produkten av kapitalistiska produktionsförhållanden. De exakta former vilka genom männen erhåller mer uppehälle än vad som behövs för deras individuella konsumtion varierar från samhälle till samhälle, men det är vanligtvis rättfärdigat med deras makt över kvinnor och förstärks av institutionaliserat kvinnoförtryck. Den härskande klassen, i syfte att få en stabil reproduktion av arbetskraften såväl som för att hålla mängden nödvändigt arbete på acceptabla nivåer, uppmuntrar männens dominans inom den utsugna klassen. Quick sammanfattar sambandet:

Varje försök av kvinnor att tillägna sig mer än vad som krävs för deras överlevnad är ett indirekt krav på en del av de mervärde som är utsuget av den härskande klassen. På grund av detta är mäns makt över kvinnor upprätthållet och även med våld bevarat av den härskande klassen. Men samtidigt möts också varje försök av män att undgå sina ”ansvar” att stödja kvinnor av motstånd, inom gränserna för ett system som förlitar sig på männens dominans. Mäns kontroll över större mängd uppehälle än de behöver för sin egen reproduktion från dag till dag är ”givet” till dem endast så att de kan bidra till reproduktionen av deras klass.⁹

Sådana strategier är till för att tjäna den härskande klassen, oavsett vilka direkta fördelar männens dominans ger män.

Det är mäns anförskaffning av medel för uppehälle till kvinnan under barnafödandet, och inte den könade arbetsdelningen i sig, som utgör den materiella basen för kvinnors underkastelse i klassamhället. Faktumet att kvinnor och män är involverade i reproduktionen av arbetskraften i olika utsträckning och på olika sätt under graviditet och amning, och ofta längre, utgör i sig inte nödvändigtvis en källa till förtryck. Arbetsdelning har existerat i alla samhällen. Även i det mest egalitära jägar- och samlarsamhälle utförs dagligen en mängd olika uppgifter, vilket

9. Quick, Paddy, “The class nature of women’s oppression.” 1977. s. 47. Arbetarbildnings översättning

kräver en arbetsdelning. Skillnader människor emellan som uppkommer av den biologiska och sociala utvecklingen kännetecknar också varje samhälle. Vissa individer kan vara mentalt eller fysiskt handikappade. Vissa kan vara heterosexuella, andra homosexuella. Vissa gifter sig, andra inte. Och såklart: vissa är män, andra kvinnor, med förmågan att föda barn. Den samhällsliga betydelsen av arbetsdelningen och individuella skillnader är konstruerad i kontexten av det faktiska samhället i vilket det existerar. I klassamhället skapar barnafödande en motsättning för den härskande klassens behov att utsuga merarbete. Förtrycket av kvinnor i den utsugna klassen utvecklas i klasskampens process i relation till lösningen av dessa motsättningar.

Kvinnor i den härskande klassen kan också underkastas männen i deras klass. Där sådan underkastelse finns beror den i slutändan, på deras speciella roll med hänseende till generationsskiftet av individuella medlemmar av den härskande klassen. Så som den socialistiska traditionen har argumenterat, handlar frågan här om egendom. Om egendomen ägs av män och ska ärvas av barn, är kvinnoförtryck ett behändigt sätt att garantera faderskapet över barnen. I ett visst bestämt samhälle kan delade erfarenheter av och kulturella reaktioner på kvinnoförtrycket skapa en viss grad av solidaritet bland kvinnor över klassgränserna. Fastän denna solidaritet har en grund i verkligheten, och kan ha stor politisk betydelse, är kvinnors situation i den härskande och den utsugna klassen fundamentalt skilda från ett teoretiskt perspektiv. Endast kvinnor i den förtryckta klassen deltar i omsorgen och förnyelsen av den oersättliga kraften som håller igång klassamhället – exploaterbar arbetskraft.

Det måste understrykas att kvinnoförtryckets existens i klassamhället är ett historiskt fenomen. Det kan analyseras, så som här, med hjälp av ett teoretiskt ramverk, men det kan (i sig självt) ej härledas teoretiskt. Frågeställningar runt kvinnoförtryckets karaktär har ofta lett till ett oproduktivt letande efter en slutgiltig teoretisk orsak eller ursprung till kvinnoförtrycket. Det existerar självklart ursprung, men dessa är historiska, inte teoretiska.

Så här långt kan resonemanget sammanfattas som följer. Människor har förmågan att producera mer bruksvärde än de behöver för sin omedelbara överlevnad. I ett klassamhälle är denna möjlighet organiserad till fördel för en härskande klass. Arbetare lever dock inte för evigt; de lider, de "slits ner och dör, [och] måste kontinuerligt ersättas av, åtminstone, en lika stor mängd ny arbetskraft". Där denna ersättning sker genom

generationsskiftet kommer faktumet att människor faller in i två biologiskt skilda grupper, kvinnor och män, in i bilden. Kvinnors något nedsatta förmåga att arbeta under barnafödande-perioden skapar potentiellt en motsättning för den härskande klassen. Från klasskampen över lösningen av denna motsättning har en stor mängd olika former av reproduktion av arbetskraften utvecklas under historien. I princip alla fall har det medfört att män fått större ansvar för införskaffandet av det materiella uppehållet, att kvinnor får större ansvar för de kontinuerliga uppgifter som utgör det nödvändiga arbetet, samt institutionaliserade former av mäns herravälde över kvinnor. Fastän undantag finns, och dessa visserligen kan erbjuda viktiga insikter i frågan om reproduktionen av arbetskraften i klassamhället, förblir det historiska arvet ett arv som, på gott och ont, har karakteriserats som patriarkalisk. I detta avseende är Joan Kelly korrekt när hon pekar ut att "patriarkatet [...] är hemmastatt i hemmet. Den privata familjen är dess rätta domän."¹⁰

I de flesta klassamhällen deltar kvinnor från den förtryckta klassen i mervärdesproduktionen i viss mån, så väl som i det nödvändiga arbetet.¹¹ Deras specifika ansvarsområden och underkastelse med hänseende till uppgifterna i det nödvändiga arbetet kan föra med sig konsekvenser för arbetet dem gör i mervärdesproduktionen. Till exempel gör det individuella ansvaret för barnomsorg i det kapitalistiska samhället kvinnor extra utsatta för de förtryckande förhållandena i hemarbetet. Och omvänt kan deltagande i merarbete påverka formen för kvinnors nödvändiga arbete. På de amerikanska plantagen, till exempel, arbetade de flesta slavkvinnor på sina slavägares fält, medan uppgifterna matlagning och barnomsorg utfördes kollektivt av äldre kvinnor och väldigt unga barn. Vid en viss tidpunkt i utvecklingen av ett bestämt klassamhälle formas förtrycket av kvinnor i den utsugna klassen inte bara genom kvinnors relation till processen av omsorg och förnyelse av arbetskraft, utan även av utsträckningen och karaktären av deras deltagande i merarbetet.

Hur reproduktionen av arbetskraften i ett specifikt klassamhälle faktiskt fungerar är en fråga om historisk undersökning – och i nuet, också en fråga om politiskt ingripande. Från det teoretiska ramverket som just

10. Marx, *Kapitalet Band 1*. Arbetarbildnings bearbetning av översättning; Kelly-Gadol, Joan, *Did women have a Renaissance?*, Boston: Houghton Mifflin, 1977. Arbetarbildnings översättning

11. Marx, *Kapitalet Band 1*. Arbetarbildnings bearbetning av översättning.

presenterats kan dock vissa tendenser urskiljas. I situationer där generationsskiftet av arbetskraften är minimerat, kan den könade arbetsdelningen och familje-institutionerna vara relativt svaga. Om en härskande klass förlitar sig på migrantarbetare från utanför samhällets gränser till exempel, kan den husera dessa arbetare i baracker, sätta kvinnor och män i liknande arbete, uppmuntra preventivmedel eller sterilisering, och ignorera konsekvenserna av hårt arbete på kvinnor under de sista månaderna av graviditet. Vanligtvis står generationsskiftet för den största delen av samhällets behov av reproduktion av arbetskraft. En allvarlig arbetskraftsbrist skapad av krig, svält eller naturkatastrofer skulle här tendera att förstärka det motsägelsefulla kraven på kvinnliga arbetare. Beroende på den historiska situationen kan, antingen familjens roll som platsen för generationsskiftet, eller vikten av kvinnors deltagande i merarbete, eller både och, framhävas. Under en period då den härskande klassens behov att maximera merarbetet övervinner långsiktiga överväganden, kan alla individer i den utsugna klassen mobiliseras till mervärdesproduktionen, och skapa allvarliga rubbningar i dess familjelivs institutioner och manliga herravälde. Så var fallet i det industrialiserande England under 1800-talet, och så, skulle det kunna hävdas, är fallet återigen i det avancerad kapitalistiska staterna i dag.

Dessa tendenser kommer inte fortgå utan motstånd. Migrantarbetare kan kämpa mot isolering från deras släkt. Inhemskt födda arbetare kan motsätta sig användningen av utländsk arbetskraft. Kvinnor kan vägra stanna hemma för att bära och uppfostra barn. Män kan göra motstånd mot kvinnors deltagande i arbetskraften. Arbetare kan stödja lagstiftning som förbjuder barnarbete. Kvinnor och män kan organisera sig för att försvara de existerande formerna av familjelivets institutioner. Kortfattat, processerna som utgör reproduktionen av arbetskraften i klass samhället utgör vanligen en viktig kampterräng.

Bortom hushållsarbete

Föregående kapitel etablerade några grundläggande koncept angående reproduktionen av arbetskraft, och använde dem för att adressera frågan om kvinnoförtrycket i klassamhällen. Vi kan nu vända oss till frågan om kvinnans förtryck i kontexten av kapitalistisk samhällelig reproduktion. I kapitalistiska samhällen sker exploatering genom utsugande av mervärde, och arbete som genererar mervärde uppträder i form av

lönearbete. Lönearbete tar den särskilda formen av en vara, som köpes och säljs på marknaden. Denna vara besitter, som Marx upptäckte, den synnerligen användbara egenskapen att vara en källa till värde. Trots att den utbytes på en marknad är den inte som någon annan vara eftersom den inte produceras kapitalistiskt. Istället äger en process rum, där reproduktionen av bärarna av exploaterbar arbetskraft ideligen gör att arbetskraften existerar som en vara. Denna process är en förutsättning för kapitalets existens. Marx säger att arbetaren ”producerar ständigt materiell, objektiv rikedom, men i form av kapital, i form av en främmande kraft som dominerar och suger ut honom; och kapitalisten som en ständig producent av arbetskraft, men i form av en subjektiv källa till rikedom, separerad från objekten av vilka den själv kan bli förverkligad; kort sagt producerar kapitalisten arbetaren, men som en lönearbetare. Denna ständigt pågående reproduktion, detta förevigande av arbetaren är the sine qua non av kapitalistisk produktion.”¹² Sådana förklaringar är sanna i en vidare bemärkelse, men de skiner lite ljus på det teoretiska tillståndet för reproduktionen av arbetskraft i ett kapitalistiskt samhälle, och ännu mindre på hur den sker i praktiken.

Kapitalistisk reproduktion kräver att arbetskraft är tillgänglig att köpa som en vara i tillräckliga kvantiteter och kvalitéer, och till ett passande pris. Oavsett hur ofullständigt dessa behov uppfylls formar de processen som upprätthåller de nuvarande bärarna av arbetskraft, samtidigt som arbetsstyrkan som en helhet blir konstant återuppbyggd för att överensstämma med framtida behov. Hur säljarna av arbetskraft lever sina liv är i princip den kapitalistiska klassen egalit. Däremot har det en central betydelse för bärarna av arbetskraft. I det sammanhanget är de omständigheter under vilka reproduktionen av arbetskraft äger rum, vilka innefattar bestämningen av dess pris, alltid ett resultat av klasskamp.

Flera egenskaper sammankopplade med reproduktionen av arbetskraften och kvinnoförtrycket i kapitalistiska samhällen härrör från själva kapitalismens ackumulationslogik. Kanske är den mest betydande konsekvensen av detta den speciella formen nödvändigt arbete tar. Nödvändigt arbete delas upp i två komponenter. En, vilken vi kan kalla den samhällelige komponenten av nödvändigt arbete, är oupplösligt bunden till mervärdesarbete i den kapitalistiska produktionsprocessen. Som

12. Ibid.

Marx visade innehåller arbetsdagen i en kapitalistisk arbetsprocess en viss mängd tid under vilken arbetaren producerar värde motsvarande värdet på de varor som är nödvändiga för att reproducera hans eller hennes arbetskraft. Det kallar Marx för nödvändigt arbete, för vilken han eller hon blir betalad. Resten av arbetsdagen producerar arbetaren mervärde åt kapitalisten, värde för vilket han eller hon inte blir betald. Från arbetarens synvinkel finns emellertid ingen distinktion mellan tid ägnad åt nödvändigt arbete och tid ägnad åt mervärdesarbete, och lönen tycks täcka bägge. Som Marx uttrycker det ”löneformen utplånar på så vis varje spår av delningen av arbetsdagen i nödvändigt arbete och mervärdesarbete, till betalt och obetalt arbete. Allt arbete ger intryck av att vara betalt arbete.”¹³

Marx identifierade inte den andra komponenten av nödvändigt arbete i kapitalistiska samhällen, en del vi kan kalla den hushållsliga komponenten av det nödvändiga arbetet - eller, hushållsarbete. Hushållsarbete är den delen av nödvändigt arbete som utförs utanför den kapitalistiska produktionsfären. För att reproduktionen av arbetskraft ska äga rum krävs både den hushållsliga och den samhällsliga komponenten av nödvändigt arbete. Det vill säga, lön må möjliggöra för en arbetare att köpa varor, men ytterligare arbete - hushållsarbete - måste generellt utföras innan dessa kan konsumeras. Utöver det genomförs många av de arbetsprocesser som associeras med generationsutbyte av arbetskraft som en del av hushållsarbete. I kapitalistiska samhällen har förhållandet mellan mervärdesarbete och nödvändigt arbete två aspekter. Å ena sidan är avgränsningen mellan mervärdesarbete och nödvändigt arbete skymd genom att löner betalas i den kapitalistiska arbetsprocessen. Å andra sidan blir den hushållsliga komponenten av nödvändigt arbete skild från lönearbete, arenan där mervärdesarbete utförs.

När ackumulation fortskrider skärps motsättningen mellan lönearbete och hushållsarbete. Kapitalismens strävan att öka mervärdet genom att stegra produktiviteten, främst genom industrialisering, tvingar fram en tydlig rumslig, tidsmässig och institutionell separation mellan hushållsarbete och den kapitalistiska arbetsprocessen. Kapitalister måste organisera produktionen så att mer och mer av den står under deras direkta kontroll i verkstäder och fabriker, där lönearbete utförs en bestämd

13. Ibid.

mängd tid. Lönearbete den egenskapen att det är helt skilt från arbetarens liv utanför arbetet, inklusive hans eller hennes delaktighet i den hushållsliga komponenten av nödvändigt arbete. Lönen tjänar samtidigt till både dagligt underhåll och generationsutbytesprocesser, med stöd av eller ibland helt ersatt av statliga bidrag. Det vill säga, den samhällsliga komponenten av arbetarens nödvändiga arbete underlättar indirekt reproduktionen av arbetskraft, genom att bidra med pengar vilka sedan måste bytas för att införskaffa varor. Dessa två egenskaper - åtskiljandet av lönearbete från hushållsarbete och betalningen av löner - materialiserar sig i utvecklingen av specialiserade platser och samhällsliga enheter för utförande av hushållsarbete. Arbetarklassfamiljer bosatta i privata hushåll representerar den dominerande formen i de flesta kapitalistiska samhällen, men hushållsarbete utförs också i arbetsläger och baracker, på barnhem, sjukhus, fängelser och andra liknande institutioner.

Kvinnor bär en oproportionerligt stor del av bördan av hushållsarbete i kapitalistiska samhällen, medan ansvaret att anskaffa varor, vilket görs möjligt genom delaktighet i lönearbete, i oproportionerligt stor utsträckning tenderar att tillfalla män. Detta särskiljande av mäns och kvinnors positioner med hänsyn till mervärdesarbete och de två komponenterna av nödvändigt arbete, vilken vanligtvis ackompanjeras med manlig dominans, är ett historiskt arv som härstammar från förtryckande arbetsdelning i tidigare klass samhällen. Den är därefter förstärkt av den särskilda delningen mellan hushållsarbete och lönearbete som den kapitalistiska produktionsmodellen genererar. Hushållsarbete äger i ökad utsträckning rum i specialiserade samhällsliga enheter, vilkas isolering i tid och rum från lönearbete ytterligare förstärks av manlig dominans. Dessa omständigheter präglar hushållsarbetet med dess särskilda karaktär.

Empiriskt har hushållsarbetets särskilda natur i industrikapitalistiska samhällen, både hos män och kvinnor, gett upphov till en stark känsla av skillnad mellan den privata och den offentliga sfären. Den i hög grad institutionaliserade avgränsningen mellan hushållsarbete och lönearbete i en kontext av manligt herravälde utgör grunden för en rad starka ideologiska strukturer, vilka utvecklar ett kraftfullt självständigt liv. Isolering av hushållsarbetsenheter tycks även vara en naturlig separering mellan kvinnor och män. Bundenhet till en värld avskild från den kapitalistiska produktionen tycks vara kvinnans naturliga habitat. En serie sammanfallande motsatser förkroppsligar den till synes universella delningen av

livet i två erfarenhetsfärer: privat och offentlig, hushållelig och samhäll-elig, kvinnlig och manlig. Rotad i det kapitalistiska produktionssättets ekonomiska funktion, och förstärkt av en system av manligt herravälde, har denna ideologi av separata sfärer en kraft som är extremt svår att överskrida. Där vissa grupper av manliga arbetare kräver löner tillräckligt höga för att försörja ett privat hushåll skött av en icke-arbetande fru tar ideologin en särskilt envis institutionaliserad form.

Jakten efter fortsatt ackumulation orsakar ständig förändring i kapitalistiska samhällen, inklusive förändringar av kvantiteten och karaktären av den hushålleliga komponenten av nödvändigt arbete. Som Marx visade, bygger kapitalistisk ackumulation på ökning av mervärdesarbete, utgående i form av absolut och relativt mervärde. Han diskuterade dessa två former av ökat mervärde utifrån ett specifikt samhälle med tiotimmars arbetsdag inom kapitalistisk produktion, delad i fem timmar vardera av nödvändigt arbete och fem timmar mervärdesarbete. Om arbetstiden förlängs till, säg, tolv timmar, suger kapitalisterna ut två timmar mer av absolut mervärde för varje arbetare. Om mängden nödvändigt arbete minskar till säg, fyra timmar, suger de ut en timmes värde av relativt mervärde per arbetare. Även om bägge processer bidrar till kapitalistisk ackumulation, spelar det relativa mervärdet vanligtvis en större roll, eftersom en individs fastställda arbetsdag bara kan förlängas till en viss gräns. Marx analyserade två viktiga sätt att producera mer relativt mervärde tillgängligt för kapitalisten: introduktionen av maskiner, tekniska förbättringar och liknande, och minskningen av kostnaden för existensmedel. Tillsammans, konstaterade han, förstärker de kapitalismens genomsyrande av samtliga delar av det sociala livet.

Kapitalets behov av att öka mervärdet innebär en motsättning mellan hushållsarbete och lönearbete. Som en komponent av nödvändigt arbete, tar hushållsarbete potentiellt bort det engagemang i mervärdesarbete arbetare kan uppbåda genom att delta i lönearbete. Objektivt sett, konkurrerar det då med kapitalets behov av ackumulation. Om en påtar i sin egen täppa, hugger sin egen ved, lagar sin egen mat, och går tio kilometer till jobbet, blir mängden tid och energi tillgänglig för lönearbete mindre än om en köper mat i en livsmedelsbutik, bor i en lägenhet med centralvärme, äter på restaurang och åker kollektivtrafik till jobbet. På liknande vis, försörjer man en annan person, exempelvis en fru, i syfte att hon skall kunna ta hand om hushållssysslor, blir hon mindre tillgänglig

att delta i lönearbete, samtidigt som ens egen lön måste täcka hennes uppehälle. I den mån det nödvändiga arbetet i ett kapitalistiskt samhälle äger rum i privata hushåll, resulterar pressen från kapitalistisk ackumulation i en tendens att minska mängden nödvändigt arbete i varje enskilt hushåll. Det vill säga, att den hushålleliga komponenten av nödvändigt arbete reduceras kraftigt. Samtidigt kan fler medlemmar i hushållet bli en del av arbetskraftsstyrkan, vilket ökar den totala mängden lönearbete utförd av hushållet, ett fenomen besläktat med intensifieringen av en enda arbetares arbete. Kort sagt, reduktion av hushållsarbete skapar potentiellt en ökning av både relativt och absolut mervärde.

Ett effektivt sätt att reducera hushållsarbete är att göra uppgifterna samhällseliga. Tvättomater, butiker som säljer färdigsydda plagg, och snabbmatskedjor, till exempel, förflyttar hushållsarbetet till den vinstdrivande sektorn, där de också förser kapitalistiska entreprenörer med nya möjligheter. Allmän utbildning och sjukvård gör delar av hushållsarbetet till statens ansvar, och fördelar samtidigt kostnaderna för arbetskraftens reproduktion genom bidrag och skatter. Ett samhälles totala mängd hushållsarbete kan även minskas genom att anställa institutionaliserade delar av befolkningen (fängelsearbete, arméarbete), och genom att importera utländsk arbetskraft. Över tid påverkar tendensen att reducera hushållsarbete de enheter i vilken hushållsarbetet utförs på flera vis, varav många har blivit dokumenterade av forskare i termer av förändring i familjen och i relationen mellan arbete och familj. Hur denna tendens påverkar platser för reproduktion av arbetskraft som inte är baserad på släktskap (fängelser, studenthem, arbetsläger för migrerade) är mindre studerat.

Den hushålleliga komponenten av nödvändigt arbete kan inte bli helt samhällselig i kapitalistiska samhällen. Det huvudsakliga hindret är ekonomiskt, då kostnaderna är extremt höga när det gäller områden såsom barnomsorg och hushållsskötsel. Kedjor som gör vinst på förskoleverksamhet har till exempel ännu inte sett dagens ljus, och priserna hos städfirmor har inte kunnat minska till en nivå som gör dem tillgängliga för arbetarklassen. Politiska och ideologiska barriärer mot förstatligandet av hushållsarbete spelar också en roll. Förstatligandet av arbete som vanligtvis utförts i hemmet kan upplevas som en attack mot arbetarklassens etablerade livsstil, likt när introduktionen av allmän utbildning mötte motstånd från militanta aktivister från arbetarklassen som fruktade ka-

pitalistisk indoktrinering. Den nyligen inträffade expansionen av äldreboenden har ibland mött motstånd som en del av en generell nedgång av så kallade traditionella familjevärden. Emellertid har arbetarklassfamiljer i kapitalistiska samhällen generellt välkomnat framsteg i socialiseringen av hushållsarbete. Genom den lägger de märke det arbete de sparar, så väl som den potentiella kvalitativa förbättringen av det sociala livet. En annan typ av politisk barriär mot församhälleligande av hushållsarbete finns i fallet med arbetskraftsinvandrare bosatta i sovsalar eller arbetsläger. Sådana arrangemang minskar hushållsarbete och gör kostnaden för förnyandet av arbetskraften lägre, men, som nyligen inträffade händelser i Sydafrika visar, representerar de också en politiskt hot mot den härskande klassen genom att underlätta organisering. En avgörande barriär mot samhälliggörandet av hushållsarbete är grundad i biologin. Medan hushållsarbete kan tänkas reduceras till ett minimum genom församhälleligande av merparten av dess uppgifter, kommer den grundläggande fysiologiska processen att vara gravid fortsätta vara ett område enbart för kvinnor.

Tendensen att minska mängden hushållsarbete i kapitalistiska samhällen kvarstår, givetvis, inte som något mer än en generell trend. Faktiska förhållanden utvecklas beror på och utvecklas på grund av samhällets specifika historia och är påverkade av klasskonflikter inom det. Det är i denna kontext som fenomen såsom familjelön, kvinnors arbetskraftsdeltagande, diskriminering mot kvinnor på arbetsmarknaden, skyddande lagstiftning, och lagar som rör barnarbete måste analyseras. Den specifika mängden och typen av hushållsarbete är i stort sett ett resultat av kampen mellan stridande klasser på flera nivåer. Hushållsarbete har i själva verket en högst motsägande roll i kapitalistisk samhälllig reproduktion. Å ena sidan formar den ett essentiellt tillstånd för kapitalism. Om kapitalistisk produktion ska äga rum måste arbetskraft finnas till hand, och om arbetskraft finns tillgänglig måste hushållsarbete utföras. Å andra sidan, står hushållsarbete i vägen för kapitalistens jakt på profit, eftersom det också begränsar tillgängligheten av arbetskraft. Från kapitlets synvinkel är hushållsarbete både outhålligt och ett hinder i vägen för ackumulation. Över tid strävar den härskande klassen i det kapitalistiska samhället efter att stabilisera reproduktionen av arbetskraft till ett lågt pris med en minimal mängd hushållsarbete. Samtidigt strävar arbetarklassen, antingen som en gemensam kraft eller fragmenterad i

konkurrerande delar, efter att uppnå bästa möjliga förhållanden för sin egen förnyelse, vilket kan innefatta en specifik nivå och typ av hushållsarbete.

Som råmaterial kräver hushållsarbetet en bestämd kvantitet och kvalitet av varor, köpta på en marknad med löner arbetare skaffat sig genom att sälja arbetskraft på marknaden. Hur bestäms löner?

Enligt Marx' uppfattning bestäms arbetskraftens värde av mängden socialt nödvändigt arbete som krävs för att säkerställa levebrödet för att underhålla och ersätta arbetaren. Det vill säga, arbetskraftens värde är lika stort som värdet på de varor arbetaren behöver. Marx uppmärksammar dock på, att i bestämmandet av värdet träder ett "historiskt och moraliskt element" in.¹⁴ Två andra faktorer påverkar också bestämmandet av arbetskraftens värde: för det första, kostnaden att utveckla arbetskraft med rätt färdigheter; och för det andra, "dess naturliga diversitet, skillnaden mellan kvinnors och mäns arbetskraft, och vuxna och barns", ett faktum som "har en stor inverkan på kostnaden att underhålla arbetarens familj, och värdet på en vuxen mans arbetskraft".¹⁵ Genom merparten av sin argumentation gör Marx det förenklade antagandet att effekten av dessa olika faktorer kan exkluderas.

Nyligen publicerade verk om arbetskraftens värde, i synnerhet de som utvecklats i en socialistisk feministisk kontext, har påpekat tvetydigheter i Marx' förklaring. Av särskilt intresse är diskussionen kring icke-arbetande kvinnors roll, samt andra som är beroende av att bli försörjda av arbetarens lön. Frågan om till vilken grad, om någon, hushållsarbete bidrar till arbetskraftens värde har lett till en utdragen polemik känd som debatten om hushållsarbete. Det mest tillfredsställande svaret på frågan lades först fram av Ira Gerstein och utvecklades i mer rigorös stil av Paul Smith. Bägge argumenterar för att hushållsarbete, som konkret, användbart arbete, helt enkelt överför värdet av varorna köpta med lönen tillbaka till arbetskraften. Familjelönsnormen - en lön utbetald till en enskild manlig arbetare, stor nog att täcka hela hans familjs konsumtion - är, enligt Gerstein, ett specifikt exempel på hur "historiska och moraliska elementet" påverkar bestämmandet av arbetskraftens värde.¹⁶

14. Ibid.

15. Ibid.

16. Gerstein 1978, Smith 1978

Det vill säga, lönenormen inbegriper inte bara en särskild kvantitet och kvalitet av varor, de inbegriper också en särskild kvantitet och kvalitet av hushållsarbete.

En arbetares lön överensstämmer alltså med det totala värdet på de varor som krävs för hans eller hennes uppehälle och utbyte under bestämda historiskt etablerade villkor. Dessa villkor kan, men behöver inte, inkludera icke-arbetande individer beroende av försörjning så som hustrur, barn, åldrande föräldrar, och så vidare. Förekomsten av familjelönen för vissa manliga arbetare har föranlett en diskussion gällande den korrekta tolkningen av de "historiska och moraliska element". Vissa hävdar att familjelönen representerar en högre levnadsstandard och därför är en seger för arbetarklassen i dess kamp mot kapitalet. Familjelönen har dock enbart blivit tillgänglig för vissa delar av arbetarklassen; de flesta arbetarklasshushåll i kapitalistiska samhällen kan inte överleva på en inkomst. Andra menar att familjelönen fungerar som en eftergift gjord av kapitalet till vissa delar av arbetarklassen, i utbyte mot politisk stabilitet baserad på manlig dominans. Ur den synvinkeln utgör familjelönen inte en seger, utan ett privilegium erbjudet vissa manliga arbetare. Denna strid kan inte lösas teoretiskt. Betydelsen av kravet på, och verkställandet av familjelönen, måste fastställas genom konkret analys, inte logisk deduktion. Det måste stå klart, hursomhelst, att förekomsten av en icke-arbetande fru inte sänker värdet på manlig arbetskraft, och därför inte är av ofrånkomlig fördel för kapitalistklassen. Tvärtom, att ha en fru som inte deltar i arbetskraftsstyrkan kräver att mannen lyfter en lön stor nog att täcka två vuxnas konsumtion. Den kapitalistiska klassen kommer räkna ut en sådan lönenivå väldigt noggrant, och väga ekonomisk kostnad mot politiska och ekonomiska fördelar och påtryckningar.

Socialister har ibland stått bakom familjelönen som en del av en generell strategi för att försvara arbetarklassfamiljen, det vill säga, en heterosexuell kärnfamilj med en ensam manlig försörjare. Att försvara arbetarklassens rätt till bästa möjliga villkor för sin egen förnyelse är inte på något vis förenat med en specifik fast social form. I vissa situationer kan kravet på en familjelön faktiskt förvrida den legitima kampen för bästa möjliga villkor för reproduktionen av arbetarklassen. Till exempel, där hushåll med kvinnliga överhuvuden utgör en stor del av befolkningen, kommer krav på en familjelön med allra största sannolikhet hota kvinnors position på arbetsmarknaden och fördjupa den redan exister-

ande delningen inom arbetarklassen. Kort sagt, det specifika innehållet i socialistiska krav kring området reproduktion av arbetskraft (och krav på andra områden) måste komma från en konkret analys. En förutsättning för att utveckla en sådan analys, är att socialister måste kassera rigida ideologiska föreställningar om arbetarklassfamiljen som en konstant, som den enda sociala enhet inom vilken arbetskraft underhålls och ersätts, och som alltid förtjänar att motta en familjelön.

Sett från perspektivet av den sammanlagda sociala reproduktionen, ska det kommas ihåg att reproduktionen av arbetskraft inte en fast process av förnyelse av en bestämd befolkningsenhet. Kapitalistisk reproduktion kräver endast att en mer eller mindre tillräcklig mängd arbetskraft finns tillgänglig för att sätta produktionsprocessen i rörelse. I princip kan kapitalister arbeta ihjäl den nuvarande arbetskraftsstyrkan, så länge de har ett sätt att rekrytera en ny. I praktiken använder de sig oftast av andra alternativ. Vanligtvis är ett samhälles aktiva arbetskraft uppbyggd av en blandning av etablerade och nya arbetare - där den senare inkluderar barn till de etablerade arbetarna, personer från den industriella reservarmén, och arbetskraftsinvandrare.

På denna nivå blir reproduktionen av arbetskraft en fråga om reproduktionen av arbetarklassen som helhet. Termen arbetarklass tolkas ibland som en referens enbart till lönearbetare. Använt på detta vis är det till exempel endast kvinnliga arbetare som räknas som arbetarklasskvinnor. En sån kategorisering förpassar alla som inte ingår i arbetskraftsstyrkan - barn, äldre, funktionshindrade och även icke-arbetande fruar - till ett teoretiskt limbo utanför klasstrukturen. I denna skrift kommer arbetarklassen ses som bestående utav ett samhälles tidigare, nuvarande och potentiella arbetskraftsstyrka, tillsammans med alla vars uppehälle är beroende av lönen men som inte deltar eller inte kan delta i lönearbete. Vid vilket som helst givet tillfälle består arbetarklass av den aktiva arbetskraftsstyrkan, industrins reservarmé och den delen av befolkningen som producerar relativt mervärde och inte inkorporeras i industrins reservarmé. Kapitalismens historia visar att den sista kategorin vid vissa tidpunkter innehållit väldigt få personer, bortsett från spädbarn och småbarn. Även de som från födseln varit allvarligt funktionshindrade har ibland tvingats in på arbetsmarknaden, och har därför tillhört, oavsett hur obetydligt, till industrins reservarmé.

I syfte att teoretiskt placera kvinnor i arbetarklassen har vissa ana-

lytiker räknat dem som en del av den industriella reservarmén. Kvinnor, menar de, bildar en reserv, vilken enkelt kan bli tillkallad under perioder av tillväxt och skickad tillbaka till hemmet då de inte längre behövs. Kvinnor deltar inte bara i detta kretslopp, utan de representerar även ett element med ökad betydelse i den samtida industriella reservarméns flytande, latent och stagnerade skikt. De flesta sådana diskussioner menar, slutligen, att kvinnor nyligen trädde in i den industriella reservarméns led, och lämnar frågan om deras tidigare position inom arbetarklassen obesvarad. Denna analys av kvinnors position i den industriella reservarmén är förvisso suggestiv, men en mer fullgod analys skulle erkänna att stora delar av den kvinnliga befolkningen har närvarat i den industriella reservarmén i årtionden, även om, med Engels ord, "det enbart är i tider av exceptionellt god handel som de inser (det)".¹⁷ De arbetarklasskvinnor som inte befinner sig i den industriella reservarmén är den del av befolkningen som skapar relativt mervärde.

Frågan om kvinnans relation till den industriella reservarmén är faktiskt inte en teoretisk sådan, utan ett föremål för konkret analys. Vilka grupper av kvinnor i ett givet samhälle rör sig mer aktivt mellan den industriella reservarmén och lönearbete? Hur många är de till antalet och hur intensivt deltar de i de olika sektorerna? Vilka grupper av kvinnor förblir låsta till att producera relativt mervärde utanför den industriella reservarmén, och varför? Vilka politiska och ideologiska hinder står i vägen för vissa kvinnors tillträde till lönearbete? Vilka avgörande faktorer till varje förflyttning kan observeras? I ett specifikt kapitalistiskt samhälle, till exempel, kan ogifta döttrar som bor i sina fäders hushåll arbeta tills de gifter sig. På andra ställen ser det annorlunda ut; döttrar från landsbygden kan migrera till industriområden, och bli de huvudsakliga brödvinnarna för sina familjer de lämnat bakom sig. Kvinnor i invandrarfamiljer, men inte i infödda familjer, kanske börjar lönearbeta, eller svarta mödrar med barn i skolåldern, men inte vita, likaså. Giftna kvinnor arbetar vanligtvis fram tills de föder barn, eller börjar arbeta efter att barnen börjat skolan eller flyttat hemifrån. I perioder av ökad utsugning på arbetsmarknaden kan mödrar som har barn i förskoleåldern delta i lönearbete. Som Veronica Beechey påpekar, "frågan om vilka som konstituerar de föredragna källorna i den industriella reservarmén i vilken

17. Engels, Friedrich. *Familjen, statens och privategendomens ursprung*, s. 98

som helst given historisk situation måste undersökas konkret. Det kan inte utrönas med kapitalismens logik, utan bestäms av klasskampen - av de strategier som används av enskilda kapitalister, av fackföreningars praktiker, och av de statliga policys som själva är en produkt av klasskamp".¹⁸ Beechey menar att giftna kvinnor i Storbritannien har varit en viktig del av den industriella reservarmén sedan andra världskriget. Till detta måste tilläggas att den generella trenden i de utvecklade kapitalistiska länderna är att gå mot en utjämning av antalet delaktiga i lönearbete bland olika kategorier kvinnor, i riktning mot ökad delaktighet i lönearbete för alla kvinnor. I USA, till exempel, har mängden kvinnor från olika grupper som deltar i lönearbete ökat. Lika många vita som svarta fruar är en del av arbetskraften, fler småbarnsmammor arbetar, och så vidare.

Utjämning av kvinnors deltagande i arbetskraften är en särskild manifestation av den strukturella tendensen i kapitalistiska samhällen mot fri tillgång till all arbetskraft. Likt tendensen mot minskning av hushållsarbete, förkroppsligar denna tendens kapitalismens framåtskridande jakt på ackumulation. Marx diskuterade det explicit i sin analys av konkurrens mellan enskilda kapitalister. Kapital rör sig från sektorer med relativt låg profitkvot till sektorer med hög profitkvot, och bidrar på så vis till utjämning av profitkvoten i olika produktionsgrenar och bland enskilda kapitalister. Ju rörligare kapital och arbetskraft är, desto enklare och snabbare kan konkurrensen etablera en genomsnittlig profitkvot. Kapitalistisk ackumulation kräver i princip perfekt rörlighet av arbetskraft och följaktligen, enligt Marx, "avskaffandet av alla lagar som hindrar arbetarna från att överskrida från en produktionsfär till en annan och från ett lokalt produktionscenter till ett annat; likgiltighet från arbetaren gentemot dennes arbetes natur; största möjliga minskning av kvalificerat arbete till förmån för okvalificerat arbete, i samtliga produktionsfärer; utplåningen av alla yrkesmässiga fördomar bland arbetare; och sist men inte minst, att arbetaren underkastar sig den kapitalistiska produktionsmodellen."¹⁹ Där hinder för rörlighet finns, försöker kapitalismens expansionskraft att knuffa dem åt sidan. Om vissa hinder kvarstår, kan de delvis spegla motsättningen i kapitalistklassens position;

18. Beechey 1980, s. 58.

19. Marx, Karl. *Kapitalet Band 1*. Arbetarbildnings bearbetning av översättning.

fångad i sina långsiktiga ekonomiska krav på fri rörlighet, sitt kortsiktiga behov av olika kategorier arbetare, och dess behov att bibehålla politisk och ideologisk hegemoni över en splittrad arbetarklass. I den grad kvinnor förblir segregerade inom och utanför arbetsstyrkan, spelar sådana motstridiga faktorer en viktig roll.

Som huvudansvariga för hushållsarbete bidrar kvinnor mycket till underhållet och förnyandet av den delen av befolkningen som producerar relativt mervärde, såväl som av den aktiva arbetsstyrkan. Traditionellt, som Marx observerar, ”tar delar av samhället på sig uppgiften att underhålla Herr Kapitalists faktiska arbetsverktyg - deras slitage - intakta för senare användning.”²⁰ Arbetarklassen betalar för merparten av underhållet för den delen av befolkningen som producerar mervärde, och arbetarklasskvinnor utför majoriteten av de hushållssysslor som krävs. I den mån som kvinnor börjar lönearbeta har de i lägre utsträckning möjlighet att ta hand om medlemmar i hushållet som inte deltar i arbetsstyrkan. I en särskild situation kan fördelen för kapitalet att öka kvinnligt deltagande i arbetskraften överväga den minskade tid som kvinnor tillbringar med att utföra hushållsarbete. Statligt ingripande av olika slag kan komma att bli viktigare i underhållet av den delen av befolkningen som producerar relativt mervärde. I USA idag är funktionshindrade och äldre i högre utsträckning statens direkta angelägenhet.

Fram till denna punkt har konceptet om reproduktion av arbetskraften i kapitalistiska samhällen utvecklats som ett ekonomiskt fenomen. Politiska och ideologiska problem har varit del av diskussionen huvudsakligen för att beskriva hur strukturella tendenser på det ekonomiska planet tar specifik form i faktiska samhällen. Det är, hur som helst, ett viktigt politiskt fenomen som har sin rot i det kapitalistiska produktionssättets ekonomiska verkningar. Tendensen mot jämlikhet mellan alla människor är ett fundamentalt politiskt inslag i det borgerliga samhället, och har sin grund i den ekonomiska nivån av produktion och utbyte. (Det här betyder inte att jämlikhet mellan människor, även i formella termer, är oundvikligt förbunden med kapitalistiska produktionssätt. Som det visar sig, kommer ett flertal hinder i vägen för att utveckla denna tendens. I den utsträckning tendensen mot jämlikhet mellan personer blir verklighet i ett visst samhälle beror på dess historiska utveckling, och

20. Marx, Karl. *Grundrisse*.

särskilt på styrkan hos de underordnade klassernas folkliga rörelse.)

Som Marx visade, tar idén om jämlikhet olika former i olika samhällen, och antar enbart stabil form inom det kapitalistiska produktionssättet. ”Jämlikhet och frihet förutsätter produktionsrelationer som ännu inte förverkligats under antiken och medeltiden.”²¹ Två aspekter av jämlikhet i kapitalistiska samhällen är av intresse för analysen av kvinnoförtrycket: för det första, sättet på vilket jämlikhet mellan personer är inbäddad i det kapitalistiska produktionssättets ekonomiska verkningar i sig, och för det andra, omvandlingen av detta fenomen i och med kapitalismens utveckling.

Den särskilda form jämlikhet tar inom kapitalismen framgår slutligen ur varornas särskilda karaktär. En vara är en produkt av arbete som besitter både värde och bruksvärde. I de inledande sidorna av *Kapitalets* första band, analyserar Marx varornas natur med stor omsorg, och visar att värde uppstår i en utjämningsprocess av mänskligt arbete. Utbytet av varor likställer den stora variation av nyttigt arbete som producerar dem. Genom utbytet av dessa varor ”likställs varje producents privata nyttiga arbete med alla andras.” Varor kan utbytas eftersom varje vara förkroppsligar en särskild mängd av samma sak: mänskligt arbete i abstrakta termer, det vill säga, värde. ”Likställandet av alla typer av mänskligt arbete är uttryckt objektivt genom att deras produkter alla är jämlika värden.” Förekomsten av värde kräver att skillnaden mellan olika typer av arbete förbises. ”Likställandet mellan de mest olika sorters arbeten kan endast bli utfallet av en abstraktion från deras olikheter eller att reducera dem till den minsta gemensamma nämnare de äger som förbrukning av mänsklig arbetskraft, som abstrakt mänskligt arbete.” Summerat, utjämnningen av skillnader i mänskligt arbete är en utmärkande egenskap för det kapitalistiska produktionssättet, och utgör grunden för skapandet av värde.²² Kapitalismens utbredning för dessutom med sig en ökad likställning av arbete. Ackumulation kräver att mänskligt arbete i högre och högre utsträckning tar formen av odifferentierat abstrakt arbete.

Själva arbetskraften som, när den sätts i användning, frigör arbete, är själv en vara, om än en något besynnerlig sådan. Likt alla varor, har arbetskraft både värde och bruksvärde. Dess värde, som vi har sett, består

21. Ibid.

22. Marx, Karl. *Kapitalet Band 1*. Ivan Bohmans översättning.

av summan av värdet på de varor som krävs för uppehållet och ersättningen av dess mänskliga bärare, samtidigt som specifika 'historiska och moraliska' omständigheter tas med i beräkningen. Dess bruksvärde, från kapitalismens synvinkel, är dess förmåga att inom produktionen bidra till att skapa mer värde än vad den själv besitter, och därigenom skapa mervärde. Som en vara köps och säljs arbetskraft på marknaden. När arbetaren träder in på arbetsmarknaden bär han eller hon sin vara - arbetskraft - och söker en köpare. På samma vis kommer kapitalisten till marknaden, bärande på sin vara - pengar - och önskar köpa arbetskraft. Båda är ägare, som önskar sälja en mängd abstrakt mänskligt arbete förstelnad till en vara. Som ägare av varor är de jämlika handlare som möts på marknaden i syfte att sluta en överenskommelse om ett utbyte - löneförhandling. Deras transaktion följer lagen om varuutbyte. För att köpa arbetarens arbetskraft måste kapitalisten erbjuda en lön som är likvärdig dess värde. Marx ägnade avsevärd tid åt att visa att detta utbyte av likheter "på basis av lika rättigheter" för köpare och säljare går hand i hand med utsugningen som är karaktäristisk för kapitalistisk produktion. I cirkulationssfären, kräver det kapitalistiska produktionssättet, paradoxalt nog, att jämlikhet måste råda.

För att kapitalister ska kunna köpa arbetskraft måste dess bärare kunna sälja den. Det vill säga, bärarna av arbetskraft måste träda in på marknaden som självständiga köpmän som söker ett likvärdigt utbyte. Efter Marx' ikoniska ord, lönearbetare måste vara "fria i dubbel mening". För det första måste de vara fria ägare av sin egen arbetskraft, med möjlighet att använda den som de önskar. De kan inte, till exempel, vara fångade av feodala begränsningar, vara personligt beroende och inkapabla att handla självständigt. För det andra, måste de vara fria från att på annat vis sätta sin arbetskraft i bruk för egen räkning. De som har andra källor till försörjning kommer inte utan svårighet underkasta sig kapitalisters krav. Det är precis den här dubbla friheten som tvingar arbetare till marknaden för att sälja sin arbetskraft.

Jämlikhet mellan personer är belägen i cirkulationssfären, där arbetskraft köps och säljs. "Visserligen", observerar Marx, "ter sig saken helt annorlunda, om vi studerar den kapitalistiska produktionen under dess oavbrutna förnyelse och fäster uppmärksamheten inte på den enskilde kapitalisten och den enskilde arbetaren utan på kapitalistklassen och arbetarklassen i dess helhet. Men då måste vi också anlägga en måttstock,

som är helt främmande för varuproduktionen."²³ Klassförhållanden är rotade i det kapitalistiska produktionssättet, inte i cirkulationssfären där den individuella löneförhandlingen sker. Det är i produktionsprocessen som arbetskraft köpt på marknaden konsumeras och mervärde produceras. I produktionssfären är det lagarna om utsugning, snarare än politisk jämlikhet, som styr förhållandet mellan kapitalist och arbetare. Mäktiga krafter sprungna ur klassförtryck lurar därför bakom tendensen mot jämlikhet mellan människor som etablerats i cirkulationssfären. Fenomenet om individuell frihet är hursomhelst inte en inbillad projektion av kapitalistiska samhällleliga relationer. Snarare, är det en verklig tendens, bunden till klasseexploatering genom den kapitalistiska reproduktionens logik. Kapitalism parar ihop politisk frihet med ekonomisk begränsning i en motsättning som är karaktäristisk för det borgerliga samhället. Det är denna motsättning Lenin analyserade när det gäller konceptet demokratiska rättigheter.

Jämlikhet mellan människor är helt enkelt inte en abstrakt politisk princip eller en falsk ideologi. Det är ett komplext fenomen med materiella rötter i kapitalistiska produktionsrelationer. Allt eftersom kapitalismen utvecklas hamnar fler och fler sociala processer under kapitalets herravälde, åtföljd av tendenser mot ökad jämlikhet av mänskligt arbete och, potentiellt, ökad jämlikhet mellan människor. I verkligheten möter dessa tendenser en mängd hinder och historien visar att kapitalism faktiskt är förenlig med en stratifierad arbetsmarknad så väl som med högst odemokratiska politiska arrangemang. Även i de samhällen med en relativt sammanhängande demokratisk historia, förändras fenomenet om jämlikhet mellan människor över tid.

I kapitalistiska samhällets tidiga stadier framträdde fenomenet om jämlikhet mellan människor mot en feodal bakgrund av begränsningar på egendom och människor. Tidig kapitalism avlade ett inspirerande löfte om frihet från sådana begränsningar till alla individer, oavsett personliga skillnader. Slav, livegen, eller fri, egendomsägande eller egendomslös, man eller kvinna - till var och en erbjöd kapitalism hopp om jämlikhet, frihet, och frigörelse. Medan löftet om jämlikhet uppfylldes för vissa, förblev vanligtvis stora delar av befolkningen ofri, eller åtminstone exkluderade från fullständiga medborgerliga rättigheter. USA:s

23. Ibid.

självständighetsförklaring deklarerade, till exempel, att det är "självklart" att alla människor är "skapta jämlika, att de från sin Skapare försetts med vissa omistliga rättigheter, och bland dessa är liv, frihet och strävan efter lycka. Trots det exkluderade de Förenta Staternas konstitution slavar, kvinnor och de egendomslösa från likvärdig status som medborgare. En stor del av det senaste århundradets historia reflekterar kamper för att uppnå den grundläggande rättigheten att förfoga över sin egen person och egendom, något som vägrats dessa grupper.

Två hundra år efter den industriella kapitalismens början har medborgerliga och politiska ojämlikheter i stor utsträckning försvunnit. Det borgerliga samhällets löfte om jämlikhet kvarstår likväl, och kampanjer i syfte att ytterligare infria dem fortsätter. Idag är typerna av personliga skillnader som kräver jämlikhet mycket mer subtila. I Förenta Staterna, till exempel, inledde svarta och kvinnor sin strävan mot jämlikhet för länge sedan, men nu, med en snävare tolkning av vad diskriminering innebär. Utöver det organiserar sig varje etnisk grupp eller folkgrupp som har en distinkt historia för att utrota just sitt specifika arv av ojämlikhet. Ett flertal andra sektioner identifierade som kollektivt annorlunda - homosexuella, åldringar, funktionsnedsatta, före detta mentalsjuka, och till och med överviktiga - dokumenterar sitt förtryck och kämpar för sina rättigheter.

Kraven på jämlikhet under den senare delen av 1900-talet reflekterar delvis trenden mot att fullända villkoren för den fria försäljningen av arbetskraft. Samtidigt förkroppsligar de en hög grad av likställande av mänskligt arbete som sker med expansionen av värdesfären under utvecklade kapitalism. Subjektivt, avslöjar de en intensifiering av önskan efter den frihet kapitalismen utlovat, men aldrig konsekvent levererat. I sanning, medan folk kämpar för jämlikhet, ter sig målet att uppnå det inom ramen för det borgerliga samhället inte längre så övertygande, eftersom den i ökande grad förlorar sin konnotation till personlig frihet och människans frigörelse. Under 1900-talets sista sekel kolliderade kapitalismens storartade löfte om jämlikhet och individens självförverkligande än mer öppet med dess brutala verklighet. En gammal fråga består, nu ställd med ny kraft: varför sälja sin arbetskraft - vare sig på grundval av jämlikhet eller inte - över huvud taget? Med löfte om frigörelse från själva exploateringen, presenterar socialistiska rörelser runtom i världen en lösning.

Givet jämlikhetens motsägelsefulla karaktär i kapitalistiska samhällen, har kampen för demokratiska rättigheter potentiellt en seriös revolutionär innebörd. Att kämpa för jämlikhet innebär, först och främst, att kräva och försvara bästa möjliga villkor för människor inom det kapitalistiska samhället. Till sin natur är dessa villkor hursomhelst kraftigt begränsade. Som Lenin formulerar det, "kapitalism kombinerar formell jämlikhet med ekonomisk, och som en konsekvens av det, samhälls-elig ojämlikhet".²⁴ Tendensen att öka jämlikheten har därför en högst motsägelsefull följd. Ju mer de demokratiska rättigheterna utvidgas till att inkludera alla människor, desto mer synliggörs kapitalismens förtryckande ekonomiska och sociala karaktär. Kampen för jämlikhet hotar kapitalismens dominans av sociala relationer på två fronter. Den lovar att minska skillnaden inom och mellan förtryckta klasser, så väl som mellan dessa klasser och andra sektioner, genom att placera människor på en mer jämlik grund. Samtidigt, synliggör den att basen för det borgerliga samhället är klassförtryck, och inte individuell jämlikhet. Kampen för demokratiska rättigheter är långt ifrån en onödigt uppvisning i borgerlig reformism, utan kan riktas bortom kapitalismen.

Många grupper av varierande ursprung och karaktär är nekade lika rättigheter i det kapitalistiska samhället. Vissa, som de bestående av personer med afrikanskt eller ursprungsamerikanskt ursprung, har en specifik historia av att vara förtryckta folk. Deras medlemmars avsaknad av jämlikhet härstammar från en historia av förtryck som obevekligt ärvs från generation till generation, och stämplar varje persons erfarenheter från vagga till grav. Andra grupper, som homosexuella, funktionsnedsatta eller åldringar, består av individer med särskilda egenskaper förvärvade mer eller mindre av en händelse, och inte nödvändigtvis delade av ett släkte. Dessa egenskaper, vilka kan vara permanenta eller övergående, skapar en bas för diskriminering och förnekande av rättigheter. Kvinnor i kapitalistiska samhällen är varken ett förtryckt folk med en särskild historia eller en samling individer med vissa egenskaper. De är, snarare, de 51 procent av mänskligheten som har förmågan att föda barn, vilken, om utnyttjad, kan fylla på kapitalets förråd med arbetskraft. Deras avsaknad av jämlikhet har, med andra ord, en specifik karaktär som särskiljer den från förnekandet av demokratiska rättigheter till andra grup-

24. Lenin, Vladimir. *Om kvinnans frigörelse*, s. 80.

per. Det är en specifik karaktär rotad i kvinnors åtskiljande plats inom kapitalistisk samhälllig reproduktion. På motsvarande sätt har hindren för uppnåendet av faktisk samhälllig jämlikhet sin specifika karaktär, skiljbar från de som blockerar jämlikheter för andra grupper.

Diskussionen i detta kapitel har fastställt ett teoretiskt ramverk för att analysera kvinnoförtryck kopplat kapitalistisk samhälllig reproduktion. Kvinnans speciella position i det kapitalistiska samhället har två definierande aspekter. För det första, som i alla klassamhällen, är kvinnor och män åtskilda på grund av viktiga materiella aspekter av samhälllig reproduktion. För det andra, saknar kvinnor, likt många andra grupper i det kapitalistiska samhället, fullständiga demokratiska rättigheter.

Kvinnor och mäns särskiljande ställning till den sociala reproduktionen varierar beroende på klass. Arbetarklasskvinnor har ett oproportionerligt stort ansvar för den hushålliga komponenten av det nödvändiga arbetet, det vill säga, för de fortgående uppgifter som involverar underhållet och ersättningen av arbetskraft. På motsvarande vis har arbetarklassmän ett oproportionerligt stort ansvar för den samhälliga komponenten av nödvändigt arbete, det vill säga, för att anskaffa existensmedel i form av varor, ett ansvar de enbart kan uppfylla genom att lönearbeta. I det kapitalistiska samhället kan kvinnor ha ett oproportionerligt stort ansvar för processerna involverade i generationsersättningen av individer i arbetarklassen, medan män kan vara oproportionerligt involverade i att upprätthålla kapitalistisk ackumulation. (Analysen i vilken kvinnor i samtida kapitalistiska samhällen placeras i kategorin arbetarklass används inte här. Den utgör en del av den mycket omdebatterade och ännu förvirrade marxistiska undersökningen av den samtida klasstrukturen. I den mån som detta problem förblir olöst, saknar kvinnorörelsen nödvändig teoretisk vägledning.)

Medan enbart vissa kvinnor utför hushållsarbete i kapitalistiska samhället - nämligen arbetarklasskvinnor, vilkas ansträngningar bibehåller och förnyar exploaterbar arbetskraft - lider alla kvinnor av avsaknaden av jämlikhet under kapitalismen, i alla fall i princip. Kvinnors avsaknad av jämlikhet konstituerar ett specifikt särdrag av kvinnoförtrycket i kapitalistiska samhällen, till skillnad från i andra klassamhällen. Diskriminerande konventioner som överlevt tidigare klassamhällen kompletteras och förstärks av nyutvecklade mekanismer för borgerlig politisk diskriminering. Både rättsväsendet och en uppsjö av informella sociala

praktiker understödjer kvinnoförtryck och ojämställdhet. Samtidigt utlovar kapitalismen jämlikhet mellan alla människor, och där den misslyckas med att leverera det, i kvinnors fall, är avsaknaden väldigt påtaglig. Liket andra grupper som förvägras lika rättigheter, kämpar kvinnor för att uppnå dem. I det förgångna har den feministiska rörelsen fokuserat på de stora ojämlikheterna i civilsamhället, och särskilt de som står skrivna i lagboken. I dagens utvecklade kapitalistiska länder fortsätter kampen för jämlikhet, och sträcker sig till områden som 1900-talets feminister inte ens kunde drömma om. Kvinnor kämpar för lika rättigheter i den så kallade privata sfären, tidigare sedd som långt utanför räckvidden för rättsliga och sociala förändringar. De fokuserar till exempel på jämlikhet i hemmet, sexuell frigörelse, och rätten att föda eller inte föda barn. I området för betalt arbete, driver kvinnor frågan om jämlikhet bortom krav på lika lön och lika möjligheter, genom att dessutom begära lika kompensation för arbete av jämförbart värde. De senaste kraven på jämlikhet framställer i huvudsak frågan om meningen med formell jämlikhet i ett samhälle byggt på faktisk ojämlikhet. De utvecklade kapitalistiska länderna har dessutom blivit de första klassamhällena i vilka skillnader mellan kvinnor och män ibland ter sig större än skillnaden mellan klasser. Mellanskiktens utbredning och utvecklingen av en homogeniserad konsumtionslivsstil i dessa länder, förenat med ett tydligt särskiljande mellan "den kvinnliga sfären" bestående av hushållsarbete och "den manliga sfären" bestående av lönearbete skapar ett sammanhang i vilket kvinnors avsaknad av jämlikhet verkar vara den mest avgörande sociala faktorn i många kvinnors liv. Det är allt för enkelt att se förbi den grundläggande distinktionen mellan arbetarklassen och andra sektioner i samhället. Socialistiska feminister insisterar på att Jacqueline Kennedy Onassis inte, i någon riktig mening, är en syster, men andra distinktioner tenderar att blekna.

Kvinnoförtryckets specifika karaktär i kapitalistiska samhällen etableras, kort sagt, genom kvinnors särskilda dubbla position beträffande hushållsarbete och lika rättigheter. Samtidigt utgör kvinnors särskilda status ett hinder för vissa trender inneboende i kapitalistisk ackumulation. Följaktligen, barriärer mot kvinnors deltagande i arbetskraften och isolering i privata hushåll förhindrar tendensen mot minskningen av hushållsarbete och fri tillgång på arbetskraft. Över tid upplever de flesta kapitalistiska samhällen faktiskt en minskning av kvinnors isoler-

ing så väl som en ökning av kvinnors deltagande i lönearbete. Till den grad som kvinnors särskilda status kvarstår, tillåts diskriminering mot dem som kan vara till kapitalets fördel. Till exempel lönerna i kvinnodominerade yrken förbli som bekant låga. På ett politiskt plan står kvinnors avsaknad av rättigheter i ökande motsättning till tendensen att utvidga jämlikheten i utvecklade kapitalistiska länder. Under 1900-talet, har hinder för kvinnors jämlikhet minskat i oerhörd omfattning, och synliggjort den underliggande spänningen mellan formell och faktisk jämlikhet. För många kvinnor, liksom för flertalet av medlemmarna i andra förtryckta grupper i det kapitalistiska samhället, uppenbarar sig borgerlig jämlikhet som skarpt skild från frigörelse i ett rättvist samhälle.

Avsaknaden av jämlikhet som grupp utgör basen för kvinnorörelsen, som enar kvinnor från olika klasser och sektioner. Dessa rörelser kommer skilja sig åt allt efter deras tolkning av, explicit eller implicit, vad jämlikhet innebär. Vissa kan, till exempel, se jämlikhet mellan kvinnor och män i det borgerliga samhället som ett essentiellt tillfredsställande mål. Sådana rörelser skulle ganska korrekt benämnas borgerliga kvinnorörelser. Motsättningarna i den utvecklade kapitalismen gör det hursomhelst sannolikt att kvinnorörelser kommer ha åtminstone lite insikt i skillnaden mellan borgerlig jämlikhet och äkta social jämlikhet. Detta skulle kunna utgöra en grund för utvecklandet av en kvinnorörelse orienterad mot socialism. Under de senaste tjugo åren har kvinnorörelser i utvecklade kapitalistiska länder ofta uppvisat just den potentialen. Olyckligtvis har vänstern sällan varit kapabel att ingripa konstruktivt. Dess svaghet är delvis en följd av bristen på tillräcklig teoribildning i kvinnofrågan.

Tesen som läggs fram här - i vilken kvinnoförtrycket analyseras i termer av hushållsarbete och lika rättigheter - skiljer sig mycket från många socialistiska och socialistiskt feministiska analyser. Socialistiskt feministiska texter härleder ofta kvinnoförtrycket i det kapitalistiska samhället till deras dubbla position som hushållsarbetare och lönearbetare. I en typisk formulering hävdar Margaret Coulson, Branka Magas och Hilary Wainwright till exempel att "det centrala kännetecknet av kvinnors position under kapitalismen är det faktum att de är både hushålls- och lönearbetare, att de två aspekterna av deras existens inte på något sätt är harmoniskt relaterade till varandra och att denna dubbla och motsägelsefulla roll genererar deras förtrycks specifika dynamik." Jean Gardiner har utvecklat samma distinktion i termer av kvinnors "dubbla relation

till klasstrukturen", direkt som lönearbetare, och indirekt som familjemedlemmar beroende av män och ansvariga för hushållsarbete.²⁵ Detta argument, som ofta dyker upp i samtida socialistiska såväl som socialistiska feministiska verk fokuserar uteslutande på ekonomiska fenomen. Det misslyckas med att reda ut orsaken till förtrycket av kvinnor som inte tillhör arbetarklassen, och kan inte förklara vad för potential som finns i att bygga progressiva kvinnoorganisationer över klassgränserna, och inte heller de möjliga hindren för att ena kvinnor från skilda etniska grupper eller folkgrupper i en enda kvinnorörelse. Uttryckt på ett annat vis, att hävda att kvinnoförtrycket vilar på deras dubbla position som både hushållsarbetare och lönearbetare är ekonomistiskt. Trots den socialistiskt feministiska rörelsens engagemang i frigörelsen av alla kvinnor, organisatorisk autonomi, och i betydelsen av subjektiva erfarenheter, har den paradoxalt nog gått över till en syn på kvinnoförtrycket som är ganska lik mycket av den socialistiska traditionens ekonomism. I motsats till detta står argumentet att kvinnoförtrycket är rotat i deras dubbla position kopplad till hushållsarbete och lika rättigheter, vilket förser oss med ett ramverk utifrån vilket vi både kan förstå kvinnans position i lönearbetet och analysera hur en kvinnorörelse med en bred bas kan vara en outhärlig komponent i kampen för socialismen.

Trots att hushållsarbetets karaktär förändrats på många sätt och att lika rättigheter införts under kapitalistiskt herravälde, förblir kvinnoförtrycket ett fast tillbehör i det kapitalistiska samhället. Som i varje klass-samhälle lyckas den härskande klassen, på ett eller annat vis, stabilisera reproduktionen av arbetskraft med ett historiskt etablerat minimum av nödvändigt arbete. Den nuvarande konstellationen av hushållsarbete, kvinnors rättigheter, och kvinnoförtryck representerar utfallet av specifika kamper om reproduktionen av arbetskraft.

Så länge kapitalismen består kommer hushållsarbete krävas för dess reproduktion, och i oproportionerligt stor utsträckning utföras av kvinnor, och med största sannolikhet ackompanjeras med ett system där manlig dominans råder.

Det är nu möjligt att, i teoretiska termer, placera arbetarklassfamiljen i kontext av kapitalistisk social reproduktion. I grund och botten är arbetarklassfamiljen en släktbaserad enhet för reproduktion av arbetskraft.

25. Coulson, Magas and Wainwright 1975, s. 65; Gardiner 1977, s. 159.

Likt många enheter för hushållsarbete i kapitalistiska samhällen, är den socialt isolerad från lönearbetets domän. Vanligtvis tar sig enheten form av ett hushåll, eller en serie hushåll kopplade till varandra genom nätverk med ömsesidiga förpliktelser. Till exempel, en arbetarklassfamilj kan inkludera flera generationer vuxna, med deras barn, som bor i närliggande hyresbostäder. Eller, så kan det bestå av två personer, med eller utan barn, som bor i ett hem de själv äger. I fall av inflyttad arbetskraft, kan en enda arbetare delta i två hushåll. Ett där han eller hon har sitt ursprung, som inkluderar släkt som är beroende av lönen; det andra vid arbetet, som kan ta form av sovsalar, hyresrum, och liknande. I de flesta kapitalistiska samhällen har arbetarklasshushåll det största ansvaret för de processer som underhåller och förnyar bärarna av arbetskraft.

Utförandet av den hushålleliga komponenten av nödvändigt arbete utgör den materiella kärnpunkten i arbetarklassens hushåll. Givet att denna uppgift historiskt sett främst utförts av kvinnor, i en omgivning vanligtvis präglad av manlig dominans, blir arbetarklassfamiljen en starkt institutionaliserad plats för kvinnoförtryck. Som hushållsarbetare i privata hushåll, verkar kvinnor ägna mycket av sin tid åt att utföra obetalt arbete för lönearbetande män, en situation som kan ge upphov till antagonistiska relationer mellan könen. Utöver det, ger kvinnans politiska och sociala ojämlikhet, samt hennes kamp för att tillägna sig rättigheter, ytterligare skäl till konflikt mellan könen. I denna atmosfär av kronisk anspänning i privata hushåll, ter sig kvinnoförtrycket vara enbart ett förtryck utfört av män, rotad i ett av utomhistoriska motsättningar könsuppdelat arbete, och förkroppsligat i familjen. Trots det, är det ansvaret för hushållsarbetet, nödvändigt för kapitalismens sociala reproduktion – och inte könsuppdelningen eller familjen i sig – som materiellt underbygger kvinnoförtryckets fortbestånd.

Dessa kommentarer ger, vilket måste understrykas, endast en skiss av arbetarklassfamiljens materiella underbyggnad. Den verkliga formen och karaktären är vida varierande, och beror på den specifika historiska utvecklingen i ett givet kapitalistiskt samhälle. Vanligtvis, reflekterar arbetarklassfamiljens erfarenhet den motstridiga roll som hushållsarbetet och arbetskraftens reproduktion har i den kapitalistiska sociala reproduktionen. Å ena sidan, präglas familjelivet i det kapitalistiska samhället generellt av manlig dominans och kvinnoförtryck, vilket skapar anspänningar och konflikter som ytterligare kan splittra

en redan splittrad arbetarklass. Å andra sidan, utgör familjen en viktig institution för stöd åt arbetarklassen, som erbjuder mening och värme till sina medlemmar, och som potentiellt kan utgöra en bas för motstånd mot kapitalistklassens försök att förstärka eller utvidga sin ekonomiska, politiska eller ideologiska dominans. Med andra ord, är familjen varken helt och hållet en stöttepelare till försvar och solidaritet för arbetarklassen, som vissa socialister menar, eller en institution så söndertrasad av intern kamp och manlig dominans att den måste avskaffas, som vissa socialistiska feminister menar. Istället, förkroppsligar arbetarklassfamiljer generellt element av både understöd och konflikt, sammanbundna i en dynamisk kombination som inte nödvändigtvis är fast. Konkret undersökning kommer visa ifall det är aspekterna av understöd eller konflikt som är dominerande i en särskild situation. I en framgångsrik strejk, som exempel, kan solidaritet inom och bland arbetarklassfamiljer vara av huvudsaklig betydelse, trots att denna defensiva fas av arbetarklassens familjeliv kan dra sig tillbaka efter kampens avgörande. På annat håll, kan en strejk med manliga arbetare vara förlorad delvis på grund av organisatörers misslyckande med att involvera kvinnor och barn som stöd, vilket därigenom förstärker redan existerande anspänningar inom familjen. Tvister om familjelönen, eller könssegregeringen av yrkesstrukturen, har också sina rötter i den motstridiga erfarenheten av familjelivet i arbetarklassen. Mycket riktigt, visar 1800 och 1900-talets socialhistoria ett överflöd av fallstudier som demonstrerar arbetarklassfamiljens motstridiga nyckelroll: dels som en fristad för sina medlemmar mot den kapitalistiska ackumulationens angrepp, men samtidigt som en koncentrerad plats för patriarkala relationer.

I slutet av 1900-talet har framgångar i arbetarklassens kamper och i folkliga kamper blivit allt mer beroende av mobilisering av kvinnor likväl som av män. Manlig chauvinism och kvinnoförtryck i arbetarklassfamiljer utgör därför ett större hinder för genomförandet av socialistiska mål än någonsin tidigare. En socialistisk rörelse som okritiskt stödjer de förekommande formerna av arbetarklassens familjeliv, eller endast ytligt griper sig an problemet med kvinnors underordning, riskerar att alienera mer än hälften av sina aktivister och allierade. Däremot, har folkliga rörelser som kraftigt konfronterar manlig chauvinism och motsätter sig kvinnoförtryck potentialen att lägga grundstommen för ett framtida samhälle, på vilken verklig social rättvisa mellan kvinnor och män kan

byggas.

Så länge ett samhälle domineras av det kapitalistiska produktions-sättet, kommer en motsättning mellan mervärdesarbete och nödvändigt arbete, samt mellan lönearbete och hushållsarbete, existera. Medan det är tänkbart att tendensen och kampen för lika rättigheter kan reducera könsskillnaden då det gäller utförandet av den hushålleliga komponenten av det nödvändiga arbetet till ett minimum, kommer detta minimum fortfarande oproportionerligt belasta kvinnor på grund av deras förmåga att föda barn, och potentiellt verka som en materiell grundstomme för ett system av manlig dominans. Oavsett hur utvidgad demokratin blir, kommer den aldrig kunna avskaffa kapitalismens utsugning, inte heller kommer den kunna leda till kvinnans frigörelse.

I ett samhälle som inte präglas av klassexploatering, är relationen mellan mervärdesproduktionens process och arbetskraftens reproduktion kvalitativt skild från den som präglar samhällen där klassexploatering dominerar. I det förstnämnda samhället kännetecknas mervärdesarbetet, enligt Marx, av dess bidrag till den sociala reproduktionen, inte av det faktum att det är privat approprierat. Mervärdesarbete producerar den delen av en social produkt som är överskott på fler sätt. En viss del av överskottet är reserverat för att ersätta förbrukade produktionsmedel, för framtida expansion, försäkringar mot katastrofer, administrationskostnader, osv. Mervärdesprodukten tillhandahåller även kollektiva samhålleliga funktioner som utbildning och sjukvård. Den används även för att upprätthålla de individer som på grund av ålder, sjukdom, osv., för närvarande inte medverkar i produktionen. För Marx, förefaller ett sådant samhälles nödvändiga arbete endast vara det arbete 'vars produkt direkt konsumeras individuellt av producenterna och deras anhöriga'. Det arbete som bidrar till reproduktionen av arbetskraft är, fortsättningsvis, inte i antagonistisk motsättning mot produktionen av ett mervärde.²⁶ Antropologer som undersökt fenomenet i tidiga mänskliga samhällen, hävdar att "hushålls"- eller "familje"-produktionen i ett sådant samhälle är samhållelig produktion. För socialister, är ett klasslöst, eller 'kommunistiskt' samhälle, i vilket allt arbete, vare sig nödvändigt arbete eller merarbete, utgör delar av social produktion, det slutgiltiga målet för en socialistisk revolution. För att uppnå kommunismens mål måste samhålle-

26. Marx, Karl. *Kapitalet Band 3*.

let genomgå en lång övergångsperiod.

Vad kommer då hända med hushållsarbetet, familjen, och kvinnoförtrycket under den socialistiska övergångsperioden? Tillfredställande svar på den frågan kan, uppenbarligen, endast hittas i ett faktiskt samhälles levda erfarenhet. Vissa av övergångsperiodens generella drag är emellertid uppenbara.

En motsättning mellan två komponenter av nödvändigt arbete – den ena social, eller offentlig, och den andra hushållelig, eller privat – kommer bestå i styrka under den socialistiska övergångsperioden. Produktionen kan inte organiseras på en kommunistisk grund på en och samma gång. Låt oss använda begreppet hushållsarbete för att beteckna det nödvändiga arbete involverat i produktionen av arbetskraft utanför den offentliga produktionens sfär. Uppenbarligen, spelar hushållsarbetet en viktig roll under den socialistiska övergångsperioden. Samtidigt, påbörjar den en långvarig omvandling mot att bli en integrerad komponent av den sociala produktionen i ett kommunistiskt samhälle.

Liksom i det kapitalistiska samhället, finns en tendens att minska den mängd hushållsarbete som utförs i de individuella hushållen. Istället för att förkroppsliga den kapitalistiska ackumulationens drivkraft representerar den, emellertid, den socialistiska tendensen hos allt arbete att omformas till en del av den sociala produktionen i ett kommunistiskt samhälle. Medan minskningen av hushållsarbetet bidrar till utvecklingen av produktivkrafterna, är den inte ett resultat av blinda tendenser på en ekonomisk nivå. Som regel, minskar det socialistiska samhället de individuella hushållens mängd hushållsarbete på ett planerat och medvetet sätt, i enlighet med folkets gemensamma behov.

En betydande politisk egenskap hos den socialistiska övergången är omvandlingen av demokratin. I det kapitalistiska samhället, förblir demokratin alltid svårt begränsad. Endast de manliga medlemmarna av den ägande klassen har i verkligheten de rättigheter som det borgerliga samhället lovar alla. För att uppnå social jämlikhet, måste det socialistiska samhället omintetgöra alla de hinder som begränsar bruket av demokratin åt en liten minoritet. Beträffande kvinnor, innebär demokrati för majoriteten i ett socialistiskt samhälle, först och främst, lika rättigheter. Här är det omedelbart uppenbart att enbart lagstiftning inte är tillräckligt. Som ett hinder för verklig kvinnlig jämlikhet, har hushållsarbetet en envis materiell hållning som lagstiftning, för sig själv, inte kan övervinna.

Ett betydande mått på ett socialistiskt samhälle är, därmed, en progressiv reduktion av den oproportionerliga bördan av hushållsarbete som läggs på kvinnan. Två vägar är tillgängliga för att uppnå detta mål. För det första, kan hushållsarbetet i sig reduceras genom att dess uppgifter socialiseras. För det andra, kan det resterande hushållsarbetet som finns kvar utanför den offentliga produktionen delas lika bland kvinnor, män, och, i rimlig proportion, barn. Eftersom hushållsarbetet inte väsentligt kan reduceras, eller ännu mindre avverkas, över en natt måste det socialistiska samhället ta båda vägarna för att försäkra kvinnors social rättvisa.

Släktbaserade platser för arbetskraftens reproduktion – det vill säga, familjen – har en bestämd roll i den sociala produktionen under den sociala övergången. Som regel, skiljer den sig på flera viktiga punkter från arbetarklassfamiljen i det kapitalistiska samhället. I allt större utsträckning, blir alla familjemedlemmar del av den offentliga produktionen och det politiska livet som jämlika individer. Samtidigt, är hushållsarbetet inom hushållet progressivt reducerat. Det hushållsarbete som återstår delas på en alltmer likvärdig grund.

Befintliga socialistiska samhällen har gjort betydande framsteg på området kring kvinnans lika deltagande i den offentliga produktionen och i det politiska livet. På det stora hela har de dock varit oförmögna att konfrontera problemet med hushållsarbetet och kvinnoförtrycket på ett systematiskt sätt. I viss utsträckning, har ansträngningar gjorts för att socialisera hushållsarbetet, men den förtryckande fördelningen av arbetet inom hushållet är i stort sett orörd. På grund av detta, hävdar socialistiska feminister ibland att inkorporerande av kvinnor i den offentliga produktionen i socialistiska samhällen inte representerar frigörelse, utan snarare påtvingande av betungande dubbelskift. Endast sedan 1970-talet har frågan om delat ansvar för hushållsarbete och barnomsorg övervägts i ett fåtal socialistiska länder. Hur tillräckliga de konkreta vidtagande varit inom detta område är en fråga i behov av seriös utredning.

På lång sikt, möter det socialistiska samhällets etablering av verklig social rättvisa mellan kvinnor och män på ett hinder i form av de verkliga skillnaderna mellan dem, särskilt då det gäller frågan om förmågan att föda barn. Som omvandling av det kapitalistiska samhällets inneboende motsättningar, har det socialistiska samhällets jämlikhet självt en motstridig karaktär. Med Marx' ord, ”denna lika rätt [i det socialistiska samhället] är olika rätt för olika arbete.” Det vill säga, skillnaderna mellan män-

niskor betyder att lika ersättning för lika mängd arbete, i ett socialistiskt samhälle, mest troligt resulterar i ett ojämnt slutresultat. ”En arbetare är gift, den andre inte, en har flera barn än den andre o.s.v., o.s.v. Vid lika arbetsprestation och därmed lika andel i den samhälleliga konsumtionsfonden får sålunda den ene faktiskt mer än den andre, är den ene rikare än den andre o.s.v. För att undgå alla dessa missförhållanden måste rätten, i stället för att vara lika, vara olik.”²⁷ På samma sätt, kommer verklig social jämlikhet för kvinnor faktiskt behöva en ojämlig behandling vid särskilda tidpunkter: mammaledighet, lättare arbetsuppgifter under de senare månaderna av en graviditet, vila vid behov under menstruation, och så vidare. På så vis, kan de materiella förutsättningarna för kvinnors deltagande i alla delar av det sociala livet – produktionen, politiken, kulturen, personliga relationer, och så vidare – utvecklas.

Det socialistiska samhället avskaffar, uppenbarligen, inte familjen i den meningen att det gör sig av med de individuella sociala enheterna i vilka hushållsarbete utförs. Vad det gör är att undergräva kvinnoförtryckets grundstomme inom de individuella hushållen i samhället. Utvecklingen av demokratin, inkorporeringen av kvinnor i den offentliga produktionen, och den progressiva omvandlingen av hushållsarbetet under den socialistiska övergången öppnar upp för möjligheten av vad Marx kallar ”en högre familjeform och annorlunda relation mellan könen”. Den exakta formen sådana relationer kommer ta kan inte förutses i förväg. Som Engels skriver, ”Vad vi sålunda kan gissa för närvarande om reglerandet av förhållandena mellan könen efter det annalkande utplånandet av kapitalistisk produktion är huvudsakligen av negativ karaktär, framför allt begränsat till det som kommer att försvinna.” Det är upp till kommande generationer att avgöra hur de vill leva. ”Så snart sådana människor existerar kommer de inte att bry sig ett dugg om vad vi i dag tycker att de borde göra. De kommer att skapa sin egen praxis och sin egen allmänna opinion i överensstämmelse därmed - punkt och slut.”²⁸

Konfronterad av kvinnoförtryckets fruktansvärda verklighet, krävde 1800-talets utopiska socialister familjens avskaffande. Deras drastiska krav fortsätter hitta förespråkare bland socialister än idag. I dess plats framställer, emellertid, den historiska materialismen det svåra problemet

27. Marx, Karl. *Kritik av Gothaprogrammet*.

28. Marx, Karl. *Kapitalet Band 1*. Arbetarbildnings översättning.

att samtidigt reducera och omfördela hushållsarbetet under loppet av omvandlingen av det till en integrerad komponent i det kommunistiska samhällets sociala produktionen. "Statens" avskaffas inte, den dör bort" under den socialistiska övergången, på samma sätt måste hushållsarbetet dö bort.²⁹ En riktig hantering av problemet med hushållsarbetet och kvinnors arbete under övergången till kommunism är därför av kritisk betydelse i ett socialistiskt samhälle, för endast på denna grund kan de ekonomiska, politiska och ideologiska förutsättningarna för kvinnans verkliga frigörelse genomföras och upprätthållas. Under processen, kommer även familjen i dess särskilda historiska form som en släktbaserad social enhet för reproduktionen av exploaterbar arbetskraft i klassamhället dö bort – och med det både de patriarkala familjerelationerna och kvinnoförtrycket.

29. Engels, Friedrich. *Anti-Dühring*.

Stonewall Militant Front 2018: Ett nytt år, ett nytt oss 2018

Organisationen som tidigare var känd som "RATPAC" heter från och med nu STONEWALL MILITANT FRONT.¹

Vi har stärkt vår grundläggande förståelse av patriarkatet under kapitalismen och dess relation till kvinnor och HBTQ-personer. Vi tog oss an denna uppgift för att rensa vår politik från liberalism och postmodernism, och för att upprätthålla proletär feminism framför identitetspolitik. På grund av detta kommer vi inte längre uteslutande organisera utefter trans-identitet, utan snarare utefter vår politiska förståelse för de sekundära aspekterna av patriarkatet under kapitalismen (vilka definieras nedan). Detta innebär inte enbart en breddning av vår medlemsbas, utan också en tillspetsning av vår politik, som gör oss mer kapabla att kämpa mot förtryck och visa vägen för revolutionen. Det är produkten av årtal av studier, arbete och kamp.

Denna teoretiska förståelse är sammanfattad i stora drag nedan. Ett grundligare och mer precist teoretiskt dokument om detta kommer i sinom tid. Vår sidas namn kommer ändras inom en snar framtid.

RATPAC BANAR VÄGEN FÖR THE STONEWALL MILITANT FRONT

RATPAC startades i mars 2015 med lite mer än en handfull medlemmar och en önskan om att få se slutet på förtrycket av transpersoner. Vi

1. Arbetarbildnings förtydligande: Revolutionary Alliance of Trans People Against Capitalism

saknade alla former av samstämmighet i synen på hur vi skulle åstadkomma detta, eller vad det ens innebar, men vi var överens om en sak: den breda massan av utsugna transpersoners fiende är kapitalismen, och den måste förstöras. Vi har mött många nederlag, såväl som framgångar under de senaste åren. Vi har kämpat hårt, vid vissa tillfällen bara för att hålla oss över ytan, och vi har växt i både antal och politisk precision. Vi har brutit med många felaktiga idéer och tagit många steg framåt som organisation; vi har förkastat och dragit hårda gränser mot liberalismen inom ideella organisationer och dess likar – och vi har accepterat nödvändigheten av militans och disciplin i vår kamp. Nästa viktiga steg framåt för oss är att dra en tydlig gränslinje mellan oss själva som en sant revolutionär organisation och dem vars politik skulle erbjuda vanliga transpersoner allt annat än makt.

Postmodernismen saknar förmågan att förstå att det finns en grundläggande motsättning i vårt samhälle, mellan arbetarklassen och den härskande klassen, att allt vi människor som lever i det här samhället gör kommer tjäna den ena eller den andra klassen och att denna konflikt är kapitalismens huvudsakliga drivkraft. Alla återkommande former av förtryck, som vit överhöghet och patriarkatet, har till syfte att tjäna den härskande klassen och upprätthålla rådande maktfördelning. Istället försöker postmodernismen att oupphörligen dela upp människor och "verkligheter" utifrån deras identiteter. Den förkastar idén om objektiva sanningar som kan och måste undersökas på djupet och förstås oberoende av våra individuella föreställningar, och den lämnar människor med att endast se sina egna "levda erfarenheter" som sanna. Identitetspolitik (eller vad som även kan kallas för identitetsopportunistik eller identitetsreduktionism) är en direkt produkt av den politiska postmodernismen, och måste undanröjas. Denna politik försöker rikta fokus mot "röster" baserat på identitet snarare än att lägga fokus på en politisk linje kapabel att ta sig an de objektiva förutsättningar vi står inför, den byter ut politik mot individuella identiteter och erfarenheter.

Med detta har ett lingo med begrepp som "att lösa upp" och "dekonstruera" uppsått. Dessa ska appliceras på vad som falskeligen framställs som separata men korsande förtryck, genom flera enskilda ändringar av vårt beteende och språk baserat på identitet. De högsta organisatoriska formerna för denna politik representeras inom de kapitalistvänliga ideella organisationer som nu frivilligt anammar detta språkbruk kop-

plat till så kallad social rättvisa. Det har inte åstadkommit mycket mer än påstått progressiva karriärer, sensationslystna krönikor och en egodrivna subkultur som finner sin hemvist på internet och universitetscampus. Personer som med iver driver denna typ av politik känns ofta igen på sin förmåga att kalla i stort sett vad som helst för revolutionärt. Detta faller sig naturligt för dem eftersom deras politik i verkligheten representerar revolutionens likvidation.

Vi är redo att dra en linje i sanden och beväpna oss mot högern såväl som mot idealistiska liberaler. Utan ett sant materialistiskt synsätt, kommer vi definitivt att misslyckas. Politisk postmodernism är den ideologiska produkten av småborgerligheten, som saknar en konkret relation till produktionen i sin omgivning, och således följer politiken samma väg. Vi har inte samma lyx. Vi måste kännas vid vår plats i helheten om vi verkligen vill se en förändring, och det kräver en grundlig analys av vad HBTQ-förtryck är, hur det manifesteras och vilka som påverkas av det. Vi ser på detta annorlunda från det sättet på vilka postmoderna och liberala organisationer orienterar sig på två sätt: för det första, vi avfärdar idén att dåliga individer och mikroaggressioner är ursprunget till förtrycket: vi förstår relationen mellan HBTQ-förtryck och kapitalismen; och för det andra så avfärdar vi helhjärtat identitetspolitik och ser den som en hopplös grund för organisering. Vi inser att emedan våra identiteter kan påverka/prägla vår syn på världen, är våra "levda erfarenheter" underordnade klassförtrycket, och det måste tas i beaktande i vår organisering. Det enda sättet på vilket vi fullständigt kan göra slut på förtrycket HBTQ-personer möter är genom att förstå vad förtrycket faktiskt är i verkligheten; en del av hela det kapitalistiska samhällets maskineri. Allt annat är att politiskt förråda transpersoner.

Med dessa sanningar i åtanke, har vi närmat oss uppgiften att stärka vår generella politiska förståelse av patriarkatet under kapitalismen, hur det relaterar till kvinnor och HBTQ-personer, och hur dessa slutsatser måste prägla vår nya organisatoriska form och riktning.

PATRIARKATETS SYFTE

Patriarkatets syfte under kapitalismen är att upprätthålla en särskild uppsättning arbetsrelationer som tjänar den kapitalistiska klassen, och att bevara och reproducera det kapitalistiska systemet i sin helhet.

Hörnstenen i patriarkala relationer i alla klassamhällen har varit

åtskiljandet av produktivt och reproduktivt arbete. I produktionssätt innan kapitalismen var detta enbart för utförandet av reproduktiva uppgifter: som säkerställde födseln av varje ny generation och framgångsrikt fostrade dem att ersätta föregående generation, samt för bibehålla hälsan hos, och stå för det "allmänna underhållet" av alla arbetande.

I kapitalismens tidevarv, särskilt under imperialismen, har kapitalets krav inneburit att kvinnor inkorporerats i arbetskraften och att det numera existerar avlönat reproduktivt arbete, samt att kvinnor också deltar i produktivt arbete. I den här kontexten har patriarkatet uppstått för en andra uppgift: att skapa en särskild, än mer förtryckt del av arbetskraften som kan sugas ut mer, och ofta endast ses som passande för några av de minst respekterade och sämst betalda uppgifterna, samtidigt som de garanterar att de ursprungliga reproduktiva uppgifterna fortsätter att utföras.

Tilldelningen av kön (man/kvinna) vid födseln i sin nutida form uppstod genom åtskiljandet av produktivt/reproduktivt arbete och underordningen av reproduktivt arbete. Det är det sätt på vilket människor organiseras för att förbereda dem på att anta grundläggande ekonomiska och sociala positioner i kapitalismens tjänst, både i livet utanför hemmet, och i livet inom kärnfamiljen som ekonomisk enhet.

DEN HUVUDSAKLIGA ASPEKTEN AV PATRIARKATET UNDER KAPITALISMEN

Den huvudsakliga aspekten av patriarkalt förtryck är kvinnan som en social roll. Detta är varken baserat på en individs genitalier eller dennes personliga identitet, utan blir konstant fastställt och agerat mot under dennes tillvaro under kapitalismen. Givet att vi inser vad syftet med konstllidningen man/kvinna är i ett kapitalistiskt samhälle kan vi förstå att det här förtrycket drabbar alla som i samhället uppfattas ha tilldelats könet kvinna vid födseln (AFAB, kort för *assigned female at birth*).

Den pågående sociala granskningen av och agerandet mot de som uppfattas som AFAB är det sätt som samhället använder för att, även efter födseln, tilldela kön. Att uppfattas som AFAB och därigenom kontinuerligt tilldelas "kvinna" blir grunden för hur det kapitalistiska samhället ser ens förmågor, och därmed ens skyldighet att utföra "kvinnligt tilldelade" aspekter inom arbetsdelningen, och leva upp till alla idéer och förväntningar om kvinnor som denna delning genererar: generellt att ut-

föra reproduktiva uppgifter och arbeta inom vissa "accepterade" yrken, att inneha en särskild position inom kärnfamiljen och att anta särskilda sociala (och sexuella) roller.

Kortfattat så vet vi att konstllidningen man/kvinna kommer från den produktiva och reproduktiva arbetsdelningen, och att med denna kommer en hel uppsättning enskilda roller och sätt att bli behandlad på som är en följd av tilldelningen. Vi vet att detta är för att uppfylla särskilda ekonomiska uppgifter och en särskild arbetsrelation, och för att reproducera dessa i ett kapitalistiskt samhälle om och om igen. Det är personer som samhället uppfattar som AFAB (och därför gång på gång primärt "tilldelas kvinna") som är de huvudsakliga subjekten i den huvudsakliga aspekten av patriarkalt förtryck under kapitalismen.

Denna tolkning innebär att inte alla AFAB-personer tillbringar sina liv som primära subjekt i den huvudsakliga aspekten av patriarkatet. Det innebär också att alla personer som är primära subjekt under den huvudsakliga aspekten av patriarkatet inte är AFAB. Alla kvinnor står inte inför den huvudsakliga aspekten av patriarkatet, och alla som står inför den är inte kvinnor. Det är varken genitalier eller identitet som bestämmer om någon lever som det primära subjektet av den huvudsakliga aspekten av patriarkatet, utan den sociala existensen under kapitalismen.

DEN SEKUNDÄRA ASPEKTEN AV PATRIARKATET

Den sekundära aspekten av patriarkalt förtryck är det som vi kallar för förtrycket av avvikande från tilldelningen av kodade roller som motsvarar uppfattad konstllidning. Detta syftar även till att upprätthålla en väldigt specifik uppsättning sociala relationer som motsvarar relationerna i produktionen (man/kvinna-uppdelningen och uppdelningen mellan produktivt och reproduktivt arbete).

Vi kan föreställa oss hur den här avvikelserna förekommer i en social kontext när någon antas ha tilldelats ett kön vid födseln, men som i varierande drag och mängd har anpassat sig till de sociala relationer och attribut som tillhör en annan konstllidning än deras egna. Detta kan visa sig både i uttryck och manér (som strider mot kodningen för det kön de antas ha tilldelats vid födseln) och genom sättet de har sex (om det ses som oförmöget att främja reproduktion och kärnfamiljen som ekonomisk enhet).

Varje person får vanligtvis element tillhörande denna aspekt av patri-

arkatet som en del av könstilldelningen och socialisering/disciplin när de formas till att anta motsvarande sociala och ekonomiska roller. Dock, när vi ser på saken ur ett bredare perspektiv, ser vi ett landskap där de primära subjekten i denna sekundära aspekt av patriarkalt förtryck är HBTQ-personer. Faktum är, att det är denna sekundära aspekt av patriarkalt förtryck som möjliggör för oss att tala om HBTQ med någon form av specificitet. Att bli definierad som HBTQ är däremot inte avgörande för vem som ställs inför denna aspekt av patriarkatet. Återigen, detta är en struktur som existerar oberoende av identitet, och vi kan endast krossa den genom att förstå den som existerande oberoende av identitet.

Det är främst denna aspekt av patriarkatet som övervakar de sociala gränserna mellan de motsvarande rollerna inom arbetsdelningen, och som ser ”avvikelse” som något som underminerar de idéer, antaganden, arv och det ”sunda förnuft” som kontinuerligt måste reproduceras för att patriarkatet ska kunna existera.

Transkvinnor som generellt blir lästa som att ha tilldelats könet man vid födseln, kan ses som män som förråder den kollektiva uppgiften att sexuellt dominera kvinnor, smiter från både de tilldelade sociala och ekonomiska rollerna, eller hotar de mest vitala grundbultarna av ”de inneboende aspekterna av tilldelat kön”, vilka gör att heterosexuella män upplever att deras sätt att vara och se världen (både dem själva och kvinnor inkluderat) är ”naturlig”.

Lesbiska kan utsättas för förakt för att det uppfattas som att de ”överskrider sina gränser” som kvinnor, och begränsar utrymmet för mäns sexuella dominans på den konkurrenskraftiga marknaden. På samma sätt kan lesbiska som är butch ses på med förakt på grund av att deras uttryck och sätt att klä sig inte är anpassade efter att vara ”tillgängliga” för att konsumeras sexuellt av män.

Det finns otaliga instanser av varierande intensitet där vi kan se HBTQ-personer och även andra som utsätts för den sekundära aspekten av patriarkalt förtryck. Faktum är att vi kan se att inom denna aspekt av patriarkatet, vilken vi ser som drivkraften bakom våld, exploatering och underkastelse av transpersoner i själva verket delas ÖVER identitetslinjer. Detta eftersom den sekundära aspekten av patriarkalt förtryck, på samma sätt som den huvudsakliga aspekten, är grundad i upprätthållandet av särskilda ekonomiska och motsvarande sociala relationer, inte i identiteter eller genitalier.

LÄNGE LEVE STONEWALL MILITANT FRONT

För att kunna handla efter vår nyligen antagna teoretiska förståelse av patriarkalt förtryck och hur det påverkar HBTQ-personer måste vi ändra på sättet vi organiserar oss. Kulmineringen av RATPAC:s arbete och studier har berett vägen för dess nya och mer effektiva form, hädanefter känd som the Stonewall Militant Front. SMF är en organisation baserad på en gemensam social medvetenhet som har sin grund i en uppsättning allmänna sociala förhållanden; vi förkastar organisering utifrån identitet som grund, och strävar efter att skära bort dödköttet liberalism när vi tar itu med vår sak. Istället kommer vi sträva efter att förena alla som kan enas kring de mest vetenskapliga och revolutionära av politiska linjer för att ta itu med den sekundära aspekten av patriarkatet under kapitalismen. Det är vettigt att ett sådant projekt initierats av transpersoner från arbetarklassen, men det är för oss obegripligt att uteslutande basera det på identitet.

Våra medlemmar valde avsiktligt namnet The Stonewall Militant Front, på grund av dess historiska rötter som samtidigt knyter an till en militant, revolutionär framtid. Under Stonewall-kravallerna slog HBTQ-personer tillbaka mot den kapitalistiska statens fotsoldater och det patriarkala förtryck dessa verkställde. Denna våldsamma, rebelliska anda betonas i ordet ”militant”. Liberaler har lagt sig till med minnet från Stonewall, på samma sätt som liberaler har försökt ta över ordet revolution. Slutligen innebär ”front” att vi önskar ta oss bortom Stonewall. Stonewall var ett exempel på HBTQ-massornas spontana kampann och förmåga. Vi behöver denna anda och att det rättfärdiga våldet blir organiserat, disciplinerat, och med det långsiktiga målet att ta makten och krossa kapitalismen.

Antagandet av denna teoretisering och grundandet av SMF representerar simultant en fortsättning och ett uppbrott. Vi grundades i syfte att ta itu med patriarkalt förtryck av transpersoner under kapitalismen, och vi kommer att fortsätta göra det. Vi kommer att göra det bättre än någonsin genom att röra oss framåt. Dock så innebär grundandet av SMF också ett uppbrott. Det är ren förändring av riktningen, hängiven en mer korrekt och ett mer effektivt sätt att organisera, baserat på den konkreta verkligheten. Det är ett förkastande av den göra-ingenting-identitetsreduktionism som har plågat HBTQ-rörelsen allt för länge, en vägran att degradera vår ilska till ideella organisationer, ”medvetna”-

utrymmen eller akademiska diskurser fjärran från vår klass' intressen. Det är ett åtagande att verkligen göra revolution och smida en enad militans som hotar själva grunden för det som förtrycker oss. LÄNGE LEVE STONEWALL MILITANT FRONT.

MLKP

Kvinnor i samhällseliga kamper 2018

Den utopiska socialisten Fourier sa en gång: "Förändringar i en historisk epok kan alltid bestämmas utifrån kvinnornas utveckling mot frihet därför att i relationen mellan man och kvinna, mellan svag och stark, är den mänskliga naturens seger över brutalitet mest uppenbar. Kvinnofrigörelse är det mest naturliga måttet på allmän frigörelse."¹

Det är nödvändigt att bedöma kvinnors deltagande och insatser i den samhällseliga kampen från det här perspektivet, men även varje kamp i sig gällande deras nivå, styrka och förmåga att förändra samhället.

För det första bör det nämnas att könskampen i sig är en självständig och fundamental samhällselig kamp. Allt från att kämpa för rösträtt till att kämpa för lika lön för lika arbete, från att organisera sig för rätten till abort till att kämpa mot våld mot kvinnor är av den anledningen också samhällseliga kamper.

Om vi diskuterar kvinnors roll och bidrag i samhällseliga kamper enbart genom att främst fokusera på vilken procentandel som kvinnor deltar i guerillastyrkor i ett visst land eller till vilken grad kvinnor bidrar i processen av ett inbördeskrig o.s.v, skulle vi dra slutsatsen från ett otillräckligt perspektiv. Kvinnor bidrar inte till utvecklingen av samhällseliga kamper enbart genom att delta i deras olika fronter utan även genom att kämpa för kvinnors frihet, för deras krav och strävande. I allmänhet utvecklar de helt kvinnocentrerade kamperna de samhällseliga kamperna i

1. Charles Fourier, 1841

avseendet att fördöma det borgerliga samhället, bereda vägen för kamper i andra samhällsliga områden, utveckla det demokratiska medvetandet hos arbetarklassen och de förtryckta o.s.v...

Dessutom utgör kvinnor hälften av samhället, hälften av arbetarklassen och de förtryckta, vilka kämpar för olika krav och olika paroller. Därför bör inte titeln "Kvinnor i samhällsliga kamper" enbart fokusera på hur kvinnor ger prov på sig själva inom samhällsliga kamper eller deras användbarhet. I det avseendet måste måttstocken för framgång och utvecklingskraft i de samhällsliga kamperna i vilken tid eller plats som helst, vara deras nivå av funktionsduglighet i frågan om sexuell frigörelse – oavsett om de ger prov på sig själva eller inte i det avseendet. Undersökningar som gjorts i det här ljuset avslöjar att vad Fourier sa 1808 har bekräftats åtskilliga gånger genom historien av revolutioner och klasskrig.

Kvinnornas utvecklande kampdynamik

Det är möjligt att se kvinnors aktiva roll i samhällsliga kamper i nästan varje revolutionär krigföring, i varje folkuppror och även i partiella kamper, strejker och motståndsrörelser. Och vad vi också ser är att beskaftenheten på kvinnors medverkan har stärkts orubbligt genom historien; den har ökat inflytelsenivån på de samhällsliga kamperna liksom utvecklat dess könsidentitet, kollektiva deltagande och dess unika och oberoende organisationsnivå.

Kvinnor deltar aktivt på livets och kampens alla områden; i kamper för nationella demokratiska krav och strävanden, i motståndsrörelser mot imperialistiska krig och ockupationer, i uppror för politisk frihet mot förtryckarregimer och diktaturer och i revolutionär krigföring som direkt inriktar sig på den borgerliga ordningen. Det här medverkandets inriktning antar allt mer formen av att vara det politiska subjektet i de här kamperna genom inrättandet av egna särskilda organisationer och att delta i rörelserna under de här organisationerna, genom att vara mer representerade i procentandelstermer inom de ledande politiska kampstrukturerna.

Kvinnors önskan efter frigörelse från patriarkatet förenas med den samhällsliga omstörtningens nödvändighet. I många situationer ser kvinnor möjligheten att i de samhällsliga kamperna bryta kedjorna av det patriarkala oket. Exempelvis en kvinna deltar i en nationell kamp

eftersom hon bär på en önskan och längtan efter nationell frigörelse men i lika hög grad ser hon också den kampen som ett svar på hennes önskan efter frihet, på uppror och motstånd mot hennes egna livsvillkor, mot förtrycket från partnern, familjen eller samhället. Hon deltar alltså i ett stadsuppror för att hon betraktar det som den enda vägen till förändring av hennes egna levnadsförhållanden, den patriarkala moralen och värdeföreställningarna som omger henne, är att förändra det nuvarande systemet och samhällsliga medvetandet. Dock sker inte alltid den här formen av deltagande med könsmedvetandet som grund. Det åtföljs inte alltid direkt av parollen om kvinnans frigörelse. Men det innehåller nästan alltid ett ifrågasättande av de rådande levnadsförhållandena. Genom historien har axeln för könsmedvetandet i deltagandet utvecklats linjärt.

Det råder ingen tvekan om att utvecklingen av städer och industri, och framförallt de objektiva konsekvenserna av den imperialistiska globaliseringsfasen spelar en roll i det här. De avgörande faktorerna är dock tveklöst de politiska, ideologiska, teoretiska och organisatoriska framstegen i kvinnornas frigörelsekamp. Med rollen som kvinnor har spelat i många av arbetarklassens och de förtrycktas uppror och motståndsrörelser under 1800-talet men framförallt under 1900-talet, liksom i de självständiga kamper som de utvecklade för sina egna krav och strävanden, har kvinnor fört in önskan efter ett samhälle utan socialt kön och medvetandet om kvinnans frigörelse i historiens progressiva anhopning. De har förvärvat ideologiska ståndpunkter så att ingen kraft som hävdar att den är progressiv och revolutionär kan påvisa uppriktigheten i sitt anspråk utan att räkna med den här anhopningen och de där ståndpunkterna, åtminstone inte utan att hålla med dem. Tillsammans med de unika organiseringsmetoderna har de också vunnit organisatoriska positioner som kvotering, jämlik representation, saxningssystem och dessa mekanismer har blivit inriktade på den progressiva och revolutionära rörelsens kollektiva anhopning. Fler och fler politiska subjekt med arbetarvänsteregenskaper och demokratiska massorganisationer är faktiskt inriktade på att göra anspråk på dessa mekanismer. De politiska framsteg som kvinnans frigörelsekamp åstadkommit har i grunden förändrat situationen för kvinnor i samhället, men inom ramen för det borgerliga systemet har de naturligtvis inte haft möjlighet att lösa frågan om kvinnans frigörelse och upphäva könsmotsättning, utan istället

utvecklat villkoren för kvinnor, speciellt för arbetarkvinnor, att delta i samhällslivet och den samhälleliga kampen.

I början av 2000-talet, när kvinnornas kulör inte längre bara syntes längre utan blev dominerande inom kamperna, liksom LGBTI-personerna som gick mot att etablera starkare band med andra samhälleliga kamper, vann nästan varje motståndsrörelse, uppror och kamp även egenskapen av en könsrevolt.

En tydlig egenskap som vågen av resningar och revolutioner som skakade arabländerna hade var kvinnornas aktiva deltagande och förtruppsmanér, speciellt de yngre kvinnorna. En av de grundläggande faktorerna som influerade deltagandet var kravet för individuella sexuella rättigheter. De unga kvinnornas strävanden och krav i dessa resningar (i synnerhet i resningarna i Tunisien och Egypten), vilka det oftast refererades till i samhälleliga medier, i intervjuer, till och med i agitatoriska tal och paroller, var kraven att få gifta sig med vem man vill, inte tvingas gifta sig, friheten att täcka eller inte täcka sitt huvud, möjligheten att fritt kunna delta i det kulturella samhällslivet, att kunna röra sig på gatorna fritt med sin älskade och att upplösa påtryckningarna från familj och samhälle. De unga kvinnorna deltog i resningarna med idén och känslan att det sexuella förtrycket som de utsätts för hör samman med samhällets politiska repression och de agerade med ett spontant medvetande för deras individuella frihet integrerat med samhällets frihet och frågan om politisk frihet. När det gäller de medelålders kvinnorna var fattigdom, exploatering, ”sekulärt förtryck” (över muslimska kvinnor), ”islamistiskt förtryck” (över icke-muslimska kvinnor) liksom ilskan och hatet mot det antidemokratiska förtrycket och tillämpningarna som drabbar deras familjemedlemmar, släktingar och vänner, de avgörande faktorerna för deras deltagande i resningarna.

I resningarna som spreds genom Europa och USA var ilskan tydlig mot kapitalismen, arbetslöshet, fattigdom, patriarkalt våld och de förödande konsekvenserna av imperialistisk globalisering mot kvinnors kroppar och arbetskraft. Även i dessa resningar stack de unga kvinnorna ut men deras sexuella identitet uttrycktes tydligare med otaliga oberoende organisationer, för till skillnad från arabvärlden var traditionen om massrörelsen mer utvecklad.

Under Juniresningen i Gezi Park i Turkiet var kvinnornas deltagande inte bara avgörande i kvantitativ utan även i kvalitativ bemär-

kelse. Deras förmåga att leda parollerna, aktionernas utformning och resningens politisk-ideologiska stämning liksom LGBTI-rörelsens starka sammansmältning med den samhälleliga kampen visade sig alla vara en masskamp i vilken kampen mot patriarkatet och för sexuell frigörelse blev den mest dominerande kulören genom Turkiets historia. Kvinnor har blivit förtruppen i resningen mot den oförsämde Trump, den rassistiske, chauvinistiske, anti-svarta och invandringsfientlige presidenten i USA och kampen har avslöjat den ofrånkomliga parallellen mellan reaktionära tendenser och kvinnohat och manschauvinism.

Och slutligen, Rojavarevolutionen. 2000-talets första revolutionära erfarenhet och den regionala revolutionära situationen i Mellanösterns strålände baner har även förverkligats som en kvinnorevolution. När motståndsrörelsen mot de mest vilda och blodiga representanterna för patriarkatet, IS, blev symboliserad av kvinnokämpar har Rojavarevolutionen blivit den världsomspännande symbolen för kvinnlig frigörelse, speciellt under perioden av motstånd i Kobanê på Arin Mirkans vägnar. I ett land där de politiska och samhälleliga reaktionära tendenserna är explicit dominerande och den socioekonomiska strukturen är mycket mer efterbliven än i många andra länder i världen gav revolutionen kraftanstängningar mot att etablera ett politiskt samhällssystem som är baserat på jämlik representation och delat ordförandeskap, även i de mest avlägsna byar. Genom att göra så har revolutionen lyft fram bristen på kvinnorepresentation i de imperialistiska metropolerna tillsammans med att den har visat gränserna för kvinnors frihet i det borgerliga systemet. Den här nivån, som de mest avancerade kapitalistiska länderna med de mest framskridna exemplen av kvinnlig jämlikhet inte ens är i närheten att närma sig, har blivit en ny måttstock, en ny tröskel för kampen för kvinnans frigörelse och världens revolutionära politiska subjekt.

Allt det här tillsammans med kvinnokamperna som har spridits från Ukraina till Polen, från Indien till Argentina och oräkneliga andra länder visar att 2000-talet också kommer att bli kvinnorevolutionernas århundrade.

Kvinnors deltagande i den samhälleliga kampen och arbetsdelningen mellan könen

Kvinnans roll i den samhälleliga kampen och den rollens bidrag till kvinnans frigörelse liksom den samhälleliga frigörelsen är en odiskutabel

realitet, dock är den varken speciellt lätt eller problemfri.

Så länge som det finns en arbetsdelning mellan könen i samhället upprätthålls den oundvikligen i kvinnors deltagande i kampen på ett eller annat sätt. Särskilt när vi rör oss från det politiska subjektets sfär till sfären för massans subjekt är den här realiteten mycket mer närvarande. Det vill säga, det här gäller alla kamper som överstiger en viss tröskel mot att bli en masskamp.

I arbetsdelningen mellan könen tar i hög grad det kvinnliga könet över uppgiften att upprätthålla det kämpande samhällets kontinuitet. Det visar sig genom fertilitet, omvårdnad liksom ansträngningarna att organisera och upprätthålla samhällslivet.

Från enskilda strejker till motståndsrörelser i bostadsområden och kvarter visar sig de här förhållandena i alla mindre kamper och än mer i de ihållande perioderna av svåra krig eller folkmordsattacker. Produktionen av ”den nya generationens krigare”, att ta hand om hälsan och andra behov hos inlandets befolkning eller en krigare vid fronten liksom att åta sig uppgifter för samhällelig produktion (jordbruk och industri) under krigsförhållanden och alla andra liknande funktioner som fokuserar på att bevara ”hemmets” och samhällslivets kontinuitet. Så länge vi kan tala om ett könssamhälle är kvinnors deltagande i kampen i formen av moderkvinna, vårdkvinna och hemkvinna varken bra eller dåligt i sig utan helt enkelt en realitet, inklusive de kamper vilka inriktar sig på samhällets sociala kön eller har kvinnans frigörelse i sitt program.

Ena sidan av realiteten är att i sådana samhällliga kampers olika faser blir omsorgsarbetet församhälleligt eller visar på tendenser av församhälleligande och därför uppstår en grund för kvinnans församhälleligande snabbt. Dock skulle det försvaga kampen för kvinnans frigörelse om man anser det vara tillräckligt genom att ignorera att den här situationen förverkligas på grundvalen av arbetsdelningen mellan könen. För det är också möjligt att se församhälleligandes axel som en revolutionär möjlighet, att omvandla den till en hävstång för utvecklingen av kvinnors organisering och för att förändra det samhällliga medvetandet.

Det viktiga är att inte ignorera den roll som kvinnor spelar i olika slags samhällliga kamper på den här grundvalen och att inte tillåta att kvinnors arbete och handlingar blir osynliga genom att avfärda arbetsdelningen mellan könen. Att inte ge något erkännande av lovordandet av ”kvinnan och modern”, vilket exkluderar kvinnan från samhällslivet

och speciellt de områden som ”tillhör män”, gör det inte nödvändigt att undervärdera kvinnors arbete och handlingar, deras bidrag och värde. Det är naturligtvis nödvändigt att visa och lära kvinnor som har vikt sitt liv åt att ta hand om sina nära och kära och förverkligar sig själva genom sådana handlingar och som anser att deras bidragsstyrka till kampen begränsar sig till sådana handlingar, att det finns andra sätt att leva, älska, bli älskad och vara värdefull och användbar i livet. Men det betyder att banalisera kvinnans handlingar, vilka i realiteten är väldigt värdefulla för samhället och dessutom oumbärliga om inte förhållandena för att organisera hela samhället helt och hållet i en annan form.

Kortfattat reproduceras arbetsdelningen mellan könen, som symboliseras på ett eller annat sätt som ”världen är mannens hem” och ”hemmet är kvinnans värld”, i den samhällliga kampen som en arbetsdelning mellan inlandet och frontlinjen. Och i inlandets närvaro devalveras kvinnans handlingar och arbete återigen eftersom det inte kan finnas en frontlinje utan ett inland. Kvinnans plats i kampen som en ”moder”, vilket symboliserades av Plaza de Mayos mödrar i Argentina och Lördagsmödrarna i Turkiet, tillhör kvinnan och kampen för kvinnans frigörelse liksom hennes roll som en ”fertil människa” i Palestina, i Sovjetunionen eller i Kurdistan. Många motståndsrörelser mot ockupationer har uppstått uppburna av kvinnor vilka har upprätthållit produktionen i fabriker medan männen var i krig och därav höll hela samhället vid liv. Även denna handling tillhör kvinnorna. I allt det här var kvinnor inte offren utan subjekten även om de led av ojämställdhet och orättvisa. Kvinnor bör därför aldrig låta tolkningen av sin historia gällande den samhällliga kampen att devalvera rollen som kvinnan spelar i inlandet. Dock resulterar den här historietolkningen i ett avslöjande av nödvändigheten av ett fortlöpande ingripande av arbetsdelningen mellan könen mellan inland och frontlinje. Det innebär att ett politiskt subjekt som inte går mot att förändra den här situationen på ett systematiskt och tilltagande sätt, eller försöker att upprätthålla det genom att anse att arbetsdelningen mellan könen är naturlig vilket är ännu värre, skulle misslyckas beträffande samhällsomstörtningen och den sociala revolutionen.

Långt ifrån att frigöra kvinnan och istället vidhålla arbetsdelningen mellan könen, med tanke på kvinnans ställning i inlandet, att uppmuntra moderskapet kan inte åstadkomma någonting bra för den samhällliga kampen på det stora hela – faktum är att det inte har gjort det hittills.

Utan ett ingripande av arbetsdelningen mellan könen i den samhälleliga kampen är det i realiteten omöjligt att fortsätta en revolutionär bana för alltid. Ett uppror, en kamp eller ett krig baserat på "manliga krigare" eller "manliga ledare" kräver oundvikligen ett familjeförhållande som säkerställer kontinuiteten av krigare och av kriget. Det är inte samhället själv utan den existerande samhällsordningen som är dömt till arbetsdelningen mellan könen för att kunna upprätthållas. En kamp med målet att förstöra den här samhällsordningen kan inte basera sig på samma grundval som håller den här samhällsordningen vid liv. Familjen och arbetsdelningen mellan könen är de väsentliga delarna av en samhällsordning som baserar sig på kvinnans slaveri i hemmet. Det är klass och socialt kön i samhällsordningen. Att betrakta kvinnans samhällsställning som normal, eller ännu värre, bara reproducera den gamla samhällsordningen samtidigt som man försöker göra framsteg, kommer inte och kan inte skapa ett nytt samhälle.

Inflytandet av kvinnornas deltagande i den samhälleliga kampen på arbetsdelningen mellan könen

Även de mest spontana formerna av kvinnors deltagande i den samhälleliga kampen har gjort det möjligt att få bukt med arbetsdelningen mellan könen trots att den fortfarande ingår där. Varenda revolutionär kamp, massuppror, arbetarstrejk eller guerillakrig har fört fram kvinnans deltagande i kampens alla delar och frontlinjer liksom förändringen i de gamla förhållandeformerna och frågan om de traditionella rollerna. Oavsett till vilken grad som kvinnan deltar så leder varje samhällelig kamp henne till att slå mot hemmets slaveri och att församhälleligas.

Nästan varje kamp i vår revolutionära världshistoria har fört med sig förtruppskvinnor som blivit kampens symboler. Upplösningen av arbetsdelningen mellan könen är en av de mest tydliga indikatorerna för arbetarklassens och de förtrycktas medvetande men naturligtvis främst hos kvinnorna genom att avslöja den gamla ordningens begränsningar liksom nödvändigheten att bygga en ny. I de förtrycktas hjärta och sinne skiner kvinnans frigörelse som den förverkligade formen av frihetens möjlighet och som en symbol för att de förtryckta kan frigöra sig själva från sina bojar. En kvinna som har blivit fri är hopp för hela samhället gällande möjligheten av ett nytt samhälle. Och framför förverkligas det här i att förtruppskvinnor har blivit symboler.

Till exempel Leyla Khaled återspeglar inte den genomsnittliga skepnaden eller egenskaperna hos palestinska kvinnors deltagande i Intifadan, hon återspeglar endast läget för en liten minoritet. Palestinska kvinnor har spelat och spelar fortfarande en avgörande roll i motståndsrörelsen men de har deltagit i kampen med de traditionella rollerna i mycket högre grad än som soldater och politiska ledare.

Till exempel hade inte PLO någon kvinnlig representant genom sin historia. Å andra sidan är Leyla Khaled inte enbart en symbol för den palestinska kvinnan utan en av de viktigaste symbolerna för hela den palestinska frihetskampen.

Bilden av Vida Mohaved, som tog av sig sin huvudduk och svängde med den som en fana under det senaste iranska upproret, blev en symbol för föreställningen om en kvinnlig del förtruppen i upproret. För övrigt ligger förmodligen ståndpunkten hos de förtryckta män som var inblandade i upproret långt efter gällande betydelsen av den här symbolen, trots det har den blivit upprorets hjärta och medvetande.

I korthet förändrar också kampen i sig åsikterna hos män och kvinnor samtidigt som den förändrar deras handlingar oavsett om de är medvetna om det eller inte. Kvinnors deltagande i kampen som en kollektiv varelse med sina egna krav och paroller och i olika delar av kampen skyndar på förändrandet av medvetandet och berikar den samhälleliga kampen men en inre dynamik och förnyande kraft.

En viktig del av kamperna för kvinnans frigörelse, speciellt de som har kommit över en viss tröskel gällande massdeltagande, påverkan och åstadkommande, har utvecklats genom att ta del i kamper på grundval av mer allmänna problem, krav och paroller. Under en specifik fas inom de här kamperna uppnåddes en kollektiv identitet allt mer och en specifik kamp för kvinnofrågan började. Gällande den särskilda utvecklingen av kampen för kvinnans frigörelse är det här ett viktigt fenomen.

Kvinnors deltagande i guerillakrigföring, deras medverkan i kampen med militära medel som den skarpaste formen av politik löser upp de gamla förhållandena av sig själv. Även om deltagandet inte innebär en kvinnokoncentrerad organisation och arbete bland kvinnor eller samhället i stort skapar det omfattande omvälvningar. Faktumet att "kvinnor kan göra det" i de här specifika skedena av kampen återskallar i samhällsmedvetandet och tvingar dem att ifrågasätta patriarkatet som hindret som leder till att "kvinnor kan inte göra det" under andra perioder.

Polarisering mellan könen inom den samhälleliga kampen

Motsättningen och polariseringen mellan könen fortsätter att upprätthållas inom varje samhällelig kamp som kvinnor deltar i.

Framför allt, oavsett i vilken form eller vilket område det sker, är tendensen vanlig att se kvinnors församhälleligande, vilken följer med i kvinnors kampprocess, som ett temporärt tillstånd. Efter en samhällelig kamp, oavsett om den slutade med nederlag eller seger, är den grundläggande frågan som ligger framför kvinnorna frågan om att "återvända hem". Naturligtvis är det aldrig ett "återvändande hem" i full bemärkelse efter en samhällelig kamp. Kampen förändrar deltagarna i kampen liksom deras levnadsvillkor. Alltså förverkligas "återvändandet hem" under andra villkor än tidigare men frågan är fortfarande uppenbar:

Kommer kvinnan vilja ha en ställning som understiger hennes nuvarande nivå och aktivitet eller en mer avancerad ställning?

Kommer mödrarna som gav sig ut på gatorna för sina barn att upprätthålla den gamla ordningen i hemmet? Kommer den gamla ordningen och arbetsdelningen att fortgå i dessa hem där revolutionärer välkomnats och där deras olika behov tillmötesgicks, från kurirarbete till vård? Kommer en ung kvinna som medverkade i det urbana upproret att drömma om ett äktenskap och ett "lyckligt" liv, eller kommer hon bli aktiv i den politiska kampen och bana en ny väg? Kommer en kvinnlig guerillakrigare att gifta sig med en kamrat efter kriget och syssla med hushållsarbete medan han fortsätter det revolutionära arbetet på andra områden? Kommer en kvinna i fängelse att fortsätta kampen med andra medel under nya förhållanden, eller kommer hon sitta av tiden? Och om seger uppnås, kommer det nya samhället att utvecklas och föra nivån för kvinnans församhälleligande framåt med revolutionära stötar, eller kommer arbetsdelningen mellan könen att bibehållas och kvinnorna skickas hem igen?

Ett av de grundläggande navet om könskamp upprätthålls i de samhälleliga kamperna är hur mycket plats det finns i dem för kvinnors och LGBTI- personers strävanden och parollerna, behov och önsningar. I kampens historia sågs kampen för rösträtt som splittrande för arbetarklassen och som en fördunklande faktor på dess väg. Rätten till abort ansågs som oansvarig och individuell och samtidigt marginell. Sexuell frihet sågs borgerlig, degenererande och onödig. LGBTI-krav ansågs ofta som förringande och för massan. Faktum är att alla anspråk på könskamp har mötts med den här sortens reaktioner i någon utsträckning.

Oavsett om det är arbetarklassen eller en särskild nation eller något annat område som upprätthåller kampen, samhället vill och förväntar sig att kvinnor stöder den kampen för "sin egen frigörelse" skull. Dock innefattar det här "stödet" avsägelsen från kvinnornas egna krav i varierande grad.

I den sista analysen uttrycks den sexuella motsägelsen i form av en förväntan att kvinnor skulle "framgångsrikt" representera rörelsens "ära". Krävs rösträtten för att uppnå sexuell frihet? Vilken sexuell förståelse leder till rätten till abort? Vad är syftet med kraven att ändra äktenskap- och skilsmässolagar? Vad kommer olika delar av samhället säga om kvinnor har på sig vad de vill? Dessutom skulle inte kraven på grundval av sexuell frihet, som i de flesta fall inte ens går utöver att kräva kvinnors rätt att bestämma över sin egen sexualitet, leda till att hela kampens ära går åt skogen? Dessa är de vanligaste frågorna som lyfts i de här fallen. För det handlar verkligen om motsägelsen mellan könen, även de mest allmänna politiska kraven är implicerade i frågan att skydda mäns rättigheter och privilegier framför kvinnors sexualitet.

Kvinnor måste vara i frontlinjen för alla dessa samhälleliga kampers grundläggande fronter. På sätt och vis måste hon ge prov på sitt värde för samhället. Det är förutsättningen för ledarskapet och att vara förtruppen. Ingen del av samhället som gör anspråk på att vara en ledare/förtrupp kan undgå det. Och eftersom människan är en samhällelig varelse måste kvinnokampen ta hänsyn till den samhälleliga verkligheten i vilken den äger rum. Men att ge prov på sig själv har ingenting att göra med att blunda för det patriarkala oket, värna om din sexuella frihet eller att böja sig för de existerande moralreglerna som inte betyder något annat än återupptagandet av mannens privilegier. Framför allt, det svåraste moralprovet som väntar vilken samhällelig kamp som helst är att kvinnor har friheten att bestämma sina egna krav.

I många lägen förväntas kvinnor att gå med i kampen genom att acceptera "att hennes gamla situation fortgår". Massorna och de politiska subjekten är även underkastade ett svårt demokratiprof i förhållande till frågan om socialt kön. En samhällelig kamps styrkor kan ha makten att förändra den rådande samhällsordningen bara den lyckas klara av det enkla (men inte lätta) demokratiprovet genom att acceptera och försvara kvinnors krav och paroller, oavsett vilka de strävanden och paroller är och, framför allt, se det som självklart att kvinnor fastställer dessa själva.

Politisk och organisatorisk kontinuitet

Eftersom det i varje samhällelig kamp även finns en motsägelse och en motsättning mellan könen är den grundläggande faktorn för analysen av kvinnors deltagande i den samhälleliga kampen inte individen utan kvinnorna som kollektiv i kampen och deras organisatoriska nivå. Organiseringen av kvinnan som ett kön är ett oundgängligt villkor för att få makten att ställa sina självständiga krav och strävanden som dem i den samhälleliga kampen i stort, att utveckla och vägleda kvinnors deltagande i kampen på ett sätt som upplöser arbetsdelningen mellan könen och leda revolutionära riktningar för att lösa problemet med att "återvända hem" och skydda och förbättra kampens framgångar.

Den samhälleliga kampens kvinnohistoria har många aspekter som behöver diskuteras.

Men det måste betonas återigen att den nuvarande utvecklingens alla riktningar pekar mot att säkerställa att kvinnan blir ett subjekt i den samhälleliga kampen, både som individ och kollektivt, och förverkligas på så sätt att den samhälleliga revolutionens sak och dess faser blir allt mer integrerad med kvinnornas revolution. Det allmänna budskapet under tidigare och pågående kamper är att 2000-talets alla revolutioner kommer att på samma gång vara kvinnornas revolution och samtidigt vara förpliktade till kvinnornas revolution, om de vill lyckas.

MLKP Könsmedvetandet och klassmedvetandet (Utdrag) 2018

Vad de praktiska erfarenheterna av socialism har lärt oss

[...]

Eftersom stödet och den ideologiska grunden för att kvinnor ska bli subjekt, en social dynamik och en organisation i kollektiv mening, är könsmedvetande garantin för byggandet av det socialistiska samhället. Kvinnors befrielse och slutet på ojämlikheten mellan könen är grundläggande för att bygga socialism och det kommunistiska samhället. Det socialistiska samhället kan endast utvecklas mot kommunism till den grad det avskaffar inte bara motsättningen mellan stad och landsbygd och intellektuellt och kroppsligt arbete, utan också den sociala könsmotsättningen och alla manifestationer av sexism.

Genom att integrera sig i alla klassamhällen har patriarkatet kunnat reproducera sig själv genom att forma samhällets attityder, kultur, traditioner, uppfattningar och sentiment under tusentals år och har därav nästan fått framträdelse som "guds gåva". Kapitalismen är den sista länken i denna kedja. På grund utav detta är det så djupt rotat att det inte kan avskaffas så enkelt genom att förändra ställningen till produktionsmedlen. Den nya människan som tankar på ett nytt språk, som har fått ett nytt hjärta och vars attityder, kultur, traditioner, inställning och känslor kommer vara grundat i detta måste bli "karaktäristisk". Med andra ord, avskaffandet av privategendomen av produktionsmedlen kommer endast skapa förutsättningarna för en samhällelig omvandling

som kommer avskaffa ojämlikheten mellan könen, det kommer inte lösa problemet av sig själv eller automatiskt. Förordningar och lagar är inte tillräckligt för att skapa denna förändring. Alla patriarkatets reflektioner i den samhälleliga formationen fortsätter göra motstånd mot denna förändring. Könsolikhetens objektiva grund är inte heller helt avskaffad under socialismen. Utan uppnåendet av en produktivitetensnivå som först skulle församhälleliga hushållsarbetet och barnomsorg inom ramen för reproduktion av ättlingar och sedan avskaffandet av privategendomen av enskilda konsumtionsvaror, och således avskaffar grundvalen för den individuella ackumuleringen inom familjen; så skulle den sociala könsuppdelningen som förlägger kvinnor till en position som det sekundära könet på familjens grundval och arvsrätten finnas kvar i det nya samhället.

Frågan om att bygga ett nytt samhälle, med alla dess aspekter, kan inte hanteras på grundval av spontan ekonomisk utveckling. Ingripande inte bara i basen utan också i överbyggnaden, i politiska institutioner, tillsammans med deltagandet av kvinnor, är obligatoriskt för att socialismen ska kunna utvecklas åt detta håll. För att få hushållsarbete och barnomsorg fullt församhälleligade måste produktiviteten ha uppnått en viss nivå, men utvecklingen av detta församhälleligade kan endast försäkras genom att involvera kvinnor, och under deras ledning.

Annars kommer fortsättandet av den individuella ackumuleringen, arbetsdelningen mellan könen och familjen finnas kvar som en belastning, en regressiv faktor och ett hinder, inte bara för kvinnor, utan också för hela det socialistiska samhället; den manliga seden och kulturen blir en destabiliserande faktor för socialismen i termer av ekonomin, politiken och organisationen av samhället. Kvinnors frihet är också obligatorisk med hänsyn till den ekonomiska grunden för socialism. Socialism är endast möjligt genom den fullständiga utvecklingen av produktivkrafterna, såväl som frihet för kvinnors arbete i dess sanna betydelse. Detta motsvarar kvinnors deltagande i den samhälleliga produktionen, i det samhälleliga livet. Det är också en av de grundläggande faktorerna i att avskaffa ”motsättningen mellan produktivkrafternas utveckling och produktionsförhållandena”.

I sitt tal givet vid ”4:e stadskonferensen av partilösa arbeterskor i Moskva” 1919, betonade Lenin den revolutionära betydelsen av att oktoberrevolutionen hade omedelbart garanterat jämställdhet mellan

män och kvinnor inför lagen, och fortsätter med att säga: ”Så länge kvinnan är sysselsatt i hushållet är hennes situation fortfarande beträngd. (...) Vi förbereder oss nu på allvar för att röja mark för det socialistiska bygget, men själva byggandet av ett socialistiskt samhälle börjar först när vi uppnått full jämlikhet för kvinnan och tar itu med det nya arbetet tillsammans med kvinnan, som befriats från detta andligen förlöande, improduktiva småarbete. Där har vi arbete nog för många, många år framåt. (...) Och framför allt är det just på kvinnorna som arbetet på att inrätta dessa institutioner faller. (...) Vi brukar säga att arbetarnas befrielse måste vara deras eget verk, och på precis samma sätt måste arbeterskoras befrielse vara deras eget verk. Arbeterskorna själva måste dra försorg om att utveckla sådana institutioner, och denna verksamhet kommer att leda till att kvinnan intar en helt annan ställning än hon gjorde i det kapitalistiska samhället.”

MLKP:s linje i termer av politisering och organisering på könsmedveten kvinnorevolutions området är inget annat än den logiska slutsatsen av Lenins ord. I den sovjetiska erfarenheten kunde inte denna idé och nödvändighet hitta tillräcklig respons i termer av organisatorisk och politiskt ledarskap, teoretiskt synsätt och politisk praktik, och så småningom kunde revolutionen inte upprätthålla den nådda nivån på grund utav att den misslyckades skapa medel för att organisera kvinnors kraft på ett kollektivt vis.

I denna kontext har bedömningen som gjordes av den utopiska socialisten Fourier, som Marx och Engels delade, bevisats inte bara i den sovjetiska erfarenheten, utan också i de pågående revolutionära kamperna idag: ”Förändringar i en historisk epok kan alltid bestämmas utifrån kvinnornas utveckling mot frihet därför att i relationen mellan man och kvinna, mellan svag och stark, är den mänskliga naturens seger över brutalitet mest uppenbar. Kvinnofrigörelse är det mest naturliga måttet på allmän frigörelse.”¹

[...]

I sitt tal på internationella arbetarkvinnors dag 1920 summerade Lenin Oktoberrevolutionens landvinningar: ”Ingen enda borgerlig stat, inte ens den mest progressiva republikanska, demokratiska, har åstadkommit fullständigt likaberättigande. Sovjetrepubliken Ryssland sopade

1. Charles Fourier, 1841

dock genast bort undantagslöst alla legislativa spår av kvinnans ojämlikhet och tillförsäkrade henne genast full jämlikhet i lag.”

Detta var frågan om en stort politiskt mod och den stor revolutionär handling! Tänk: Du har tagit en bräcklig makt och har plikten och uppdraget att implementera socialism på ett konkret sätt, vilket inte försökts innan, förutom detta så ska du göra detta i ett land som har olämpliga förhållanden, beträffande materiella förhållanden, för socialism. Men du kommer luta din makt inte på patriarkatets lugna hamn, utan på kvinnobefrielsens ”abstrakta potential”. Och dessutom kommer du vara ljusår från till den patriarkala kulturen och inställningen kopplad oro så som ”detta kommer dimma klassmedvetande” eller ”i det läget just nu kommer detta äventyra klassens vinningar”...!

Och bredvid denna beskrivning låt oss denna gång placera dessa förhållningsätt: de som lämnar plikten att vägra den patriarkala traditionen och moralen till borgarklassen, till dess makt att lösa upp samhället i bitar, som ett resultat av oro om att ”inte distrahera klassen” eller ”ta hänsyn till samhällets känsligheter”. Eller andra som förlikar sig med bakåtsträvande seder i samhället på åtskilliga områden så som familj, äktenskap, skilsmässa, beklädning, sexualitet osv... och accepterar att ta ett steg framåt endast när den feministiska rörelsens kamp eller urbaniserings spontana påverkan gör ännu en slags rörelse legitim; effekten av dessa förhållningsätt blir att objektivt acceptera den feministiska rörelsens avantgardism samtidigt som man påstår sig bekämpa feminismen, samtidigt som man påstår sig höja klassmedvetandet mot borgarklassen.

Oktoberrevolutionen svarade omedelbart och modigt på alla de grundläggande frågor relaterade till kvinnobefrielsekampen på den tiden: juridiska rättigheter, församhälleligande av hushållsarbetet och inkluderingen av kvinnor i det politiska och samhällsliga livet. Det är inte frågan om att en repetition av Lenins ord eller att komma ihåg de steg som man tog, det skulle inte lösa uppgifterna åt dagens revolutionära ledarskap. Vad som behöver göras är, att tänka och handla på ett leninistiskt sätt. Är det möjligt att göra detta på något annat sätt än att göra anspråk på alla de grundläggande problem i dagens kvinnobefrielsekamp och positionera sig som det politiska ledarskapet för dessa?